



રતલે જળવિદ્યુત પરિયોજના

S-400 TRIUMF: INDIA'S AERIAL SHIELD

The Rs 39,000 cr missile system deal with Russia secures Pak, China borders.



www.indiandefensenews.in

DESTROYS
(AT 400KM RANGE) HOSTILE AIRCRAFT



TRACKS
HUNDREDS OF TARGETS
SIMULTANEOUSLY

S-400 ટ્રાયમ્ફ મિસાઈલ પ્રણાલી



Padma Awards
Ministry of Home Affairs
Government of India



Padma Vibhushan



Padma Bhushan



Padma Shri

પદ્મ એવોર્ડ - 2021



CLICK TO JOIN WHATSAPP
joinicerajkot.com



FOLLOW US ON INSTAGRAM
icerajkot



FOLLOW US ON YOUTUBE
icerajkot



JOIN TELEGRAM
t.me/icerajkotofficial

સંપાદકની કલમે

વર્તમાન પ્રવાહો એ કોઈપણ સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષા માટે મહત્વનો ભાગ ભજવે છે. વર્તમાન પ્રવાહો પરીક્ષા માટે અગત્યતા ધરાવે છે પરંતુ તેનું ક્ષેત્ર એટલું વિશાળ છે કે પ્રશ્નો કોઈપણ ઘટના આધારીત પૂછવામાં આવતા હોય છે. વર્તમાન પ્રવાહોની આ અનિશ્ચિતતા દૂર કરી, વિદ્યાર્થીઓને એક જ સ્ત્રોતમાંથી તૈયારી કરવાની મહેનત થાય અને સમયમાં પણ બચાવ થાય તે આધારે જ 'ICE Miracle' નામનું આ મેગેઝિન તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે. જે દર 15 દિવસે પ્રકાશિત કરવામાં આવશે.

વર્ષ 2017થી લેવામાં આવતી GPSCની બધી જ પરીક્ષાઓના વર્તમાન પ્રવાહોના પ્રશ્નોનું વિશ્લેષણ કર્યા બાદ GPSC દ્વારા આવરી લેવામાં આવતા તમામ પાસાઓને આ મેગેઝિન અંતર્ગત આવરી લેવામાં આવેલ છે. GPSC દ્વારા લેવામાં આવતી પરીક્ષા માટે રાષ્ટ્રીય તેમજ આંતરરાષ્ટ્રીય ઘટનાઓનું વિશ્લેષણ કરવાની જરૂરીયાત રહેતી હોય છે અને વિશ્લેષણનું કૌશલ્ય ત્યારે જ કેળવી શકાય જ્યારે આ ઘટનાઓને વિવિધ દૃષ્ટિકોણથી જોવામાં આવે અને ખાસ કરીને આવી માહિતી ગુજરાતીમાં ઉપલબ્ધ હોય તો વિદ્યાર્થીઓને તૈયારી કરવામાં સરળતા રહેતી હોય છે. આથી આવો બહુ—દૃષ્ટિકોણ કેળવવાનો પ્રયાસ આ મેગેઝિન દ્વારા ICEના માધ્યમથી કરવામાં આવેલો છે. અમને ચોક્કસ એવી આશા છે કે આ મેગેઝિન તમારી મહેનતને સરળ અને સચોટ બનાવશે અને આવો જ પ્રયાસ કરવા ICE કટિબદ્ધ છે.

1. બંધારણ અને રાજ્યવ્યવસ્થા...1

- યમુનામાં પ્રદૂષણ અંગે સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્દેશ.....01
- અમેરિકાના રાષ્ટ્રપતિ પર મહાભિયોગ.....02
- ભારતીય રાષ્ટ્રપતિ પર મહાભિયોગ માટેની કાર્યવાહી (કલમ 61).....02
- તપાસમાં વિલંબ અંગે CVCના નિર્દેશો.....02
- 'ઇનસોલ્વન્સી એન્ડ બેંકરૂપ્સી કોડ' (સુધારો) અધિનિયમ, 2020ની સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા મંજૂરી...03
- બટતીમાં અનામત અંગે સુપ્રીમ કોર્ટનો નિર્દેશ...05
- બજેટ સત્ર દરમિયાન પ્રશ્નકાળ.....06
- આધાર કાયદાની સમીક્ષાની અરજી નામંજૂર..07
- દયાની અરજી પર નિર્ણય લેવામાં વિલંબ....08
- ભારતના ચૂંટણી પંચે 'e-EPIC' કાર્યક્રમ શરૂ કર્યો...09
- કાયદો અમલમાં મૂકવો અને રદ કરવો..10
- ન્યાયાધીશોની નિમણૂક માટે કોલેજિયમ પ્રણાલી.....11
- વિશેષ લગ્ન અધિનિયમ.....12
- નાણાં મંત્રાલયે ગ્રામીણ સ્થાનિક સંસ્થાઓને અનુદાન બહાર પાડ્યું છે.....13

2. અર્થતંત્ર.....14

- કાગળરહિત બજેટ.....14
- ચીનની સાથે ભારતની વેપાર ખાદ.....14
- K આકારની આર્થિક પુનઃપ્રાપ્તિ.....15
- ભારતીય રેલ્વે વિત્ત નિગમ : IPO.....16
- ઉત્તર પૂર્વ ઉદ્યમિતા ભંડોળ.....17
- બેડ બેંકની બેલેન્સ શીટ.....18
- ઘરેલું પ્રણાલીગત મહત્વપૂર્ણ બેંકો.....18
- શેડો ઉદ્યોગસાહસિક.....19
- જૂના વાહનો પર ગ્રીન ટેક્સ લગાવશે સરકાર...20
- ડિજિટલ કોપિરાઇટ ચુકવણી.....21
- NBFCના નિયમન માટે ચાર-સ્તરનું માળખું..22
- વાર્ષિક વિનિવેશ લક્ષ્યાંક.....23

- ઓફ-બજેટ ખર્ચ.....24
- કેબિનેટની PSU ખાનગીકરણ પર નીતિ...24
- આર્થિક સર્વે 2021.....25
- NSO એ અર્થતંત્ર વૃદ્ધિના સુધારેલા અંદાજને બહાર પાડ્યો.....26
- ક્રિપ્ટોકરન્સી અને આધિકારિક ડિજિટલ ચલણ નિયમન ખરડો, 2021 (Cryptocurrency and Regulation of Official Digital Currency Bill, 2021).....26
- ભારતની નવી સેન્ટ્રલ બેંક ડિજિટલ કરન્સી.....27

3. આંતરરાષ્ટ્રીય ઘટનાઓ.....28

- ભારતના રાષ્ટ્રીય સુરક્ષા સલાહકાર અફઘાનિસ્તાનની મુલાકાતે.....28
- બ્રિટીશ સંસદમાં કાશ્મીર પર ચર્ચા.....28
- ભારત અને ઓમાન.....29
- રશિયા ઓપન સ્કાય સંધિથી અલગ થઈ ગયું..30
- 47મી G7 સમિત.....32
- ભારત - શ્રીલંકા.....33
- ભારત-નેપાળ સંયુક્ત આયોગની બેઠક.....34
- મુશ્કેલ ચાર દેશો.....35
- ભારત-સિંગાપોર સંરક્ષણ પ્રધાનોનો 5મો સંવાદ.....36
- ભારતે સંયુક્ત રાષ્ટ્રના શાંતિ નિર્માણ માટે 1,50,000 સોલરની ઘોષણા કરી.....37
- ભારત-બાંગ્લાદેશ સંબંધોના 50 વર્ષ.....37
- ન્યુ સ્ટાર્ટ સંધિ માટે રશિયા સહમત.....38
- "રસી મૈત્રી પહેલ" શ્રીલંકા સુધી વિસ્તરી.....39
- સ્ટારસ્ટ્રીક (STARStreak) એર ડિફેન્સ સિસ્ટમ: ભારત-ફ્રાન્સ સમજૂતી કરાર.....40
- દાવોસ એજન્ડા સમિત, 2021.....40
- યુરોપનો સૌથી મોટો સોલાર પાવર પ્લાન્ટ: ફ્રાન્સિસ્કો પિઝારો.....41
- નેપાળની રાજકીય દ્વિધા: વડાપ્રધાન ઓલીને પાર્ટીમાંથી હાંકી કાઢ્યા.....41
- ભારત-UK: કોસબોર્ડર આતંકવાદ સામે સહકાર..42
- આલ્ફા ગ્લોબલ યુનિયન.....42

4. વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજી...44

- ભારતીય સૈન્ય દ્વારા UAVની ખરીદી.....44
- ‘રક્ષિત’ એમ્બ્યુલન્સ.....44
- 5G ટેકનોલોજી.....44
- ઓપન રેન આર્કિટેક્ચર.....45
- ડ્રોન સ્વોર્મિંગ.....46
- એરો ઇન્ડિયા-21 એપ્લિકેશન.....47
- S-400 ટ્રાયમ્ફ મિસાઇલ પ્રણાલી.....47
- વૈકલ્પિક કેન્સર વિરોધી ઉપચાર.....48
- પાર્કર સોલર પ્રોબ.....49
- છેવટે, ભારત કેમ ‘પરમાણું શસ્ત્રોની પ્રતિબંધ અંગેની સંધિ’નું સમર્થન નથી કરી રહ્યું?...50
- DRDO દ્વારા આકાશ-NG મિસાઇલનું સફળ પરીક્ષણ.....50
- તેજસ - વર્ચ્યુઅલ ઇન્ટેલિજન્સ ટૂલ.....51
- ઉપેક્ષિત ઉષ્ણકટિબંધીય રોગો.....51
- સ્પેસએક્સે સિંગલ રોકેટ પર 143 ઉપગ્રહો

5. યોજના/પોર્ટલ/રિપોર્ટ.....53

- એડોપ્શન ગેપ રિપોર્ટ 2020: UNEP.....53
- 1G ઇથેનોલના ઉત્પાદન માટેની સુધારેલી યોજના.....54
- સરકારની વિનિવેશ યોજનાઓ.....55
- રૂફટોપ સૌર યોજના.....55
- ગુજરાત સરકારે બાગાયતી વિકાસ મિશનની જાહેરાત કરી.....56
- સક્ષમ જાગૃતિ અભિયાન.....57
- આંતરરાષ્ટ્રીય સ્થળાંતર 2020.....57
- સ્તલે જળવિદ્યુત પરિયોજના.....58
- ઇન્ડિયા ઇનોવેશન ઇન્ડેક્સ 2020: નીતિ આયોગ.....59

- નિયામક અનુપાલન પોર્ટલ: DPIIT.....60
- સુંદરવન બાયોસ્ફિયર રિઝર્વના પક્ષીઓ ભારતના પ્રાણીસંગ્રહાલય સર્વેનો અહેવાલ.....61
- શ્રમ શક્તિ પોર્ટલ.....61
- બેટી બચાવો બેટી પઢાવો યોજનાની કામગીરી..62
- વર્લ્ડ ઇકોનોમિક આઉટલુક: IMF.....63
- ભારત સરકાર ‘સ્ટાર્ટ-અપ ઇન્ડિયા સિડ ફંડ સ્કીમ’ શરૂ કરશે.....64
- ભારત ન્યાય અહેવાલ -2020.....65
- સ્ટાર્સ પ્રોજેક્ટ.....66
- ખાદ તેલ માટે રાષ્ટ્રીય મિશન (NMEO)...66

6. પર્યાવરણ અને ભૌગોલિક ઘટનાઓ.....67

- ડોપ્લર હવામાન રડાર.....67
- નાગી-નકટી પક્ષી અભયારણ્ય.....67
- ભારતીય સ્ટાર કાયબો.....68
- ભારતના સૌથી મોંઘા મશરૂમની GI ટેગ માગ...68
- ઇન્ડોનેશિયાનો સેમરૂ જવાળામુખી.....69
- પશ્ચિમી વિક્ષોભ.....69
- ગ્રેટ ગ્રીન વોલ પહેલ.....70
- ભારતે આર્કટિકમાં સંશોધન અને પર્યટન વિસ્તૃત કરવાની દરખાસ્ત કરી.....70
- ઇન્ડોનેશિયાનો સૌથી સક્રિય જવાળામુખી માઉન્ટ મેરાપી ફાટી નીકળ્યો.....71
- મહાનંદ વન્યજીવન અભયારણ્ય.....71
- માઉન્ટ ત્રિશુલ: ભારતીય પર્વતારોહણ ફાઉન્ડેશન દ્વારા શિયાળુ યડાણને મંજૂરી આપવામાં આવી છે.....72
- ZSI : સુંદરવન પક્ષીઓની 428 જાતોનું ઘર છે..72
- આબોહવા અનુકૂળન સમિટ 2021.....73



7. ઇતિહાસ અને સંસ્કૃતિ.....74

- જલીકદ્ધુ.....74
- તિરૂવલ્લુવર દિવસ.....74
- ગવી ગંગાધરેશ્વર મંદિર(કર્ણાટક).....75
- શ્રી નારાયણ ગુરૂ.....76
- ગોવિંદવલ્લભ પંત.....76
- લાલા લાજપત રાય.....77
- પથરાઘાટ વિદ્રોહ.....78
- પીએમ મોદી ચૌરીચૌરા શતાબ્દી ઉજવણીનું

8. અન્ય સંક્ષિપ્ત વર્તમાન પ્રવાહો.....79

- 'એક સ્કૂલ, એક IAS' કાર્યક્રમ.....79
- ઉસ્તાદ ગુલામ મુસ્તફા ખાન.....79
- મજૂર આંદોલન સંગ્રહાલય.....79
- કોકબોરોક દિવસ.....79
- પરાક્રમ દિવસ.....79
- દુર્લભ રોગો માટે ક્રાઉડફંડિંગ.....80
- હાવડા-કાલકા મેઘલનું નામ 'નેતાજી એક્સપ્રેસ' રાખવામાં આવ્યું.....81
- પ્રારંભ સ્ટાર્ટઅપ ઇન્ડિયા ઇન્ટરનેશનલ સમિટી...81
- શિક્ષણ સંસ્થાઓમાં આંતરરાષ્ટ્રીય બાબતો માટેની કચેરી.....82
- લોહ-અચરક નીતિ, 2021.....82
- ભારતીય રેલ્વેની સૌથી લાંબી ટ્રેન 'વાસુકી' નો રેકોર્ડ.....83
- ભારતનો સૌથી મોટો લોજિસ્ટિક્સ પાર્ક ગુજરાતના સાણંદમાં બનાવવામાં આવશે...83
- ઇ-કચરાનું વ્યવસ્થાપન(ઇ-વેસ્ટ મેનેજમેન્ટ)...83
- ભારતની રસી કૂટનીતિ.....84
- કવચ યુદ્ધાભ્યાસ.....86

- પ્રધાનમંત્રી રાષ્ટ્રીય બાલ પુરસ્કાર.....86
- LLP એક્ટ હેઠળ ગુનાઓ.....87
- સાયબર વીમા પોલિસી.....88
- પ્રબુદ્ધ ભારત.....89
- કેરળનો 'જેન્ડર પાર્ક'.....89
- પદ્મ એવોર્ડ 2021.....90
- રીસા.....90
- ભારત પર્વ- 2021.....91
- Co-WIN એપ.....91
- ઓપરેશન સર્ટ હવા.....91
- કોવિડ-19 રિસ્પોન્સ ઇન્ડેક્સ પર ભારતનો ક્રમ.....92
- એશિયા-પેસિફિક વ્યક્તિગત આરોગ્ય સૂચકાંક.....92
- ગણતંત્ર દિવસ 2021 એવોર્ડ.....93
- કમલમ: ગુજરાતે ડ્રેગન ફળનું નામ બદલ્યું...93
- કલા ઉત્સવ 2020.....94
- L&T એ બુલેટ ટ્રેન પ્રોજેક્ટનો કરાર જીત્યો ...94
- ભ્રષ્ટાચાર ધારણા સૂચકાંક 2020 (Corruption Perception Index 2020).....95
- બાસ્મતી યોજના માટે પાકિસ્તાનને ભૌગોલિક સૂચક ટેગ(GI Tag).....95
- WE હબ: મહિલા ઉદ્યોગીઓનું કેન્દ્ર.....96
- ફ્લાઇટ લેફ્ટનન્ટ ભાવના કંથ.....96
- ગ્લોબલ ફાયરપાવર ઇન્ડેક્સ, 2021.....97
- મહારાષ્ટ્ર 'જેલ પ્રવાસન' શરૂ કરશે...97
- AMPHEX 21: ત્રિ-સેવા સંયુક્ત કવાયત...98
- ગ્લોબલ ફ્લાયમેટ રિસ્ક ઇન્ડેક્સ 2021...98
- સૈયદ મુસ્તાક અલી ટ્રોફી: પંજાબે કર્ણાટકને હરાવ્યું.....99
- રાષ્ટ્રીય ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર પાઇપલાઇન: ફાઇનાન્સિંગ બેંકની સ્થાપના.....100
- આયુષ્માન ભારતના નવા મુખ્ય કારોબારી...100



યમુનામાં પ્રદૂષણ અંગે સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્દેશ

- તાજેતરમાં સુપ્રીમ કોર્ટે સારવાર ન કરાયેલ ગટરના કારણે જળસંચયને પ્રદૂષિત કરવાના કેસમાં નોંધ લીધી છે.
- સુપ્રીમ કોર્ટે હરિયાણા દ્વારા યમુના નદીમાં જળ પ્રદૂષણ અટકાવવા માટે દિલ્હી જલ બોર્ડ દ્વારા પ્રદૂષણને રોકવા માટે દાખલ કરવામાં આવેલી તાકીદની અરજી પર સુનાવણી કરી રહી છે જેથી પ્રદૂષકોને યમુના નદીમાં વહેતા અટકાવી શકાય.

Back to Basics : પૃષ્ઠભૂમિ

- વર્ષ 2017માં, 'પર્યાવરણીય સંરક્ષણ સમિતિ વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા' ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટે રાજ્ય પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડને રાજ્યના પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ દ્વારા 'સામાન્ય અસરકારક ઉપચાર પ્લાન્ટ્સ અને ગટર વ્યવસ્થાપન પ્લાન્ટ્સ' ની સ્થાપના અને / અથવા ઓપરેશન માટે ભંડોળ એકત્ર કરવા નિર્દેશ આપ્યો હતો. 31 માર્ચ 2017 પહેલાં માપદંડ નક્કી કરવામાં આવશે.
- સુપ્રીમ કોર્ટે નિર્દેશ આપ્યો હતો કે આ પ્લાન્ટ સ્થાપવામાં રાજ્ય સરકાર શહેરો, નગરો અને ગામોને પ્રાધાન્ય આપશે જે ઔદ્યોગિક પ્રદૂષક તત્ત્વો અને ગટરને નદીઓ અને જળાશયોમાં પ્રવાહિત કરે છે.

સંબંધિત બંધારણીય જોગવાઈઓ

- બંધારણની કલમ 243W, 12મી અનુસૂચિના વિભાગ 6 માં સૂચિબદ્ધ બાબતોના સંદર્ભમાં, પાલિકાઓ અને સ્થાનિક અધિકારીઓને તેમની કામગીરીની વિવિધ યોજનાઓની અમલવારી સાથે સોંપવામાં આવી શકે છે.
- 12મી અનુસૂચિના વિભાગ 6 માં 'જાહેર આરોગ્ય, સ્વચ્છતા સંરક્ષણ અને સોલિડ વેસ્ટ મેનેજમેન્ટ' નામનો વિષય શામેલ છે.

કલમ-21

- પર્યાવરણને સ્વચ્છ રાખવા અને પ્રદૂષણ મુક્ત પાણીનો અધિકાર જીવનના વ્યાપક દૃશ્ય હેઠળ સુરક્ષિત કરવામાં આવ્યો છે.

કેન્દ્રીય પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ (CPCB)ને અપાયેલી

સૂચનાઓ

- સુપ્રીમ કોર્ટે CPCBને નિર્દેશ આપ્યો કે યમુના નદીના કાંઠે આવેલી આવી પાલિકાઓની ઓળખ માટે અહેવાલ રજૂ કરવા, જેમણે ગટર માટે યોગ્ય સંખ્યામાં ટ્રીટમેન્ટ પ્લાન્ટ સ્થાપિત કર્યા નથી અથવા ગટરનું પાણી નદીમાં પ્રવાહિત કરે છે.

યમુના નદીમાં પ્રદૂષણના કારણો

- ઔદ્યોગિક પ્રદૂષણ:
 - હરિયાણાથી યમુના નદી દિલ્હીમાં પ્રવેશ કરે છે. હરિયાણાના સોનીપત (યમુનાની સરહદ)માં ઘણા ઔદ્યોગિક એકમો છે. અહીં ખાતરો, પ્લાસ્ટિક અને રંગોના ઉત્પાદનમાં એમોનિયાનો ઉપયોગ ઔદ્યોગિક રાસાયણિક તરીકે થાય છે.
- જળ નિકાસ માર્ગોનું જોડાણ:
 - પીવાના પાણી અને ગટરના જોડાણ અથવા ઔદ્યોગિક ગટરના પ્રવાહના માર્ગો સાથે ભળી જવાને કારણે પ્રદૂષણની સમસ્યા ઊભી થાય છે.
- પાણીમાં એમોનિયાની માત્રામાં વધારો થવાથી થતી અસર:
 - એમોનિયા પાણીમાં ઓગળેલા ઓક્સિજનનું પ્રમાણ ઘટાડે છે કારણ કે તે નાઈટ્રોજનના ઓક્સિડાઈઝ્ડ સ્વરૂપોમાં ફેરવાય છે. તેથી, તે બાયોકેમિકલ ઓક્સિજન માંગમાં પણ વધારો કરે છે.
 - કાર્બનિક કચરા દ્વારા જળ પ્રદૂષણ BODની દ્રષ્ટિએ માપવામાં આવે છે.
 - જો પાણીમાં એમોનિયાની સાંદ્રતા 1 PPMથી વધુ છે, તો તે માછલી માટે ઝેરી છે.
 - 1 PPM અથવા તેથી વધુના એમોનિયા સ્તરવાળા માણસો દ્વારા લાંબા ગાળાના પાણીનો વપરાશ તેમના આંતરિક અવયવોને નુકસાન પહોંચાડી શકે છે.

યમુના નદી

- તે ગંગા નદીની એક મુખ્ય સહાયકનદી છે જે ઉત્તરાખંડના ઉત્તરકાશી જિલ્લામાં નીચલા હિમાલયની મસૂરી પહાડીમાં બંદરપૂંચ શિખર નજીક યમુનોત્રી ગ્લેશિયરમાંથી નીકળે છે.
- તે ઉત્તરાખંડ, હિમાચલ પ્રદેશ, હરિયાણા અને દિલ્હીમાં વહે છે અને ઉત્તરપ્રદેશના પ્રયાગરાજ (સંગમ) ખાતે ગંગા નદી સાથે જોડાય છે.
- લંબાઈ:
 - યમુના નદીની કુલ લંબાઈ 1376 કિમી છે.
- મહત્વપૂર્ણ ડેમ:
 - લખવાર-વ્યાસી ડેમ (ઉત્તરાખંડ), તાજેવાલા બેરેજ ડેમ (હરિયાણા) વગેરે.
- ઉપનદીઓ:
 - યમુના નદીની મહત્વપૂર્ણ ઉપનદીઓ ચંબલ, સિંધ, બેતવા અને કેન છે.

અમેરિકાના રાષ્ટ્રપતિ પર મહાભિયોગ

- અમેરિકાના રાષ્ટ્રપતિ ડોનાલ્ડ ટ્રમ્પ તેમના કાર્યકાળમાં બે વખત મહાભિયોગનો સામનો કરનાર અમેરિકાના પ્રથમ રાષ્ટ્રપતિ બન્યા છે. તેના પર યુએસ કોંગ્રેસ દ્વારા બળવો ભડકાવવાનો આરોપ લગાવ્યો છે.
- 06 જાન્યુઆરી, 2021 ના રોજ, જ્યારે યુ.એસ. કોંગ્રેસના અધિવેશનમાં નવા ચૂંટાયેલા રાષ્ટ્રપતિ જો બીડેનની જીતને બહાલી આપવાનું શરૂ થયું, ત્યારે ડોનાલ્ડ ટ્રમ્પના સમર્થકોએ કેપીટલ બિલ્ડિંગ (જ્યાં યુ.એસ. સંસદ સ્થિત છે) ને કબજે કરવાનો નિષ્ફળ પ્રયાસ કર્યો હતો.

Back to Basics : અમેરિકાના રાષ્ટ્રપતિ પર મહાભિયોગ

- બે ગૃહો: યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સની વિધાનસભા એટલે કે યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સની કોંગ્રેસમાં કુલ બે ગૃહો છે:
 - સેનેટમાં દરેક રાજ્યમાંથી બે પ્રતિનિધિઓ (સેનેટરો) ચૂંટાયેલા હોય છે, તે રાજ્યની વસ્તીને ધ્યાનમાં લીધા વગર.
 - પ્રતિનિધિ ગૃહ, જેમાં રાજ્યની વસ્તીના આધારે સભ્યોની પસંદગી કરવામાં આવે છે.
- મહાભિયોગના કારણો:
 - યુએસ સંવિધાન મુજબ યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સના રાષ્ટ્રપતિને રાજદ્રોહ, લાંચ લેતા અથવા અન્ય કોઈ ગંભીર ગુના અથવા દુષ્કર્મ બદલ પદ પરથી હટાવી શકાય છે.

પાછલો મહાભિયોગ

- અમેરિકાના ત્રણ રાષ્ટ્રપતિઓ – ડોનાલ્ડ ટ્રમ્પ (2019), બિલ ક્લિન્ટન (1998) અને એન્ડ્રુ જહોનસન (1868) - અત્યાર સુધીમાં પ્રતિનિધિ ગૃહ દ્વારા દોષી ઠેરવવામાં આવ્યા છે, જોકે બધાને સેનેટમાં મુક્ત કરવામાં આવ્યા હતા.
- આમ, મહાભિયોગ દ્વારા હજુ સુધી યુએસના કોઈપણ રાષ્ટ્રપતિને પદ પરથી હટાવવામાં આવ્યા નથી.
- ભારતમાં રાષ્ટ્રપતિના મહાભિયોગ સંબંધિત જોગવાઈઓ
 - ભારતમાં રાષ્ટ્રપતિને ફક્ત 'બંધારણનું ઉલ્લંઘન' થવાની સ્થિતિમાં જ હટાવી શકાય છે, તેમજ ભારતીય બંધારણમાં 'બંધારણનું ઉલ્લંઘન' નો અર્થ નિર્ધારિત નથી.
 - મહાભિયોગની પ્રક્રિયા સંસદના કોઈપણ ગૃહ – લોકસભા અથવા રાજ્યસભા દ્વારા શરૂ કરી શકાય છે.

ભારતીય રાષ્ટ્રપતિ પર મહાભિયોગ માટેની કાર્યવાહી (કલમ 61)

- 'બંધારણનું ઉલ્લંઘન'ના કિસ્સામાં મહાભિયોગની પ્રક્રિયા દ્વારા ભારતીય રાષ્ટ્રપતિને પદ પરથી હટાવી શકાય છે.

મહાભિયોગની પ્રક્રિયા સંસદના કોઈપણ ગૃહ દ્વારા શરૂ કરી શકાય છે.

- જે ગૃહમાં પ્રક્રિયા શરૂ કરવામાં આવે છે, તેના ચતુર્થાંશ સભ્યોએ સંબંધિત ઠરાવ પર હસ્તાક્ષર કરવા જરૂરી છે, તે પછી તે ગૃહ દ્વારા ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે, તે પછી રાષ્ટ્રપતિને 14 દિવસની સૂચના આપવામાં આવે છે.
- મહાભિયોગ પ્રસ્તાવ સંસદના એક ગૃહ દ્વારા (ગૃહના કુલ સભ્યપદના બે તૃતીયાંશ બહુમતી દ્વારા) પસાર થયા પછી, તે બીજા ગૃહને વિચારણા માટે સંદર્ભિત કરવામાં આવે છે.
- જો મહાભિયોગ પ્રસ્તાવ બીજા ગૃહ દ્વારા પણ બે તૃતીયાંશ બહુમતી દ્વારા પસાર કરવામાં આવે તો, રાષ્ટ્રપતિને તે ઠરાવ પસાર થયાની તારીખથી પદ પરથી દૂર કરી શકાય છે.

તપાસમાં વિલંબ અંગે CVCના નિર્દેશો

- કેન્દ્રીય તકેદારી આયોગ (CVC) એ તાજેતરમાં કેન્દ્ર સરકારના તમામ મંત્રાલયો / વિભાગોને તકેદારી સંબંધિત બાબતોમાં શિસ્ત કાર્યવાહીના વિવિધ તબક્કાઓ માટે સમયમર્યાદાને સખત રીતે પાલન કરવા નિર્દેશ આપ્યો છે, કારણ કે અધિકારીઓ પર આવા વિલંબનો આરોપ મૂકવામાં આવે છે અથવા તેથી તેમને અયોગ્ય લાભ મળે છે અથવા તેઓને ઉત્પીડનનો સામનો કરવો પડે છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દો

- કેન્દ્રીય તકેદારી આયોગ(CVC) એ અગાઉ પણ ચિંતા વ્યક્ત કરી હતી કે અયોગ્ય અને કાર્મિક પ્રશિક્ષણ વિભાગ દ્વારા સ્પષ્ટ માર્ગદર્શિકા બહાર પાડવામાં આવી હોવા છતાં, તપાસકર્તાઓ નિર્ધારિત સમયમર્યાદાને અનુસરતા નથી, પરિણામે તપાસ માટે વધુ સમય લાગે છે.
- સુપ્રીમ કોર્ટે કોઈ પણ વિશિષ્ટ કેસો સિવાય કોઈપણ અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલા સ્ટે ઓર્ડરની અવધિને છ મહિના સુધી મર્યાદિત કરી છે.

કારણ

- અદાલતે જારી કરેલા સ્ટે ઓર્ડર.
- ન્યાયતંત્ર સમક્ષ કેસો પેન્ડિંગ છે.
- અધિકારી દ્વારા સેવા સમાપ્ત થયા પછી, મામલો યથાવત રાખવો.

અસર

- અયોગ્ય ઉદાહરણ – અયોગ્ય વિલંબને કારણે, ભ્રષ્ટ જાહેર સેવકોને અન્યાયી પ્રવૃત્તિઓમાં વ્યસ્ત રહેવાની વધુ તક મળે છે, જે અન્ય જાહેર સેવકો માટે ખરાબ ઉદાહરણ રજૂ કરે છે.
- પ્રામાણિક અધિકારીઓ હતોત્સાહિત થશે – તકેદારી સંબંધિત બાબતોના નિકાલમાં વિલંબના કારણે આવા કેસોમાં



સામેલ થતા પ્રામાણિક જાહેર સેવકોને વારંવાર પજવણીનો સામનો કરવો પડે છે.

કેન્દ્રીય તકેદારી આયોગ (CVC)

- > કેન્દ્રીય તકેદારી આયોગ (CVC) એક સર્વોચ્ચ તકેદારી સંસ્થા છે જે કોઈપણ કારોબારી ઓથોરિટીના નિયંત્રણથી મુક્ત છે અને કેન્દ્ર સરકાર હેઠળની તમામ તકેદારી પ્રવૃત્તિઓની દેખરેખ રાખે છે.
- > તે કેન્દ્ર સરકારની સંસ્થાઓમાં વિવિધ સત્તાધિકારીઓને તેમના તકેદારી કાર્યોના આયોજન, અમલ, સમીક્ષા અને સુધારણા અંગે સલાહ આપે છે.
- માળખું:
 - > કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા વર્ષ 1964માં કેન્દ્રીય તકેદારી આયોગ (CVC) ની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી. તે સંથાનમની અધ્યક્ષતાવાળી સમિતિની ભલામણો પર આધારિત હતું.
 - > વર્ષ 2003માં, સંસદ દ્વારા આયોગને વૈધાનિક દરજ્જો આપીને કેન્દ્રીય તકેદારી આયોગ અધિનિયમ પસાર કર્યો હતો.
 - > કેન્દ્રીય તકેદારી આયોગનું પોતાનું સચિવાલય, મુખ્ય તકનીકી પરીક્ષક વિભાગ (CTE) અને વિભાગીય તપાસ કમિશનર વિભાગ (CDI) છે. તે જ સમયે, CVC તપાસ માટે બે બાહ્ય સ્ત્રોતો – CBI અને મુખ્ય તકેદારી અધિકારીઓ (CVO) પર આધાર રાખે છે.
 - > કેન્દ્રીય તકેદારી આયોગ એ બહુ-સદસ્ય આયોગ છે, જેમાં કેન્દ્રીય તકેદારી કમિશનર (ચેરમેન) અને વધુમાં વધુ બે અન્ય તકેદારી કમિશનર (સભ્યો) હોય છે.
- કાર્ય:
 - > CVC ભ્રષ્ટાચાર અથવા કચેરીના દુરુપયોગથી સંબંધિત ફરિયાદો સાંભળે છે અને આ દિશામાં યોગ્ય પગલા લેવાની ભલામણ કરે છે. નીચેની કંપનીઓ, સંસ્થાઓ અથવા વ્યક્તિઓ તેમની ફરિયાદ CVCમાં નોંધાવી શકે છે
 - > કેન્દ્ર સરકાર
 - > લોકપાલ
 - > માહિતી પ્રદાતા / બાતમીદાર / વ્હિસલ બ્લોઅર
 - > ધ્યાન રાખો કે કેન્દ્રીય તકેદારી આયોગ તપાસ એજન્સી નથી. તે CBI દ્વારા અથવા સરકારી કચેરીઓમાં મુખ્ય તકેદારી અધિકારીઓ (CVO) દ્વારા કેસની તપાસ કરે છે.
- મુખ્ય તકેદારી અધિકારી (CVO):
 - > વિવિધ સરકારી વિભાગો અને સંગઠનોમાં તકેદારી સંબંધિત કાર્યો મુખ્ય તકેદારી અધિકારીઓ (CVO) ના નેતૃત્વમાં આવે છે અને તકેદારી બાબતોની તપાસ સાથે સંબંધિત આયોગની પ્રવૃત્તિઓ પણ આ અધિકારીઓ દ્વારા કરવામાં આવે છે.
 - > તમામ વિભાગો / સંગઠનોમાં, આયોગ સાથેની પૂર્વ સલાહ-સૂચન પછી મુખ્ય તકેદારી અધિકારીઓની નિમણૂક કરવામાં આવે છે.

- નિમણૂક:
 - > કેન્દ્રીય તકેદારી કમિશનરો અને અન્ય તકેદારી કમિશનરોની નિમણૂક રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા વડાપ્રધાન (અધ્યક્ષ), ગૃહ પ્રધાન (સભ્ય) અને લોકસભામાં વિપક્ષી નેતા (સભ્ય) ની સમિતિની ભલામણ પર કરવામાં આવે છે.
- કાર્યકાળ:
 - > CVOની મુદત 4 વર્ષ અથવા 65 વર્ષ સુધીની છે (જે પહેલા હોય તે).
- હોદ્દા પરથી દૂર:
 - > કેન્દ્રીય તકેદારી કમિશનર અથવા કોઈપણ તકેદારી કમિશનર ફક્ત ગેરરીતિ અથવા અસમર્થતાની સ્થિતિમાં રાષ્ટ્રપતિના હુકમ દ્વારા દૂર કરી શકાય છે.

‘ઇન્સોલ્વન્સી એન્ડ બેંકરપ્સી કોડ’ (સુધારો) અધિનિયમ, 2020ની સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા મંજૂરી

- > તાજેતરમાં સુપ્રીમ કોર્ટે એક નિર્ણયમાં ઇન્સોલ્વન્સી એન્ડ બેંકરપ્સી કોડ (સુધારો) અધિનિયમ, 2020 [Insolvency and Bankruptcy Code (Amendment) Act, 2020] ની બંધારણીય માન્યતાને સમર્થન આપ્યું હતું.

Back to Basics : પૃષ્ઠભૂમિ

- > સુપ્રીમ કોર્ટે ઓગસ્ટ 2019માં તેના એક આદેશમાં ઘર ખરીદનારાઓને નાણાકીય લેણદારોનો દરજ્જો આપવાના સરકારના નિર્ણયને સમર્થન આપ્યું હતું.
- નાણાકીય લેણદાર:
 - > તેનો અર્થ એ છે કે એવી વ્યક્તિ કે જેનું 'નાણાકીય દેવું' છે અને તેમાં એવી વ્યક્તિ સામેલ છે કે જેમની પાસે આવી લોન કાયદેસર રીતે સોંપવામાં આવે અથવા ટ્રાન્સફર થઈ હોય.
 - > ત્યારબાદ સરકારે 'ઇન્સોલ્વન્સી એન્ડ બેંકરપ્સી કોડ' (સુધારો) અધિનિયમ, 2020 રજૂ કર્યો, જે અંતર્ગત કોઈપણ સ્થાવર મિલકત વિકાસકર્તા સામે નાદારીની કાર્યવાહી શરૂ કરવા માટે કુલ ફાળવણીઓમાંથી ઓછામાં ઓછી 100 (અથવા ફાળવણીકારોના કુલ) 10% સંખ્યાની શરત લાગુ કરવામાં આવી છે.
 - > આનો અર્થ એ થયો કે સ્થાવર મિલકત વિકાસકર્તા / બિલ્ડર વિરૂદ્ધ નાદારી કાર્યવાહી શરૂ કરવા માટે IBCની કલમ 7 હેઠળ રાષ્ટ્રીય કંપની લો ટ્રિબ્યુનલ (NCLT) ને અપીલ કરવાની એક જ ફાળવણીકર્તાને મંજૂરી છે.
 - > સુધારો કાયદાની કલમ-3 ઘર ખરીદદાર બિલ્ડરો સામે 'કોર્પોરેટ ઇન્સોલ્વન્સી રિઝોલ્યુશન પ્રોસેસ(CIRP)' અપનાવી શકે છે, પરંતુ આ 100 ફાળવણીઓ માટે અથવા કુલ ફાળવણીના ઓછામાં ઓછા 10% માટે સંયુક્ત રીતે અરજી કરવાની રહેશે.

- > ફાળવણીઓ સમાન સ્થાવર મિલકત પ્રોજેક્ટની હોવી જોઈએ. એક જ વિકાસકર્તાના વિવિધ પ્રોજેક્ટ્સના પીડિતો 100 ફાળવણીઓનું જૂથ કરી શકતા નથી.
- > હાલમાં 100 અરજદારોની મર્યાદા પૂરી કરવા માટે 30 દિવસની સમયમર્યાદા નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે, નહીં તો 2020 ના આ ધારાની શરૂઆત પૂર્વેની બાકીની અરજી પાછી ખેંચી લેવામાં આવશે.
- > સ્થાવર મિલકતનાં પ્રોજેક્ટ્સમાં વિક્ષેપ ન આવે તે માટે કેટલાક અસંતુષ્ટ ઘર ખરીદનારાઓ / રોકાણકારો દ્વારા આ જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી.

સુપ્રીમ કોર્ટનો આદેશ

- **મર્યાદા:**
 - > સુપ્રીમ કોર્ટે કહ્યું હતું કે લેણદારોની આ કેટેગરીના સંદર્ભમાં મર્યાદા નક્કી કરવાથી વધુ પડતા મુકદ્દમાની સ્થિતિ અટકશે.
 - > કોર્ટ કાયદા સાથે સંમત થઈ હતી અને કહ્યું હતું કે કોર્પોરેટ ઈન્સોલ્વન્સી રિઝોલ્યુશનના કારણે વિકાસકર્તાના કંપનીના મેનેજમેન્ટમાં સંપૂર્ણ ફેરફાર અથવા ફેરબદલના પરિણામે તે જ ફાળવણીકારને ટ્રિબ્યુનલમાં અપીલ કરવાનો અધિકાર આપવાનું જોખમકારક છે.
 - > એકલ ફાળવણીકારની આવી પહેલ યોજનાના અન્ય ફાળકોને નુકસાન પહોંચાડશે જેમને હાલના વિકાસકર્તામાં વિશ્વાસ છે અથવા જેઓ અન્ય કાનૂની પગલાંને અનુસરે છે.
 - > આ સુધારો કોર્પોરેટ દેવાદારો (સ્થાવર મિલકત વિકાસકર્તાઓ) ને સુરક્ષિત રાખવાના પ્રયાસનો ઉલ્લેખ કરે છે.
- **લેણદારોની સંમતિ:**
 - > સુધારો અપીલ કરતા પહેલા તમામ અરજદારોમાં ઓછામાં ઓછી એક સહમતી હોવાનું સુનિશ્ચિત કરવાની સંભાવના વ્યક્ત કરે છે.
- **ફાળવણી:**
 - > તેનાથી કોઈ ફરક પડતો નથી કે વ્યક્તિના નામે એક અથવા વધુ ફાળવણી છે અથવા તેના પરિવારના સભ્યોના નામે ફાળવણી છે.
 - > જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ અથવા તેના કુટુંબના સભ્યો માટે વ્યક્તિગત મકાનોની ફાળવણી થાય છે, ત્યારે તે બધા અલગ ફાળવણીકારો તરીકે લાયક છે અને 100 ફાળવણીઓની ગણતરીમાં તે અલગથી ગણાશે.

'નાદારી અને દેવાળું કોડ'

- **કાયદો:**
 - > IBCનો અમલ વર્ષ 2016 માં કરવામાં આવ્યો હતો.
- **ઉદ્દેશ:**
 - > નિષ્ફળ વ્યવસાયોના ઉકેલોની પ્રક્રિયાને સુવ્યવસ્થિત અને ઝડપી બનાવવી.

- > નાદારીની સમસ્યાનું સમાધાન કરવા માટે દેવાદારો અને લેણદારોના તમામ વર્ગને સમાન પ્લેટફોર્મ પ્રદાન કરવા માટે હાલના કાયદાકીય માળખાની જોગવાઈઓને મજબૂત બનાવવી.
- > મહત્તમ 270 દિવસમાં તાણયુક્ત કંપનીની રીઝોલ્યુશન પ્રક્રિયા પૂર્ણ કરવી.
- **નાદારી અમલીકરણ માટે રકમ મર્યાદા:**
 - > માર્ચ 2020 માં, સરકારે કોવિડ-19 રોગચાળાનો સામનો કરી રહેલા નાના અને મધ્યમ ઉદ્યોગો સામે આવી કાર્યવાહી અટકાવવા માટે IBC હેઠળ નાદારી માટેની પ્રક્રિયાની રકમ મર્યાદા 1 લાખ રૂપિયાથી વધારીને 1 કરોડ કરી દીધી હતી.
 - > ઈન્સોલ્વન્સી સોલ્યુશન પ્રક્રિયાને સરળ બનાવવા માટેના કેટલાક પગલાં
- **નાદારી વ્યાવસાયિક:**
 - > આ વ્યાવસાયિકો ઈન્સોલ્વન્સી રિઝોલ્યુશન પ્રક્રિયાને મેનેજ કરે છે, દેવાદારની સંપત્તિનું સંચાલન કરે છે અને લેણદારોને નિર્ણય લેવામાં મદદ કરવા માટે જરૂરી માહિતી પ્રદાન કરે છે.
- **ઈન્સોલ્વન્સી પ્રોફેશનલ સંસ્થા:**
 - > આ સંસ્થાઓ ઈન્સોલ્વન્સી વ્યાવસાયિકોના પ્રમાણપત્ર માટે પરીક્ષાઓ લે છે અને તેમની સંબંધિત આચારસંહિતા લાગુ કરે છે.
- **માહિતી ઉપયોગિતા:**
 - > માહિતી ઉપયોગિતા એ એવી કંપનીઓ છે જે નાણાકીય માહિતીના ડેટા રીપોઝીટરી તરીકે કામ કરે છે અને સાથે સાથે દેવાદારને લગતી નાણાકીય માહિતી પ્રદાન કરે છે.
- **અધિકૃત ટ્રિબ્યુનલ:**
 - > કંપનીઓ માટે નાદારી ઠરાવ પ્રક્રિયા નેશનલ કંપની લો ટ્રિબ્યુનલ (NCLT) અને વ્યક્તિઓ માટે દેવું રિકવરી ટ્રિબ્યુનલ (DRT) દ્વારા ચલાવવામાં આવે છે.
 - > અધિકારીઓની ફરજોમાં ઈન્સોલ્વન્સી રિઝોલ્યુશન પ્રક્રિયા શરૂ કરવી, ઈન્સોલ્વન્સી પ્રોફેશનલની નિમણૂક કરવી અને લેણદારોના અંતિમ નિર્ણયને મંજૂરી આપવી વગેરે શામેલ છે.

ઈન્સોલ્વન્સી એન્ડ બેંકરપ્સી બોર્ડ

- > બોર્ડ ઈન્સોલ્વન્સી પ્રોફેશનલ્સ, ઈન્સોલ્વન્સી પ્રોફેશનલ્સ સંસ્થાઓ અને ઈન્સોલ્વન્સી એન્ડ બેંકરપ્સી કોડ હેઠળની માહિતી ઉપયોગિતાઓને નિયમન કરે છે.
- > બોર્ડમાં ભારતીય રિઝર્વ બેંક, નાણાં મંત્રાલય, કોર્પોરેટ બાબતોના મંત્રાલય અને કાયદા મંત્રાલયના પ્રતિનિધિઓ હોય છે.
- **ઈન્સોલ્વન્સી:**
 - > આ એક એવી સ્થિતિ છે કે જેમાં કોઈ વ્યક્તિ અથવા કંપની તેના બાકી દેવાની ચુકવણી કરવામાં અસમર્થ હોય છે.
- **બેંકરપ્સી:**
 - > આ તે સ્થિતિ છે જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ અથવા અન્ય સંસ્થાને



સક્ષમ અદાલત દ્વારા નાદાર જાહેર કરવામાં આવે છે અને અદાલત દ્વારા તેનો હલ કરવા અને લેણદારોના હક્કોના રક્ષણ માટે યોગ્ય આદેશ આપવામાં આવ્યો છે. તે કંપની અથવા વ્યક્તિની દેવાની ચૂકવણી કરવામાં અસમર્થતાની કાનૂની ઘોષણા છે.

બઢતીમાં અનામત અંગે સુપ્રીમ કોર્ટનો નિર્દેશ

- તાજેતરમાં, સુપ્રીમ કોર્ટે એટર્ની જનરલને એમ. નાગરાજ કેસ વર્ષ 2006માં બંધારણ બેંચ દ્વારા આપેલા નિર્ણયની વિરુદ્ધ લેવામાં આવેલ નિર્ણય લાગુ પાડવાની બાબતમાં રાજ્યો દ્વારા ઉભા કરવામાં આવેલા વિવિધ મુદ્દાઓનું સંકલન કરવા જણાવ્યું છે.
- સરકારની બઢતીમાં અનામત આપતી વખતે SC / ST સમુદાયને કીમી લેયર લાગુ કરવું જોઈએ કે નહીં તે અંગેની અરજી પર સાત ન્યાયાધીશની બેંચ દ્વારા આ સૂચના આપવામાં આવી છે.
- કોર્ટે એમ નાગરાજ કેસમાં SC / ST સમુદાયોના સભ્યોની બઢતીમાં કીમી લેયર સિદ્ધાંતના ઉપયોગને સમર્થન આપ્યું હતું.

Back to Basics : કીમી લેયર

- સુપ્રીમ કોર્ટે ઈન્દ્રા સહાની કેસમાં (1992) સૌ પ્રથમ 'કીમી લેયર' શબ્દનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો.
- 'કીમી લેયર' શબ્દનો અર્થ અન્ય પછાત વર્ગ (OBC) ના પ્રમાણમાં શ્રીમંત અને વધુ સારી રીતે ભણેલા જૂથોનો ઉલ્લેખ છે, જેમને સરકાર પ્રાયોજિત શૈક્ષણિક અને વ્યાવસાયિક લાભ કાર્યક્રમો માટે પાત્ર માનવામાં આવતા નથી.
- હાલના નિયમો મુજબ ફક્ત OBC વર્ગના જ ઉમેદવારો કે જેમની કુટુંબની આવક રૂ. 6 લાખથી ઓછી છે, તે જ અનામત માટે પાત્ર છે. જો કે, તાજેતરમાં જ કુટુંબની આવક મર્યાદા વધારીને 8 લાખ કરવામાં આવી છે.

સંકલનને નિર્દેશ આપવાના કારણો

- રાજ્યો દ્વારા SC / ST સમુદાયોના સભ્યોને બઢતી આપવા માટે કીમી લેયર સિદ્ધાંત લાગુ કરવા માટે ઉભા કરાયેલા મુદ્દાઓ સામાન્ય નથી, તેથી આવા મુદ્દાઓને સાત ન્યાયાધીશની બેંચમાં ઉલ્લેખ કરતા પહેલા તેઓનું સંકલન કરવું જોઈએ.

એમ. નાગરાજ કેસ (2006)

- ઈન્દ્રા સહાની કેસથી અલગ નિર્ણય— સુપ્રીમ કોર્ટે બઢતીમાં SC / ST માટે આરક્ષણમાં કીમી લેયર ખ્યાલ લાગુ કરવા ઈન્દ્રા સહાની કેસ (1992) માં પોતાનો નિર્ણય (જેમાં તે SC / STને કીમી લેયરથી બાકાત રખાયા હતા, જ્યારે તે OBCને

લાગુ પડતું હતું) બઢલી નાખ્યો હતો.

- રાજ્યોને નિર્દેશ— પાંચ ન્યાયાધીશોની બંડપીઠે નાગરાજ કેસમાં 77માં, 81માં, 82માં અને 85માં બંધારણીય સુધારણાને સમર્થન આપ્યું હતું, જેમાં બઢતીમાં SC / ST સમુદાયોના અનામતની જોગવાઈ છે, પરંતુ રાજ્યોને કેટલાક નિર્દેશો પણ આપવામાં આવ્યા હતા જે નીચે મુજબ છે:
 - રાજ્ય બઢતીના કિસ્સામાં, SC / ST સમુદાયને અનામત આપવા માટે બાધ્ય નથી.
 - જો કોઈ રાજ્ય બઢતીમાં SC / ST સમુદાયોને અનામત પ્રદાન કરવા માંગે છે તો તેણે વર્ગના પછાતપણાની સ્થિતિ દર્શાવતો એક માત્રાત્મક ડેટા એકત્રિત કરવો જ જોઈએ જેમાં તે અનામત પ્રદાન કરવા માંગે છે.
 - કલમ 335નું પાલન સુનિશ્ચિત કરવા ઉપરાંત, રાજ્યએ જાહેર રોજગારમાં તે વર્ગનું અપૂરતું પ્રતિનિધિત્વ બતાવવું આવશ્યક છે.
 - રાજ્યએ ખાતરી કરવી જ જોઈએ કે 50% આરક્ષણ મર્યાદાની જોગવાઈ તેના દ્વારા ઉલ્લંઘન ન કરે.

અન્ય સંબંધિત નિર્ણયો

- જરનેલ સિંહ વિ. વી.એલ.એન. ગુપ્તા (2018)ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટે નાગરાજના ચુકાદાને ઉચ્ચ બેંચમાં મોકલવાનો ઈનકાર કર્યો હતો, પરંતુ પાછળથી રાજ્યોએ SC / ST સમુદાયોનો પછાત માત્રાત્મક ડેટા આપવો જરૂરી નથી તેમ જણાવી પોતાનો નિર્ણય બઢલ્યો હતો.

બઢતીમાં અનામત એ મૂળભૂત અધિકાર નથી

- વર્ષ 2020માં નાગરાજ કેસમાં તેના વલણની પુષ્ટિ કરતાં સુપ્રીમ કોર્ટે ચુકાદો આપ્યો હતો કે જાહેર હોદ્દા પર બઢતી આપવાના મામલામાં અનામત એ મૂળભૂત અધિકાર નથી અને કોઈ પણ રાજ્ય તેને પ્રદાન કરવા માટે બંધાયેલા હોઈ શકે નહીં.
- કેન્દ્ર દ્વારા હાલની માંગ—કેન્દ્ર સરકારે વિવિધ મુદ્દાઓ પર SC / ST બઢતીમાં કીમી લેયરની વિભાવના રજૂ કરવા માટે તેના પક્ષની સમીક્ષા કરવા કોર્ટને કહ્યું હતું
- પછાત વર્ગ અનામતથી વંચિત રઈ શકે છે— સરકાર માને છે કે 'કીમી લેયર' પછાત વર્ગને અનામતના લાભથી વંચિત કરી શકે છે.
- પછાતપણાની સ્થિતિને સાબિત કરવાની નિરર્થકતા—એવું માનવામાં આવે છે કે એકવાર તેઓને ભારતીય બંધારણની કલમ 341 અને 342 હેઠળ રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા પછાત વર્ગની સૂચિમાં ઉમેરવામાં આવ્યા છે તો પછી SC / STને પછાત સાબિત કરવાનો કોઈ પ્રશ્ન નથી.
- કલમ 341 અને 342 હેઠળની સૂચિ સંસદ સિવાય અન્ય કોઈ બઢલી શકશે નહીં — રાજ્ય કે કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોમાં કોને SC / ST તરીકે ગણવામાં આવશે તે નક્કી સંસદ નક્કી કરે છે.

આરક્ષણમાં બઢતી માટેની બંધારણીય જોગવાઈ

- આર્ટિકલ 16(4):
 - આ કલમ મુજબ, રાજ્ય સરકારો તેમના નાગરિકોના તમામ પછાત વર્ગોની તરફેણમાં નિમણૂકો અથવા હોદ્દાઓની અનામતની જોગવાઈ કરી શકે છે, જે રાજ્યના અભિપ્રાય મુજબ રાજ્ય હેઠળની સેવાઓમાં પૂરતા પ્રમાણમાં પ્રતિનિધિત્વ રજૂ નથી.
- અનુચ્છેદ 16 (4A):
 - આ કલમ મુજબ રાજ્યની સરકારો અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિની તરફેણમાં બઢતીના કેસોમાં આરક્ષણ માટેની કોઈ જોગવાઈ કરી શકે છે જો તેમની પાસે રાજ્યના મંતવ્ય હેઠળ રાજ્ય હેઠળની સેવાઓમાં પૂરતું પ્રતિનિધિત્વ ન હોય તો.
 - બંધારણના 77મા બંધારણીય સુધારા દ્વારા વર્ષ 1995માં તેનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો.
- કલમ 16 (4B):
 - તે 81માં બંધારણીય સુધારા અધિનિયમ, 2000 દ્વારા ઉમેરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં ચોક્કસ વર્ષનો ખાલી રહેલો SC / ST ક્વોટા આવતા વર્ષ માટે ટ્રાન્સફર કરવામાં આવશે.
- કલમ 335 મુજબ:
 - સેવાઓ અને પદો અંગે SC / STના દાવાઓને ધ્યાનમાં લેવા વિશેષ પગલાં અપનાવવાની જરૂર છે, જેથી તેઓ સમાનતાના સ્તરે લાવી શકાય.
 - 82મા બંધારણીય સુધારા અધિનિયમ, 2000 એ કલમ 335માં એક શરત સમાવિષ્ટ કરી હતી, જે રાજ્યને કોઈપણ પરીક્ષામાં લાયક ગુણમાં મુક્તિ આપવા માટે SC / STના સભ્યોની તરફેણમાં કોઈ જોગવાઈ કરી શકે છે.

બજેટ સત્ર દરમિયાન પ્રશ્નકાળ

- ચોમાસું સત્ર દરમિયાન સરકાર દ્વારા પ્રશ્નકાળ સ્થગિત કરાયો હતો, તે સંસદના બજેટ સત્રની પૂર્ણાહુતિ પછી ફરી શરૂ કરવામાં આવશે.
- આ સ્થગન COVID-19 રોગચાળાને ધ્યાનમાં રાખીને કરવામાં આવ્યું હતું. સરકારે COVID કેસની વધતી જતી સંખ્યાને ટાંકીને સંસદનું શિયાળુ સત્ર પણ રદ કર્યું હતું.

Back to Basics : પ્રશ્નકાળ (વર્ણન)

- સંસદ સત્રની પહેલી કલાક પ્રશ્નકાળ માટેની હોય છે. જો કે, વર્ષ 2014 માં જ, પ્રશ્નકાળને સવારે 11 વાગ્યે બદલીને રાજ્યસભામાં બપોરે 12 વાગ્યાનો કરવામાં આવ્યો હતો.
- આ એક કલાક દરમિયાન સંસદના સભ્યો (સાંસદો) મંત્રીઓને પ્રશ્નો પૂછે છે અને મંત્રીઓની જવાબદારી છે કે તેઓ તેમના મંત્રાલયની કામગીરીથી સંબંધિત પ્રશ્નોના જવાબ આપે.

- પ્રશ્નકાળ દરમિયાન ખાનગી સભ્યો (સાંસદ કે જેઓ પ્રધાનો નથી) ને પણ પ્રશ્નો પૂછી શકાય છે.
- નિયમન:
 - તેનું સંસદીય નિયમો અનુસાર નિયમન કરવામાં આવે છે.
 - બંને ગૃહો (રાજ્યસભા અને લોકસભા)ના પ્રિઝાઈડિંગ અધિકારીઓ, સવાલ અવલોકન કરવા માટેના અંતિમ અધિકારીઓ છે.

પ્રશ્નોના પ્રકાર

- ત્રણ પ્રકારના પ્રશ્નો પૂછી શકાય છે:
 - તારાંકિત પ્રશ્નો (ફૂદડી દ્વારા અલગ):
 - તારાંકિત પ્રશ્નોના જવાબ મૌખિક રીતે આપવામાં આવે છે અને પછી પૂરક પ્રશ્નો પૂછવામાં આવે છે.
 - અતારાંકિત પ્રશ્નો:
 - તારાંકિત પ્રશ્નોના કિસ્સામાં, લેખિત અહેવાલ આવશ્યક છે, તેથી પૂરક પ્રશ્નો તેમના પછી પૂછી શકાતા નથી.
 - અલ્પ સૂચન પ્રશ્નો:
 - આ એવા પ્રશ્નો છે જે ઓછામાં ઓછા 10 દિવસ અગાઉની સૂચના માટે પૂછવામાં આવે છે. તેમાં મૌખિક જવાબ પણ આપવામાં આવે છે.

સમયગાળો

- સત્રના બધા દિવસોમાં બંને ગૃહોમાં પ્રશ્નકાળ રાખવામાં આવે છે પરંતુ તેમાં બે દિવસે પ્રશ્નકાળ નથી હોતો જે અપવાદ છે.
- પ્રથમ, જ્યારે રાષ્ટ્રપતિ બંને ગૃહોના સાંસદોને સંબોધિત કરે છે.
- રાષ્ટ્રપતિના ભાષણમાં નવી લોકસભાની શરૂઆત અને નવા સંસદ વર્ષનો પ્રથમ દિવસ છે.
- બીજું, જે દિવસે નાણાં પ્રધાન બજેટ રજૂ કરે છે.

પ્રશ્નકાળ વગરના પૂર્વ સત્ર

- ભૂતકાળમાં, રાષ્ટ્રીય કટોકટી દરમિયાન પ્રશ્નકાળ મુલતવી રાખવામાં આવ્યો હતો.

પ્રશ્નકાળનું મહત્વ

- સાંસદનો અધિકાર:
 - સવાલો પૂછવા એ સભ્યોનો આંતરિક અને યથાવત સંસદીય અધિકાર છે.
- સરકારને જવાબદેહ બનાવી રાખવી:
 - પ્રશ્નકાળ દરમિયાન, સભ્યો વહીવટ અને સરકારી પ્રવૃત્તિના દરેક પાસાને લગતા પ્રશ્નો પૂછી શકે છે.
 - આ સમય દરમિયાન રાષ્ટ્રીય તેમજ આંતરરાષ્ટ્રીય ક્ષેત્રોમાં સરકારની નીતિઓ પર ભાર મૂકવામાં આવી રહ્યો છે.
 - અજમાયશની જેમ, દરેક પ્રધાનને તેની વહીવટી ભૂલો અને પ્રશ્નકાળ દરમિયાન તેની ક્રિયાઓ માટે જવાબદાર રહેવું પડશે.



- **નીતિઓનું અનુકૂળન:**
- પ્રશ્નકાળ દ્વારા સરકાર તત્કાળ રાષ્ટ્રની જરૂરિયાતને સમજી શકે છે અને તે મુજબ નીતિઓ અને કાર્યોને અનુકૂળ કરી શકે છે.
- **આયોગનું ગઠન:**
- કેટલીકવાર પ્રશ્નકાળ આયોગના ગઠન માટે જવાબદાર હોઈ શકે છે, કોર્ટ ઓફ ઈન્કવાયરી અથવા તો સભ્ય દ્વારા ઉભા કરાયેલા મામલાઓ જાહેર જનતાના મહત્વના હોય તો કાયદાની રચના માટે પણ જવાબદાર હોઈ શકે છે.

સંસદ સત્ર

- **સંસદ સત્ર બોલાવવું:**
- સંસદ સત્ર બોલાવવા માટેની જોગવાઈ બંધારણની કલમ 85માં નિર્દિષ્ટ છે.
- આ નિર્ણય સંસદીય બાબતોની કેબિનેટ સમિતિ દ્વારા લેવામાં આવે છે, જે રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા ઔપચારિક રીતે કરવામાં આવે છે, અને સાંસદોને સત્ર માટે બોલાવવામાં આવે છે.
- **સત્ર આયોજન:**
- ભારતમાં કોઈ નિશ્ચિત સંસદીય કેલેન્ડર નથી. સંસદના એક વર્ષમાં ત્રણ સત્રો હોય છે.
- રાષ્ટ્રપતિ સત્ર બોલાવવા માટે સંસદના દરેક ગૃહને સમયાંતરે સમન્સ આપે છે, પરંતુ સંસદના બંને સત્રો વચ્ચે મહત્તમ અંતરાલ 6 મહિનાથી વધુ ન હોવો જોઈએ. એટલે કે વર્ષમાં ઓછામાં ઓછા બે વાર સંસદની બેઠક મળવી જોઈએ.
- **બજેટ સત્ર:**
- સૌથી લાંબુ બજેટ સત્ર (પ્રથમ સત્ર) જાન્યુઆરીના અંતમાં શરૂ થાય છે અને એપ્રિલના અંતમાં અથવા મેના પ્રથમ અઠવાડિયામાં સમાપ્ત થાય છે. બજેટ સત્ર દરમિયાન અવકાશ હોય છે જેથી સંસદીય સમિતિઓ બજેટ દરખાસ્તો અંગે ચર્ચા કરી શકે.
- **ચોમાસુ સત્ર:**
- બીજું સત્ર ત્રણ અઠવાડિયાનું ચોમાસુ સત્ર છે, જે સામાન્ય રીતે જુલાઈમાં શરૂ થાય છે અને ઓગસ્ટમાં સમાપ્ત થાય છે.
- **શિયાળુ સત્ર:**
- શિયાળુ સત્ર એટલે કે ત્રીજું સત્ર નવેમ્બરથી ડિસેમ્બર સુધી યોજવામાં આવે છે.

આધાર કાયદાની સમીક્ષાની અરજી નામંજૂર

- તાજેતરમાં સુપ્રીમ કોર્ટે આધાર એક્ટ, 2016ની બંધારણીય માન્યતાને સમર્થન આપીને વર્ષ 2018 માટેના તેના નિર્ણયની સમીક્ષા કરતી અરજીને ફગાવી દીધી છે.

Back to Basics : પૃષ્ઠભૂમિ

- વર્ષ 2018માં સુપ્રીમ કોર્ટે આધાર પદ્ધતિને માન્યતા આપતા સરકારી કલ્યાણકારી યોજનાઓનો લાભ મેળવનારાઓ માટે

આધાર નોંધણી ફરજિયાત બનાવી દીધી હતી.

- કોર્ટે પોતાના નિર્ણયમાં સંસદ દ્વારા નાણા બિલ તરીકે આધાર કાયદાને પસાર કરવાની મંજૂરી આપી હતી. નોંધનીય છે કે નાણા બિલ માટે રાજ્યસભાની મંજૂરીની જરૂર હોતી નથી.
- ત્યારબાદ નિર્ણય સામે સમીક્ષા અરજી દાખલ કરવામાં આવી હતી.

સંબંધિત મુદ્દાઓ

- આ કેસમાં મુખ્ય પ્રશ્ન એ છે કે શું લોકસભાના અધ્યક્ષ દ્વારા કલમ 110 (1) હેઠળ નાણા બિલ તરીકે બિલને પ્રમાણિત કરવાનો નિર્ણય અંતિમ અને બંધનકર્તા છે કે ન્યાયિક સમીક્ષાને આધિન છે.
- જો આ નિર્ણય ન્યાયિક સમીક્ષાને આધિન છે, તો તેની સમીક્ષા કરવામાં આવશે કે આધાર એક્ટ, 2016 નાણા બિલ તરીકે યોગ્ય રીતે પ્રમાણિત છે કે નહીં.

કોર્ટનો બહુમતીનો નિર્ણય

- કેસની સુનાવણી કરતી બંડપીઠના મોટાભાગના ન્યાયાધીશો (5 માંથી 4) એ 2018 ના નિર્ણયની સમીક્ષાને લગતી અરજીને રદ કરવાને સમર્થન આપ્યું હતું.
- કોર્ટે કહ્યું હતું કે રોજર મેથ્યુ વિ. સાઉથ ઈન્ડિયન બેંક લિમિટેડ (વર્ષ 2019) ના કેસમાં કોર્ટે આપેલો ચુકાદો, 2018ના નિર્ણય પર પુનર્વિચાર માટે પૂરતો આધાર નથી.

રોજર મેથ્યુ વિ સાઉથ ઈન્ડિયન બેંક લિમિટેડ

- આ કેસમાં કોર્ટે કહ્યું કે લોકસભા અધ્યક્ષનો નિર્ણય ન્યાયિક સમીક્ષાને આધિન છે, જો કે અવકાશ બહુ મર્યાદિત છે.
- આ કિસ્સામાં, એમ કહેવામાં આવ્યું હતું કે, 2018ના નિર્ણયમાં, કોર્ટે આ પ્રશ્ને નિર્ણાયક જવાબ આપ્યો ન હતો કે કલમ 110 (1) હેઠળ નાણા બિલમાં શું સમાવિષ્ટ છે, તેથી આ મામલો મોટી બેંચમાં ટ્રાન્સફર કરવામાં આવશે, જે હજુ સુધી રચના કરવામાં આવી નથી.

અભિપ્રાયનો તફાવત

- પાંચ ન્યાયાધીશોમાંના એકે બહુમતીના મત પર અસંમતતા દર્શાવી હતી અને કહ્યું હતું કે આધારને લઈને કોર્ટે આપેલા નિર્ણય અંગે પૂછપરછ કરવા સંદર્ભે 2019 નો નિર્ણય સંપૂર્ણપણે સંબંધિત છે અને સુપ્રીમ કોર્ટે ન્યાયિક સમીક્ષાને લગતા મુદ્દાઓ પર નિર્ણય લેવાનો છે, સાતની મોટી બેંચ ન્યાયાધીશોની રચના શક્ય તેટલી વહેલી તકે કરવામાં આવે.
- તેમણે સબરીમાલા કેસનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો, જ્યાં ફેબ્રુઆરી 2020 માં નવ જજોની બંડપીઠે સપ્ટેમ્બર 2019માં પાંચ ન્યાયાધીશો દ્વારા આપેલા નિર્ણયથી ઉદભવેલા કાનૂની પ્રશ્નોની સમીક્ષા અરજીને પેન્ડિંગ રાખીને, મોટી બેંચને આપી.

અંતિમ ચુકાદો

- > જોકે પાંચ જજોની બેંચના સભ્યએ તેને 'બંધારણીય ભૂલ' ગણાવી હતી, પરંતુ સુપ્રીમ કોર્ટે બહુમતીના નિર્ણયને આધારે, આધાર એક્ટને માન્યતા આપતા તેના 2018ના નિર્ણયની સમીક્ષાની માંગણીને ફગાવી દીધી હતી.

નાણા બિલ

- > ભારતીય બંધારણની કલમ 110(1) નાણા બિલ સાથે સંબંધિત છે. તે જણાવે છે કે જો બિલને નાણા બિલ માનવામાં આવે છે, જો તે:
 - > કોઈપણ કર લાગુ કરે છે, નાબૂદ કરે છે, અધીરોપણ કરે છે, ફેરફાર કરે છે અથવા નિયમન કરે છે.
 - > કેન્દ્ર સરકારે લીધેલી લોનનાં નિયમનને સંબંધિત હોય.
 - > સંચિતનીધિ અથવા ભારતના આકસ્મિક ભંડોળની કસ્ટડી સાથે સંબંધિત અથવા આવા કોઈપણ ભંડોળમાંથી પૈસા જમા અથવા ઉપાડ.
 - > ભારત સરકારના સંચિતનીધિ અથવા આકસ્મિક નિધિને સુરક્ષિત રાખે છે.
 - > ભારત સરકારના સંચિતનીધિમાંથી ભંડોળ ફાળવે છે.
 - > ભારતના સંચિતનીધિ પરના કોઈપણ ખર્ચની ઘોષણા અથવા આવા ખર્ચની માત્રામાં વધારો.
 - > ભારતના સંચિતનીધિ અથવા લોકલેખા ખાતામાં કોઈપણ પ્રકારની રકમની રસીદ અથવા કસ્ટડીની તપાસ કરે છે, અથવા તેનાથી સંબંધિત ખર્ચ અથવા તેના કેન્દ્રિય અથવા રાજ્ય ભંડોળની તપાસ કરે છે.
 - > ઉપરોક્ત કોઈપણ વિષય આકસ્મિક હોવા જોઈએ.

દયાની અરજી પર નિર્ણય લેવામાં વિલંબ

- > તાજેતરમાં સોલિસિટર જનરલે સુપ્રીમ કોર્ટને માહિતી આપી છે કે 1991 માં રાજીવ ગાંધી હત્યા કેસના દોષીની દયાની અરજીનો નિર્ણય આગામી ત્રણ-ચાર દિવસમાં તમિળનાડુ ના રાજ્યપાલ દ્વારા લેવામાં આવશે.
- > ભારત, યુએસએ, યુકે, કેનેડા સહિત ઘણા દેશોમાં દયા અરજીનું અનુસરણ કરવામાં આવે છે.
- > ભારતમાં માફી આપવાની સત્તા ભારતીય બંધારણની કલમ 72 અને કલમ 161 હેઠળ અનુક્રમે રાષ્ટ્રપતિ અને રાજ્યોના રાજ્યપાલોને સોંપવામાં આવી છે. તે દેશની ન્યાયિક પ્રક્રિયા હેઠળની સત્તાને ટાંકીને અને મૃત્યુદંડની સજા પામેલા ગુનેગારોને દયા બતાવવાનો માનવીય પક્ષ જોડે છે.
- > ગુનેગારોને ક્ષમા આપવાની અથવા દયા બતાવવાની શક્તિઓ ભારતની ન્યાયિક પ્રક્રિયામાં માનવ પક્ષનો સમાવેશ કરે છે.

Back to Basics : પૃષ્ઠભૂમિ

- > પ્રથમ, રાજ્યના રાજ્યપાલ દ્વારા વર્ષ 2015 માં દોષિત દ્વારા આપવામાં આવેલી માફીનો વિચાર કરવામાં આવ્યો ન હતો, જોકે સપ્ટેમ્બર 2018 માં સુપ્રીમ કોર્ટે સંબંધિત અરજી પર ચુકાદો આપતા કહ્યું હતું કે રાજ્યપાલ ક્ષમા આપવા અંગે નિર્ણય લેવા માટે યોગ્ય છે.
- > ત્યારબાદ રાજ્ય કેબિનેટ દ્વારા કલમ 161 ટાંકીને આરોપીઓની આજીવન સજા રદ કરવાની ભલામણ કરવામાં આવી હતી.
- > જોકે, રાજ્યપાલનો નિર્ણય હજી બાકી છે.

કેન્દ્ર સરકારનો પક્ષ

- > કેન્દ્ર સરકારની તરફેણ છે કે દયાની અરજી રાજ્યપાલને બદલે રાષ્ટ્રપતિને મોકલવી જોઈએ, કારણ કે આ મામલાની સુનાવણી એક કેન્દ્રની એજન્સી દ્વારા કરવામાં આવી રહી છે.

અરજદારની બાજુ

- > ગુનેગાર માફી માટે રાષ્ટ્રપતિ અથવા રાજ્યપાલની પસંદગી કરવા માટે મુક્ત છે.
- > અરજદારે યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા વિરૂદ્ધ શ્રીહરન કેસ (વર્ષ 2015) ના બંધારણીય બેંચના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરતા કહ્યું હતું કે 'કારોબારી ક્ષમાની શક્તિ' રાષ્ટ્રપતિ અને રાજ્યપાલની સોંપવામાં આવે છે.
- > ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતા (CRPC) ની કલમ 432 હેઠળ દોષિતોની સજાને રદ કરવાના તમિલનાડુ સરકારના પ્રસ્તાવ પર કેન્દ્ર સરકારે વર્ષ 2018 માં નકારી કાઢવું એ કલમ 161 હેઠળ રાજ્યપાલને માફી માટે અલગ અરજી કરવા માટે અવરોધ નથી.
- > CRPCની કલમ 432 અનુસાર, ઉપર્યુક્ત સરકાર કોઈપણ સમયે, શરત વિના અથવા કોઈ ચોક્કસ શરતના આધારે, કોઈપણ વ્યક્તિની સજા રદ કરી શકે છે અથવા સજાના કોઈપણ ભાગને રદ કરી શકે છે.

સુપ્રીમ કોર્ટ

- > સુપ્રીમ કોર્ટે રાજ્યપાલ દ્વારા કરવામાં આવેલા વિલંબને 'અસાધારણ' ગણાવ્યો છે. કોર્ટે કહ્યું કે રાજ્ય સરકારની ભલામણ છતાં રાજ્યપાલ દ્વારા કેમ કોઈ નિર્ણય લેવામાં આવી રહ્યો નથી.
- > નોંધનીય છે કે રાજ્યપાલ રાજ્ય કેબિનેટની ભલામણને નકારી શકે નહીં, જોકે નિર્ણય આપવા માટે કોઈ સમયમર્યાદા નક્કી કરવામાં આવી નથી.
- > રાજ્યપાલે આ નિર્ણય પર પુનર્વિચારણા કરવા માટે રાજ્ય સરકારને ફાઈલ પહેલેથી જ પરત કરી દીધી હતી, પરંતુ સરકાર હજી પણ તેના નિર્ણય પર અકબંધ છે.



માફ કરવાની રાષ્ટ્રપતિની શક્તિ

- > બંધારણની કલમ 72 હેઠળ રાષ્ટ્રપતિ પાસે તે વ્યક્તિઓને માફ કરવાની શક્તિ છે કે જેમને નીચેના કેસોમાં કોઈપણ ગુના બદલ દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા છે.
- > સંઘીય કાયદા સામેના ગુના સંદર્ભે આપવામાં આવેલ દંડમાં,
- > સૈન્ય અદાલતે આપેલી સજામાં,
- > ફાંસીની સજા થાય તો.
- **મર્યાદાઓ:**
- > રાષ્ટ્રપતિ કેન્દ્રીય મંત્રીમંડળની સલાહ લીધા વિના તેમની માફની શક્તિનો ઉપયોગ કરી શકતા નથી.
- > સુપ્રીમ કોર્ટે ઘણા કેસોમાં ચુકાદો આપ્યો છે કે રાષ્ટ્રપતિએ દયા અરજીનો નિર્ણય લેતી વખતે મંત્રી પરિષદની સલાહ મુજબ કાર્ય કરવું પડે છે. આમાં 1980 માં મારૂ રામ વિરૂદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને 1994 માં પશ્ચિમ બંગાળ વિરૂદ્ધ રાજ્યના ધનંજય ચેટર્જીનો સમાવેશ થાય છે.
- **પ્રક્રિયા:**
- > દયાની અરજી રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા કેબિનેટની સલાહ માટે ગૃહ મંત્રાલયને મોકલવામાં આવે છે.
- > મંત્રાલય સંબંધિત રાજ્ય સરકારને અરજી મોકલી આપે છે, તેનો જવાબ મળ્યા પછી, મંત્રીઓની પરિષદ સલાહ આપે છે.
- **પુનર્વિચાર:**
- > કેબિનેટની સલાહ રાષ્ટ્રપતિને ફરજિયાત છે તેમ છતાં, કલમ 74(1) તેમને કેબિનેટની પુનર્વિચારણા માટેની અરજી પાછી ખેંચી લેવાનો અધિકાર આપે છે. જો કેબિનેટ તેને કોઈ પરિવર્તન વિના રાષ્ટ્રપતિને મોકલે તો રાષ્ટ્રપતિ પાસે તે સ્વીકાર્યા સિવાય કોઈ વિકલ્પ નથી.
- > બંધારણની કલમ 161 હેઠળ રાજ્યના રાજ્યપાલ પાસે પણ માફની સત્તા છે.
- > રાષ્ટ્રપતિ અને રાજ્યપાલની ક્ષમતાઓની શક્તિ વચ્ચેનો તફાવત
- > કલમ 72 હેઠળ રાષ્ટ્રપતિની ક્ષમા શક્તિનો અવકાશ રાજ્યના રાજ્યપાલની કલમ 161 હેઠળની સત્તા કરતા વધારે છે, જે નીચેની બે રીતોથી અલગ છે
- **લશ્કરી બાબતો:**
- > રાષ્ટ્રપતિ લશ્કરી અદાલત દ્વારા આપવામાં આવતી સજાને માફ કરી શકે છે પરંતુ રાજ્યપાલ નહીં.
- **મૃત્યુ દંડ:**
- > રાષ્ટ્રપતિ ફાંસીની સજાથી સંબંધિત તમામ બાબતોમાં સ્પષ્ટતા આપી શકે છે, પરંતુ રાજ્યપાલની માફની સત્તા મૃત્યુ દંડના કેસો સુધી વિસ્તરતી નથી.

શબ્દોનો અર્થ

- > માફી— આમાં સજા અને કેદ બંનેને દૂર કરવામાં આવે છે અને દોષીઓને સજાઓ, દંડ અને અયોગ્યતાથી સંપૂર્ણ મુક્ત કરવામાં આવે છે.

- > પરિવર્તન— આનો અર્થ એ કે સજાની પ્રકૃતિને બદલીને જેમ કે મૃત્યુ સજાને સખત કેદમાં બદલવી.
- > મુક્તિ— સજાની અવધિમાં બદલાવ જેવા કે 2 વર્ષની સખત કેદને 1 વર્ષની સખત કેદમાં રૂપાંતર.
- > રાહત— વિશિષ્ટ સંજોગોને કારણે સજામાં ઘટાડો. જેમ કે — સ્ત્રીઓની શારીરિક અપંગતા અથવા ગર્ભાવસ્થાને લીધે.
- > પ્રવિલંબન—થોડા સમય માટે દંડ મુલતવી રાખવાની પ્રક્રિયા. ઉદાહરણ તરીકે, ફાંસીને થોડા સમય માટે ટાળવી.

ભારતના ચૂંટણી પંચે 'e-EPIC' કાર્યક્રમ શરૂ કર્યો

- > ભારતીય ચૂંટણી પંચ (ECI) એ રાષ્ટ્રીય મતદાતા દિવસ નિમિત્તે ઇલેક્ટ્રોનિક ફોટો આઈડેન્ટિટી કાર્ડ (e-EPIC) કાર્યક્રમનો પ્રારંભ કર્યો હતો. નવું ડિજિટલ કાર્ડ પાંચ રાજ્યો કેરળ, પુડુચેરી, આસામ, તમિલનાડુ અને પશ્ચિમ બંગાળમાં આગામી ચૂંટણીને ધ્યાનમાં રાખીને લોન્ચ કરવામાં આવી રહ્યાં છે.

Back to Basics : e-EPIC એટલે શું?

- > તે ઇલેક્ટ્રોનિક ફોટો આઈડેન્ટિટી કાર્ડ (e-EPIC) નું ઇલેક્ટ્રોનિક સંસ્કરણ છે.
- > તે સુરક્ષિત પોર્ટેબલ દસ્તાવેજ ફોર્મેટ (PDF) સંસ્કરણમાં છે.
- > e-EPICમાં સીરીયલ નંબર્સ અને ભાગ નંબરો સહિત ફોટા અને વસ્તી વિષયક સાથેનો સુરક્ષિત QR કોડ શામેલ છે.
- > આ પોર્ટેબલ વર્ઝન મોબાઈલ અથવા કમ્પ્યુટર પર ડાઉનલોડ કરી શકાય છે.
- > આ પોર્ટેબલ આઈડી ભૌતિક અથવા પરંપરાગત આઈડી ઉપરાંત લોન્ચ કરવામાં આવશે જે ડિજિટલ રૂપે સંગ્રહિત કરી શકાય છે.

આ પહેલ કેવી રીતે શરૂ કરવામાં આવશે?

- > e-EPIC પહેલ બે તબક્કામાં શરૂ કરવામાં આવશે.
- > પ્રથમ તબક્કો 25 થી 31 જાન્યુઆરી વચ્ચે થશે. આ તબક્કામાં, નવા મતદારો તેમના મોબાઈલ નંબરની ચકાસણી પછી ફક્ત e-EPIC ડાઉનલોડ કરીને મતદાર—ઓળખકાર્ડ મેળવશે.
- > બીજો તબક્કો 1 ફેબ્રુઆરીથી શરૂ કરવામાં આવશે, જેમાં સામાન્ય મતદારોને મતદાર—આઈડી મળશે.

મતદાર-આઈડીના ડિજિટાઇઝેશનનું મહત્વ

- > ઇલેક્ટ્રોનિક કાર્ડ ચૂંટણી પંચને હાર્ડ કોપીની છાપકામ અને વિતરણ ખર્ચ બચાવવામાં મદદ કરશે.
- > મતદાનના દિવસે મતદાર સિલપ લેવાની જરૂર રહેશે નહીં.

ભારતીય ચૂંટણી પંચ (ECI)

- > તે એક સ્વાયત્ત બંધારણીય પ્રાધિકરણ છે જે ભારતમાં રાષ્ટ્રીય અને રાજ્ય સ્તરે ચૂંટણી પ્રક્રિયાઓ હાથ ધરે છે.
- > તે લોકસભા, રાજ્યસભા, રાજ્ય વિધાનસભાઓ અને રાજ્ય વિધાનપરિષદોની ચૂંટણીઓ પણ કરે છે.
- > ચૂંટણી પંચ દ્વારા રાષ્ટ્રપતિ અને ઉપરાષ્ટ્રપતિની કચેરીઓની ચૂંટણીઓ પણ લેવામાં આવે છે.
- > જેની સ્થાપના 25 જાન્યુઆરી 1950 ના રોજ કલમ 324 મુજબ કરવામાં આવી હતી.

રાષ્ટ્રીય મતદાતા દિવસ

- > ભારતમાં 25 જાન્યુઆરી રાષ્ટ્રીય મતદાતા દિવસ તરીકે ઉજવવામાં આવે છે. તેનો ઉદ્દેશ લોકોને દેશમાં ચૂંટણીઓમાં મતદાન કરવા મોટી સંખ્યામાં ભાગ લેવા માટે પ્રોત્સાહિત કરવાનો છે. આ દિવસે, ચૂંટણી પ્રક્રિયામાં સર્વશ્રેષ્ઠ પ્રદર્શન કરનાર ચૂંટણી અધિકારીઓને સન્માનિત કરવામાં આવે છે (શ્રેષ્ઠ મતદાર પ્રયાસો માટે રાષ્ટ્રીય પુરસ્કારો)

કાયદો અમલમાં મૂકવો અને રદ કરવો

- > ખેડુતોએ ત્રણ વિવાદાસ્પદ કૃષિ કાયદાને એકથી દોઢ વર્ષ સુધી સ્થગિત કરવાની સરકારની દરખાસ્તને નકારી છે. ખેડુતો જોરશોરથી કૃષિ કાયદાને રદ કરવાની માંગ કરી રહ્યા છે.
- > નોંધનીય છે કે છેલ્લા કેટલાક વર્ષોમાં સંસદે ઘણા કાયદા રદ કર્યા છે અને એવા ઘણા કાયદા છે જે પસાર થયા હોવા છતાં ઘણા વર્ષો સુધી અમલમાં આવ્યા ન હતા.

Back to Basics : કાયદો લાવવો

- > સંસદમાં દેશ માટે કાયદા બનાવવાની અને તેને રદ કરવાની અથવા નાબૂદ કરવાની શક્તિ છે. (જો કોઈ કાયદો ગેરબંધારણીય છે, તો ન્યાયતંત્રમાં પણ તે કાયદો નાબૂદ કરવાની શક્તિ છે.)
- > એક ખરડો એક પ્રસ્તાવિત ડ્રાફ્ટ છે જે લોકસભા અને રાજ્યસભા બંને માંથી પસાર થવાની જરૂર છે અને રાષ્ટ્રપતિની સંમતિ પછી જ આ ખરડો અધિનિયમ બને છે.
- > કાયદાના સંદર્ભમાં, રદ કરવાનો અર્થ ચોક્કસ કાયદો રદ કરવો અથવા નાબૂદ કરવો છે. કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત પ્રક્રિયાને અનુસરીને, કોઈપણ કાયદો સંપૂર્ણ અથવા આંશિક રીતે નાબૂદ અથવા રદ કરી શકાય છે.

રાષ્ટ્રપતિની મંજૂરી

- > બંધારણના અનુચ્છેદ 111 મુજબ રાષ્ટ્રપતિ કાં તો બિલ પર હસ્તાક્ષર કરી શકે છે અથવા તેની સ્વીકૃતિ જાળવી રાખે છે.
- > જો રાષ્ટ્રપતિ બિલ પર પોતાની સંમતિ આપે છે, તો બિલને

પુનર્વિચાર માટે સંસદ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવશે અને જો સંસદ ફરી એક વાર આ ખરડો પસાર કરે છે અને રાષ્ટ્રપતિને મોકલે છે, તો રાષ્ટ્રપતિ પાસે તે બિલને મંજૂરી આપ્યા સિવાય બીજો કોઈ વિકલ્પ રહેશે નહીં.

- > આ રીતે રાષ્ટ્રપતિ પાસે 'નીલંબનકારી વીટો' ની શક્તિ છે.

કાયદાનું સંચાલન

- નિયમ અને વીનિમય:
 - > સંસદ સરકારને કોઈપણ અધિનિયમના સક્ષમ અમલીકરણ માટે નિયમો અને વિનિમય બનાવવાની જવાબદારી આપે છે.
 - > સરકાર પાસે ફક્ત નિયમો બનાવવાની શક્તિ નથી, પરંતુ તે પોતે બનાવેલા નિયમો અને વિનિમયને રદ કરી શકે છે.
 - > જો સરકાર નિયમો અને કાયદાઓ બનાવશે નહીં, તો પછી આ સમગ્ર અધિનિયમ અથવા તે કાયદાના કેટલાક ચોક્કસ ભાગ લાગુ પડશે નહીં.
 - > 1988 નો બેનામી ટ્રાન્ઝેક્શન્સ એક્ટ આ હકીકતનું સીધું ઉદાહરણ છે, જે નિયમોની ગેરહાજરીમાં લાગુ કરવામાં આવ્યું ન હતું.
- સમય અવધિ:
 - > સંસદની ભલામણ મુજબ સરકારે કાયદો પસાર થયાના છ મહિનાની અંદર નિયમો બનાવવા પડશે.
 - > સંસદીય સમિતિના જણાવ્યા મુજબ વિવિધ મંત્રાલયો દ્વારા આ ભલામણોનું ઉલ્લંઘન કરવામાં આવી રહ્યાં છે.

રાષ્ટ્રપતિની વીટો સત્તાઓ

- પ્રકાર:
 - > રાષ્ટ્રપતિ પાસે મુખ્યત્વે ત્રણ પ્રકારનાં વીટો સત્તાઓ હોય છે – (1) નિરપેક્ષ વીટો, (2) નિલંબિત વીટો અને (3) પોકેટ વીટો.
- અપવાદ:
 - > સંવિધાન સુધારણા બિલ ઉપર રાષ્ટ્રપતિ પાસે કોઈ વીટો સત્તા નથી.

નિરપેક્ષ વીટો

- અર્થ:
 - > તે રાષ્ટ્રપતિની શક્તિ સાથે સંબંધિત છે જેમાં તે સંસદ દ્વારા પસાર કરેલા કોઈપણ બિલને અનામત રાખે છે. આમ, તે બિલ સમાપ્ત થાય છે અને અધિનિયમ બનતું નથી.
- તે વારંવાર નીચેની બે પરિસ્થિતિઓમાં વપરાય છે:
 - > જ્યારે સંસદ દ્વારા પસાર કરાયેલ ખરડો બિન સરકારી બિલ અથવા ખાનગી બિલ છે.
 - > જ્યારે રાષ્ટ્રપતિની પરવાનગી આપતા પહેલા બિલને કેબિનેટ દ્વારા રાજીનામું આપવામાં આવે છે, અને નવું કેબિનેટ રાષ્ટ્રપતિને બિલ પર સંમત ન થાય તે માટે સલાહ આપે છે.



નિલંબિત વીટો

- અર્થ: જ્યારે રાષ્ટ્રપતિ સંસદના પુનર્વિચાર માટેનું બિલ પાછું આપે છે ત્યારે આ વીટોનો ઉપયોગ કરે છે.
- જો સંસદ તે ખરડોને કોઈ સુધારણા વિના અથવા સુધારા વિના ફરીથી પસાર કરે છે અને રાષ્ટ્રપતિને મોકલે છે, તો રાષ્ટ્રપતિ તેના પર મંજૂરી આપવા માટે બંધાયેલા છે.
- અપવાદ:
- નાણા બિલના સંબંધમાં રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા 'નિલંબિત વીટો'ની શક્તિનો ઉપયોગ કરી શકાતો નથી.

પોકેટ વીટો

- અર્થ:
- આ કિસ્સામાં, રાષ્ટ્રપતિ ન તો સંસદ દ્વારા પસાર કરાયેલા બિલને તેની સંમતિ આપે છે, ન તો તેને અસ્વીકાર કરે છે કે ન તો મંજૂરી આપે છે, પરંતુ બિલને અનિશ્ચિત સમય માટે વિલંબિત કરી શકે છે.
- અમેરિકી રાષ્ટ્રપતિથી વિપરીત જેમણે 10 દિવસની અંદર બિલ પાછું આપવું પડશે, ભારતીય રાષ્ટ્રપતિ સમક્ષ કોઈ બંધનકર્તા સમયમર્યાદા નથી.

રાજ્ય બિલ પર વીટો

- રાજ્યપાલને રાષ્ટ્રપતિની વિચારણા માટે રાજ્ય વિધાનસભા દ્વારા પસાર કરાયેલા અમુક પ્રકારના બિલ અનામત રાખવાનો અધિકાર છે.
- રાષ્ટ્રપતિ રાજ્ય વિધાનસભા દ્વારા પ્રથમ વખત જ નહીં, પરંતુ બીજી વખત પસાર કરાયેલા બિલ અંગે પણ અસ્વીકાર વ્યક્ત કરી શકે છે.
- આ રીતે, રાજ્ય બિલના કિસ્સામાં, રાષ્ટ્રપતિ પાસે નિરપેક્ષ વીટોની શક્તિ નહીં, પણ સંપૂર્ણ વીટોની શક્તિ હોય છે.
- આ સિવાય રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા રાજ્ય બિલના સંદર્ભમાં પોકેટ વીટોની શક્તિનો ઉપયોગ પણ કરી શકાય છે.

ન્યાયાધીશોની નિમણૂક માટે કોલેજિયમ પ્રણાલી

- તાજેતરમાં સુપ્રીમ કોર્ટે દેશની વિવિધ ઉચ્ચ ન્યાયાલયોની ન્યાયિક નિમણૂકો માટે કોલેજિયમની ભલામણને મંજૂરી આપવામાં વિલંબ અંગે સરકાર પાસે જવાબ માંગ્યો છે.

Back to Basics : કોલેજિયમ પ્રણાલી

- તે ન્યાયાધીશોની નિમણૂક અને સ્થાનાંતરણની એક પ્રણાલી છે, જે સંસદના કોઈપણ કાયદા દ્વારા અથવા બંધારણની જોગવાઈ દ્વારા સ્થાપિત ન થતાં સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણયો દ્વારા વિકસિત થઈ છે.
- કોલેજિયમ પ્રણાલીનો વિકાસ:

- પ્રથમ ન્યાયાધીશ કેસ-1981:
- 'એસ.પી. ગુપ્તા વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયામાં, 1981'ના મામલાને પ્રથમ ન્યાયાધીશ કેસ તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે, સુપ્રીમ કોર્ટે ચુકાદો આપ્યો હતો કે ન્યાયિક નિમણૂકોમાં ભારતના ચીફ જસ્ટિસ સાથે સંપૂર્ણ અને અસરકારક પરામર્શ થવી જોઈએ.
- આગળ તે નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું કે ન્યાયિક નિમણૂકો અને બદલીઓ અંગે ચીફ જસ્ટિસ ઓફ ઈન્ડિયાના સૂચનોની 'પ્રાધાન્યતા' નક્કર કારણોસર નકારી શકાય છે.
- આ નિર્ણય એ આગામી 12 વર્ષ માટે ન્યાયિક નિમણૂકોમાં ન્યાયતંત્ર ઉપર કારોબારી પ્રાધાન્યતા સ્થાપિત કરી છે.
- બીજો ન્યાયાધીશ કેસ-1993:
- સુપ્રીમ કોર્ટે કોલેજિયમ પ્રણાલીની રજૂઆત સાથે સ્પષ્ટ કર્યું કે 'પરામર્શ' નો અર્થ થાય છે ખરેખર 'સંમતિ'.
- આ કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટે વધુમાં જણાવ્યું છે કે આ CJIનો વ્યક્તિગત અભિપ્રાય નહીં હોય, પરંતુ સુપ્રીમ કોર્ટના બે વરિષ્ઠ-ન્યાયાધીશોની સલાહ સાથે સંસ્થાકીય અભિપ્રાય લેવામાં આવશે.
- ત્રીજો ન્યાયાધીશ કેસ-1998:
- વર્ષ 1998માં ભૂતપૂર્વ રાષ્ટ્રપતિ કે.આર. નારાયણન દ્વારા જારી કરાયેલા રાષ્ટ્રપતિ સંદર્ભના પગલે સુપ્રીમ કોર્ટે કોલેજિયમનું વિસ્તરણ પાંચ સભ્યોની સંસ્થામાં કરવામાં આવ્યું, જેમાં CJI અને તેના ચાર વરિષ્ઠ સૌથી વધુ સહયોગીઓનો સમાવેશ થતો હતો.
- સુપ્રીમ કોર્ટના કોલેજિયમની અધ્યક્ષતા CJI કરે છે અને તેમાં સુપ્રીમ કોર્ટના ચાર અન્ય વરિષ્ઠ-ન્યાયાધીશો હોય છે.
- હાઈકોર્ટના કોલેજિયમનું નેતૃત્વ તેના મુખ્ય ન્યાયાધીશ અને તે કોર્ટના ચાર અન્ય વરિષ્ઠ-ન્યાયાધીશો કરે છે.
- હાઈકોર્ટના કોલેજિયમ દ્વારા નિમણૂક માટે ભલામણ કરવામાં આવેલા નામો CJI અને સુપ્રીમ કોર્ટના કોલેજિયમની મંજૂરી પછી જ સરકાર સુધી પહોંચે છે.
- ઉચ્ચ ન્યાયપાલિકાના ન્યાયાધીશોની નિમણૂક કોલેજિયમ પ્રણાલી દ્વારા જ કરવામાં આવે છે અને તેમાં કોલેજિયમ તેનું નામ નક્કી કર્યા પછીની પ્રક્રિયામાં સરકારની ભૂમિકા આવે છે.
- જો કોઈ વકીલને હાઈ કોર્ટ અથવા સુપ્રીમ કોર્ટમાં ન્યાયાધીશ તરીકે બઠતી આપવામાં આવે તો, સરકારની ભૂમિકા ઈન્ટેલિજન્સ બ્યુરો (IB) દ્વારા તપાસ કરવા સુધી મર્યાદિત છે.
- ઇન્ટેલિજન્સ બ્યુરો:
- તે એક પ્રતિષ્ઠિત અને સ્થાપિત ગુપ્તચર એજન્સી છે. ગૃહ મંત્રાલય દ્વારા તેનું સત્તાવાર નિયંત્રણ કરવામાં આવે છે.
- કોલેજિયમની ભલામણો પર સરકાર વાંધો ઉઠાવી શકે છે અને કોલેજિયમની પસંદગી અંગે સ્પષ્ટતા માંગી શકે છે, પરંતુ જો કોલેજિયમ ફરીથી એ જ નામોની ભલામણ કરે છે, તો સરકાર બંધારણીય બંધનના નિર્ણયો હેઠળ ન્યાયાધીશ તરીકે નિમણૂક કરવા માટે બાધ્ય છે.

વિવિધ ન્યાયિક નિમણૂકો માટે સૂચવેલ કાર્યવાહી

- ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ (CJI):
- CJI અને સુપ્રીમ કોર્ટના અન્ય ન્યાયાધીશોની નિમણૂક ભારતના રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા કરવામાં આવે છે.
- આગામી CJIના સંદર્ભમાં, નિવર્તમાન CJI તેના અનુગામીના નામની ભલામણ કરે છે.
- જો કે, 1970ના અતિલ્લંઘન વિવાદથી, વરિષ્ઠતાનો આધાર તેના માટે વ્યવહારીક રીતે અનુસરવામાં આવ્યો છે.
- સુપ્રીમ કોર્ટના ન્યાયાધીશ:
- અન્ય સુપ્રીમ કોર્ટ ન્યાયાધીશો માટે નામોનો પ્રસ્તાવ CJI દ્વારા શરૂ કરવામાં આવે છે.
- CJI, કોલેજિયમના બાકીના સભ્યોની સાથે, હાઈકોર્ટના સિનિયર-મોસ્ટ ન્યાયાધીશની પણ સલાહ લે છે, જેમાં ન્યાયાધીશ પદ માટે ભલામણ કરાયેલ વ્યક્તિ સંબંધિત છે.
- નિર્ધારિત પ્રક્રિયા મુજબ, સલાહકારોએ તેમના મંતવ્ય લેખિતમાં નોંધાવવાના રહેશે અને તેને ફાઈલનો ભાગ બનાવવામાં આવશે.
- કોલેજિયમ કેન્દ્રીય કાયદા પ્રધાનને તેની ભલામણ મોકલે છે, જેના દ્વારા તે રાષ્ટ્રપતિને સલાહ આપવા વડાપ્રધાનને મોકલવામાં આવે છે.
- ઉચ્ચ અદાલતોના મુખ્ય ન્યાયાધીશ માટે:
- જો કે, તેની પસંદગી કોલેજિયમ દ્વારા નક્કી કરવામાં આવે છે.
- હાઈકોર્ટના ન્યાયાધીશોની ભલામણ CJI અને બે વરિષ્ઠ ન્યાયાધીશોનો સમાવેશ કરતી એક કોલેજિયમ દ્વારા કરવામાં આવે છે.
- જો કે, આ માટેના પ્રસ્તાવને સંબંધિત હાઈકોર્ટના નિવર્તમાન ચીફ જસ્ટિસ દ્વારા તેના બે વરિષ્ઠ સાથીદારોની સલાહ લીધા પછી મોકલવામાં આવે છે.
- આ ભલામણ મુખ્યમંત્રીને મોકલવામાં આવે છે, જે આ દરખાસ્ત કેન્દ્રીય કાયદા પ્રધાનને મોકલવાની સલાહ રાજ્યપાલને આપે છે.

કોલેજિયમ પ્રણાલીની ટીકા

- પારદર્શિતાનો અભાવ.
- નેપોટિઝમ જેવી અસંગતતાઓની સંભાવના.
- જાહેર વિવાદોમાં સામેલ થવું.
- ઘણા પ્રતિભાશાળી જુનિયર ન્યાયાધીશો અને હિમાયતીઓને અવગણવી.

નિમૂંક પ્રણાલી સુધારવા માટેના પ્રયત્નો

- નેશનલ જ્યુડિશિયલ એપોઈન્ટમેન્ટ કમિશન દ્વારા આને બદલવાના પ્રયાસને 2015માં અદાલતે ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતા માટે ખતરો ઉભો કરી શકે છે તેના આધારે નકારી કાઢ્યું હતું.

સંબંધિત બંધારણીય જોગવાઈઓ

- કલમ 124(2):
- ભારતના બંધારણની કલમ 124(2) ની જોગવાઈ મુજબ, રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા સુપ્રીમ કોર્ટમાં સુપ્રીમ કોર્ટના ન્યાયાધીશોની નિમણૂક અને રાજ્યોના ઉચ્ચ અદાલતોના કેટલાક ન્યાયાધીશોના (રાષ્ટ્રપતિ જેટલા ન્યાયાધીશોને પરામર્શ હેતુ માટે યોગ્ય માને છે તેટલા) પરામર્શ પછી કરવામાં આવશે.
- કલમ 217:
- ભારતના બંધારણની કલમ 217ની જોગવાઈઓ અનુસાર, હાઈકોર્ટના ન્યાયાધીશની નિમણૂક ભારતના રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા CJI, સંબંધિત રાજ્યના રાજ્યપાલ સાથે પરામર્શ કરીને અને મુખ્ય ન્યાયાધીશ સિવાય અન્ય ન્યાયાધીશની નિમણૂક બાબતે હાઈકોર્ટના મુખ્ય ન્યાયાધીશ સાથે પરામર્શ કરીને કરવામાં આવશે.

આગળનો માર્ગ

- ન્યાયતંત્રની ખાલી જગ્યાઓ ભરવી એ એક કારોબારી અને ન્યાયતંત્ર બંનેના યોગદાન સાથે સંકળાયેલી એક સતત અને સહયોગી પ્રક્રિયા છે અને આ માટે કોઈ સમયમર્યાદા હોઈ શકે નહીં. જો કે હાલમાં, ન્યાયિક સ્વતંત્રતા સુનિશ્ચિત કરવા માટે પૂરતા સલામતી સાથે ન્યાયિક પસંદગી પ્રક્રિયાને સંસ્થાકીય બનાવવા કાયમી, સ્વતંત્ર સંસ્થાની સ્થાપનાનો વિચાર કરવો ખૂબ જ આવશ્યક છે.
- ન્યાયિક પસંદગી પ્રણાલીએ તેની વિવિધતાને પ્રતિબિંબિત કરવી જોઈએ અને સ્વતંત્રતાની ખાતરી કરતી વખતે તેની વ્યાવસાયિક યોગ્યતા અને અખંડિતતા દર્શાવવી આવશ્યક છે.
- અમુક ખાલી જગ્યાઓ માટે ન્યાયાધીશોની નિર્ધારિત સંખ્યાને પસંદ કરવાને બદલે, કોલેજિયમ રાષ્ટ્રપતિને અગ્રતા અને અન્ય માન્ય કેટેગરી હેઠળ ન્યાયાધીશોની પસંદગી માટે સંભવિત નામોની સૂચિ પ્રદાન કરવી જોઈએ.

વિશેષ લગ્ન અધિનિયમ

- અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટે તાજેતરમાં યુકાદો આપ્યો હતો કે વિશેષ લગ્ન અધિનિયમ હેઠળ લગ્ન કરવાનું વિચારી રહેલા યુગલો તેમના લગ્ન નોંધણી પહેલાં ત્રીસ દિવસની સૂચના પ્રકાશિત નહીં કરવાનું પસંદ કરશે. યુકાદા અનુસાર, અધિનિયમની જોગવાઈઓ સ્વાતંત્ર્ય અને ગોપનીયતાના મૂળભૂત અધિકારો પર આક્રમણ કરે છે. પૂર્વ સૂચના મૂકવી કે જે કન્યા અને વરરાજાની વિગતો પ્રદાન કરે છે. તે તેમની ગોપનીયતા પર આક્રમણ કરે છે.

Back to Basics : વિશેષ લગ્ન અધિનિયમ, 1954

- તે એક અધિનિયમ છે જે અમુક કિસ્સાઓમાં લગ્નનું વિશેષ રૂપ આપવા માટે ઘડવામાં આવ્યું હતું. આમાં



આંતરવિગ્રહપૂર્ણ અને આંતર જ્ઞાતિના લગ્નને માન્યતા અને નોંધણી શામેલ છે. વિશેષ લગ્ન અધિનિયમના ત્રણ મુખ્ય ઉદ્દેશો નીચે મુજબ છે.

- > અમુક વિશેષ લગ્નો માટે નોંધણી આપવી
- > અમુક કિસ્સાઓમાં લગ્નનું વિશેષ રૂપ પૂરું પાડવું
- > છૂટાછેડા આપવા માટે
- > વિશેષ લગ્ન અધિનિયમ, 1954 ની ઉપયોગિતા
- વિશેષ લગ્ન અધિનિયમ આને લાગુ છે:
- > કોઈપણ વ્યક્તિને તેના ધર્મને ધ્યાનમાં લીધા વિના
- > વિદેશમાં વસતા તમામ ભારતીય

વિશેષ લગ્ન અધિનિયમ, 1954 હેઠળની જરૂરીયાતો

- > વિશેષ લગ્ન અધિનિયમ વિધિ અથવા વિધિઓની માંગ કરતું નથી. કેટલેક અંશે તે નાગરિક કરાર છે. કરાર પર હસ્તાક્ષર કરનાર બંને પક્ષોએ જિલ્લાના મેરેજ રજિસ્ટ્રારને ઈરાદાપૂર્વકના લગ્નની નોટિસ ફાઇલ કરવાની રહેશે. આમાં, એક પક્ષને ત્રીસ દિવસથી ઓછા સમય માટે જિલ્લામાં રહેવું જોઈએ. આવી નોટિસના ત્રીસ દિવસ પછી અને જો કોઈ પણ વ્યક્તિ દ્વારા લગ્નનો વાંધો નહીં આવે તો લગ્ન ધાર્મિક વિધિથી થઈ શકે છે. હવે, ત્રીસ દિવસની નોટિસની આ ઓપચારિકતાને અલ્લાબાદ હાઈકોર્ટે વિશેષ લગ્ન અધિનિયમ, 1954 હેઠળ રદ કરી દીધી છે.

વિશેષ લગ્ન અધિનિયમ, 1954 માં શરતો

- > વિશેષ લગ્ન અધિનિયમ, 1954 હેઠળની શરતો નીચે મુજબ છે.
- > લગ્ન બંને ભાગીદારો માટે એકરૂપ હોવા જોઈએ.
- > કન્યાની ઉંમર 18 વર્ષની હોવી જોઈએ અને વરરાજાની ઉંમર ઓછામાં ઓછી 21 વર્ષની હોવી જોઈએ.
- > લગ્ન માટે સંમતિ આપવા માટે બંને પક્ષો તેમની માનસિક ક્ષમતાને ધ્યાનમાં રાખીને સક્ષમ હોવા જોઈએ.

નાણાં મંત્રાલયે ગ્રામીણ સ્થાનિક સંસ્થાઓને અનુદાન બહાર પાડવું છે

- > નાણાં મંત્રાલયના ખર્ચ વિભાગ દ્વારા તાજેતરમાં રૂરલ સ્થાનિક સંસ્થાઓને અનુદાન આપવા માટે 18 રાજ્યોને રૂ. 12,351 કરોડ જાહેર કરાયા છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > આ રકમ વર્તમાન નાણાકીય વર્ષમાં જાહેર કરાયેલી મૂળભૂત અનુદાનનો બીજો હપ્તો છે.

- > રાજ્યો દ્વારા પ્રથમ હપ્તા માટે યુટિલાઈઝેશન સર્ટિફિકેટ આપ્યા બાદ આ ગ્રાન્ટ બહાર પાડવામાં આવી છે.
- > રાજ્યો હવે કેન્દ્ર સરકાર પાસેથી પ્રાપ્તિના 10 કાર્યકારી દિવસોમાં ગ્રામીણ સ્થાનિક સંસ્થાઓને અનુદાન ટ્રાન્સફર કરશે.
- > 2020-21માં અત્યાર સુધીમાં રૂરલ સ્થાનિક સંસ્થાઓને 45,738 કરોડ રૂપિયાની ગ્રાન્ટ આપવામાં આવી છે.

આ ગ્રાન્ટ કેમ બહાર પાડવામાં આવી છે?

- > પંચાયતી રાજ મંત્રાલયની ભલામણ અને 15 મા નાણાપંચની ભલામણને આધારે આ ગ્રાન્ટ બહાર પાડવામાં આવી હતી.
- > તેનો ઉપયોગ સમુદાયની સંપત્તિ બનાવવા અને ગ્રામીણ સ્થાનિક સંસ્થાઓની આર્થિક સદ્વરતામાં સુધારો કરવા માટે કરવામાં આવશે.
- > તે રાજ્યોના બ્લોકસ અને ગામડાઓમાં સંસાધનોના પૂલકરણને વધુ સક્ષમ બનાવશે.

સ્થાનિક સંસ્થાઓ (LB)

- > LB એ સ્થાનિક સ્વરાજ્યની સંસ્થાઓ છે. તે વિસ્તાર અથવા નાના સમુદાય જેવા ગામો, નગરો અથવા શહેરોના વહીવટનું ધ્યાન રાખે છે. ભારતમાં સ્થાનિક સંસ્થાઓને બે વર્ગોમાં વર્ગીકૃત કરવામાં આવી છે:
- > ગ્રામીણ સ્થાનિક સંસ્થાઓ (RLB) - ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં સ્થાનિક આયોજન, વિકાસ અને વહીવટ માટે RLBની રચના કરવામાં આવે છે. જેને પંચાયતો કહેવામાં આવે છે.
- > શહેરી સ્થાનિક સંસ્થાઓ (ULB) - શહેરી વિસ્તારોમાં સ્થાનિક આયોજન, વિકાસ અને વહીવટ માટે ULBની રચના કરવામાં આવે છે. જેને પાલિકા તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે.

ગ્રામીણ સ્થાનિક સંસ્થાઓને અનુદાન

- > 15 મા નાણાપંચની ભલામણો મુજબ, ગ્રામીણ સ્થાનિક સંસ્થાઓ માટે બે પ્રકારના અનુદાન છે:
- > મૂળભૂત અનુદાન—આવા અનુદાનનો ઉપયોગ ગ્રામીણ સ્થાનિક સંસ્થાઓ સ્થાન-વિશિષ્ટ જરૂરીયાતો માટે કરી શકે છે. જો કે, આવા અનુદાનનો ઉપયોગ પગાર અથવા અન્ય કોઈ સ્થાપના ખર્ચ માટે થઈ શકતો નથી.
- > બાંધેલી ગ્રાન્ટ્સ—આવા અનુદાનનો ઉપયોગ ગ્રામીણ સ્થાનિક સંસ્થાઓ દ્વારા ખુલ્લા શૌચક્રિયા મુક્ત સ્થિતિ અને સ્વચ્છતા, સ્વચ્છ પીવાના પાણીનો પુરવઠો, વરસાદી પાણીનો સંગ્રહ અને જળ સાચકલિંગ માટે કરવામાં આવે છે.

કાગળરહિત બજેટ

- > 1 ફેબ્રુઆરી, 2021ના રોજ રજૂ થતું કેન્દ્રીય બજેટ વર્તમાન કોરોના વાયરસ રોગચાળાને ધ્યાનમાં રાખીને સંપૂર્ણપણે કાગળરહિત હશે.
- > નોંધપાત્ર વાત એ છે કે આઝાદી પછી આ પહેલી વાર હશે, જ્યારે કેન્દ્રીય બજેટ કાગળ પર પ્રકાશિત કરવામાં આવશે નહીં અને તે સંપૂર્ણ રીતે કાગળરહિત હશે.
- > આ મામલે કેન્દ્ર સરકારને બંને ગૃહોની મંજૂરી મળી ગઈ છે. તે જાણવું જરૂરી છે કે બજેટના પ્રકાશનને કારણે, દર વર્ષે લગભગ બે અઠવાડિયા માટે 100થી વધુ લોકોને પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં કામ કરવું પડે છે, જે હાલના રોગચાળાના દૃષ્ટિકોણથી તદ્દન જોખમી છે.
- > આ ગોઠવણ પ્રમાણે સંસદના તમામ સભ્યોને બજેટની ડિજિટલ કોપી આપવામાં આવશે. બજેટની સાથે, આર્થિક સર્વે કાગળ પર છાપવામાં આવશે નહીં, પરંતુ તે ડિજિટલ કોપિ તરીકે પણ ઉપલબ્ધ થશે.
- > વર્તમાન વર્ષનું બજેટ સત્ર, 29 જાન્યુઆરી, 2021 થી શરૂ થશે, 8 એપ્રિલ, 2021 સુધી ચાલશે અને તેને બે ભાગમાં વહેંચવામાં આવશે.
- > આમ, બજેટને વાર્ષિક નાણાકીય નિવેદન કહી શકાય, જે નાણાકીય વર્ષ દરમિયાન અપેક્ષિત આવક અને અંદાજિત ખર્ચ દર્શાવે છે.
- > સ્વતંત્ર ભારતના પ્રથમ બજેટ નાણાં પ્રધાન આર.કે. શણમુખમ ચેટ્ટી દ્વારા રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું. તે જ સમયે, 1970-71નું કેન્દ્રીય બજેટ એ અર્થમાં વિશેષ હતું કે તે પ્રથમ વખત કોઈ સ્ત્રી (તત્કાલીન વડાપ્રધાન અને નાણાં પ્રધાન ઈન્દિરા ગાંધી) દ્વારા રજૂ થયું હતું.

ચીનની સાથે ભારતની વેપાર ખાધ

- > 2020 માં ચીન સાથેની ભારતની વેપાર ખાધ 45.8 અબજ યુએસ ડોલર સુધી પહોંચી ગઈ, જે 2015 પછીના પાંચ વર્ષમાં સૌથી નીચી સપાટી છે.

Back to Basics : વેપાર ખાધ

- > વેપારની ખોટ એટલે જ્યારે દેશની કુલ આયાત તેની નિકાસ કરતા વધારે હોય છે, ત્યારે આ સ્થિતિને તેના વેપાર ખાધ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.
- > કુલ આયાત અને નિકાસ વચ્ચેના તફાવતને આધારે વેપાર ખાધની ગણતરી કરવામાં આવે છે.

વેપાર ખાધ કુલ આયાત - કુલ નિકાસ

- મુખ્ય મુદ્દાઓ :
 - > વર્ષ 2020 માટે દ્વિપક્ષીય વેપાર-ચીનના જનરલ એડમિનિસ્ટ્રેશન ઓફ કસ્ટમ્સ દ્વારા જારી કરવામાં આવેલા તાજેતરના આંકડા મુજબ, વર્ષ 2020 માં ભારત અને ચીન વચ્ચેનો દ્વિપક્ષીય વેપાર 87.6 અબજ અમેરિકન ડોલર રહ્યો હતો, જે વર્ષ 2019 કરતા 5.6% ઓછો છે.
 - > વર્ષ 2020માં ચીનમાંથી ભારતની કુલ આયાત 66.7 અબજ ડોલરની હતી, જેમાં વાર્ષિક ઘટાડો 10.8% અને 2016 પછી સૌથી નીચું સ્તર છે.
 - > વર્ષ 2020માં, ભારતથી ચીનની નિકાસ વાર્ષિક વૃદ્ધિ સાથે 16%ની વૃદ્ધિ સાથે 20 અબજ યુએસ ડોલરની સર્વાધિક ઉચ્ચતમ સપાટીએ પહોંચી ગઈ હતી.
 - > વર્ષ 2020 માં સ્થાનિક માંગમાં ઘટાડો થવાને કારણે ભારતની કુલ આયાતમાં ઘટાડો જોવા મળ્યો હતો.
 - > જો કે, હજી સુધી એવા કોઈ પુરાવા નથી કે ભારતે આ માલ બીજા દેશમાંથી આયાત કરીને અથવા તેનું ઉત્પાદન કરીને ચીન પરની આયાત પરાધીનતા બદલી છે.
- ચીનથી આયાત થયેલ મુખ્ય ઉત્પાદનો (વર્ષ 2019 ડેટા):
 - > વિદ્યુત મશીનરી અને સાધનો, કાર્બનિક રસાયણો, ખાતરો વગેરે.
- મુખ્ય ઉત્પાદનો ચીનમાં નિકાસ થાય છે (2019 ડેટા):
 - > આયર્ન ઓર, ઓર્ગેનિક કેમિકલ્સ, કપાસ અને અપરિષ્કૃત હિરા.
 - > વધુમાં, વર્ષ 2020 માં ચાઈનામાં આયર્ન ઓરની માંગમાં વધારો જોવા મળ્યો હતો, જેમાં નવા માળખાગત પ્રોજેક્ટ્સ, કોવિડ-19 દ્વારા થયેલ મંદી બાદ વિકાસને પુનઃજીવિત કરવાનો છે.

ચીન સાથે વેપાર ખાધ

- > ભારત અને ચીન વચ્ચેના વેપારનું સંતુલન ચીનના પક્ષમાં વધુ નમેલું છે. ચીન સાથેની ભારતની વેપાર ખાધ 2020 માં 45.8 અબજ અને 2019 માં 56.77 અબજ અમેરિકન ડોલર હતી.
- > ચીન સાથેની વિશાળ વેપાર ખાધ, ભારત મુખ્યત્વે ચીનને નિકાસ કરેલી ચીજવસ્તુઓની મર્યાદિત ચીજવસ્તુઓ અને ભારત જ્યાં સ્પર્ધાત્મક ક્ષેત્રે, જેમ કે કૃષિ જેવા માર્કેટમાં પ્રવેશ માટેના અવરોધો છે તેના માટે બે પરિબળો આભારી છે. ઉત્પાદન અને માહિતી ટેકનોલોજી.
- > સમય જતાં, મશીનરી, વીજળી સંબંધિત ઉપકરણો, દુરસંચાર, કાર્બનિક રસાયણો અને ખાતરોની ચીનની નિકાસ ભારતની કાચી સામગ્રી આધારિત માલ કરતા પાછળ છોડી દીધી છે.



ચીન પર આયાત પરાધીનતા ઘટાડવાનાં પગલાં

- > પૂર્વી લદાખમાં બંને દેશો વચ્ચેના તણાવના પગલે ભારતે 100થી વધુ ચાઇનીઝ મોબાઇલ એપ્લિકેશનો પર પ્રતિબંધ મૂક્યો હતો.
- > ઘણા ક્ષેત્રોમાં ચાઇનીઝ રોકાણની તપાસ કરવામાં ભારત દ્વારા કડક ચકાસણી કરવામાં આવી છે, તેમજ સરકાર દ્વારા ચાઇનીઝ કંપનીઓને 5G પરીક્ષણમાંથી બાકાત રાખવાનો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો છે.
- > સરકારે તાજેતરમાં ચીન પાસેથી ટાયરની આયાત પર પ્રતિબંધ મૂક્યો હતો, સાથે સાથે સ્થાનિક કંપનીઓના 'તકવાદી ટેકઓવર'ને કાબૂમાં રાખવા માટે ભારત સાથે જમીન વહેંચતા દેશો માટે વિદેશી રોકાણોની પૂર્વ મંજૂરી ફરજિયાત કરી હતી. આ એક એવું પગલું છે જે ચીનના વિદેશી રોકાણ (FDI) ને મર્યાદિત કરશે.
- > વાણિજ્ય અને ઉદ્યોગ મંત્રાલયે ભારતને વૈશ્વિક સપ્લાયર બનાવવાનો અને આયાત બીલો ઘટાડવાનો લક્ષ્યાંક બનાવતા 12 ક્ષેત્રોની ઓળખ કરી છે. આમાં ફૂડ પ્રોસેસિંગ, ઓર્ગેનિક ફાર્મિંગ, આયર્ન, એલ્યુમિનિયમ અને કોપર, કૃષિ રસાયણો, ઇલેક્ટ્રોનિક્સ, ઔદ્યોગિક મશીનરી, ફર્નિચર, ચામડા અને ફૂટવેર, ઓટો પાર્ટ્સ, કાપડ, માસ્ક, સેનિટાઇઝર અને વેન્ટિલેટર શામેલ છે.
- > દેશમાં જથ્થાબંધ દવાઓ અને તબીબી ઉપકરણોના ઘરેલું લક્ષ્યના હેતુસર સક્રિય ફાર્માસ્યુટિકલ ઘટકો (API) માટે ચીન પરની આયાત પરાધીનતા ઘટાડવા માટે માર્ચ 2020 માં સરકાર દ્વારા રૂ. 13,760 કરોડના ચાર યોજનાવાળા પેકેજને મંજૂરી આપવામાં આવી હતી. ઉત્પાદન સાથે તેમની નિકાસને પ્રોત્સાહન આપવું પડશે.

K આકારની આર્થિક પુનઃપ્રાપ્તિ

- > તાજેતરમાં 'નોમુરા ઈન્ડિયા નોર્મલાઇઝેશન ઈન્ડેક્સ'(Nomura India Normalization Index-NINI)ના તાજેતરના અધ્યયનમાં ભારતીય અર્થતંત્ર પર કોવીડ-19 અને K-આકારની પુનઃપ્રાપ્તિના પ્રભાવ વિશેનો ડેટા રજૂ કરવામાં આવ્યો છે.
- > નોમુરા સર્વિસિસ ઈન્ડિયા પ્રા.લિ.એક ગ્રાહક સેવા પ્રદાતા કંપની છે.

Back to Basics : અભ્યાસના તારણોના મુખ્ય મુદ્દાઓ

- **પરિવારો પર COVID-19 ની અસર:**
- > પિરામિડની ટોચ પરના પરિવારોમાં, લોકડાઉન દરમિયાન, આવકનો મોટો જથ્થો બચાવવામાં આવ્યો હતો, બચત દરમાં વધારો થયો હતો તેમજ ભવિષ્યની જરૂરિયાતોને પહોંચી વળવા પૈસા અને માલનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો હતો.
- > આ મકાનોમાં રહેતા લોકોની નોકરી અને આવક કાયમી ધોરણે પ્રભાવિત થવાની સંભાવના છે.

- **વર્તમાન નાણાકીય નીતિની અસર:**
- > લાંબા સમયથી ચાલતી 'ઓવર-એડજસ્ટ નાણાકીય નીતિ' ને લીધે વાસ્તવિક ધિરાણ દરમાં ઘટાડો થયો છે જે આખરે વ્યાજ-સંવેદનશીલ ક્ષેત્રો માટે રાહતનું કામ કરશે.
- > આર્થિક વિસ્તરણ એ મૂડી રોકાણ પર આવક ઉત્પન્ન કરવાની કંપનીની ક્ષમતાનું એક માપ છે.
- **રસીકરણ અસર:**
- > મુસાફરી, યાત્રા અને પર્યટન જેવા મોટા ક્ષેત્રો આખરે COVID-19 ના પ્રભાવ હેઠળ ઉભરી આવશે.
- **COVID-19 પછીની આર્થિક પુનઃપ્રાપ્તિ:**
- > નાણાકીય વર્ષ 2020-21માં નાણાકીય ખાધ GDPના 7% જેટલી થઈ છે, જે પૂર્વ રોગચાળાના GDPના 3.5% લક્ષ્યાંકથી બમણો છે. તેથી જ સરકાર વધારે બળતણ કર, વિનિવેશ અને સિન ટેક્સને પ્રોત્સાહન આપી રહી છે.
- > ભારત 'K-આકારની આર્થિક પુનઃપ્રાપ્તિ'ના સમયગાળામાં થી પસાર થઈ રહ્યું છે, જેણે કોર્પોરેટ અને પરિવારોને સારી આર્થિક સ્થિતિથી મજબૂત બનાવ્યા છે, જ્યારે નાના કંપનીઓ અને ગરીબ પરિવારો રોગચાળાને લીધે ગરીબી અને દેવાના ચક્રમાં આવી ગયા છે.

આર્થિક પુનઃપ્રાપ્તિ

- **અર્થ:**
- > મંદી પછીના વ્યાપાર ચક્રનો આ તબક્કો છે, તેની મુખ્ય વિશેષતા એ છે કે સતત સમયગાળામાં બિઝનેસ પ્રવૃત્તિઓમાં સુધારો.
- > સામાન્ય રીતે આર્થિક સુધારણા દરમિયાન GDP વધે છે, આવક વધે છે અને બેરોજગારી ઓછી થાય છે તેમ જ અર્થવ્યવસ્થા ફરી શરૂ થાય છે.
- **પ્રકાર:**
- > 'આર્થિક પુનઃપ્રાપ્તિ' ના ઘણાં સ્વરૂપો છે, જે મૂળાક્ષર સંકેતની મદદથી રજૂ થાય છે. ઉદાહરણ તરીકે, Z-આકારની આર્થિક પુનઃપ્રાપ્તિ, V આકારની આર્થિક પુનઃપ્રાપ્તિ, U આકારની આર્થિક પુનઃપ્રાપ્તિ, L આકારની આર્થિક પુનઃપ્રાપ્તિ, W આકારની આર્થિક પુનઃપ્રાપ્તિ.

K આકારની આર્થિક પુનઃપ્રાપ્તિ

- > K-આકારની આર્થિક પુનઃપ્રાપ્તિ ત્યારે થાય છે જ્યારે મંદી પછીના અર્થતંત્રના જુદા જુદા ભાગોમાં, વિવિધ દરો, સમય અથવા વોલ્યુમો પર 'પુનઃપ્રાપ્તિ' હોય છે. આ વિવિધ ક્ષેત્ર, ઉદ્યોગો અથવા લોકોના જૂથોમાં સમાન 'પુનઃપ્રાપ્તિ'ના સિદ્ધાંતની વિરૂદ્ધ છે.
- > K આકારની આર્થિક પુનઃપ્રાપ્તિથી અર્થતંત્રના બંધારણમાં મોટા ફેરફારો થાય છે અને આર્થિક પરિણામો મંદી પહેલા અને પછી ધરમૂળથી બદલાઈ જાય છે.
- > આ પ્રકારની પુનઃપ્રાપ્તિને 'K-આકારની આર્થિક પુનઃપ્રાપ્તિ' કહેવામાં આવે છે કારણ કે જ્યારે અર્થતંત્રના

જુદા જુદા ક્ષેત્રો રોમન અક્ષર 'K' ના બે હાથ જેવા મળતા માર્ગે પર ચાલે છે ત્યારે ડાયવર્ઝન ઊભું થાય છે.

COVID-19 પછી 'K આકારની પુનઃપ્રાપ્તિ'ની અસરો

- > નીચલા વર્ગના પરિવારોને નોકરી અને વેતનના કાપના સ્વરૂપમાં આવકનું કાયમી નુકસાન સહન કરવું પડ્યું છે, જે મજૂર બજારમાં ઝડપથી સુધારો નહીં કરે તો માંગ પર વારં વાર આવનારા દબાણમાં વધારો થશે.
- > કોવિડ-19 ને કારણે, આવકનું અસરકારક સ્થાનાંતરણ ગરીબથી શ્રીમંત તરફ જોવા મળ્યું છે, આ માંગને અવરોધે છે કારણ કે ગરીબોની આવક કરતા વપરાશનું વધારે પ્રમાણમાં વલણ હોય છે (એટલે કે તેઓ બચાવવાને બદલે ખર્ચ કરે છે).
- > જો કોવિડ-19 આર્થિક સ્પર્ધાત્મકતાને ઘટાડે છે અથવા આવક અને તકો વચ્ચે અસમાનતા વધે છે, તો તે ઉત્પાદકતાને નુકસાન પહોંચાડીને અને રાજકીય-આર્થિક અવરોધોમાં વધારો કરીને વિકાસશીલ અર્થવ્યવસ્થાના વિકાસના વલણને અટકાવી શકે છે.

આગળનો માર્ગ

- > K-આકારની પુનઃપ્રાપ્તિ અને રોગચાળા દ્વારા પેદા થતી ગરીબીને જોતાં સબસિડી, રોજગાર પેદા કરવા, ગ્રામીણ વિકાસ અને અન્ય સામાજિક ક્ષેત્રના કાર્યક્રમો જેવા ક્ષેત્રમાં ખર્ચ કરવા માટેના બજેટ ફાળવણીમાં વધારો થવાની સંભાવના છે.

ભારતીય રેલ્વે વિત્ત નિગમ : IPO

- > ભારતીય રેલ્વે વિત્ત નિગમના પ્રારંભિક જાહેર ઓફરિંગ (IPO) એ તેના જાહેર થયાના પહેલા જ દિવસે 65% ફાળો મેળવ્યો છે.
- > આ અગાઉ, ભારતીય રેલ્વે કેટરિંગ અને ટૂરિઝમ કોર્પોરેશન લિમિટેડે વર્ષ 2019 માં નેશનલ સ્ટોક એક્સચેન્જ પર IPO જારી કર્યો હતો.
- > વર્ષ 2021માં જારી કરાયેલ આ પહેલો IPO છે જે નોન-બેંકિંગ નાણાકીય રેલ્વે કંપની દ્વારા જાહેરમાં જાહેર કરવામાં આવ્યો હતો.

Back to Basics : એકત્રિત રકમ

- > કેન્દ્ર સરકાર અને IRFCના પ્રમોટર્સ IPO દ્વારા કંપનીમાં 13.6% હિસ્સો વેચશે.
- > શેર દીઠ 26 રૂપિયાના ઊંચા ભાવે, સરકાર 3,243 કરોડ રૂપિયા અને કંપનીની માર્કેટ કેપ 23,845 કરોડ રૂપિયા વધારશે.
- > IRFC તેના કેપિટલ બેઝ અને સામાન્ય કોર્પોરેટ હેતુઓને વેગ આપવા માટે નવા IPOની આવકનો ઉપયોગ કરશે.

રેલ્વેની ક્ષમતા વધારવાના અન્ય સરકારના પ્રયાસો

- > ફ્રિટ કોરિડોરનો વિકાસ
- > હાઈ સ્પીડ ટ્રેનોનું સંચાલન
- > ઉન્નત કોરિડોર

ભારતીય રેલ્વે વિત્ત નિગમ

- > તે ભારતીય રેલ્વેની પેટાકંપની છે જે ભારતીય રેલ્વેની સમર્પિત બજાર ધિરાણ શાખા પણ છે.
- > તેનો સમાવેશ 1986ના વર્ષમાં કરવામાં આવ્યો હતો.

નાણાકીય મોડેલ

- > તે રોલિંગ સ્ટોક સંપત્તિના સંપાદનને નાણાં આપવા માટેના નાણાકીય લીજિંગ મોડેલને અનુસરે છે, જેમાં લોકોમોટિવ્સ, કોચ, વેગન, ટ્રક, ફ્લેટ્સ, ઈલેક્ટ્રિક મલ્ટીપલ એક્સ, કન્ટેનર, કેન્સ, ટ્રોલીઓ વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.

નાણાકીય લીજ મોડેલ

- > લીજિંગ મોડેલ દ્વારા આવક પ્રાપ્ત કરવામાં સામાન્ય રીતે ત્રણ પક્ષો શામેલ હોય છે: વિકેતા, ખરીદનાર (લીઝી) અને ફાઈનાન્સર.
- > યુકવણીના સ્થાને, કરારની માલિકી (સામાન્ય રીતે ઉપકરણો) વેચનાર પાસેથી ઉધારધારકને સ્થાનાંતરિત કરવામાં આવે છે.
- > લીઝી, સામયિક ફીના બદલામાં આઈટમના ઉપયોગ માટે તૃતીય પક્ષો સાથે કરાર કરે છે.
- > એકવાર લીજિંગ કરાર સમાપ્ત થઈ ગયા પછી, વેચનાર સંબંધિત કરારની માલિકી સમાપ્ત કરી શકે છે અથવા ન પણ કરે.
- > તે ભારતીય રેલ્વેના ક્ષમતામાં વધારો કરવામાં મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા ભજવે છે, જે તેની વાર્ષિક યોજનાના ખર્ચમાં વધારાના પ્રમાણમાં ધિરાણ દ્વારા લાંબા ગાળાના વેપારની સુવિધાને સુનિશ્ચિત કરે છે.
- > તે ભારત સરકારના રેલ્વે માળખાગત સંપત્તિઓ અને રાષ્ટ્રીય પ્રોજેક્ટ્સ (પ્રોજેક્ટ સંપત્તિ) ભાડે આપવા અને રેલવે મંત્રાલય હેઠળની અન્ય સંસ્થાઓને ધિરાણ આપવા સક્ષમ છે.

પ્રારંભિક જાહેર ઓફરિંગ(IPO)

- > IPO એ પ્રાથમિક બજારમાં લોકોને જામીનગીરીઓનું વેચાણ છે.
- > પ્રાથમિક બજાર પ્રથમ વખત જારી કરવામાં આવતી નવી જામીનગીરીઓના વેચાણ સાથે સંબંધિત છે. તે 'ન્યુ ઇશ્યુઝ માર્કેટ' તરીકે પણ ઓળખાય છે.
- > આ ગૌણ બજારોથી અલગ છે જ્યાં પૂર્વ અસ્તિત્વમાં રહેલી જામીનગીરીઓ ખરીદી અને વેચાય છે. તેને સ્ટોક માર્કેટ અથવા સ્ટોક એક્સચેન્જ તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે.
- > જ્યારે અસૂચિબદ્ધ કંપની કાં તો પહેલી વાર વેચાણ



માટે જામીનગીરીઓ રજૂ કરે છે અથવા તેની હાલની જામીનગીરીઓ અથવા બંનેને પ્રથમ વખત જાહેરમાં રજૂ કરે છે ત્યારે તે જારી કરવામાં આવે છે.

- > સૂચિબદ્ધ કંપનીઓ તે છે જે સ્ટોક એક્સચેન્જમાં સૂચિબદ્ધ નથી.
- > તેઓ સામાન્ય રીતે નવી અને મધ્યમ કદની કંપનીઓ દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાય છે જેમને તેમના વ્યવસાયોને વિકસાવવા અને વિસ્તૃત કરવા માટે ભંડોળની જરૂર હોય છે.
- > IPO દ્વારા એકત્ર કરાયેલા ભંડોળ કંપનીને નવા મૂડી ઉપકરણો અને માળખાગત સુવિધામાં રોકાણ કરવામાં મદદ કરે છે.
- > IPO સ્ટોક એક્સચેન્જ બજારમાં તેના ઇશ્યુઅરની જામીનગીરીઓની સૂચિ રજૂ કરે છે અને વેપાર માટે માર્ગ મોકલે છે.
- > IPO કંપનીને ઉચ્ચ પ્રતિભા આકર્ષિત કરવામાં મદદ કરે છે કારણ કે તે તેના કર્મચારીઓને વધારાના વિકલ્પો પ્રદાન કરી શકે છે. આ શરૂઆતમાં કંપનીને તેના અધિકારીઓને ઓછા પગાર ચૂકવવામાં સક્ષમ બનાવે છે, પરંતુ બદલામાં કર્મચારીઓને થોડા સમય પછી IPO પાસેથી રોકડ ઉપાડવાનો વિકલ્પ મળે છે.

ઉત્તર પૂર્વ ઉદ્યમિતા ભંડોળ

- > તાજેતરમાં પૂર્વોત્તર ક્ષેત્ર વિકાસ મંત્રાલયે(DoNER) ઉત્તર પૂર્વ ઉદ્યમિતા ભંડોળ (NEVF) યોજના વિશે એક અપડેટ બહાર પાડ્યું છે.

Back to Basics : ભંડોળ

- > ઉત્તર પૂર્વીય વિકાસ નાણાકીય નિગમ લિમિટેડ (NEDFi) દ્વારા સપ્ટેમ્બર 2017માં ઉત્તર પૂર્વ ઉદ્યમિતા ભંડોળ યોજનાની શરૂઆત ઉત્તર પૂર્વી ક્ષેત્રના વિકાસ મંત્રાલયના સહયોગથી કરવામાં આવી હતી.
- > NEVF એ પૂર્વ પૂર્વીય ક્ષેત્રનું પ્રથમ અને એકમાત્ર સમર્પિત ઉદ્યોગસાહસિક ભંડોળ છે.
- > ઉદ્યમિતા કેપિટલ એક પ્રકારની ખાનગી ઇક્વિટી છે, જે હેઠળ રોકાણકારોને લાંબા ગાળાની વૃદ્ધિની સંભાવના હોવાનું માનવામાં આવતા સ્ટાર્ટઅપ કંપનીઓ અને નાના ઉદ્યોગો દ્વારા નાણાં આપવામાં આવે છે. ધિરાણ મૂડી સામાન્ય રીતે નામાંકિત રોકાણકારો, રોકાણ બેન્કો અને કોઈપણ અન્ય નાણાકીય સંસ્થાઓ દ્વારા સંચાલિત થાય છે.
- > ઉત્તર પૂર્વ ઉદ્યમિતા ભંડોળની સ્થાપના 100 કરોડ રૂપિયાના પ્રારંભિક ભંડોળ સાથે કરવામાં આવી હતી.

ઉદ્દેશ

- > તેનો હેતુ ઉત્તર પૂર્વ ક્ષેત્રમાં વ્યવસાયિક પ્રવૃત્તિઓ અને કૌશલ્ય વિકાસને પ્રોત્સાહન આપવાનો છે.
- > નવા ઉદ્યોગસાહસિકોને સંસાધનો પૂરા પાડવાનો હેતુ સ્ટાર્ટ-અપ્સ અને નવી વ્યવસાયિક તકોમાં રોકાણ કરવું છે.
- > ઉત્તર પૂર્વ ઉદ્યમિતા ભંડોળનું મુખ્ય ધ્યાન મોટે ભાગે ફૂડ પ્રોસેસિંગ, આરોગ્ય સંભાળ, પર્યટન, સેવાઓનું વિભાજન, IT, વગેરે ક્ષેત્રોમાં સામેલ સાહસો પર છે.

પૈસાની મર્યાદા

- > આ સાહસિકતા ભંડોળ યોજનામાં, રોકાણની રકમ પાંચથી દસ વર્ષના લાંબા ગાળાની સમયમર્યાદા સાથે, 25 લાખથી 10 કરોડ રૂપિયા સુધીની હોય છે.

ઉત્તર પૂર્વી ક્ષેત્રના વિકાસ માટેની અન્ય પહેલ

- ઉત્તર-પૂર્વ ગ્રામીણ આજીવિકા પરિયોજના (NELRP):
 - > તેની શરૂઆત વર્ષ 2012 માં કરવામાં આવી હતી. NELRP એ ઉત્તર-પૂર્વ ક્ષેત્રના વિકાસ મંત્રાલય હેઠળ એક વિશ્વ બેંક સહાયક, બહુ-રાજ્ય પરિયોજના છે.
 - > આ પરિયોજના મિઝોરમ, નાગાલેન્ડ, ત્રિપુરા અને સિક્કિમના 11 જિલ્લાઓમાં લાગુ કરવામાં આવી હતી.
 - > તેનો ઉદ્દેશ ચાર પૂર્વોત્તર રાજ્યોના ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં મહિલાઓ, બેરોજગાર યુવાનો અને વંચિત લોકોની આજીવિકામાં સુધારો કરવાનો છે.
 - > આ પરિયોજના મુખ્યત્વે સામાજિક સશક્તિકરણ, આર્થિક સશક્તિકરણ, ભાગીદારી વિકાસ, પ્રોજેક્ટ વ્યવસ્થાપન અને આજીવિકા અને મૂલ્ય સાંકળ વિકાસ પર કેન્દ્રિત છે.
 - > ઉત્તર પૂર્વીય ક્ષેત્ર વિઝન 2020 દસ્તાવેજ ઉત્તર પૂર્વીય ક્ષેત્રના વિકાસ માટે એક વ્યાપક માળખું પ્રદાન કરે છે.
- ઉત્તર-પૂર્વ ક્ષેત્રમાં વિજ્ઞાન અને તકનીકી હસ્તક્ષેપ (STINER):
 - > STINERનો ઉદ્દેશ્ય શૈક્ષણિક, વૈજ્ઞાનિક અને સંશોધન સંસ્થાઓ દ્વારા વિકસિત સંબંધિત તકનીકીઓને કારીગરો અને ખેડૂતો, ખાસ કરીને મહિલાઓ સુધી પહોંચાડવાનો છે.
- નોર્થ ઇસ્ટર્ન રિજન પાવર સિસ્ટમ ઇમ્પ્રૂવમેન્ટ પ્રોજેક્ટ (NERPSIP):
 - > ડિસેમ્બર 2014માં આ પ્રોજેક્ટને પાવર મંત્રાલયની કેન્દ્રીય ક્ષેત્રની યોજના તરીકે મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.
 - > આ પ્રોજેક્ટનો મુખ્ય ઉદ્દેશ ઉત્તર-પૂર્વીય ક્ષેત્રના સર્વાંગી આર્થિક વિકાસને પ્રોત્સાહન આપવાનો અને આ ક્ષેત્રમાં આંતર-રાજ્ય ટ્રાન્સમિશન અને વિતરણ માળખું મજબૂત બનાવવાનો છે.
- ડેસ્ટિનેશન નોર્થ ઇસ્ટ તહેવાર:
 - > આ કાર્યક્રમનો હેતુ બાકીના ભારત સાથે પૂર્વોત્તર ભારતના સંપર્કો અને સંબંધો સ્થાપિત કરવાનો છે. આ કાર્યક્રમ મુખ્યત્વે પર્યટન પર કેન્દ્રિત છે. આ પ્રોગ્રામમાં ઈશાન ક્ષેત્ર વિકાસ મંત્રાલય, ઉત્તર પૂર્વી પરિષદ, નોર્થ ઇસ્ટર્ન રિજન

કોમ્યુનિટી રિસોર્સ મેનેજમેન્ટ પ્રોજેક્ટ (NERCORMP) અને ઈન્ટરનેશનલ ફંડ ફોર એગ્રિકલ્ચરલ ડેવલપમેન્ટ (IFAD) સંયુક્ત રીતે કાર્યરત છે.

બેંક બેંકની બેલેન્સ શીટ

- નોન-પરફોર્મિંગ એસેટ્સ (NPA) અથવા રૂણ લેનારાઓ દ્વારા દેવાતી લોનની વધતી સમસ્યાને દૂર કરવા માટે 'બેંક બેંક' સ્થાપવાના વિચાર પર ફરીથી ચર્ચા થઈ રહી છે.

Back to Basics : બેંક બેંકની કલ્પના

- બેંક બેંક એ ખરાબ બેંક અને અન્ય નાણાકીય સંસ્થાઓની અન્ય ગેરકાયદેસર સંપત્તિ ખરીદવા માટે સ્થાપિત બેંક છે.
- આ અસ્ક્યામતો મોટા પ્રમાણમાં બિન-પરફોર્મિંગ સંપત્તિ ધરાવતી કંપનીઓ દ્વારા બજાર ભાવે બેંક બેંકને વેચવામાં આવશે.
- ખરાબ સંપત્તિમાં આવી સંપત્તિ સ્થાનાંતરિત કરીને, પિતૃ સંસ્થાઓ તેમની બેલેન્સ શીટ્સને સુધારી શકે છે—જોકે તેમને સંપત્તિના અંદાજિત મૂલ્યમાં ઘટાડો કરવો પડશે.

ખરાબ દેવાની બાબતે ચિંતાનો વિષય

- ભારતીય બેંકોની ખરાબ લોનનો ઢગલો અર્થતંત્ર પર મોટું દબાણ છે.
- તે બેંકોના નફાને નુકસાન પહોંચાડે છે. કારણ કે નફામાં નુકસાન, જાહેર ક્ષેત્રની બેંકો (PSB), જેની પાસે ખરાબ લોનનો નોંધપાત્ર હિસ્સો છે, વૃદ્ધિ દરમાં વધારો કરવા માટે પૂરતી મૂડી એકત્રિત કરવામાં અસમર્થ છે.
- ઘિરાણ વૃદ્ધિની ગેરહાજરીમાં, અર્થતંત્ર 8% વિકાસ દર હાંસલ કરવા માટે અવરોધ બની જાય છે. તેથી, ખરાબ દેવાની સમસ્યાને ઝડપથી હલ કરવાની જરૂર છે.

બેંક બેંકથી ફાયદા

- આ બેંકો અથવા નાણાકીય સંસ્થાઓને ખરાબ લોન સ્થાનાંતરિત કરીને તેમની બેલેન્સ શીટ્સને સુધારવામાં મદદ કરે છે અને મુખ્ય ઘિરાણ પ્રવૃત્તિઓ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરી શકે છે.
- મોટા દેણદારોમાં ઘણા લેણદારો હોય છે. ત્યારથી, આ પગલું એક સંસ્થામાં લોનને કેન્દ્રિત કરશે, ખરાબ બેંકોને સંકલનની સમસ્યાનું સમાધાન કરવાની મંજૂરી મળશે.
- વિવિધ બેંકોને અલગ કરીને, ખરાબ બેંક રૂણ લેનારાઓ સાથે ઝડપથી સમાધાન કરી શકે છે.
- તે રૂણ લેનારાઓ સાથે વધુ સારી રીતે સોદા કરી શકે છે અને તેમની સામે વધુ કડક અમલવારી કાર્યવાહી કરી શકે છે.
- ફક્ત સરકાર તરફ નજર કરવાને બદલે સંસ્થાકીય રોકાણકારો પાસેથી નાણાં એકત્ર કરી શકે છે.

બેંક બેંક સંબંધિત ચિંતાઓ

- ઉદાહરણ તરીકે, ધારો કે કોઈ બેંક ખરાબ લોન વેચે છે. તે પછી કેટલાક રોકડ ભેગા કરવાના હોય છે, કારણ કે જ્યારે 100 રૂપિયા ખરાબ હોય છે, તો વાસ્તવિક રકમ 100 રૂપિયા કરતા ઓછી હોવાનો અંદાજ છે. આવી સ્થિતિમાં બેંકનો નફો અને ખોટ (P&L) પ્રભાવિત થાય છે.
- તેથી, જ્યાં સુધી આ વિશિષ્ટ પાસાનું સમાધાન ન થાય ત્યાં સુધી, નવી રચનાનું નિર્માણ સમસ્યાને હલ કરવામાં સંપૂર્ણ રીતે સક્ષમ રહેશે નહીં.

આગળનો માર્ગ

- કે.વી. કામથ સમિતિના જણાવ્યા મુજબ છૂટક વેપાર, જથ્થાબંધ વેપાર, રસ્તાઓ અને કાપડ જેવા ક્ષેત્રોની કંપનીઓને તાણનો સામનો કરવો પડી રહ્યો છે.
- કોવિડ રોગચાળા પહેલા તણાવનો સામનો કરી રહેલા ક્ષેત્રોમાં નોન-બેંકિંગ ફાઇનાન્સિયલ કંપનીઓ (NBFC), પાવર, સ્ટીલ, રીઅલ એસ્ટેટ અને મેન્યુફેક્ચરિંગ શામેલ છે. આ પૃષ્ઠભૂમિમાં જ બેંક બેંકની સ્થાપના ખૂબ મહત્વપૂર્ણ છે.

ઘરેલું પ્રણાલીગત મહત્વપૂર્ણ બેંકો

- ભારતીય રિઝર્વ બેંકે ભારતીય સ્ટેટ બેંક, ICICI બેંક અને HDFC બેંકને 'ઘરેલું પ્રણાલીગત મહત્વપૂર્ણ બેંકો' (D-SIB) તરીકે જાળવી રાખી છે.

Back to Basics : ઘરેલું પ્રણાલીગત મહત્વપૂર્ણ બેંકો (D-SIB)

- કેટલીક બેંકો તેમના કદ, કોસ-જ્યુરિડિક્શનલ પ્રવૃત્તિઓ, અમલીકરણની જટિલતાના અભાવ, અવેજ અને આંતરજોડાણને કારણે વ્યવસ્થિત રીતે મહત્વપૂર્ણ બને છે.
- આ બેંકો તેમની લાક્ષણિકતાઓના પરિણામે એટલી મહત્વપૂર્ણ બની જાય છે કે તેઓ સરળતાથી નિષ્ફળ થઈ શકતા નથી. આ ધારણાને લીધે, આ બેંકો કટોકટીની સ્થિતિમાં સરકારને ટેકો આપે છે.
- પ્રણાલીગત રીતે મહત્વપૂર્ણ બેંકો એ તેમનાથી ઉદભવતા પ્રણાલીગત જોખમો અને નૈતિક જોખમો સાથેના વ્યવહાર માટેના વધારાના નીતિગત પગલાને આધિન છે એટલે કે કટોકટીની સ્થિતિમાં આ બેંકો વધારાના નીતિગત પગલાઓ અપનાવી શકે છે.
- પ્રણાલીગત જોખમને કંપની, ઉદ્યોગ, નાણાકીય સંસ્થા અથવા સમગ્ર અર્થવ્યવસ્થાની નિષ્ફળતા અથવા કટોકટી સાથે સંકાયેલ જોખમ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરી શકાય છે.
- નૈતિક જોખમ એ એવી પરિસ્થિતિ છે કે જેમાં એક પક્ષ જોખમી સલામત છે અને જોખમની કિંમત અન્ય પક્ષ ઉઠાવશે એમ માનીને જોખમી ઘટનામાં સામેલ થાય છે.



- > આ બેંકોની નિષ્ફળતા બેન્કિંગ સિસ્ટમ દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવતી આવશ્યક સેવાઓને પણ વિક્ષેપિત કરી શકે છે, જે તેમની એકંદર આર્થિક પ્રવૃત્તિઓને નકારાત્મક અસર કરે છે.

G-SIBs

- > વૈશ્વિક-વૈશ્વિક પ્રણાલીગત મહત્વપૂર્ણ બેંકો'(G-SIBs) ની ઓળખ નાણાકીય સ્થિરતા બોર્ડ (FSB) દ્વારા બેન્કિંગ સુપરવિઝન પર બેસલ સમિતિ(BCBS) અને અન્ય રાષ્ટ્રીય ઓથોરિટીઓ પરની બેસલ સમિતિની સલાહ સાથે કરવામાં આવી છે.
- > નાણાકીય સ્થિરતા બોર્ડ (FSB) એક આંતરરાષ્ટ્રીય સંસ્થા છે જે વૈશ્વિક નાણાકીય સિસ્ટમ વિશે ભલામણો કરે છે. તેની સ્થાપના વર્ષ 2009 માં કરવામાં આવી હતી. ભારત આ આંતરરાષ્ટ્રીય સંસ્થાનો સભ્ય છે.
- > બેન્કિંગ સુપરવિઝન પર બેસલ સમિતિ (BCBS) દ્વારા G-SIBsની આકારણી અને ઓળખ માટેની પદ્ધતિ અપનાવવામાં આવી છે.
- > બેન્કિંગ સુપરવિઝન પર બેસલ સમિતિ (BCBS) વૈશ્વિક સ્તરે બેંકોનું નિયમન કરે છે. ભારતીય રિઝર્વ બેંક તેનો સભ્ય છે.

G-SII

- > નાણાકીય સ્થિરતા બોર્ડ (FSB) આંતરરાષ્ટ્રીય એસોસિએશન ઓફ ઇન્સ્યુરન્સ સુપરવાઈઝર્સ (IAIS) અને અન્ય રાષ્ટ્રીય ઓથોરિટીઓની સલાહ સાથે 2013થી વૈશ્વિક-પ્રણાલીગત મહત્વપૂર્ણ વીમાદાતાઓ (G-SII) ની ઓળખ કરી રહ્યાં છે.
- > આંતરરાષ્ટ્રીય એસોસિએશન ઓફ ઇન્સ્યુરન્સ સુપરવાઈઝર્સ (IAIS) એ 1994માં સ્થાપિત 200થી વધુ વીમા સુપરવાઈઝર્સ અને નિયમનકારોની સ્વૈચ્છિક સભ્યપદ સંસ્થા છે.
- > ઇન્શ્યોરન્સ રેગ્યુલેટરી એન્ડ ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટી ઓફ ઇન્ડિયા (IRDAI) અને ઇન્ટરનેશનલ ફાઈનાન્શિયલ સર્વિસિસ સેન્ટર ઓથોરિટી (IFSCRA) તેના સભ્યો છે.

ઘરેલું પ્રણાલીગત મહત્વપૂર્ણ બેંકો (D-SIBs)

- > બેન્કિંગ સુપરવિઝન પર બેસલ સમિતિ(BCBS) એ ઓક્ટોબર 2012 માં D-SIBs સંબંધિત તેના માળખાને અંતિમ સ્વરૂપ આપ્યું હતું. D-SIBs માળખું કેવી રીતે બેંકોની નિષ્ફળતાને સ્થાનિક અર્થતંત્ર પર અસર ન કરવું જોઈએ તેના પર કેન્દ્રિત છે.
- > G-SIBs માળખાથી વિપરીત, D-SIBs માળખું રાષ્ટ્રીય ઓથોરિટીઓ દ્વારા મૂલ્યાંકન પર આધારિત છે.
- > 2014માં, ભારતીય રિઝર્વ બેંક એ D-SIB સંબંધિત એક માળખું બહાર પાડ્યું. D-SIBના માળખા મુજબ રિઝર્વ બેંકે સ્થાનિક બેંકોને ઘરેલું-પ્રણાલીગત મહત્વપૂર્ણ બેંકો (D-SIB) તરીકે નિયુક્તિ કરવી અને તેમના પ્રણાલીગત

નિર્ણાયક સ્કોર્સ (SIS) ના આધારે યોગ્ય કેટેગરીમાં હોવું જરૂરી છે.

- > મૂલ્યાંકન માટે જે સૂચકાંકોનો ઉપયોગ થાય છે તેમાં બેંકનું કદ, સહસંબંધ, ફેરબદલની સ્થિતિ અને કારોબારી જટિલતા શામેલ છે.
- > બેંકોને તેમના પ્રણાલીગત નોંધપાત્ર સ્કોર્સના આધારે વિવિધ જૂથોમાં મૂકવામાં આવે છે. ઘરેલું પ્રણાલીગત મહત્વપૂર્ણ બેંકો (D-SIB) વધારાની સામાન્ય ઇકિવટી ટાયરઅ-1 (CET-1) ની સંભાવના 0.20 ટકા અને 0.80 ટકા જોખમ વજનવાળી સંપત્તિ (RWA) ની જાળવી રાખે તેવી અપેક્ષા છે.
- > CET-1 એ હાજરીમાં મૂડીની માત્રા છે જે કોઈપણ જોખમને સરળતાથી સંચાલિત કરી શકાય છે. તે એક મૂડી માપદંડ છે, જેને અર્થતંત્રને નાણાકીય કટોકટીથી બચાવવા વર્ષ 2014 માં વૈશ્વિક સ્તરે રક્ષણાત્મક સાધન તરીકે રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું.
- > જો ભારતમાં કોઈ વિદેશી બેંકની શાખા વૈશ્વિક-પ્રણાલીગત મહત્વપૂર્ણ બેંક (G-SIB) તરીકે સ્થિત છે, તો તે ભારતમાં તેની જોખમ વજનવાળી સંપત્તિ (RWA) ના પ્રમાણમાં G-SIB તરીકે વધારાના CET-1 કેપિટલ સરચાર્જને જાળવવું પડશે.

ઘરેલું પ્રણાલીગત મહત્વપૂર્ણ વીમા કંપનીઓ (D-SII)

- > ભારતીય જીવન વીમા નિગમ (LIC), ભારતની સામાન્ય વીમા નિગમ અને ન્યુ ઇન્ડિયા એશ્યોરન્સ કંપનીને વર્ષ 2020-21 માટે ભારતીય વીમા નિયમનકારી અને વિકાસ ઓથોરિટી (IRDAI) દ્વારા ઘરેલું પ્રણાલીગત મહત્વપૂર્ણ વીમા કંપની તરીકે માન્યતા આપવામાં આવી છે.
- > આ મોટા કદ, બજારના મહત્વ અને ઘરેલું અને વૈશ્વિક એકબીજાના વીમાદાતા છે, જેની નિષ્ફળતા ઘરેલું નાણાકીય પ્રણાલીમાં ગંભીર સંકટ લાવી શકે છે.
- > IRDAI દ્વારા માર્ચ 2019માં IL & FS કટોકટી પછી આવી કંપનીઓને વીમા વ્યવસાયમાં ઓળખવામાં આવી રહી છે, જેના પરિણામે નાણાકીય બજારોમાં મોટા પ્રવાહિતા સંકટ સર્જાયું છે.
- > ઇન્ટરનેશનલ એસોસિએશન ઓફ ઇન્સ્યુરન્સ સુપરવાઈઝર્સ (IAIS) એ તમામ સભ્ય દેશોને ઘરેલું પ્રણાલીગત મહત્વપૂર્ણ વીમાદાતાઓને લગતું નિયમનકારી માળખું બનાવવા કહ્યું છે.

શેડો ઉદ્યોગસાહસિક

- > શિક્ષણ (પ્રમાણપત્રો), વિત્ત (સરળ ઋણ માટે), સદ્બાજીની અર્થવ્યવસ્થા (ઓનલાઈન ગેમ) અને આરોગ્ય સંભાળ (ઇ-ફાર્મસી) જેવા વિવિધ ક્ષેત્રોમાં વૈશ્વિક સ્તરે શેડો ઉદ્યમત્વની હાજરીમાં વધારો જોવા મળી રહ્યો છે.

Back to Basics : શેડો ઉદ્યોગસાહસિક

- શેડો ઉદ્યોગસાહસિકને તે વ્યક્તિ કહેવામાં આવે છે જે કોઈ વ્યવસાયનું સંચાલન કરે છે અને કાયદેસર ચીજવસ્તુઓ અને સેવાઓ વેચે છે પરંતુ સરકાર પાસે તેના વ્યવસાયોની નોંધણી કરતું નથી.
- આનો અર્થ એ કે શેડો ઉદ્યોગીઓ કર ચૂકવતા નથી, શેડો અર્થવ્યવસ્થા એવી સ્થિતિ છે જ્યાં સરકારી ઓથોરિટીઓની પહોંચથી બહાર વ્યવસાયિક પ્રવૃત્તિઓ કરવામાં આવે છે.
- આ પ્રકારના ધંધામાં લાઇસન્સ વિનાની ટેક્સી સેવાઓ, રસ્તાની આજુબાજુના ખાદ્યપદાર્થો અને નાના જમીન-મકાનના કામો શામેલ છે.
- ઈમ્પિરિયલ કોલેજ બિઝનેસ સ્કૂલ દ્વારા 68 દેશો પર કરવામાં આવેલા એક અભ્યાસ મુજબ ઈન્ડોનેશિયા પછી ભારતમાં સૌથી વધુ શેડો ઉદ્યોગસાહસિક છે.

શેડો ઉદ્યોગીઓનું વધારાનું કારણ

- કરવેરા અને અમલ:
 - ઊંચા વેરાના દરો સાથે મળીને શિથિલ અમલીકરણ વાહક કર ટાળવો, ઔપચારિક વ્યવસાયોમાં રોકાણને હતોત્સાહિત કરવું અને અનૌપચારિક ક્ષેત્ર તરફ ઉદ્યોગસાહસિક પ્રવૃત્તિ ચલાવવી.
- કોવિડ-દઢની અસર:
 - પરંપરાગત સેવા પ્રદાતાઓ લોકડાઉન અવરોધોને લીધે ગ્રાહકો સુધી પહોંચવા માટે સક્ષમ નથી તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે શેડો ઉદ્યોગસાહસિક તકનીકી સેવાઓ દ્વારા પૂરક સેવાઓ પૂરી પાડે છે.
- તકનીકી ઉન્નતિ:
 - શેડો ઉદ્યોગસાહસિકતાને તકનીકી સક્ષમ નવા બજારો અને નવા અને તકનીકી જ્ઞાનવાળા ગ્રાહકોના પ્રવેશ દ્વારા પણ પ્રોત્સાહિત કરવામાં આવે છે.

લાભ

- રોજગારમાં વધારો:
 - મોટાભાગના અનૌપચારિક ક્ષેત્રની નોકરી શેડો ઉદ્યોગ હેઠળ આવે છે. તેના અન્ય ફાયદા નીચે મુજબ છે.

આર્થિક વિકાસનો ચાલક

- ગરીબીમાં ઘટાડો:
 - બિનખેતી રોજગાર આપી કૃષિ પરના દબાણને ઓછું કરવું.
 - ગ્રાહકો માટે વિવિધ વિકલ્પો અસ્તિત્વમાં છે
 - શેડો ઉદ્યોગીઓ માટે પડકારો
- સ્પર્ધામાં ઘટાડો:
 - નાની કંપનીઓ મોટી કંપનીઓ દ્વારા હસ્તગત થઈ શકે છે.
- શંકાસ્પદ અને ગેરકાયદેસર:
 - એપ્લિકેશન આધારિત લોન પ્રદાતાઓથી સંબંધિત તાજેતરની ઈવેન્ટ્સ જે ખૂબ ઊંચા વ્યાજ દર લે છે અને શંકાસ્પદ રીતે વધારાની વસૂલાત કરે છે.

- આર્થિક નુકસાન:
 - સરકારમાં નોંધણી ન થવાને કારણે આવકનું નુકસાન થાય છે.
- ભ્રષ્ટાચાર:
 - કાયદાની પહોંચની બહાર હોવાને કારણે તેઓ ભ્રષ્ટાચારને પ્રોત્સાહન આપે છે.
- સંપત્તિનું કદ:
 - અનૌપચારિક ઉદ્યોગીઓ તેમના વ્યવસાયોમાં ઔપચારિક લોકો કરતાં ખૂબ ઓછા રોકાણ કરે છે, એટલે કે ઔપચારિકતા એસેટ કદ સાથે સકારાત્મક સંબંધ ધરાવે છે.

ઉપાયો

- અર્થતંત્રનું ઔપચારિકીકરણ:
 - જ્યાં યોગ્ય આર્થિક અને રાજકીય માળખું હોય ત્યાં વ્યક્તિઓ ઔપચારિક ઉદ્યોગસાહસિક બને છે અને તેમનો વ્યવસાય નોંધણી કરે છે, કારણ કે તે તેમની કંપનીના કાયદા અને નિયમોનો લાભ લેવાની મંજૂરી આપે છે.
- નિયંત્રણ:
 - ગુણવત્તાની નજીકથી દેખરેખ રાખવી જોઈએ. તેના ઉલ્લંઘનની સ્થિતિમાં શિક્ષાત્મક સજા અને સેવાઓ પર મોકૂફી તરીકે જેલનો દંડ આપવો પણ જરૂર છે.
- ઈનામની સ્વીકૃતિ:
 - તે શેડો કંપનીઓ કે જેઓ શેડો ન હોય તેવી કંપનીઓ સાથે સેવા પ્રદાન કરવા માટે અસરકારક મોડમાં જોડાવા ઈચ્છે છે તેનું સ્વાગત કરવું જોઈએ
- એજન્સીઓ વચ્ચે સંકલન:
 - આરોગ્યસંભાળ, શિક્ષણ અથવા નાણાકીય ક્ષેત્રમાં શેડો ઉદ્યોગ જેવી પ્રવૃત્તિઓના સંદર્ભમાં સરકારી અધિકારીઓ વચ્ચે વધુ સારા સંકલનની જરૂર છે.

જૂના વાહનો પર ગ્રીન ટેક્સ લગાવશે સરકાર

- માર્ગ પરિવહન મંત્રાલયે જૂના વાહનો પર વધારાનો ટેક્સ વસૂલવાનો નિર્ણય લીધો છે. આ વધારાના ટેક્સને 'ગ્રીન ટેક્સ' કહેવામાં આવી રહ્યું છે. પ્રદૂષણને કાબૂમાં લેવા આ નિર્ણય લેવામાં આવ્યો છે. તે લોકોને વાહનો માટેના પર્યાવરણને અનુકૂળ વિકલ્પો તરફ જવા માટે પ્રેરણા પણ આપશે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દો

- ગ્રીન ટેક્સ પ્રદૂષણનું સ્તર ઘટાડશે. ગ્રીન ટેક્સથી વસૂલવામાં આવેલી આવક અલગ ખાતામાં રાખવામાં આવશે. આ રકમનો ઉપયોગ પ્રદૂષણની સમસ્યાનો સામનો કરવા માટે કરવામાં આવશે. રાજ્યોને પણ ઉત્સર્જન પર નજર રાખવા માટે અત્યાધુનિક સુવિધા સ્થાપવા કહેવામાં આવ્યું છે.



વાહનો પર કેવી રીતે ટેક્સ લાગશે?

- > ગ્રીન ટેક્સ ધોરણો હેઠળ, આઠ વર્ષથી વધુ વયના વાહનોને ફીટનેસ સર્ટિફિકેટ નવીકરણ સમયે વસૂલવામાં આવશે તેઓએ 10 થી 25% માર્ગ વેરો ભરવો પડશે.
- > જ્યારે, સિટી બસો જેવા જાહેર પરિવહન વાહનોએ ગ્રીન ટેક્સ ઓછો ભરવો પડશે.
- > જો કે, ખેતીમાં ઉપયોગમાં લેવાતા વાહનો, જેમ કે ટ્રેક્ટર અને લણણી કરનારાઓને પણ કરમાંથી મુક્તિ મળશે.

ગ્રીન ટેક્સ ઓટલે શું?

- > ગ્રીન ટેક્સને પ્રદૂષણ કર અથવા પર્યાવરણ કર પણ કહેવામાં આવે છે. પ્રદૂષણ પેદા કરનારી આવી યીજો ઉપર લગાવવામાં આવતી એક્સાઈઝ ડ્યુટી છે. આ કર લોકો અને પેઢીઓમાં વર્તણૂકીય બદલાવને પ્રોત્સાહિત કરશે જે પ્રદૂષણ ઘટાડવા માટે જરૂરી છે.

ભારતમાં ગ્રીન ટેક્સ

- > આ કર ભારતમાં પ્રમાણમાં નવો છે. જો કે, RFID ટેગ આપવામાં આવી રહ્યા છે અને CCTV કેમેરા બોર્ડર એન્ટ્રી પોઈન્ટ પર ગોઠવવામાં આવ્યા છે. આ સાથે, શહેરમાં પ્રવેશતા વ્યાપારી વાહનોના ઉત્સર્જન માટે નજર રાખવામાં આવે છે. દિલ્હી જેવા શહેરોમાં વાહનના કદના આધારે પ્રદૂષકો પર પર્યાવરણીય વળતર ચાર્જ (EEC) વસૂલવામાં આવે છે.

ડિજિટલ કોપિરાઈટ ચુકવણી

- > તાજેતરમાં, ગૂગલે ઓનલાઈન સમાચાર સામગ્રી માટેના ડિજિટલ કોપિરાઈટ ચુકવણી માટે ફ્રેન્ચ પ્રકાશકોના જૂથ સાથે કરાર કર્યો છે.
- > ન્યૂઝ પબ્લિશર્સ સાથે રોયલ્ટીની વહેંચણીને લઈને ઓસ્ટ્રેલિયન સરકાર અને વિશ્વના મોટા ટેકનોલોજી પ્લેટફોર્મ્સ (ગૂગલ અને ફેસબુક) વચ્ચે ઝગડો છે.

Back to Basics : ગૂગલ-ફ્રેન્ચ કરાર

- > રાષ્ટ્રીય કાયદા તરીકે યુરોપિયન યુનિયનના કોપિરાઈટ નિયમોનો અમલ કરનારો ફ્રાન્સ પહેલો દેશ બન્યો, જે નેબરિંગ બાય કાયદાને અમલમાં મૂક્યો છે.
- પડોશી અધિકારો:
 - > વિશ્વ બૌદ્ધિક સંપદા સંગઠન (WIPO) ના જણાવ્યા મુજબ, પડોશી અધિકારો લોકો માટે કામ કરતા વ્યક્તિઓ અને સંસ્થાઓના કાનૂની હકોનું રક્ષણ કરે છે. વ્યક્તિઓ અને સંસ્થાઓ કે જે લોકોને આવી વિષય સામગ્રી પ્રદાન કરવામાં મદદ કરે છે તેમને કોપિરાઈટ હેઠળ કામ કરવા પર પ્રતિબંધ છે, આમાં નોંધપાત્ર સર્જનાત્મકતા અથવા તકનીકી અને સંસ્થાકીય કુશળતા શામેલ છે. યુરોપિયન યુનિયન દ્વારા અપનાવવામાં આવેલ નવી માર્ગદર્શિકા ખાતરી કરે છે કે

મીડિયા સંસ્થાઓને તેમની મૂળ સામગ્રી (મુખ્યત્વે સમાચાર) માટે યોગ્ય રોયલ્ટી આપવામાં આવે છે જે ફેસબુક અને ગૂગલ જેવી મોટી તકનીકી સંસ્થાઓ દ્વારા પ્રસારિત કરવામાં આવે છે.

- > નવા કાયદા હેઠળ, ગૂગલને મૂળ સામગ્રીનો ફરીથી ઉપયોગ કરવાના બદલામાં યોગ્ય ચુકવણી કરવા વિશે પ્રકાશકો અને ન્યૂઝ એજન્સીઓ સાથે વાત કરવાની ફરજ પડી હતી.

યુરોપિયન યુનિયન કોપિરાઈટ નિયમો

- > તે એક વ્યાપક માળખું સ્થાપિત કરવાનો પ્રયાસ કરે છે જ્યાં કોપિરાઈટ કરેલી સામગ્રી, કોપિરાઈટ ધારકો, પ્રકાશકો, પ્રદાતાઓ અને વપરાશકર્તાઓ ડિજિટલ યુગમાં અનુકૂળ થઈ ગયેલા નિયમનોથી તમામ લાભ મેળવી શકે છે.
- > તે શિક્ષણ, સંશોધન અને સાંસ્કૃતિક વારસોના રક્ષણ માટે કોપિરાઈટ કરેલી સામગ્રીનો ઉપયોગ કરવાની વિશાળ તક પૂરી પાડે છે.
- > નાગરિકો માટે વધુ સારી કોસ બોર્ડર અને કોપિરાઈટથી સુરક્ષિત સામગ્રીની ઓનલાઈન પહોંચ.
- > ઉચ્ચ ગુણવત્તાની સામગ્રીના નિર્માણને પ્રોત્સાહન આપતા કોપિરાઈટ બજારના વધુ સારી કામગીરી માટે યોગ્ય નિયમો.

ઓસ્ટ્રેલિયા મુદ્દો

- > ગૂગલે ઓસ્ટ્રેલિયાને તેનું સર્ચ એન્જિન હટાવવા કહ્યું છે અને ફેસબુકે કહ્યું છે કે જો સૂચિત રોયલ્ટી ચુકવણીના માપદંડ લાગુ કરવામાં આવે તો તે ઓસ્ટ્રેલિયન વપરાશકર્તાઓને તેમની સાઈટ પર ન્યૂઝ લિંક્સ પોસ્ટ કરવા અથવા શેર કરવાથી અટકાવી શકે છે.

રોયલ્ટી ચુકવણી:

- > રોયલ્ટી એ તેના દ્વારા બનાવેલ મૂળભૂત અથવા મૂળ સંપત્તિ (કોપિરાઈટ્સ, ફ્રેન્ચાઈઝીઝ અને પ્રાકૃતિક સંસાધનો સહિત) ના ઉપયોગ માટે વ્યક્તિને કરવામાં આવતી કાનૂની બંધનકર્તા ચુકવણી છે.

ટેકનોલોજી કંપનીઓનો તર્ક

- > ઓસ્ટ્રેલિયન મીડિયા ઉદ્યોગ પહેલાથી જ દરેક ડિજિટલ પ્લેટફોર્મ દ્વારા લાવવામાં આવતા ટ્રાફિકનો લાભ લઈ રહ્યો છે.
- > આ કંપનીઓને ઓસ્ટ્રેલિયન ઓથોરિટીઓ દ્વારા સૂચિત નવા નિયમોથી વ્યાપક નાણાકીય અને ઓપરેશનલ જોખમોનો સામનો કરવો પડી શકે છે.
- > અધિકારીઓ દ્વારા સૂચવવામાં આવેલ ભારે દંડને વધારાની નિરાશાજનક ચાલ તરીકે જોવામાં આવી રહ્યું છે.
- > આ મુદ્દા પર ફ્રેન્ચ અને ઓસ્ટ્રેલિયન ઓથોરિટીઓ દ્વારા અપનાવવામાં આવેલા અભિગમમાં મૂળભૂત તફાવત એ છે કે ફ્રાન્સે ઓસ્ટ્રેલિયા જેવા કરારોમાં દબાણ કરવાને બદલે કોપિરાઈટ સાથે ખાસ ચુકવણીની આ માંગ રજૂ કરી છે.

ભારત માટે મહત્વ

- > ડિજિટલ તકનીકોએ સર્જનાત્મક સામગ્રીના ઉત્પાદન, વિતરણ અને વપરાશની પદ્ધતિઓ બદલી છે.
- > નવી યુરોપિયન યુનિયન માર્ગદર્શિકાઓ અને ઓસ્ટ્રેલિયામાં ચાલી રહેલી કોપિરાઈટ રોયલ્ટીઝ ભારત સહિત વિશ્વભરમાં કોપિરાઈટ નિયમોને અપડેટ કરવાની જરૂરિયાતને નિર્દેશ કરે છે જેથી ડિજિટલ ઉત્પાદકો પણ કોપિરાઈટ ચુકવણીને સક્ષમ કરવા નીતિઓ અને કાયદાઓનું સંકલન કરી શકે.
- > FICCI-EY અહેવાલમાં જણાવાયું છે કે, વર્ષ 2020 સુધીમાં ભારતના મીડિયા અને મનોરંજન ક્ષેત્રે દેશમાં ઓનલાઈન ન્યૂઝ સાઈટ્સ, પોર્ટલો અને એગ્રિગેટર્સ માટે આશરે 300 મિલિયન વપરાશકારો હોવાના અહેવાલ પ્રાપ્ત થયા છે.
- > ચીન પછી ભારત વિશ્વનો બીજો સૌથી મોટો ઓનલાઈન ન્યૂઝ-સીકિંગ દેશ છે, જેમાં લગભગ 282 મિલિયનનો ગ્રાહક આધાર છે.
- > ડ્રાફ્ટ કોપિરાઈટ (સુધારો નિયમો), 2019 એ ભારતીય સામગ્રી નિર્માતાઓ અને વપરાશકર્તાઓના હિતો સુરક્ષિત રાખવા માટે સકારાત્મક પગલું છે.

ભારતમાં વર્તમાન કોપિરાઈટ કાયદો

- > ભારતમાં કોપિરાઈટથી સંબંધિત કેસો કોપિરાઈટ એક્ટ, 1957 અને કોપિરાઈટ નિયમો, 2013 દ્વારા સંચાલિત છે.
- > 'કોપિરાઈટ નિયમો, 2013' માં છેલ્લે વર્ષ માં કોપિરાઈટ સુધારો નિયમો, 2016 દ્વારા સુધારવામાં આવ્યો હતો.

NBFCના નિયમન માટે ચાર-સ્તરનું માળખું

- > તાજેતરમાં, ભારતીય રિઝર્વ બેંક દ્વારા નોન-બેંકિંગ ફાઇનાન્સિયલ કંપનીઓ (NBFC)ના નિયમનમાં પ્રગતિશીલ વધારા સાથે, ચાર-સ્તરનું માળખું બનાવીને કડક નિયમનકારી માળખું સૂચવવામાં આવ્યું છે.
- > માળખામાં 180 થી 90 દિવસની મુદત પર આધાર સ્તરની નોન-પરફોર્મિંગ એસેટ્સના વર્ગીકરણની દરખાસ્ત પણ છે.
- > વર્ષ 2020 ની શરૂઆતમાં, RBIએ NBFCને પ્રવાહિતા સપોર્ટ પૂરા પાડવાના ઘણાં પગલાની જાહેરાત કરી હતી.
- > રિઝર્વ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા એક્ટ, 1934 ના અપ્રયાય III (B), (C) અને પ્રકરણ - હેઠળ સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ હેઠળ, RBIના નોન-બેંકિંગ સુપરવિઝન (DNBS) વિભાગને NBFCનું નિયમન અને દેખરેખ સોંપવામાં આવી છે.
- > NBFCની નોંધણી, તેમની વિવિધ કેટેગરીના નિયમન, NBFC દ્વારા ડિપોઝિટ સ્વીકારવા અંગે માર્ગદર્શિકા બહાર પાડવી અને આ ક્ષેત્રની આંતરિક અને બાહ્ય દેખરેખ અને નિયમન, RBI નિયમનકારી અને સુપરવાઈઝરી ફેમવર્ક દ્વારા અન્ય બાબતોમાં શામેલ છે.
- > NBFC અને 'પદ્ધતિસરની અગત્યની બિન-થાપણ સ્વીકારતી કંપનીઓ' લેતી ડિપોઝિટના નિયમન અને દેખરેખની વધુ જરૂર છે.

- > નિયમન અને દેખરેખનું મુખ્ય કેન્દ્ર ત્રણ મુદ્દાઓ પર છે, જેમાં ડિપોઝિટ સંરક્ષણ, ગ્રાહક સુરક્ષા અને નાણાકીય સ્થિરતા શામેલ છે.
- > નોંધણી પ્રમાણપત્ર રદ કરવા, થાપણો સ્વીકારવા સંબંધિત ગુનાહિત આદેશો જારી કરવા, ગુનાહિત કેસ દાખલ કરવા અથવા કંપની એક્ટ પિટિશનની જોગવાઈઓ હેઠળ ગંભીર કેસોમાં દંડનીય કાર્યવાહી કરવા RBI અધિનિયમ, 1934 હેઠળ પણ સત્તા આપવામાં આવી છે.

Back to Basics : ઉદ્દેશ

- > સૂચિત માળખું નાણાકીય સ્થિરતાને સુરક્ષિત રાખવા અને સ્મોલ NBFC સરળ નિયમો સાથે આગળ વધવાનું સુનિશ્ચિત કરવાનું છે.
- NBFCનું સૂચિત વર્ગીકરણ (ચાર-સ્તરનું માળખું):
- > સૂચિત નિયમનકારી માળખા મુજબ, NBFCની નિયમનકારી અને નિરીક્ષણ રચના ચાર-સ્તરની રચના પર આધારિત છે જે નીચે મુજબ છે:
- આધાર સ્તર:
- > આધાર સ્તરની NBFC NBFC-બેઝ લેયર (NBFC-BL) તરીકે ઓળખાય છે.
- > આ સ્તર NBFC માટે ઓછામાં ઓછા નિયમનકારી દખલને મંજૂરી આપે છે.
- મધ્યમ સ્તર:
- > મધ્યમ સ્તરની NBFC NBFC-મધ્યમ સ્તર (NBFC-ML) તરીકે ઓળખાશે
- > આ સ્તર માટેની નિયમનકારી વ્યવસ્થા બેઝ લેયર કરતા સખત હશે.
- > આ સ્તરમાં જોડાતા NBFC માટે વિરોધી નિયમનકારી આર્બિટ્રેશન, સિસ્ટમેટિક રિસ્ક સ્પીલ-ઓવરને ઘટાડવા માટે બેંક દ્વારા કરવામાં આવી શકે છે.
- અપર લેયર:
- > અપર લેયર NBFCને NBFC-અપર લેયર (NBFC-UL) તરીકે ઓળખવામાં આવશે, જે નવી નિયમનકારી રચનાને આમંત્રણ આપશે.
- > આ સ્તરને NBFC દ્વારા સંચાલિત કરવામાં આવશે, જેમાં જોખમને સુવ્યવસ્થિત કરવાની અને નાણાકીય સ્થિરતાને અસર કરવાની ક્ષમતા હોય છે.
- > હાલમાં આ સ્તર જેવું કોઈ સ્તર નથી તેથી નિયમન માટે તે એક નવું સ્તર હશે. આ સ્તરમાં જોડાતા NBFC માટેનું નિયમનકારી માળખું યોગ્ય અને યોગ્ય સુધારાવાળી બેંક જેવું જ હશે.
- > જો એવું જણાયું છે કે વર્ગીકરણ માટેના માપદંડો સતત ચાર વર્ષથી NBFC-UL દ્વારા મળ્યાં નથી, તો તે વિસ્તૃત નિયમનકારી માળખાની બહાર રહેશે.
- ટોચનું સ્તર:
- > આદર્શ રીતે આ સ્તરને ઓપન માનવામાં આવે છે.
- > એવી પણ સંભાવના છે કે સુપરવાઈઝરી જજમેન્ટ ઉચ્ચ



નિયમન/નિરીક્ષણના હેતુસર મહત્વપૂર્ણ NBFCના ઉપરના સ્તરમાંથી અમુક NBFCને વ્યવસ્થિત રીતે બાકાત રાખે છે.

- > આ NBFC ઉપલા સ્તરની ટોચ પર એક અલગ જૂથ તરીકે સેટ કરવામાં આવશે. પિરામિડના આકારનો આ ટોચનો સ્તર ખાલી રહેશે ત્યાં સુધી નિરીક્ષકો ચોક્કસ NBFCને ધ્યાનમાં લે નહીં.
- > સુપરવાઈઝરી નિર્ણય મુજબ, જો ઉપલા સ્તરમાં સમાવિષ્ટ કેટલાક એનબીએફસી ખૂબ જોખમી હોવાનું જોવામાં આવે છે, તો તેઓ ઉચ્ચ અને પૂર્વ-નિર્ધારિત નિયમનકારી / નિરીક્ષક આવશ્યકતાઓને ધ્યાનમાં રાખી શકે છે.

નોન-બેંકિંગ ફાઇનાન્સિયલ કંપની (NBFC)

- > નોન-બેંકિંગ ફાઇનાન્સિયલ કંપની (NBFC) એ 'કંપની એક્ટ, 1956' હેઠળ નોંધાયેલ કંપની છે, જેના દ્વારા સરકાર, સ્થાનિક ઓથોરિટી અથવા અન્ય માર્કેટબલ સિક્યોરિટીઝ દ્વારા જારી કરાયેલા શેર્સ / બોન્ડ્સ / ડિબેન્યર્સ / સિક્યોરિટીઝના સંપાદન અને વ્યવસાય સંબંધિત લોનની એડવાન્સિસ જાઓ. આ કંપનીઓ ભાડાપટ્ટી, ખરીદ-વેચાણ, વીમા વ્યવસાય, ચિટ વ્યવસાયની પ્રકૃતિની છે પરંતુ તેમાં કોઈ એવી સંસ્થા શામેલ નથી કે જેનો મુખ્ય વ્યવસાય કૃષિ પ્રવૃત્તિ, ઔદ્યોગિક પ્રવૃત્તિ, કોઈપણ માલની ખરીદી અથવા વેચાણ (સિક્યોરિટીઝ સિવાયની) અને સંબંધિત સેવાઓ પ્રદાન કરવી સ્થાવર મિલકતની ખરીદી / બાંધકામ.
- > એક નોન-બેંકિંગ સંસ્થા કે જે એક કંપની છે અને જે કોઈ પણ યોજના અથવા ગોઠવણ એકમાત્ર રકમ અથવા હપ્તોમાં અથવા અન્ય કોઈપણ રીતે જમા કરાવવાના મુખ્ય વ્યવસાયમાં સામેલ છે, તે પણ નોન-બેંકિંગ ફાઇનાન્સિયલ કંપની છે.

NBFCની વિશેષતાઓ

- > NBFC માંગ ડિપોઝિટ સ્વીકારી શકતા નથી.
- > NBFC ચુકવણી અને પતાવટ સિસ્ટમનો ભાગ બનાવતી નથી અને તે જાતે ચેક જારી કરી શકતી નથી.
- > થાપણ વીમા અને કેડિટ ગેરંટી કોર્પોરેશનની થાપણ વીમા સુવિધા NBFCના જમા કરનારાઓને ઉપલબ્ધ નથી.

વાર્ષિક વિનિવેશ લક્ષ્યાંક

- > નાણાકીય વર્ષ 2020-21માં સરકાર વિનિવેશથી 3% ઓછી આવક મેળવશે. તેથી, ચાલુ નાણાકીય વર્ષ માટે રાજકોષીય ખાધ વધારે હોઈ શકે છે.
- > સરકારની કુલ આવક અને ખર્ચમાં તફાવતને રાજકોષીય ખાધ કહેવામાં આવે છે. આ બતાવે છે કે કામકાજ ચલાવવા માટે સરકાર દ્વારા કેટલું ઉધાર લેવાની જરૂર રહેશે. કુલ આવકમાં ધિરાણ શામેલ નથી.

Back to Basics : નાણાકીય વર્ષ 2020-21 માટે વિનિવેશ

લક્ષ્યાંક

- > નાણામંત્રીએ વર્ષ 2020નું કેન્દ્રીય બજેટ રજૂ કરતી વખતે રૂ. 2.1 લાખ કરોડના વિનિવેશ લક્ષ્યાંકની જાહેરાત કરી હતી. રાજકોષીય ખાધને કાબૂમાં રાખવા આવા મહત્વાકાંક્ષી લક્ષ્યાંક નક્કી કરવામાં આવ્યા હતા.
- > આ વર્ષે વિનિવેશમાંથી અત્યાર સુધીમાં પ્રાપ્ત કુલ રકમ રૂ.17.9 હજાર કરોડ છે, જે લક્ષ્યાંકની આવકના 3% જેટલી છે.

ઓછી આવકનું કારણ

- > વિનિવેશથી થતી આવકનું વાર્ષિક લક્ષ્ય સામાન્ય લક્ષ્યની આવકના ત્રણથી ચાર ગણા નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું.
- > વિનિવેશ માટે ઓળખાતી જાહેર સંપત્તિના વેચાણની ગતિ ધીમી હતી.
- > વર્તમાન વર્ષમાં કોવિડ-19 રોગચાળા દ્વારા સરકારની કામગીરીને ભારે અસર થઈ હતી.
- > સામાન્ય રીતે, સરકાર (થોડા વર્ષો બાદ કરતા) વિનિવેશમાં થી જેટલા પૈસા ભેગા કરવા ઈચ્છે છે તે એકત્ર કરવામાં અસમર્થ હોય છે.

વિનિવેશનો અર્થ

- > વિનિવેશ એ સરકાર દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલી સંપત્તિઓના વેચાણ અથવા રૂણમુક્તિનો સંદર્ભ આપે છે. આ સંપત્તિમાં સામાન્ય રીતે જાહેર ક્ષેત્રના સાહસો, પ્રોજેક્ટ્સ અને કેન્દ્ર અને રાજ્યોની અન્ય નિશ્ચિત સંપત્તિનો સમાવેશ થાય છે.
- > વિનિવેશ તિજોરી પરના નાણાકીય બોજને ઘટાડવા અથવા ચોક્કસ જરૂરિયાતોને પહોંચી વળવા માટે ભંડોળ એકત્ર કરવા માટે કરવામાં આવે છે.
- > આ માટે, કેન્દ્ર સરકાર એર ઈન્ડિયા, ભારત પેટ્રોલિયમ, દિલ્હી મેટ્રો રેલ કોર્પોરેશન, વગેરે જેવા જાહેર ક્ષેત્રના ઘણા ઉપક્રમો (PSU) માં રોકાણ કરે છે.
- > જેમ કે સરકાર આ સાહસોના મોટાભાગના શેર્સ (51% થી વધુ શેરો) ધરાવે છે. તેથી, કેન્દ્ર આ PSUમાં તેની ભાગીદારી વેચીને નાણાં એકત્ર કરી શકે છે.

વિનિવેશની પદ્ધતિઓ

- નાના પ્રમાણમાં વિનિવેશ:
 - > આ આવા વિનિવેશ છે જે પછી પણ સરકાર પાસે 51% થી વધુ શેર બાકી રહે છે અને આ ઉપક્રમોનું સંચાલન સરકારના નિયંત્રણ હેઠળ છે.
 - > આવા જ વિનિવેશમાં, સરકારે વર્ષ 2020 માં જીવન વીમા નિગમ (LIC) માં તેનો હિસ્સો ઘટાડ્યો હતો.
- મોટા પ્રમાણમાં વિનિવેશ:
 - > આ પ્રકારના વિનિવેશમાં સરકારના કોઈ ઉપક્રમમાં 51% કરતા ઓછા શેર રહે છે અને સરકાર આ સાહસોના સંચાલન કાર્યને નિયંત્રિત કરતી નથી.

- સંપૂર્ણ વિનિવેશ અથવા ખાનગીકરણ:
- > તે મોટી માત્રામાં વિનિવેશનો એક પ્રકાર છે જેમાં ખરીદનારને કંપની પર 100% નિયંત્રણ આપવામાં આવે છે એટલે કે ભારત સરકાર તે PSUને સંપૂર્ણપણે વેચે છે.
- > ભારત સરકારે વર્ષ 2001 માં એલ્યુમિનિયમ કંપની વેદાંત ગ્રુપને વેચી દીધી હતી.

PSUમાં વિનિવેશ માટેનાં કારણો

- > તેમની કામગીરીની એકંદર કાર્યક્ષમતામાં સુધારો કરવો.
- > આર્થિક અને કોર્પોરેટ હિતોને ધ્યાનમાં રાખીને તેમને રાજકીય પ્રભાવથી દૂર રાખવું.
- > ખાસ કરીને જ્યારે PSU સરકાર સાથે વ્યવહાર કરે છે, ઉદાહરણ તરીકે જ્યારે તે તેના ઉત્પાદનો અને સેવાઓ સરકારને વેચે છે, ત્યારે ભાવો બજારના પરિબલો સિવાયના અન્ય પરિબલો દ્વારા પ્રભાવિત થઈ શકે છે.
- > આવા PSUs ને વધુ કાર્યક્ષમ બનાવવા.
- > ખાનગી અથવા કોર્પોરેટ માલિકીનું પરિણામ વધુ કાર્યક્ષમ સંચાલન હોઈ શકે છે.
- > બજેટ ખાધ ઘટાડવાનો અર્થ છે તેના ખર્ચ અને કરની આવક વચ્ચેનું અંતર ભરવું.
- > ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર અને કલ્યાણ યોજનાઓ જેવા અન્ય ક્ષેત્રો માટે વધુ પૈસાની જરૂરિયાતને પહોંચી વળવા.

વિનિવેશ અભિગમમાં પરિવર્તન

- > આર્થિક ઉદારીકરણ પહેલાં, કુટુંબની ચાંદી વેચવા જેવી સંપત્તિને નાણાં બનાવવાના સરકારના પ્રયત્નોની ટીકા થઈ હતી.
- > પરંતુ ઉદારીકરણ પછી, સરકારી ભાગીદારીમાં વિનિવેશ, ખાસ કરીને સંરક્ષણ જેવા વ્યૂહાત્મક ક્ષેત્રોમાં, જ્યાં સરકારની હાજરી જરૂરી નથી, વિનિવેશનું સ્વાગત કરવામાં આવે છે.

વિનિવેશ માટે નોડલ એજન્સી

- > નાણાં મંત્રાલય હેઠળના રોકાણ અને જાહેર સંપત્તિ સંચાલન વિભાગ, જાહેર ક્ષેત્રના ઉપક્રમોમાં ભારત સરકારના રોકાણોનું સંચાલન કરે છે.
- > કેન્દ્રની સંપત્તિનું વેચાણ DIPAMના આદેશ હેઠળ આવે છે.

ઓફ-બજેટ ઋણ

- > ભારત સરકાર કેન્દ્રીય અંદાજપત્ર 2021 ને 1 ફેબ્રુઆરી, 2021 ના રોજ રજૂ કરવાની તૈયારીમાં છે. આ વર્ષે, બજેટ દ્વારા ઓફ-બજેટ ઋણ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવામાં આવશે, જેથી નાણાકીય ખોટ ઓછી થઈ શકે.

Back to Basics : ઓફ-બજેટ ઋણ

- > લોન કે જે કોઈપણ જાહેર સંસ્થા દ્વારા લેવામાં આવે છે અને કેન્દ્ર દ્વારા સીધી નહીં, તેને “ઓફ-બજેટ ઋણ”

કહેવામાં આવે છે. કેન્દ્ર સરકારના નિર્દેશો પર જાહેર સંસ્થા ઋણ લે છે.

- > આ ઋણ સરકારની ખર્ચની જરૂરિયાતોને પૂર્ણ કરવા માટે વપરાય છે.
- > આવા ઋણધારણાના ધોરણો હેઠળ, કેન્દ્રો તેના ખર્ચ માટેના નાણાંનો ઉપયોગ કરે છે જ્યારે દેવાના ખાતાઓ બંધ રાખે છે. આમ, નાણાકીય ખાધની ગણતરી કરતી વખતે ઋણની ગણતરી કરવામાં આવતી નથી.
- > લોનની જવાબદારી ઔપચારિક રીતે કેન્દ્ર પર નથી અને રાષ્ટ્રીય નાણાકીય ખાધમાં શામેલ નથી. આમ, તે દેશની નાણાકીય ખાધને સ્વીકાર્ય મર્યાદામાં રાખવામાં મદદ કરે છે.

કેવી રીતે ઋણ લેવામાં આવે છે?

- > સરકાર અમલકર્તા એજન્સીને લોન દ્વારા બજારમાંથી જરૂરી ભંડોળ એકત્ર કરવા અથવા બોન્ડ ઈશ્યૂ કરીને ઋણ વધારી શકે છે.
- > ઋણ પણ જાહેર ક્ષેત્રની બેંકો (PSBs) દ્વારા ઊભા કરી શકાય છે જ્યાં PSBs ને ઓફ-બજેટ ખર્ચને ભંડોળ આપવા માટે કહી શકાય. ઉદાહરણ તરીકે, PSBsની લોનનો ઉપયોગ ખાતરની સબસિડી છૂટવામાં થતી ખામીને પહોંચી વળવા માટે કરવામાં આવ્યો હતો.

ઓફ-બજેટ ઋણનું મહત્વ

- > કેન્દ્રીય બજેટમાં રાજકોષીય ખાધ સૌથી વધુ જોઈતી વિગતો છે. રાજકોષીય ખાધ કેન્દ્ર સરકાર શું ખર્ચ કરે છે અને શું કમાય છે તે વચ્ચેનું અંતર છે. તે સરકારના નાણાકીય આરોગ્યને સમજવામાં મદદ કરે છે. આ આંકડો વિશ્વભરની રેટિંગ એજન્સીઓ દ્વારા ખૂબ જોવામાં આવે છે. પરિણામે, સરકાર હંમેશાં ચોક્કસ સંખ્યા પર રાજકોષીય ખાધને નિયંત્રિત કરવા માંગે છે. આને ‘-ફ-બજેટ ઉધાર’ દ્વારા પ્રતિબંધિત કરી શકાય છે.

અસરો

- > ઓફ-બજેટ ઋણના વિવિધ સ્ત્રોત છે. આમ, સાચા દેવાની ગણતરી કરવી મુશ્કેલ બની જાય છે.

કેબિનેટની PSU ખાનગીકરણ પર નીતિ

- > કેન્દ્રીય કેબિનેટે જાહેર ક્ષેત્રના ઉપક્રમોના ખાનગીકરણ અંગેની નીતિને મંજૂરી આપી દીધી છે. નીતિ સંબંધિત વિગતોની જાહેરાત આગામી કેન્દ્રીય બજેટમાં કરવામાં આવશે, જે 1 ફેબ્રુઆરી, 2021 ના રોજ રજૂ કરવામાં આવશે.

Back to Basics : નીતિ વિશે

- > નીતિ વ્યૂહાત્મક અને બિન-વ્યૂહાત્મક ક્ષેત્રોમાં સરકારની માલિકીની હસ્તીઓની હાજરી માટે માર્ગ નકશો રજૂ કરશે.



- > આ નીતિ એ આત્મનિર્ભર ભારત પેકેજનો ભાગ હતો જેની નાણાં પ્રધાન દ્વારા મે 2020 માં ઘોષણા કરી હતી.
- > સુસંગત નીતિ તરીકે તેની જાહેરાત કરવામાં આવી જેમાં તમામ ક્ષેત્રો ખાનગી ક્ષેત્રની ભાગીદારી માટે ખોલવામાં આવશે.
- > સરકારે વ્યૂહાત્મક ક્ષેત્રોમાં પીએસયુની હાજરી એકથી ચાર સુધી મર્યાદિત કરવાની પણ જાહેરાત કરી હતી.
- > સરકાર બાકીની કંપનીઓને ખાનગીકરણ કરવા, મર્જ કરવા અથવા હોલ્ડિંગ કંપની હેઠળ લાવવા માંગતી હતી.
- > આ નીતિ અમલી બન્યા પછી સરકાર બિન-વ્યૂહાત્મક ક્ષેત્રની કંપનીઓમાંથી સંપૂર્ણ રીતે બહાર નીકળી જશે.
- > બિન-વ્યૂહાત્મક ક્ષેત્રની કંપનીઓના ખાનગીકરણનો સમય કેસ-દર-કેસ આધારે નિર્ણય લેવામાં આવશે.

વ્યૂહાત્મક ક્ષેત્રો

- > ડિપાર્ટમેન્ટ ઓફ ઈન્વેસ્ટમેન્ટ એન્ડ પબ્લિક એસેટ મેનેજમેન્ટે 18 સેક્ટરને વ્યૂહાત્મક ક્ષેત્રો તરીકે વર્ગીકૃત કર્યા છે. તેમાં ખાતરો, ટેલિકોમ, પાવર, બેંકિંગ, સંરક્ષણ અને વીમા શામેલ છે. આ ક્ષેત્રોને ખાણકામ અને સંશોધન, ઉત્પાદન અને પ્રક્રિયા અને સેવાઓ તરીકે વર્ગીકૃત કરવામાં આવ્યા છે.

જાહેર ક્ષેત્રના ઉપક્રમો (PSU)

- > રાજ્યની માલિકીની એન્ટરપ્રાઇઝને પબ્લિક સેક્ટર એન્ટરપ્રાઇઝ (PSU) અથવા ભારતમાં જાહેર ક્ષેત્રની એન્ટરપ્રાઇઝ કહેવામાં આવે છે. PSU ની માલિકી કેન્દ્ર સરકાર અથવા રાજ્ય અથવા પ્રાદેશિક સરકારોમાંથી એકની છે. તે ભાગોમાં બંનેની માલિકી પણ હોઈ શકે છે. સરકારની માલિકીની PSUમાં કંપનીનો મોટાભાગનો સ્ટોક હોય છે. PSU બે પ્રકારના હોય છે— સેન્ટ્રલ પબ્લિક સેક્ટર એન્ટરપ્રાઇઝીસ (CPSU, CPSE) અથવા રાજ્ય કક્ષાના જાહેર સાહસો (SLPE). ભારે ઉદ્યોગ અને જાહેર ઉદ્યોગ મંત્રાલય દ્વારા PSU સંચાલિત થાય છે.

ભારતમાં PSU ની સંખ્યા

- > વર્ષ 1951 સુધી, જાહેર ક્ષેત્રમાં ફક્ત 5 સાહસો હતા. સમય જતાં સંખ્યામાં વધારો થયો છે. માર્ચ 2019 સુધીમાં આ સંખ્યા વધીને 348 થઈ ગઈ છે.

આર્થિક સર્વે 2021

- > કેન્દ્રીય નાણાં પ્રધાન નિર્મલા સીતારામને 29 જાન્યુઆરી, 2021 ના રોજ લોકસભામાં આર્થિક સર્વેક્ષણ રજૂ કર્યું.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > આર્થિક સર્વે 2021 એ ભારતીય અર્થતંત્રએ છેલ્લા 12 મહિનામાં જે પ્રગતિ કરી છે તેનો અંદાજ રજૂ કર્યો હતો.

- > સર્વેક્ષણમાં પ્રકાશ પાડવામાં આવ્યો છે કે નાણાકીય વર્ષ 2021 માટેનો વાસ્તવિક વિકાસ દર MoSPI મુજબ -7.7% તરીકે લેવામાં આવ્યો હતો જ્યારે નાણાકીય વર્ષ 2022 નો વાસ્તવિક વિકાસ દર આંતરરાષ્ટ્રીય નાણાકીય ભંડોળ (IMF) દ્વારા પૂરા પાડવામાં આવેલા અંદાજોના આધારે 11.5% તરીકે લેવામાં આવ્યો હતો.
- > તે વધુ પ્રકાશિત કરે છે કે, એપ્રિલ-જૂન 2020 માં કુલ ઘરેલુ ઉત્પાદન (GDP) રેકોર્ડ 23.9 ટકાનું સંકોચન થયું હતું જ્યારે બીજા ક્વાર્ટરમાં તે 7.5 ટકા ઘટ્યો હતો.
- > સંપૂર્ણ નાણાકીય વર્ષ માટે, સર્વેક્ષણમાં 7.7 ટકાનો સંકોચન થવાનો અંદાજ છે જ્યારે આગામી સમયમાં V-આકારની રિકવરી. 2021-22 નાણાકીય વર્ષમાં GDP વૃદ્ધિ દર 11 ટકા વધશે.
- > સર્વે મુજબ પ્રથમ વખત D વૃદ્ધિ થઈ હતી.
- > તે પ્રકાશિત કરે છે કે ભારતીય અર્થવ્યવસ્થા તકનીકી રીતે મંદીમાં છે કારણ કે તેણે છેલ્લાં બે ક્વાર્ટરમાં ગ્રોસ ડોમેસ્ટિક પ્રોડક્ટ (GDP) માં સંકોચન જોયું છે.
- > સર્વેમાં કોરોના રોગચાળાને કારણે અસર થતાં ભારતની V-આકારની આર્થિક પુનઃપ્રાપ્તિનું વિસ્તૃત વિશ્લેષણ પણ પ્રદાન કર્યું હતું. તે હાઈલાઈટ કરે છે કે મેગા રસીકરણ માધ્યમ V આકારની પુનઃપ્રાપ્તિને ટેકો આપે છે.
- > સર્વે મુજબ, કૃષિ ક્ષેત્ર રોગચાળા દરમિયાન પણ વૃદ્ધિના ક્ષેત્રમાં ચાંદીનો અસ્તર રહ્યો છે, તેમ છતાં, કોરોના રોગચાળાને કારણે ઉત્પાદન અને બાંધકામ જેવી સંપર્ક આધારિત સેવાઓમાં તીવ્ર ઘટાડો થયો છે.
- > તેમાં પ્રકાશ પાડવામાં આવ્યો છે કે આરોગ્ય સંભાળ ક્ષેત્રે અર્થતંત્રમાં કેન્દ્રના તબક્કા કેવી રીતે પગલાં લીધાં છે જ્યાં સરકારે દેશમાં આરોગ્ય સંભાળ માર્કેટના આકાર અને માળખામાં સક્રિયપણે ભાગ લીધો હતો.

ભારતનો આર્થિક સર્વે

- > તે નાણાં મંત્રાલયે જાહેર કરેલ મુખ્ય વાર્ષિક દસ્તાવેજ છે. નાણા મંત્રાલયના આર્થિક બાબતોના વિભાગ દ્વારા કેન્દ્રીય બજેટ પહેલાં જ સંસદમાં આ દસ્તાવેજ રજૂ કરવામાં આવ્યો છે. આ દસ્તાવેજ ભારતના મુખ્ય આર્થિક સલાહકારના માર્ગદર્શન હેઠળ તૈયાર કરવામાં આવ્યો છે. બજેટ સત્ર દરમિયાન, આ દસ્તાવેજ સંસદના બંને ગૃહો સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવે છે. દસ્તાવેજ પ્રકૃતિમાં બિન-બંધનકર્તા છે.

પૃષ્ઠભૂમિ

- > ભારતનો પહેલો આર્થિક સર્વે 1950-51માં રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો. તે કેન્દ્રીય બજેટના ભાગ રૂપે રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું. આ સર્વે વર્ષ 1964 પછી કેન્દ્રીય બજેટથી અલગ થઈ ગયો.

NSO એ અર્થતંત્ર વૃદ્ધિના સુધારેલા અંદાજને બહાર પાડ્યો

- રાષ્ટ્રીય આંકડાકીય કચેરી (NSO) એ 29 જાન્યુઆરી, 2020 ના રોજ ગ્રોસ ડોમેસ્ટિક પ્રોડક્ટ (GDP) ડેટાના સુધારેલા અંદાજને બહાર પાડ્યો છે. નાણાકીય વર્ષ 2017-18થી 2019-20 માટેના ડેટામાં સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- પ્રથમ સુધારેલા અંદાજમાં નાણાકીય વર્ષ 2019 - 20 માટે GDP વૃદ્ધિ દર 4 ટકા હતો. જે 2020 માં બહાર પાડવામાં આવેલા 4.2% વૃદ્ધિના કામચલાઉ અંદાજ કરતાં 20 બેસિસ પોઇન્ટ ઓછો હતો.
- આ હાઈલાઈટ કરે છે કે, 2020-21માં GDPના 7.7% ના અંદાજિત સંકોચન વધીને 7.8% થશે.
- 2018-19 માટે GDPનો બીજો સુધારેલો અંદાજ 6.5 ટકા છે જ્યારે 2017-18ના GDP વૃદ્ધિ દરનો ત્રીજો સુધારેલો અંદાજ 6.8 ટકા છે.
- અગાઉ, 2018-19 અને 2017-18માં GDP વૃદ્ધિ દર 6.1 ટકા અને 7 ટકા હતો.
- આગળ, 2019-20 માટેના આ સુધારેલા અંદાજોથી પ્રાથમિક અને માધ્યમિક ક્ષેત્રમાં વૃદ્ધિ ઓછી થઈ છે. જો કે, તે ત્રીજા ક્ષેત્ર માટે સકારાત્મક વૃદ્ધિનો પ્રોજેક્ટ બનાવે છે.
- ગૌણ ક્ષેત્રમાં ગ્રોસ વેલ્યુ એડેડ (GAV) વર્ષ 2019-20માં 1.1% નું સંકોચન દર્શાવે છે જ્યારે સુધારેલા અંદાજમાં તૃતીય ક્ષેત્ર માટે GVA 7.2 ટકાના દરે વૃદ્ધિ થવાની ધારણા છે.

રાષ્ટ્રીય આંકડાકીય કચેરી (NSO)

- રાષ્ટ્રીય આંકડાકીય કચેરી (NSO) ની રચના સેન્ટ્રલ સ્ટેટિસ્ટિક્સ ઓફિસ (CSO) સાથે નેશનલ સેમ્પલ સર્વે ઓફિસ (NSSO) ના મર્જર દ્વારા કરવામાં આવી હતી. સ્ટેટિસ્ટિક્સ એન્ડ પ્રોગ્રામ ઈમ્પ્લીમેન્ટેશન (S&PI) ના સચિવની અધ્યક્ષતામાં NSO છે. NSO પાસે ત્રણ ડાયરેક્ટર જનરલ એટલે કે સ્ટેટિસ્ટિક્સના ડીજી, કોઓર્ડિનેશન, એડમિનિસ્ટ્રેશન અને પોલિસીના ડીજી અને નેશનલ સેમ્પલ સર્વેના ડીજી છે. તેઓએ તમામ સચિવને અહેવાલ આપ્યો છે. મંત્રાલયના નોડલ કાર્યોને સુવ્યવસ્થિત કરવા અને તેને મજબૂત બનાવવાના ઉદ્દેશ્ય સાથે NSSO અને CSOનું જોડાણ કરવામાં આવ્યું હતું. તે મંત્રાલયમાં વહીવટી કાર્યોને એકીકૃત કરીને વધુ સુમેળ લાવવા માગે છે.

ક્રિપ્ટોકરન્સી અને આધિકારિક ડિજિટલ ચલણ નિયમન બિલ, 2021 (Cryptocurrency and Regulation of Official Digital Currency Bill, 2021)

- સંસદના બજેટ સત્રમાં ક્રિપ્ટોકરન્સી અને ઓફિશિયલ ડિજિટલ કરન્સી રેગ્યુલેશન બિલ, 2021 પર વિચારણા થવાની સંભાવના છે. આ અંતર્ગત, તમામ ખાનગી ક્રિપ્ટોકરન્સી પર પ્રતિબંધ મુકવાની અને ભારતીય રિઝર્વ બેંક (RBI) દ્વારા સત્તાવાર ડિજિટલ ચલણ જાહેર કરવાની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.

Back to Basics : આ કાયદાના ઉદ્દેશો

- ભારતીય રિઝર્વ બેંક (RBI) દ્વારા જારી કરાયેલ ઓફિશિયલ ડિજિટલ ચલણ માટે અનુકૂળ માળખું બનાવવું.
- ભારતમાં તમામ ખાનગી ક્રિપ્ટોકરન્સીને પ્રતિબંધિત કરવી.
- જો કે, બરડામાં, ક્રિપ્ટોકરન્સીની અંતર્ગત ટેકનોલોજી અને તેના ઉપયોગને પ્રોત્સાહન માટે કેટલાક અપવાદોને મંજૂરી આપે છે.

પૃષ્ઠભૂમિ

- ભારતીય રિઝર્વ બેંક (RBI) એ ક્રિપ્ટોકરન્સી અંગે 6 એપ્રિલ 2018 ના રોજ એક પરિપત્ર જારી કર્યો હતો. આ પરિપત્ર મુજબ રાષ્ટ્રીય બેંક દ્વારા નિયમન કરાયેલી કંપનીઓને ક્રિપ્ટોકરન્સીને લગતી કોઈપણ સેવાઓ પ્રદાન કરવા પર પ્રતિબંધિત હતો.
- સુપ્રિમ કોર્ટે ગયા વર્ષે માર્ચ 2020 માં ક્રિપ્ટોકરન્સી પર RBI દ્વારા લાદવામાં આવેલ પ્રતિબંધને ફગાવી દીધો હતો.

કોર્ટની ટિપ્પણીઓ

- રાષ્ટ્રીયકૃત બેંકો / અનુસૂચિત વાણિજ્યિક બેંકો / સહકારી બેંકો / NBFC વગેરે જેવી નિયમનકારી સંસ્થામાં વર્ચ્યુઅલ કરન્સીને કારણે સીધી અથવા પરોક્ષ રીતે થતા કોઈ નુકશાન અથવા પ્રતિકૂળ અસરની વિગતો RBIએ આપી નથી.
- ત્યારથી, રાષ્ટ્રીય બેંકે માની લીધું છે કે દેશમાં વર્ચ્યુઅલ કરન્સી પર પ્રતિબંધ નથી, RBI દ્વારા જારી કરાયેલ પરિપત્ર 'અસંગત' છે.
- વધુમાં, કોર્ટે અવલોકન કર્યું છે કે પરિપત્ર બહાર પાડતા પહેલા RBI દ્વારા અન્ય વિકલ્પોની ઉપલબ્ધતા ધ્યાનમાં લેવામાં આવી નથી.
- આ ઉપરાંત કોર્ટે કેન્દ્ર સરકારના બે બરડા અને અનેક સમિતિ હોવા છતાં સત્તાવાર ડિજિટલ રૂપિયા રજૂ કરવામાં નિષ્ફળતાની નોંધ લીધી હતી.

'ક્રિપ્ટોકરન્સી' એટલે શું?

- ક્રિપ્ટોકરન્સીસ એક પ્રકારનું ડિજિટલ ચલણ છે જે ક્રિપ્ટોગ્રાફીના નિયમોના આધારે સંચાલિત અને બનાવવામાં આવે છે. ક્રિપ્ટોગ્રાફી એ કોડિંગની ભાષાને હલ કરવાની કળા છે. તે એક ઈલેક્ટ્રોનિક કેશ સિસ્ટમ છે જેમાં 'કોઈ પક્ષ દ્વારા કોઈ નાણાકીય સંસ્થા વિના અન્ય પક્ષને ઓનલાઈન ચુકવણી કરવામાં આવે છે.



- ઉદાહરણો:
- બિટકોઈન, ઈથેરિયમ વગેરે.

ભારતની નવી સેન્ટ્રલ બેંક ડિજિટલ કરન્સી

- જો ભારતને નવી સેન્ટ્રલ બેંક ડિજિટલ ચલણ (CBDC) ની જરૂર હોય અને ડિજિટલ ચલણને ચલાવવાના માર્ગો શોધી રહી હોય તો રિઝર્વ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા (RBI) એ તપાસ કરવાની પ્રક્રિયામાં છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- RBIનું નિવેદન ખાનગી ડિજિટલ કરન્સી, વર્ચ્યુઅલ કરન્સી અને ક્રિપ્ટોકરન્સીની લોકપ્રિયતા મેળવવાના પ્રકાશમાં આવ્યું છે.
- આ ચલણો ભારતમાં કાર્યરત નથી કારણ કે નિયમનકારો અને સરકારો હંમેશાં આ ચલણો સાથે સંકળાયેલા જોખમો અંગે શંકાશીલ રહે છે.
- આમ, જો ફિયાટ ચલણના ડિજિટલ સંસ્કરણની જરૂર હોય તો RBI સંભાવનાની શોધ કરી રહી છે.

સેન્ટ્રલ બેંક ડિજિટલ કરન્સી (CBDC)

- તે કાનૂની ટેન્ડર છે અને ડિજિટલ સ્વરૂપે સેન્ટ્રલ બેંકની જવાબદારી છે. ડિજિટલ ચલણ એક સાર્વભૌમ ચલણમાં પ્રખ્યાત છે. તે મધ્યસ્થ બેંકની બેલેન્સશીટ પર પણ દેખાય છે. આ ચલણનું ઇલેક્ટ્રોનિક સંસ્કરણ છે જે સમાન નામાંકિત રોકડ અને પરંપરાગત સેન્ટ્રલ બેંક થાપણોથી કન્વર્ટ કરી અથવા બદલી શકાય છે.

પૃષ્ઠભૂમિ

- રિઝર્વ બેંક ઓફ ઈન્ડિયાએ ફેબ્રુઆરીના RBIના બુલેટિનમાં ટાંક્યું હતું કે આંતરરાષ્ટ્રીય પતાવટ માટે સેન્ટ્રલ બેન્કો દ્વારા સર્વે કરવામાં આવ્યો છે. સર્વે દરમિયાન, એવું જાણવા મળ્યું હતું કે, પ્રતિસાદ આપતા central 66 માંના 80 ટકા

જેટલી કેન્દ્રિય બેંકોએ CBDCના ઉપયોગની શોધખોળ માટે પ્રોજેક્ટ શરૂ કર્યા છે.

- ભારત હંમેશાં ખાનગી માલિકીની ક્રિપ્ટોકરન્સીને લઈને શંકાસ્પદ રહ્યું છે. RBIના ગવર્નર શક્તિકાંત દાસે ખુદ ક્રિપ્ટોકરન્સીને ટેકો આપ્યો ન હતો. તેમણે ટાંક્યું કે; સાર્વભૌમ ભારતનું ચલણ જ આપનાર હોઈ શકે છે. બાદમાં ડિસેમ્બર 2019 માં, કહ્યું હતું કે ટેકનોલોજીકલ વિકલાંગોને કારણે કેન્દ્રીય બેંક દ્વારા જારી કરાયેલ ડિજિટલ ચલણ વિશે વાત કરવાનું વહેલું છે. વળી, કેન્દ્ર સરકાર પણ ખાનગી રીતે જારી કરાયેલી ક્રિપ્ટોકરન્સીની વિરૂદ્ધ રહી છે. સરકારે સંસદમાં ખરડો પણ રજૂ કર્યો છે જે ખાનગી રીતે રાખેલી ડિજિટલ કરન્સી પર સંપૂર્ણ પ્રતિબંધ મુકવા માંગે છે. જોકે, બિલ નિષ્ક્રિય પડ્યું છે.

સુપ્રીમ કોર્ટનું વલણ

- તાજેતરમાં, માર્ચ 2020 માં, ભારતની સુપ્રીમ કોર્ટે ક્રિપ્ટો એક્સચેન્જ સાથે વ્યવહાર કરતી બેન્કો પર RBIના પ્રતિબંધને પણ નિષ્ફળ બનાવ્યો હતો. આમ, આ નિર્ણયથી ક્રિપ્ટો એક્સચેન્જોને તેમના ઓપરેશન ભારતને ફરીથી પ્રારંભ કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી છે.

ક્રિપ્ટોકરન્સી

- તે એક ડિજિટલ સંપત્તિ છે જે વિનિમયના માધ્યમ તરીકે કાર્ય કરે છે. સિસ્ટમમાં, વ્યક્તિગત સિક્કાની માલિકીના રેકોર્ડ્સ કમ્પ્યુટરવાળા ડેટાબેઝના રૂપમાં એક ખાતામાં સંગ્રહિત થાય છે. વ્યવહારને સુરક્ષિત કરવા માટે, મજબૂત ક્રિપ્ટોગ્રાફીનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. ચલણ ભૌતિક સ્વરૂપ અથવા કાગળના નાણાંના સ્વરૂપમાં અસ્તિત્વમાં નથી. બિટકોઈન એ પ્રથમ વિકેન્દ્રિત ક્રિપ્ટોકરન્સી છે જે 2009 માં રજૂ કરવામાં આવી હતી.

PSI/ASIની ગંભીર તૈયારી ઇચ્છતા વિદ્યાર્થીઓ માટે જ

ગુજરાત પોલીસમાં

1270થી વધુ સફળ વિદ્યાર્થીઓ

PSI - ASI

OFFLINE

નવી બેચ શરૂ

15/02/2021

સાંજે 6:30 થી 8:30

!! SOCIAL DISTANCE મર્યાદિત સંખ્યા

ગણિત, English અને કાયદામાં સ્કોર કરાવવા ગેરન્ટેડ તૈયારી

પરીક્ષાલક્ષી To the Point એડવાન્સ લેવલ મટિરીયલ્સ

Weekly Test

10%

DISCOUNT

PHYSICAL

આક્રમક તૈયારી

ICE®

INSTITUTE FOR COMPETITIVE EXAMS

76985-01110

76986-01110

જૂનાગઢ

Perry plaza Complex, 2nd Floor, Near Alkapuri Society, Zanzarda Road, JUNAGADH

t.me/icerajkotofficial

f @ i c e r a j k o t

ભારતના રાષ્ટ્રીય સુરક્ષા સલાહકાર અફઘાનિસ્તાનની મુલાકાતે

- તાજેતરમાં જ ભારતના રાષ્ટ્રીય સુરક્ષા સલાહકાર વ્યૂહાત્મક મુદ્દાઓ પર ચર્ચા કરવા માટે અફઘાનિસ્તાન ગયા હતા.

Back to Basics : આંતર-અફઘાન મંત્રણાની શરૂઆત પછી

પ્રથમ સત્તાવાર મુલાકાત

- આ મુલાકાત મહત્વપૂર્ણ છે, કારણ કે આંતરરાષ્ટ્રીય અફઘાનિસ્તાનની ચર્ચા વચ્ચે સિનિયર ભારતીય અધિકારીની પહેલી મુલાકાત છે.
- આ વાટાઘાટો 2020માં તાલિબાન અને અફઘાન સરકાર વચ્ચેની બેઠક (દોહા) માં શરૂ થઈ હતી.
- આ વાટાઘાટોની ગોઠવણી અને સંચાલન યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ દ્વારા કરવામાં આવે છે, અફઘાન સરકાર અને તાલિબાનના પ્રતિનિધિઓ દાયકાઓથી ચાલતા યુદ્ધ અને રાજકીય સમાધાનને સમાપ્ત કરવા સંમત થયા હતા.

મહત્વના મુદ્દાઓ

- શાંતિ પ્રક્રિયા, આંતર-અફઘાન સંવાદના બીજા રાઉન્ડની શરૂઆત અને અફઘાનિસ્તાનમાં શાંતિ સ્થાપવામાં ભારતની ભૂમિકા અંગેના વિચારોની આપ-લે
- દોહા શાંતિ એકોર્ડ (2020) પછી અફઘાનિસ્તાનથી યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સના સૈનિકોને પાછા ખેંચી લેવું એ આતંકવાદનો સામનો કરવા અને અફઘાનિસ્તાનમાં શાંતિ જાળવવા માટે વધુ પડકારજનક બનશે, જેનો બંને દેશો એક સાથે સામનો કરશે.
- દોહા શાંતિ કરાર:
 - યુએસએ અને તાલિબાન દ્વારા દોહા (કતારની રાજધાની) માં ફેબ્રુઆરી 2020 માં કરાર કરવામાં આવ્યો હતો.
 - આ કરાર હેઠળ, યુ.એસ. આગામી 14 મહિનાની અંદર અફઘાનિસ્તાનમાં સ્થિત તેના તમામ સૈન્યને પરત ખેંચવાની અને અફઘાન સરકાર દ્વારા ધરપકડ કરાયેલા તાલિબાન લડવૈયાઓને મુક્ત કરવા સંમત થયા છે.
 - તાલિબાને ખાતરી આપી હતી કે તે અલ-કાયદા અને ઈસ્લામિક સ્ટેટ જેવા આંતરરાષ્ટ્રીય જેહાદી સંગઠનોને અફઘાનિસ્તાનને તેમના આધાર તરીકે વાપરવા દેશે નહીં. તે જ સમયે, તાલિબાને પણ અફઘાન સરકાર સાથે સીધી વાતચીત શરૂ કરવાની પ્રતિબદ્ધતા વ્યક્ત કરી હતી.

અફઘાનિસ્તાનમાં શાંતિ સ્થાપવામાં ભારતની ભૂમિકા

- ભારતે અફઘાનિસ્તાનમાં શાંતિ સ્થાપવા દોહામાં યોજાયેલ આંતર-અફઘાન સંવાદમાં ભાગ લઈને તાલિબાન સહિતના તમામ અફઘાન પક્ષોમાં જોડાવાની ઈચ્છા વ્યક્ત કરી હતી.

શાંતિ પ્રક્રિયા માટે ભારતનો સંદેશ

- અફઘાન-સંચાલિત અને માલિકીની અને અફઘાન-નિયંત્રિત હોવું આવશ્યક છે.
- અફઘાનિસ્તાનની રાષ્ટ્રીય સાર્વભૌમત્વ અને પ્રાદેશિક અખંડિતતાનો આદર કરવો જોઈએ.
- માનવાધિકાર અને લોકશાહીને પ્રોત્સાહન આપવું જોઈએ.
- અફઘાનિસ્તાનના વિકાસ માટે ભારતે મોટી રકમનું રોકાણ કર્યું છે.

ભારત માટે અફઘાનિસ્તાનમાં સ્થિરતાનું મહત્વ

- અફઘાનિસ્તાનની સ્થિરતા અને ત્યાં સ્થિર સરકારની હાજરી વ્યૂહાત્મક રીતે ભારત માટે મહત્વપૂર્ણ છે, કેમ કે ભારતે અફઘાનિસ્તાનમાં ઘણા મહત્વપૂર્ણ પ્રોજેક્ટ્સમાં રોકાણ કર્યું છે.
- અફઘાનિસ્તાનના રાજકારણ અને લશ્કરી પ્રણાલીમાં તાલિબાનોની વધેલી ભૂમિકા અને તેના પ્રાદેશિક નિયંત્રણનો વિસ્તરણ ભારત માટે ખૂબ ચિંતાનો વિષય છે કારણ કે તાલિબાનોનો પાકિસ્તાન તરફનો ઝુકાવ.
- તે જાણીતું છે કે અફઘાનિસ્તાન તેની સરહદ ઉત્તરમાં મધ્ય એશિયાઈ દેશો (તુર્કમેનિસ્તાન, ઉઝબેકિસ્તાન અને તાજિકિસ્તાન), પૂર્વ અને દક્ષિણમાં પાકિસ્તાન અને પશ્ચિમમાં ઈરાન સાથે છે.
- અફઘાનિસ્તાનથી યુ.એસ. સૈનિકોને પાછા ખેંચીને તે લશ્કર-એ-તૈયબા અને જૈશ-એ-મોહમ્મદ જેવા ભારત વિરોધી આતંકવાદી સંગઠનો માટે સલામત સ્થળ બની શકે છે.

આગળનો રસ્તો

- ભારતે દોહા કરાર (વર્ષ 2020) અને અફઘાન શાંતિ વાટાઘાટોને સમર્થન આપવાની સાથે સાથે અફઘાનિસ્તાનમાં 'સ્થાયી શાંતિ અને સમાધાન' કરવાની કટિબદ્ધતાને પુનઃ પુષ્ટિ આપી છે.
- ભારત સાર્વભૌમ, સંયુક્ત, સ્થિર અને લોકશાહી અફઘાનિસ્તાનની દ્રષ્ટિ પર વિશ્વાસ રાખે છે.
- આવા સક્રિય જોડાણ અને વાટાઘાટોને ચાલુ રાખીને, ભારત આ ક્ષેત્રની સમાન વિચારધારાવાળી શક્તિઓ અને મહત્વના હોદ્દાદારો સાથે કામ કરી શકશે, જે ખાતરી કરશે કે અફઘાનિસ્તાનથી યુએસ સૈન્યની ખસી ગયા પછી ત્યાંના બે અસ્થિરતાને કારણે આવતા દાયકાઓમાં આતંકવાદ સામે ભારતનો ફાયદો વ્યર્થ ન થવો જોઈએ.

બ્રિટીશ સંસદમાં કાશ્મીર પર ચર્ચા

- તાજેતરમાં જ ભારતે બ્રિટનના હાઉસ ઓફ કોમન્સમાં કાશ્મીર મુદ્દે થયેલી ચર્ચા અંગે ચિંતા વ્યક્ત કરી છે.



- > ઓક્ટોબર 2020 ની શરૂઆતમાં, કલમ 370ના રદ થયાના ત્રણ મહિના પછી, ઈટાલી, બ્રિટન, ફ્રાન્સ, જર્મની, ચેક રિપબ્લિક અને પોલેન્ડના યુરોપિયન સંસદના 27 સભ્યો ધરાવતા પ્રતિનિધિમંડળ શ્રીનગર (કાશ્મીર)ની મુલાકાત લીધી હતી.

Back to Basics : પૃષ્ઠભૂમિ

- > યુનાઈટેડ કિંગડમ (UK)ની સંસદના કેટલાક સભ્યો દ્વારા 'કાશ્મીરની રાજકીય સ્થિતિ' શીર્ષક પર ચર્ચા યોજવામાં આવી હતી.
- > ચર્ચામાં સામેલ સભ્યોએ જમ્મુ-કાશ્મીરમાં કથિત માનવાધિકાર ઉલ્લંઘન પર ચિંતા વ્યક્ત કરી હતી અને યુનાઈટેડ કિંગડમની સરકારને આ ક્ષેત્રમાં પ્રવેશ મેળવવા માંગ કરી હતી, જેથી જમ્મુ-કાશ્મીર અને પાકિસ્તાન અધિકૃત કાશ્મીર (POK) નો સીધો અહેવાલ સંસદ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવે

ભારતની ચિંતા

- > આ ચર્ચામાં ભારતે કાશ્મીરના સંદર્ભમાં વપરાયેલી પરિભાષા પર ચિંતા વ્યક્ત કરી છે, ભારતના મતે કેન્દ્ર શાસિત જમ્મુ-કાશ્મીર (જે ભારતનો અભિન્ન ભાગ છે) અને પાકિસ્તાન અધિકૃત કાશ્મીર (POK) વચ્ચે બ્રિટિશ સાંસદો એ ભેદ પાડવો જોઈએ.
- > ઓક્ટોબર 1947માં, જ્યારે કાશ્મીરનું પૂર્વ રજવાડું કાયદેસર રીતે ભારતમાં શામેલ થયું હતું, ત્યારે કાશ્મીરના કેટલાક ભાગોને પાકિસ્તાન દ્વારા ગેરકાયદેસર રીતે જોડવામાં આવ્યા હતા.
- > આ ચર્ચા દરમિયાન, જમ્મુ-કાશ્મીર કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશની હાલની વાસ્તવિક વાસ્તવિકતાની અવગણના કરવામાં આવી હતી અને તેના બદલે ત્રીજા દેશ (પાકિસ્તાન) દ્વારા કથિત 'નરસંહાર' અને 'હિંસક હિંસા' જેવા ફેલાયેલા ખોટા દાવાઓની ચર્ચા કરવામાં આવી હતી.

ભારતીય પક્ષ

- > લંડનમાં ભારતીય હાઈ કમિશને ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે ગયા વર્ષે શરૂ કરાયેલા સ્માર્ટ વાઈ-ફાઈ (WiFi) પ્રોજેક્ટથી પ્રદેશમાં હાઈ-સ્પીડ ઇન્ટરનેટનો ઉપયોગ થઈ શક્યો હતો, જ્યારે ડિસેમ્બર 2020 માં કેન્દ્રશાસિત જમ્મુ-કાશ્મીર ક્ષેત્રમાં થયેલા આતંકવાદી હુમલા પડકારજનક છે. હવામાન પરિસ્થિતિ અને રોગચાળા જેવા પડકારો હોવા છતાં 'જિલ્લા વિકાસ પરિષદ' (DCC) ની ચૂંટણીઓ યોજવામાં આવી હતી.
- > ભારતે ફરી એકવાર ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે સિમલા કરાર (1972) અને લાહોર ઘોષણા (1999) અનુસાર જમ્મુ-કાશ્મીર સહિતના તમામ બાકી મુદ્દાઓ પર પાકિસ્તાન સાથે વાતચીત કરવા તૈયાર છે.

બ્રિટનનો પક્ષ

- > યુકે સરકારે સ્પષ્ટતા કરી છે કે નિયંત્રણ રેખા (LOC) ની બંને બાજુ માનવ અધિકારની ચિંતા હોવા છતાં યુકે ભારત-પાકિસ્તાન દ્વિપક્ષીય બાબતમાં મધ્યસ્થીની ભૂમિકા નિભાવશે નહીં.
- > કાશ્મીર અંગે યુકે સરકારની નીતિ સ્થિર અને યથાવત છે.
- > બ્રિટિશ સરકાર હજી પણ માને છે કે ભારત અને પાકિસ્તાને કાશ્મીરની પ્રજાની ઈચ્છાઓને ધ્યાનમાં રાખીને કાયમી રાજકીય સમાધાન શોધવાનો પ્રયાસ કરવો જોઈએ.

ભારત અને ઓમાન

- > તાજેતરમાં ભારત-ઓમાન વ્યૂહાત્મક સલાહકાર જૂથ (IOSCG)ની બેઠક મળી હતી. કોવિડ-19 રોગચાળાની શરૂઆત પછી ઓમાનથી ભારતની આ પહેલી ઉચ્ચ-કક્ષાની સત્તાવાર મુલાકાત હતી.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- રોગચાળા દરમિયાન ભાગીદારી:
 - > ભારતે ઓમાનને COVID-19 રસીઓની આવશ્યક પરિપૂર્ણતા અંગે સહાયતાની ખાતરી આપી હતી. તેમજ રોગચાળા દરમિયાન ભારતે ઓમાનને અન્ન અને તબીબી પુરવઠો પૂરો પાડ્યો હતો.
 - > અગાઉ, કોવિડ-19 દરમિયાન બંને દેશો વચ્ચે એર બબલ એરેન્જમેન્ટના સંચાલન અંગે સંતોષ વ્યક્ત કરાયો હતો.
 - > એર બબલ એ બે દેશો વચ્ચેની હવાઈ મુસાફરીની પ્રણાલી છે.

ઉદ્દેશ

- > વ્યાપારી મુસાફરોની સેવાઓ ફરીથી શરૂ કરવાનો છે (કોવિડ-19 રોગચાળાને પરિણામે નિયમિત આંતરરાષ્ટ્રીય ફ્લાઈટ્સ સ્થગિત કરવામાં આવી છે).

- વ્યાપક સમીક્ષા:
 - > બંને પક્ષોએ ભારત-ઓમાન સંબંધોના રાજકીય, ઊર્જા, વેપાર, રોકાણ, સંરક્ષણ, સુરક્ષા, અવકાશ, ખાણકામ, વિજ્ઞાન અને તકનીકી, સંસ્કૃતિ અને કોન્સ્યુલર ક્ષેત્રો સહિતના સમગ્ર ક્ષેત્રની સમીક્ષા કરી.

ભારત-ઓમાન સંબંધો

- પૃષ્ઠભૂમિ:
 - > અરબી સમુદ્રના બંને દેશો ભૌગોલિક, ઐતિહાસિક અને સાંસ્કૃતિક રીતે એકબીજા સાથે જોડાયેલા છે અને ઐતિહાસિક દરિયાઈ વેપાર સંબંધોને આભારી બંને વચ્ચે સકારાત્મક અને સૌહાર્દપૂર્ણ સંબંધો છે.
 - > ભારત અને ઓમાન વચ્ચેના સંબંધો વિશેની માહિતી અહીંના લોકો વચ્ચે 5000 વર્ષના સંપર્કના આધારે મેળવી શકાય છે, 1954 માં રાજદ્વારી સંબંધો સ્થપાયા હતા અને વર્ષ 2008

માં આ સંબંધને વ્યૂહાત્મક ભાગીદારીમાં પરિવર્તિત કરવામાં આવ્યો હતો. ઓમાન ભારતની પશ્ચિમ એશિયા નીતિનો મુખ્ય આધારસ્તંભ રહ્યો છે.

■ રાજકીય સંબંધો:

- ભારત અને ઓમાન વચ્ચે ઉચ્ચતમ સ્તરની રાજદ્વારી મુલાકાતો વારંવાર થતી હોય છે અને પ્રધાનમંત્રીની મુલાકાત નિયમિતપણે કરવામાં આવે છે.
- ઓમાન અખાત દેશોમાં ભારતનો વ્યૂહાત્મક ભાગીદાર છે અને ગલ્ફ કોઓપરેશન કાઉન્સિલ (GCC), અરબ લીગ અને હિંદ મહાસાગર રિમ એસોસિએશન (IORA) માટે મહત્વપૂર્ણ વાટાઘાટકાર છે.

■ સંરક્ષણ સંબંધ:

- સંયુક્ત લશ્કરી સહકાર સમિતિની બેઠકમાં દર વર્ષે બંને દેશોના સંરક્ષણ મંત્રાલયો તેમના સંબંધોની સમીક્ષા કરે છે.
- ભારત અને ઓમાન દ્વારા તેમની ત્રણ સૈન્ય સેવાઓ વચ્ચે નિયમિત દ્વિવાર્ષિક દ્વિપક્ષીય ક્વાયત હાથ ધરવામાં આવે છે.
- લશ્કરી પકવાયત—અલ નજાહ
- એર ફોર્સ ક્વાયત—ઈસ્ટર્ન બ્રિજ
- નૌસેવા ક્વાયત—નસીમ અલ બહર
- ઓમાન વર્ષ 2008 થી ભારતીય નૌકાદળના પાઈરેસી એન્ટી મિશનને સમર્થન આપી રહ્યાં છે અને ભારતીય નૌકાદળના જહાજોને ઓમાન વિદેશી જમાવટ માટે નિયમિતપણે આવકારે છે.

■ આર્થિક અને વ્યાપારી સંબંધો:

- ઓમાન સાથેના આર્થિક અને વ્યાપારી સંબંધોના વિસ્તરણ માટે ભારત ઉચ્ચ અગ્રતા ધરાવે છે. સંયુક્ત કમિશન મીટિંગ (JCM) અને સંયુક્ત વ્યાપાર પરિષદ (JBC) જેવી સંસ્થાકીય પદ્ધતિઓ ભારત અને ઓમાન વચ્ચે આર્થિક સહયોગને મજબૂત બનાવે છે.
- ભારત અને ઓમાન વચ્ચે દ્વિપક્ષીય વેપાર અને રોકાણ સંબંધો છે.
- ભારત ઓમાનના ટોચના વેપાર ભાગીદારોમાંનો એક છે.
- ઓમાન માટે ભારત આયાતનો ત્રીજો સૌથી મોટો સ્ત્રોત (યુએઈ અને ચીન પછી) અને બિન-તેલ નિકાસ માટે ત્રીજો સૌથી મોટો બજાર (યુએઈ અને સાઉદી અરેબિયા પછી) હતો.
- ઓમાનમાં ભારત દ્વારા નિકાસ કરવામાં આવતી મુખ્ય ચીજવસ્તુઓમાં ખનિજ બળતણ, ખનિજ તેલ અને તેમના નિસ્પંદન ઉત્પાદનો, બોઈલરો, મશીનરી અને યાંત્રિક સાધનો, લોખંડ અથવા સ્ટીલનો માલ, વિદ્યુત મશીનરી અને ઉપકરણો, કાપડ અને કાપડ, રસાયણો, ચા, કોફી, મસાલા વગેરે.
- ઓમાનથી ભારત આયાત થતી મુખ્ય ચીજોમાં ખાતરો, ખનિજ બળતણ, ખનિજ તેલ અને તેમના નિસ્પંદનનાં ઉત્પાદનો, બિટ્યુમિનસ પદાર્થો વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.
- ભારતીય નાણાકીય સંસ્થાઓની શાખાઓ જેમ કે સ્ટેટ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા, જાહેર ક્ષેત્રની અન્ડરટેકિંગ્સ—એર ઈન્ડિયા,

જીવન વીમા નિગમ ઓફ ઈન્ડિયા (LIC) વગેરે ઓમાનમાં સ્થિત છે. ભારતીય કંપનીઓએ ઓમાનમાં આયર્ન અને સ્ટીલ, સિમેન્ટ, ખાતર, કાપડ વગેરેમાં રોકાણ કર્યું છે.

- સ્ટેટ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા અને ઓમાનના સ્ટેટ જનરલ રિઝર્વ ફંડ (SGRF) વચ્ચે સંયુક્ત સાહસ, ભારત—ઓમાન સંયુક્ત રોકાણ નિધિ (OIJIF) ચલાવવામાં આવ્યું છે, જે ભારતમાં રોકાણો માટે એક ખાસ હેતુ વાહન છે.
- દુકમ બંદરની પહોંચ—ઓમાન એ ભારતને તેના નૌકાદળ સહિતના દુકમ બંદર સુધી પ્રવેશની મંજૂરી આપી છે, જે તેની રાજધાની મસ્કતથી આશરે 550 કિમી દૂર દક્ષિણમાં સ્થિત છે. દુકમ બંદર વિશેષ આર્થિક ક્ષેત્રને હિંદ મહાસાગરનો સૌથી ઉંડો સમુદ્ર બંદર માનવામાં આવે છે.
- લિટલ ઈન્ડિયા નામના સંકલિત પર્યટન પ્રોજેક્ટના વિકાસ માટે બંને દેશો વચ્ચે 748 મિલિયન યુ.એસ. ના કરાર પર હસ્તાક્ષર થયા છે.
- સાંસ્કૃતિક સહયોગ:
- ભારત અને ઓમાન વચ્ચે સાંસ્કૃતિક સંબંધ છે. ઓમાનમાં ભારતીય ડાયસ્પોરા સમુદાય નિયમિત રીતે સાંસ્કૃતિક કાર્યક્રમોનું આયોજન કરે છે અને ભારતના પ્રખ્યાત કલાકારો અને ગાયકોને આમંત્રણ આપે છે.
- ઓમાનમાં ભારતીય સમુદાય:
- ઓમાનનો મોટો ભારતીય સમુદાય લગભગ તમામ વ્યવસાયિક ક્ષેત્રમાં સામેલ છે. અહીં હજારો ભારતીય ડોક્ટરો, ઈજનેરો વગેરે કામ કરે છે.
- એવી ઘણી ભારતીય શાળાઓ છે જે લગભગ 45,000 ભારતીય બાળકોની શૈક્ષણિક જરૂરિયાતોને પહોંચી વળવા માટે CBSEના અભ્યાસક્રમો પ્રદાન કરે છે.

આગળનો માર્ગ

- ભારત પાસે તેની વર્તમાન અથવા ભવિષ્યની ઊર્જા જરૂરિયાતોને પહોંચી વળવા માટે પૂરતા ઊર્જા સંસાધનો નથી. ઝડપથી વધતી ઊર્જા માંગને કારણે ઓમાન જેવા દેશોની લાંબા ગાળાની ઊર્જા ભાગીદારીની જરૂરિયાત ફાળવવામાં આવી છે.
- ઓમાનનું દુકમ બંદર પૂર્વમાં પશ્ચિમ એશિયા સાથે જોડતી આંતરરાષ્ટ્રીય શિપિંગ લેનની મધ્યમાં સ્થિત છે.
- દુકમ બંદર ઔદ્યોગિક શહેરના ઉપયોગ માટે ભારતે ઓમાન સાથે જોડાવાની અને પહેલ કરવાની જરૂર છે.

રશિયા ઓપન સ્કાય સંધિથી અલગ થઈ ગયું

- યુ.એસ. દ્વારા 'ઓપન સ્કાય સંધિ' (OST) થી પીછેહઠ કરવાની જાહેરાત પછી રશિયાએ પણ સંધિમાંથી પીછેહઠ કરવાની જાહેરાત કરી છે.



Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- રશિયાના જણાવ્યા મુજબ, સંધિથી બિન-શસ્ત્રોવાળા સર્વેલન્સ વિમાનની ફ્લાઈટને સભ્ય રાજ્યોની સરહદ પારની સૈન્ય પ્રવૃત્તિઓ તપાસવાની મંજૂરી આપવામાં આવે છે અને સંધિમાંથી યુ.એસ.ની પીછેહઠ થવાથી રશિયાના વ્યૂહાત્મક હિતોને ગંભીર ખતરો છે.
- નોંધનીય છે કે ગયા વર્ષે નવેમ્બરમાં, યુએસએ એ 'ઓપન સ્કાય સંધિ' (OST) થી પોતાને અલગ કરી દીધું હતું, એમ કહ્યું હતું કે રશિયા દ્વારા આ સંધિનું સ્પષ્ટ ઉલ્લંઘન કરવામાં આવી રહ્યું છે.
- 'ઓપન સ્કાય સંધિ' 'ઓપન સ્કાય એગ્રીમેન્ટ' થી અલગ છે. ઓપન સ્કાય એગ્રીમેન્ટ એ દ્વિપક્ષીય કરાર છે, જે આંતરરાષ્ટ્રીય પેસેન્જર અને કાર્ગો સેવાઓ પ્રદાન કરવા માટે બે દેશોની એરલાઇન્સને સશક્ત બનાવે છે. આ આંતરરાષ્ટ્રીય મુસાફરો અને કાર્ગો ફ્લાઈટ્સની પહોંચને વિસ્તૃત કરે છે. તાજેતરમાં સંયુક્ત આરબ અમીરાત (UAE) એ ભારત સાથે 'ઓપન સ્કાય એગ્રીમેન્ટ' કરવામાં રસ દાખવ્યો છે.

ઓપન સ્કાય સંધિ અને અમેરિકા

- રશિયાનું સતત પાલન ન થવું:
 - યુ.એસ. છેલ્લા એક દાયકાથી રશિયા પર 'ઓપન સ્કાય સંધિ પ્રોટોકોલ' નું પાલન ન કરવાનો આરોપ લગાવી રહ્યું છે. યુ.એસ.નો આરોપ છે કે એક તરફ રશિયા યુ.એસ. સર્વેલન્સ કામગીરીને અવરોધે છે અને બીજી તરફ તે પોતાના મિશન દ્વારા યુ.એસ. સૈન્યની પ્રવૃત્તિઓ વિશેની મહત્વપૂર્ણ માહિતી એકત્રીત કરી રહ્યું છે.
- યુકેનિયન પ્રદેશો પર દાવા માટેની સંધિનો દુરુપયોગ:
 - યુ.એસ.એ આક્ષેપ કર્યો છે કે રશિયા, અતિક્રમણ દ્વારા, યુકેનિયન પ્રદેશ પરના દાવાને ગેરકાયદેસર રીતે મજબૂત બનાવવા માટે, ક્રિમિયન દ્વીપકલ્પના હવાઈ ક્ષેત્રને માન્યતા આપે છે.
- મહત્વપૂર્ણ ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર બોમ્બો:
 - યુ.એસ.નો આરોપ છે કે રશિયા યુદ્ધ દરમિયાન સંભવિત હુમલા માટે યુ.એસ. અને અન્ય યુરોપિયન દેશોના મહત્વપૂર્ણ માળખાકીય સુવિધાઓ ઓળખી રહ્યું છે.

ઓપન સ્કાય સંધિ અને રશિયા

- યુ.એસ. દ્વારા ઉલ્લંઘન:
 - કાલિલિનગ્રાદ (પૂર્વી યુરોપમાં રશિયન એન્ફીલેવ કે નાટો સાથી લિથુનીયા અને પોલેન્ડ વચ્ચે આવેલું છે) માં યુ.એસ. અને કેટલાક અન્ય દેશોના વિમાનોની ફ્લાઈટ્સને મંજૂરી ન આપવાના પગલાને સમર્થન આપતા રશિયાએ યુ.એસ. દ્વારા અલાસ્કા ઉપરની ફ્લાઈટ્સ પર સમાન નિયંત્રણો લાદવાનું ઉદ્દેશ્ય આપ્યું હતું.

- નાટો દેશો તરફથી ખાતરીઓનો અભાવ:
 - અમેરિકા 'ઓપન સ્કાય સંધિ'માંથી ખસી ગયા પછી, રશિયાને ઉત્તર એટલાન્ટિક સંધિ સંગઠન (NATO) ના સભ્ય તરફથી કોઈ અપેક્ષિત ખાતરી આપવામાં આવી નથી કે તેઓ સંધિ દ્વારા રશિયા પાસેથી એકત્રિત થયેલ ડેટા યુ.એસ.ને હસ્તાંતરિત નહીં કરે.

અન્ય સંધિઓ પર અસર

- 'ઓપન સ્કાય સંધિ'ની નિષ્ફળતા સાથે, બીજી મહત્વપૂર્ણ હથિયાર નિયંત્રણ સંધિનો અંત આવ્યો છે, જ્યારે વર્ષ 2019 માં, યુએસ અને રશિયા બંનેએ પોતાને 'મધ્યમ અંતર પરમાણુ સંધિ' થી અલગ કર્યા હતા. સંધિનો હેતુ તેના મધ્યવર્તી રેન્જ અને પરમાણુશસ્ત્રો વહન કરવામાં સક્ષમ ટૂંકી અંતરની મિસાઈલોના સ્ટોકનો નાશ કરવાનો હતો.
- યુ.એસ. અને રશિયાની 'ઓપન સ્કાય સંધિ'માંથી ખસી જવાને કારણે ફેબ્રુઆરી 2021માં સમાપ્ત થતી 'નવી વ્યૂહાત્મક શસ્ત્ર ઘટાડા સંધિ' (START) ના નવીકરણ અંગે શંકાઓ વધુ તીવ્ર બની છે.

ભારત

- વૈશ્વિક શક્તિઓ વચ્ચે વધી રહેલા અવિશ્વાસને કારણે ભારત માટે યુ.એસ. અને રશિયા સાથે તેના સંબંધોને ભવિષ્યમાં જાળવી રાખવા વધુ પડકારજનક બન્યું છે.

ઓપન સ્કાય સંધિ (OST)

- આ સંધિનો ખ્યાલ તનાવ ઘટાડવાના હેતુથી યુ.એસ. દ્વારા શીત યુદ્ધના શરૂઆતના વર્ષોમાં રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો.
- સોવિયત યુનિયનના વિસર્જન પછી માર્ચ 1992 માં ફિનલેન્ડની રાજધાની હેલસિંકીમાં નાટોના સભ્યો અને પૂર્વ વોર્સો સંધિમાં સામેલ દેશો વચ્ચે સંધિ પર હસ્તાક્ષર થયા હતા.
- પશ્ચિમ જર્મની નાટોમાં જોડાયા પછી સોવિયત સંઘ અને તેના સાથી દેશો વચ્ચે વોર્સો સંધિ (1955) પર હસ્તાક્ષર થયા હતા.
- તે પરસ્પર સંરક્ષણ કરાર હતો, જેને પશ્ચિમી દેશો પશ્ચિમ જર્મનીમાં નાટોના સભ્યપદ વિરૂદ્ધની પ્રતિક્રિયા માનતા હતા.
- આત્મવિશ્વાસ વધારવો-સંધિનો ઉદ્દેશ સભ્ય દેશો વચ્ચેનો વિશ્વાસ વધારવાનો અને પરસ્પર સહયોગ દ્વારા આંતરરાષ્ટ્રીય સ્થિરતાને મજબૂત બનાવવાનો છે.
- સર્વેલન્સ-આ સંધિમાં સામેલ અન્ય દેશોની સરહદોમાં લશ્કરી પ્રવૃત્તિઓ તપાસવા માટે 34 હસ્તાક્ષર કરાયેલા દેશો (યુ.એસ. અને રશિયા સહિત) ને હથિયાર વિના સર્વેલન્સ વિમાન ઉડવાની મંજૂરી છે.
- આ સર્વેલન્સ દરમિયાન ફક્ત ઇમેજિંગ ડિવાઈસેસને જ મંજૂરી છે.

- આ મોનિટરિંગ દરમિયાન, તે દેશના સભ્યો મોનિટરિંગ પ્રક્રિયામાં પણ ભાગ લઈ શકે છે, જેનું નિરીક્ષણ કરવામાં આવી રહ્યું છે.
- વ્યૂહાત્મક માહિતી વહેંચણી— સૈન્ય પ્રવૃત્તિઓ, લશ્કરી ક્વાયત અને મિસાઈલ તૈનાત વગેરે પર એકત્રિત કરવામાં આવેલી માહિતી, બધા સભ્ય દેશો સાથે શેર કરવામાં આવે છે.
- યુએસ અને રશિયા બંને સંઘિથી અલગ થઈ ગયા છે.
- ભારત આ સંઘિમાં સામેલ નથી.

47મી G7 સમિતિ

- યુનાઈટેડ કિંગડમ દ્વારા ભારતીય વડાપ્રધાનને જૂન 2021માં યોજનારી 47મી G7 સમિતિમાં ભાગ લેવા મહેમાન તરીકે આમંત્રણ આપ્યું છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- આમંત્રિત અન્ય દેશો—ભારત ઉપરાંત ઓસ્ટ્રેલિયા અને દક્ષિણ કોરિયાને પણ 'અતિથિ દેશો' તરીકે સમિતિમાં જોડાવા આમંત્રણ અપાયું છે.

બ્રિટન, ભારત અને G7

- યુકે પ્રથમ P5 (સુરક્ષા પરિષદના પાંચ કાયમી દેશો) સભ્ય દેશ હતો જેણે ભારત માટે UN સુરક્ષા પરિષદ (UNSC)માં કાયમી બેઠકને ટેકો આપ્યો હતો અને 2005 માં ભારતને G7 સમિતિમાં આમંત્રણ આપનાર પ્રથમ G7 સભ્ય દેશ હતો.

ઉદ્દેશ

- આ પરિષદનો ઉદ્દેશ વિશ્વની અગ્રણી લોકશાહીઓને એક કરવા અને કોરોના વાયરસ રોગચાળા સામે લડવામાં મદદ કરવા માટે વધુ સમૃદ્ધ ભવિષ્ય બનાવવાનું છે.

G-7

- તે એક આંતર-સરકારી સંસ્થા છે, જેની સ્થાપના વર્ષ 1975માં કરવામાં આવી હતી.
- વૈશ્વિક આર્થિક શાસન, આંતરરાષ્ટ્રીય સુરક્ષા અને ઊર્જા નીતિ જેવા સામાન્ય હિતના મુદ્દાઓ પર ચર્ચા કરવા માટે સંસ્થાના સભ્ય દેશો વાર્ષિક બેઠક કરે છે.
- G-7 સંસ્થા પાસે કોઈ ઔપચારિક બંધારણ અને કાયમી મુખ્ય મથક નથી. વાર્ષિક સમિતિ દરમિયાન લેવામાં આવેલા નિર્ણયો સભ્ય દેશો માટે બિન-બંધનકર્તા છે.
- સભ્ય:
 - G-7 એ ઔદ્યોગિક રીતે વિકસિત લોકશાહી દેશો એટલે કે ફ્રાંસ, જર્મની, ઇટાલી, યુનાઈટેડ કિંગડમ, જાપાન, યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ અને કેનેડાનું જૂથ છે.
 - વર્ષ 1997માં રશિયાના આ જૂથમાં જોડાયા પછી, G-7 ઘણાં વર્ષોથી 'G-8' તરીકે જાણીતું હતું.

- જો કે, 2014માં ક્રિમીઆ વિવાદ બાદ રશિયાને જૂથમાંથી હાંકી કાઢ્યા પછી, આ જૂથ ફરી એક વખત G-7 તરીકે ઓળખાવા લાગ્યું છે.

- સમિતિ:
 - દર વર્ષે G-7 સમિતિનું આયોજન કરવામાં આવે છે અને સમૂહના સભ્યો દ્વારા પરિષદનું આયોજન પરિભ્રમણ(રોટેશન) આધારે કરવામાં આવે છે.
 - સમિતિમાં ચર્ચાનો વિષય અને ત્યારબાદની બેઠકો સહિત લગભગ તમામ બાબતો 'શેરપા' દ્વારા સંભાળવામાં આવે છે, જે સામાન્ય રીતે સંમેલનમાં ભાગ લેતા નેતાઓ અથવા રાજદ્વારી કર્મચારીઓના સભ્યો હોય છે.
 - યુરોપિયન યુનિયન, આંતરરાષ્ટ્રીય નાણાકીય ભંડોળ, વિશ્વ બેંક અને સંયુક્ત રાષ્ટ્ર જેવા મહત્વના આંતરરાષ્ટ્રીય સંગઠનોના પ્રતિનિધિઓને પણ સંમેલનમાં આમંત્રણ અપાયું છે.

પડકારો અને ચિંતાઓ

- G-7 સભ્ય દેશો વચ્ચે સંખ્યાબંધ આંતરિક મતભેદ છે, ઉદાહરણ તરીકે યુ.એસ. અને અન્ય સદસ્ય દેશો વચ્ચે આયાતના કરવેરાને લગતા વિવાદો અને હવામાન પરિવર્તન સંબંધિત ક્રિયાઓ.
- વૈશ્વિક સ્તરે વર્તમાન રાજકીય અને આર્થિક પરિસ્થિતિને યોગ્ય રીતે પ્રતિબિંબિત કરવામાં સક્ષમ ન હોવા બદલ આ સંગઠનની ટીકા કરવામાં આવી છે.
- રજૂઆતનો અભાવ:
 - આફ્રિકા, લેટિન અમેરિકા અથવા દક્ષિણ ગોળાર્ધમાં કોઈ પણ દેશ G-7 સંગઠનનો સભ્ય નથી.
 - આ આંતર-સરકારી સંસ્થાને ભારત અને બ્રાઝિલ વગેરે વિશ્વની અન્ય ઝડપથી ઉભરતી અર્થવ્યવસ્થાઓના પડકારોનો સામનો કરવો પડી રહ્યો છે.
 - વૈશ્વિક આર્થિક ચિંતાઓને પહોંચી વળવા અને વધુ દેશોને સાથે લાવવા G-20 જૂથની રચના વર્ષ 1999માં કરવામાં આવી હતી.

ભારત અને G-7

- ભાગીદારી:
 - ફ્રાંસમાં 2019 માં યોજાયેલી 45મી G-7 સમિતિમાં ભારતની ભાગીદારી એ મોટી આર્થિક અને લોકશાહી શક્તિ તરીકે ભારતની વ્યૂહાત્મક સ્થિતિને પ્રતિબિંબિત કરે છે.
 - વર્ષ 2020 માં યુએસ દ્વારા શિખર સંમેલનમાં ભારતને આમંત્રણ પણ અપાયું હતું, જોકે આ પરિષદ રોગચાળાને લીધે યોજાઈ ન હતી.
 - પૂર્વ વડાપ્રધાન મનમોહન સિંહના શાસન દરમિયાન, ભારતે પાંચ વખત G-7 પરિષદોમાં ભાગ લીધો હતો.
 - ચર્ચા માટે મહત્વપૂર્ણ મંચ:
 - તે G-7 સભ્યો સાથે વેપાર, કાશ્મીર મુદ્દા અને રશિયા અને ઈરાન સાથેના ભારતના સંબંધો પર ચર્ચા માટે એક સાઈં પ્લેટફોર્મ પ્રદાન કરે છે.



■ ભારત માટે G7 ની અસરો:

- > UN સુરક્ષા પરિષદ, BRICS અને G-20 વગેરે આંતરરાષ્ટ્રીય સંગઠનોમાં ભાગીદારી સાથે વિવિધ આંતરરાષ્ટ્રીય મંચો દ્વારા વધુ સારી વૈશ્વિક વ્યવસ્થા માટે ભારત મહત્વની ભૂમિકા ભજવી શકે છે.

ભારત - શ્રીલંકા

- > તાજેતરમાં જ, શ્રીલંકામાં ભારતના ઉચ્ચ આયુક્ત દ્વારા વ્યક્ત કરવામાં આવેલી ચિંતા પછી, શ્રીલંકા સરકારે જાફના યુનિવર્સિટી ખાતે તૂટેલા સ્મારકને ફરીથી બનાવવાનો નિર્ણય લીધો છે.
- > LTTE અને શ્રીલંકાના સૈન્ય વચ્ચે ગૃહ યુદ્ધ દરમિયાન માર્યા ગયેલા તમિળ નાગરિકોને શ્રદ્ધાંજલિ આપવા માટે સ્થાપવામાં આવેલા સ્મારકના ધ્વંસને ફરીથી ભારત-શ્રીલંકાના સંબંધો વિશે શ્રીલંકાઈ લઘુમતી તમિળના અધિકારના આકરા મુદ્દાઓ પર ધ્યાન દોર્યું છે.

Back to Basics : શ્રીલંકામાં તમિળના મુદ્દાઓ

- નાગરિકત્વ આપવાનો ઇનકાર:
 - > શ્રીલંકાના તમિળની સમસ્યા 1950ના દાયકા પહેલા શરૂ થઈ હતી. 1948 માં આઝાદી મળ્યા પછી, શ્રીલંકાની સરકારને સમજાયું કે તમિળ લોકો શ્રીલંકન નહીં પણ ભારતીય વંશના છે.
 - > તમિલોની મોટાભાગની વસ્તીને શ્રીલંકા દ્વારા નાગરિકત્વથી વંચિત રખાયા હતા, જેના કારણે મોટાભાગના તમિળ શ્રીલંકાના યાના બગીચાઓમાં ગરીબીમાં જીવે છે.
- ભાષાકીય ભેદભાવ:
 - > શ્રીલંકામાં સિંહાલી અને તમિળ વચ્ચેના સંઘર્ષની શરૂઆત 1956માં જ્યારે શ્રીલંકાના રાષ્ટ્રપતિએ સિંહાલીને સત્તાવાર ભાષા કરી હતી અને તમિળનો વ્યાપક રીતે ભેદભાવ કરવામાં આવ્યો હતો.
- ધાર્મિક ભેદભાવ:
 - > તમિળની વસ્તી સામે ભેદભાવ 1960ના દાયકા દરમિયાન ચાલુ રહ્યો, કારણ કે રાજ્યમાં બૌદ્ધ ધર્મને પ્રાથમિક સ્થાન આપવામાં આવ્યું હતું અને રાજ્ય દ્વારા કાર્યરત ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાઓની ભરતીમાં તમિળની સંખ્યા મર્યાદિત કરી હતી.
- તીવ્ર આંદોલન:
 - > આ સમયગાળા દરમિયાન સિંહાલી દ્વારા કરવામાં આવેલા જુલમના જવાબમાં, તમિળ લોકો રાજકીય અને અહિંસક વિરોધ દ્વારા આંદોલન ચાલુ રાખતા હતા, જોકે, 1970ના દાયકામાં, તમિળ અલગતાવાદ અને ઉગ્રવાદ તરફ વલણ ધરાવતા હતા જેણે LTTE જેવા આતંકવાદી સંગઠનોને જન્મ આપ્યો હતો.

લિબરેશન ટાઇગર ઓફ તમિલ ઈલમ(LTTE)

- > તમિળ અને સિંહાલી વચ્ચે વધતા વંશીય તનાવ અને સંઘર્ષ પછી 1976માં વેલુપિલ્લઈ પ્રભાકરનના નેતૃત્વ હેઠળ લિબરેશન ટાઇગર ઓફ તમિલ ઈલમ(LTTE)ની રચના કરવામાં આવી હતી અને તેણે ઉત્તર અને પૂર્વીય શ્રીલંકામાં 'એક તમિલ માતૃભૂમિ' માટે અભિયાન શરૂ કર્યું હતું, જ્યાં મોટાભાગના તમિલભાષી લોકો વસે છે.
- > તેમાં શ્રીલંકામાં ખાસ કરીને સિંહાલી વિરુદ્ધ અનેક આતંકવાદી પ્રવૃત્તિઓ સાથે રાજીવ ગાંધી (ભારતના પૂર્વ વડાપ્રધાન) ની હત્યા કરવામાં આવી હતી.
- > લાંબા સંઘર્ષ અને લાખોની જાનહાની પછી LTTE સાથે ગૃહ યુદ્ધનો અંત 2009માં આવ્યો હતો. શ્રીલંકાના ગૃહયુદ્ધને સમાપ્ત કરવામાં ભારતે સક્રિય ભૂમિકા ભજવી હતી અને શ્રીલંકાના સંઘર્ષને રાજકીય સમાધાન આપવા માટે 1987માં ભારત-શ્રીલંકા કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા હતા.

ભારતની ચિંતા

- શરણાર્થીઓની વસાહત:
 - > શ્રીલંકાના ગૃહ યુદ્ધ (2009)થી બચીને ભારત આવેલા મોટી સંખ્યામાં શ્રીલંકાના તમિળ લોકો તમિલનાડુમાં આશ્રયની માંગ કરી રહ્યા છે. શ્રીલંકામાં ફરીથી નિશાન બનવાના ડરથી તેઓ ત્યાં પાછા નથી ફરતા. તેમનું પુનર્વસન ભારત માટે એક મોટો પડકાર છે.
- તમિલોની અવગણના:
 - > શ્રીલંકા સાથે સારા સંબંધો જાળવવા શ્રીલંકન તમિલોની દુર્દશાને નજરઅંદાજ કરવા ભારત સરકારનો વિરોધ કરીને તેની ટીકા થઈ છે.
- વ્યૂહાત્મક હિતો વિ તમિળ મુદ્દો:
 - > ઘણીવાર ભારતે તેમના પાડોશીના આર્થિક હિતોને બચાવવા અને હિંદ મહાસાગરમાં ચીનના પ્રભાવનો સામનો કરવા માટે વ્યૂહાત્મક મુદ્દાઓ પર લઘુમતી તમિળના અધિકાર પર સમાધાન કરવું પડે છે.
 - > નીચેના મુદ્દાઓ પર ભારત અને શ્રીલંકા વચ્ચે વિશ્વાસ જાળવવો જરૂરી છે:
- ચલણ વિનિમય કરાર:
 - > વિદેશી વિનિમય અનામત વધારવા અને દેશની આર્થિક સ્થિરતાને સુનિશ્ચિત કરવા માટે ભારતીય રિઝર્વ બેંક એ શ્રીલંકા સાથે 400 મિલિયન ડોલરની ચલણ વિનિમય કરાર કર્યો છે.
- ઉચ્ચ સ્તરીય મુલાકાતો:
 - > ભારત અને શ્રીલંકા વચ્ચેના રાજકીય સંબંધોને નિયમિત સમયાંતરે ઉચ્ચ સ્તરીય મુલાકાતોની આપ-લે દ્વારા ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યા છે.
- આતંકવાદ સામે ભારતનો ટેકો:
 - > ગૃહ યુદ્ધ દરમિયાન ભારતે શ્રીલંકાની સરકારને આતંકવાદી સૈન્ય સામે કાર્યવાહી કરવા ટેકો આપ્યો હતો.

■ ભારતનો 'હાઉસિંગ પ્રોજેક્ટ':

> શ્રીલંકાના વિકાસને ટેકો આપવા માટે ભારત સરકારનો આ એક મોટો પ્રોજેક્ટ છે. તેની પ્રારંભિક પ્રતિબદ્ધતા ગૃહ યુદ્ધથી અસરગ્રસ્ત લોકો તેમજ બગીચા કામદારો માટે 50,000 મકાનો બનાવવાની છે.

■ માછીમારોને લગતા મુદ્દાઓ:

> બંને દેશોના પ્રાદેશિક પાણીની નિકટતાને જોતા માછીમારો ભટકવાની ઘટનાઓ સામાન્ય છે, ખાસ કરીને પાક સ્ટ્રેટ અને મન્નારના અખાતમાં.

> બંને દેશોએ આંતરરાષ્ટ્રીય દરિયાઈ સીમા ઓળંગનારા માછીમારોની વિવાદિત પરિસ્થિતિને પહોંચી વળવા કેટલીક વ્યવહારિક વ્યવસ્થાઓ પર સંમત થયા છે.

> તાજેતરના વર્ષોમાં બંને દેશો વચ્ચે વિવિધ ક્ષેત્રોમાં દ્વિપક્ષીય સહયોગમાં નોંધપાત્ર પ્રગતિ થઈ છે.

> વેપાર અને રોકાણની સાથે બંને દેશો વચ્ચે માળખાગત વિકાસ, શિક્ષણ, સંસ્કૃતિ અને સંરક્ષણ સહયોગમાં વધારો થયો છે.

> બંને દેશો આંતરરાષ્ટ્રીય બાબતોના ઘણા મહત્વના મુદ્દાઓ પર વિસ્તૃત સમજ આપે છે.

> નોંધનીય છે કે ભારત અને શ્રીલંકા સાર્ક અને બિમસ્ટેકના સભ્યો છે અને સાર્ક દેશોમાં ભારત શ્રીલંકા સાથે સૌથી વધુ વેપાર કરે છે.

> ભારત-શ્રીલંકા ફાઉન્ડેશનની સ્થાપના આંતર-સરકારી પહેલ દ્વારા ડિસેમ્બર 1998 માં કરવામાં આવી હતી. તેનો ઉદ્દેશ બંને દેશો વચ્ચે વૈજ્ઞાનિક, તકનીકી, શૈક્ષણિક, સાંસ્કૃતિક વગેરેમાં સહકારને પ્રોત્સાહન આપવાનો છે.

> ભારત અને શ્રીલંકા વચ્ચે દ્વિપક્ષીય વેપાર આશરે 4.5 અબજ ડોલર છે, ભારત દ્વારા શ્રીલંકામાં લગભગ 3.7 અબજ ડોલરની નિકાસ થાય છે અને શ્રીલંકાથી ભારતની નિકાસ લગભગ 900 મિલિયન ડોલર થાય છે.

> બંને દેશોની સૈન્ય વચ્ચે સંયુક્ત લશ્કરી કવાયત 'મિત્ર શક્તિ' અને સંયુક્ત નૌકાદળ કવાયત 'સ્લિનેક્સ' (SLINEX) હાથ ધરવામાં આવે છે.

ભારત-નેપાળ સંયુક્ત આયોગની બેઠક

> તાજેતરમાં, ભારત-નેપાળ સંયુક્ત આયોગની છઠ્ઠી બેઠક મળી હતી, જેમાં નેપાળે ભારત સાથે કાલાપાની સરહદ વિવાદનો મુદ્દો ઉઠાવ્યો હતો. આ બેઠક દરમિયાન, બંને પક્ષોએ વીજળી, તેલ, ગેસ, જળ સંસાધનો, ક્ષમતા નિર્માણ અને પર્યટન જેવા વિવિધ ક્ષેત્રોમાં વધતા સહકારની ચર્ચા કરી હતી.

> સંયુક્ત આયોગમાં સરહદ વિવાદના મુદ્દા પર ભારતે ચર્ચા કરવાનું ટાળ્યું કારણ કે સરહદ વિવાદ અંગે ચર્ચા કરવા માટે બંને દેશો વચ્ચે પહેલેથી જ સમર્પિત વિદેશ સચિવ-સ્તરનું મિકેનિઝમ છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

> આ મીટિંગ દરમિયાન નેપાળના કોવીડ-19 રોગચાળાને પહોંચી વળવા રસીની આવશ્યકતા અંગે ચર્ચા કરવામાં આવી હતી, કેમ કે નેપાળ દ્વારા પુણેની સીરમ ઈન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ કોવિશિલ્ડ રસીને મંજૂરી આપવામાં આવી છે.

> બંને દેશોના પ્રતિનિધિઓએ વિકાસ ભાગીદારીની સમીક્ષા કરી અને બીરગંજ અને બિરાતનગર (નેપાળ) માં એકીકૃત ચેક પોસ્ટ (ICP) ના ફાયદાઓ પર ચર્ચા કરી. આ ચેકપોઈન્ટ્સ અથવા ચેક પોસ્ટ્સથી લોકોની સરળ હિલચાલ અને બંને દેશો વચ્ચેના વેપાર વ્યવહારમાં મદદ મળી છે.

> ત્રીજા અને ચોથા ICPના વિકાસનું કામ અનુક્રમે નેપાળગંજ અને ભૈરહવામાં શરૂ થવાનું છે.

> ભારત નેપાળમાં 'પશુપતિનાથ રિવરફ્રન્ટ ડેવલપમેન્ટ' અને અનુદાન સહાય દ્વારા પાટણ દરબારમાં 'ભંડારખાલ ગાર્ડન રેસ્ટોરેશન' નામના બે સાંસ્કૃતિક વારસાના પ્રોજેક્ટ બનાવશે.

> આ પ્રસંગે નેપાળના વિદેશ પ્રધાને 'ઈન્ડિયન કાઉન્સિલ ઓફ વર્લ્ડ અફેર્સ' (ICWA) ને સંબોધન કર્યું હતું.

> 'ઈન્ડિયન કાઉન્સિલ ઓફ વર્લ્ડ અફેર્સ' ની સ્થાપના વર્ષ 1943માં થિંક ટૅક તરીકે કરવામાં આવી હતી. તે ખાસ કરીને આંતરરાષ્ટ્રીય સંબંધો અને વિદેશી બાબતોના અભ્યાસ માટે સમર્પિત છે. ભારતના ઉપરાષ્ટ્રપતિ એ ICWAના પદેનાધ્યક્ષ છે.

ભારત-નેપાળ સંબંધો

■ ઐતિહાસિક સંબંધો:

> નેપાળ ભારતનો એક મહત્વપૂર્ણ પાડોશી છે અને સદીઓથી ચાલી રહેલા ભૌગોલિક, ઐતિહાસિક, સાંસ્કૃતિક અને આર્થિક સંબંધોને કારણે ભારતની વિદેશ નીતિમાં તેનું વિશેષ મહત્વ છે.

> ભારત અને નેપાળ હિન્દુ અને બૌદ્ધ ધર્મની દ્રષ્ટિએ ઘણી સમાનતાઓ ધરાવે છે, જેમ કે ભગવાન બુદ્ધનું જન્મસ્થળ, લુમ્બિની, હાલમાં નેપાળમાં સ્થિત છે.

> બંને દેશો ખુલ્લી સરહદ અને લોકોની અવિરત હિલચાલને વહેંચે છે તેમજ લગ્ન અને પારિવારિક સંબંધો દ્વારા પણ તેમની વચ્ચે ગાઢ સંબંધો છે, જેને 'રોટી-બેટીના સંબંધો' તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

> 1950ની ભારત-નેપાળ શાંતિ અને મિત્રતા સંધિએ ભારત અને નેપાળ વચ્ચેના વિશેષ સંબંધની પાયો નાખ્યો હતો.

> ભારતના સંઘર્ષમાં, ભારત-નેપાળ સંબંધોનું મહત્વ બે જુદા જુદા સ્તરે સમજી શકાય છે:

1. ભારતની રાષ્ટ્રીય સુરક્ષા માટે તેનું વ્યૂહાત્મક મહત્વ અને
2. આંતરરાષ્ટ્રીય રાજકારણમાં ભારતની ભૂમિકામાં તેનું મહત્વ.

> નેપાળથી નીકળતી નદીઓ ભારતની બારમાસી નદી પ્રણાલીઓમાં (ઈકોલોજી અને જળની દ્રષ્ટિએ) નોંધપાત્ર ફાળો આપે છે.



■ વ્યાપાર અને આર્થિક સંબંધો:

- ભારત નેપાળનો સૌથી મોટો વેપાર ભાગીદાર છે, વિદેશી રોકાણોનો સૌથી મોટો સ્ત્રોત છે, તે ઉપરાંત તે નેપાળના લગભગ ત્રીજા ભાગના વેપાર માટે પરિવહન સુવિધાઓ પ્રદાન કરે છે.
- નેપાળ એ ભૂસ્તરયુક્ત દેશ છે અને ભારત દ્વારા ત્રણ બાજુથી ઘેરાયેલું છે, તેમ છતાં તેની એક સરહદ તિબેટ તરફ ખુલે છે, પરંતુ વાહનોની પહોંચ મર્યાદિત છે.
- ભારત-નેપાળ દ્વારા આર્થિક પ્રગતિ અને વિકાસને પ્રોત્સાહન આપવા બંને દેશોના લોકો વચ્ચે કનેક્ટિવિટી મજબૂત કરવા વિવિધ જોડાણ કાર્યક્રમો શરૂ કરાયા છે.
- કાઠમંડુ (નેપાળ) અને રક્સૌલ (ભારત) ને ઈલેક્ટ્રિક રેલ્વે ટ્રેક દ્વારા જોડવા માટે બંને દેશોની સરકારો વચ્ચે MOU પર હસ્તાક્ષર થયા છે.
- ભારત વેપાર અને પરિવહન પ્રણાલીના માળખા હેઠળ અંતર્ગત જળમાર્ગોના વિકાસ પર વિચારણા કરી રહ્યું છે, જે નેપાળને સમુદ્રમાં વધારાની પહોંચ આપશે, જેને ભારત દ્વારા 'સાગરમાથા (માઉન્ટ એવરેસ્ટ) ને સાગર (હિંદ મહાસાગર) સાથે જોડવું (ખુલતો મોટો કાસ) linking Sagarmatha (Mt. Everest) with Sagar (Indian Ocean)] ની સંજ્ઞા આપવામાં આવી છે.

■ સંરક્ષણ સંબંધો:

- દ્વિપક્ષીય સંરક્ષણ સહયોગમાં ઉપકરણો અને પ્રશિક્ષણની જોગવાઈ દ્વારા નેપાળી સેનાના આધુનિકીકરણમાં સહાય પૂરી પાડવી શામેલ છે.
- ભારતીય સેનાની ગોરખા રેજિમેન્ટમાં નેપાળના પર્વતીય જિલ્લાઓમાંથી અંશતઃ ભરતી યુવાનોનો સમાવેશ થાય છે.
- 2011 થી, ભારત વાર્ષિક સૂર્ય કિરણ તરીકે ઓળખાતી નેપાળ સાથે સંયુક્ત સૈન્ય કવાયત કરે છે.

■ સાંસ્કૃતિક સંબંધો:

- ભારત અને નેપાળ વચ્ચે કલા, સંસ્કૃતિ, શિક્ષણ અને માધ્યમોના ક્ષેત્રમાં લોકોથી લોકોના સંપર્કને પ્રોત્સાહન આપવા માટે નેપાળની વિવિધ સ્થાનિક સંસ્થાઓ સાથે અનેક પહેલ શરૂ કરવામાં આવી છે.
- નેપાળ સાથે સાંસ્કૃતિક આદાન-પ્રદાન, જ્ઞાન અને કુશળતાને પ્રોત્સાહન આપવા અને લોકો-લોકોના સંપર્કને પ્રોત્સાહન આપવા ભારતે ત્રણ 'સિસ્ટર સિટી એગ્રીમેન્ટ્સ' પર હસ્તાક્ષર કર્યા છે. આ કાઠમંડુ-વારાણસી, લુમ્બિની-બોધ ગયા અને જનકપુર-અયોધ્યા છે.

■ માનવતાવાદી સહાય:

- નેપાળ એક સંવેદનશીલ ઈકોલોજીકલ ક્ષેત્ર હેઠળ આવે છે જ્યાં ભૂકંપ અને પૂર જેવી આફતોનો શિકાર છે, તેમજ આ આફતોને કારણે જનજીવન અને નાણાંનું મોટું નુકસાન થાય છે, તે ભારતનો સૌથી મોટો માનવતાવાદી લાભકર્તા દેશ છે.

■ બહુપક્ષીય ભાગીદારી:

- ભારત અને નેપાળમાં ઘણાં બહુપક્ષીય મંચ છે, જેમ કે BBIN (બાંગ્લાદેશ, ભૂટાન, ભારત અને નેપાળ), બિમસ્ટેક,

નોન-અલાઈમેન્ટ મુવમેન્ટ (NAM) અને પ્રાદેશિક સહયોગ માટે સાર્ક વગેરે.

વિવાદો અને પડકારો

■ ચિન હસ્તક્ષેપ:

- નેપાળ, એક જમીનવાળો દેશ હોવાના કારણે, વર્ષોથી ભારતીય આયાત પર નિર્ભર હતો અને નેપાળના મામલામાં ભારતે સક્રિય ભૂમિકા ભજવી હતી.
- જો કે, તાજેતરનાં વર્ષોમાં નેપાળ ભારતના પ્રભાવથી દૂર રહ્યું છે અને ચીને ધીરે ધીરે રોકાણ, સહાય અને લોન દ્વારા આ અંતરને ભરવાનો પ્રયાસ કર્યો છે.
- ચાઈના નેપાળને તેના બેલ્ટ અને માર્ગ પહેલ (BRE) માં મોટો ભાગીદાર માને છે અને વૈશ્વિક વેપારને વેગ આપવા માટેની તેની વ્યાપક યોજનાઓના ભાગ રૂપે નેપાળના માળખાગત ક્ષેત્રે રોકાણ કરવાનું ઈચ્છે છે.
- નેપાળ અને ચીન વચ્ચે દ્વિપક્ષીય સહયોગમાં વધારો ભારત અને ચીન વચ્ચેના બફર સ્ટેટ તરીકેની નેપાળની ભૂમિકાને નબળી કરી શકે છે.
- બીજી તરફ, ચીન નેપાળમાં રહેતા તિબેટીયનોમાં ચીન વિરોધી વિચારધારાના વિકાસને ટાળવા માંગે છે.

■ સીમા વિવાદ:

- નવેમ્બર, 2019 માં આ મુદ્દો ફાટી નીકળ્યો જ્યારે નેપાળ દ્વારા તેના દેશનો નવો રાજકીય નક્શો બહાર પાડવામાં આવ્યો, જેમાં કાલાપાની, લિમ્પીયાધુરા અને ઉત્તરાખંડના લીપુલેખને નેપાળના અધિકારક્ષેત્રનો ભાગ ગણાવ્યો. સુસ્તા (પશ્ચિમ ચંપારણ જિલ્લો, બિહાર) પ્રદેશ પણ આ નક્શામાં જોઈ શકાય છે.

આગળનો માર્ગ

- 'સરહદના પાણીના વિવાદના કિસ્સામાં આંતરરાષ્ટ્રીય કાયદા' હેઠળ સરહદના વિવાદને ઉકેલવા માટે ભારતે નેપાળ સાથે રાજદ્વારી રીતે વાટાઘાટો કરવી જોઈએ. આ સંદર્ભમાં, ભારત અને બાંગ્લાદેશ વચ્ચે સરહદ વિવાદના ઠરાવને એક મોડેલ તરીકે લઈ શકાય છે.
- નાગરિક સંપર્કો, રાજદ્વારી અને રાજકીય સંબંધો દ્વારા ભારતે નેપાળ સાથે વધુ સક્રિય રીતે જોડાવા જોઈએ.
- કોઈપણ નાના મતભેદોને વિવાદમાં ફેરવવાની મંજૂરી ન હોવી જોઈએ, તેના બદલે બંને દેશોએ આવા મુદ્દાઓને શાંતિપૂર્ણ રીતે હલ કરવા સાથે મળીને કામ કરવું જોઈએ.

મુશ્કેલ ચાર દેશો

- બ્રેકઝિટ બાદ યુકેની વિદેશ નીતિ માટે બ્લુપ્રિન્ટની દરખાસ્ત કરતા ચાથમ હાઉસે તાજેતરમાં એક અહેવાલ પ્રકાશિત કર્યો હતો. આ અહેવાલમાં ભારતને ચાઈના, સાઉદી અરેબિયા અને તુર્કી સાથે મળીને મુશ્કેલ ચાર દેશોમાં સ્થાન આપ્યું હતું.

Back to Basics : અહેવાલની મુખ્ય વિશેષતાઓ

- > રિપોર્ટનું નામ “ગ્લોબલ બ્રિટન, ગ્લોબલ બ્રોકર” હતું.
- > અહેવાલમાં જણાવાયું છે કે ભારતમાં જટિલ ટુકડા થયેલ ઘરેલુ રાજકારણ તેને ખુલ્લા વેપાર અને વિદેશી રોકાણો માટે પ્રતિરોધક એવા દેશમાં સામેલ કરે છે.
- > અહેવાલમાં આત્યંતિક અને જમણી પાંખની નીતિઓમાં ભારતને અનુસરવાની ચિંતા ઉભી કરવામાં આવી છે .
- > ભારતીય રાજકારણ ઈથનો-રાષ્ટ્રવાદી તબક્કામાં પ્રવેશ સાથે, D10 ગઠબંધન સમાપ્ત થઈ શકે છે, કારણ કે D9 ભારત અને યુકે વચ્ચેના સંબંધોને નુકસાન પહોંચાડે છે. ઈથનો-રાષ્ટ્રવાદી રાષ્ટ્રવાદનું એક સ્વરૂપ છે જ્યાં રાષ્ટ્ર અને રાષ્ટ્રીયતાને વંશીયતાની દ્રષ્ટિએ વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવે છે.
- > અહેવાલમાં ભારતના રાજદ્વારી વર્તન માટે ટીકા કરવામાં આવી છે. અહેવાલમાં જણાવાયું છે કે, 2019માં યોજનારી સંયુક્ત રાષ્ટ્ર મહાસભામાં ચીનની ટીકા કરનારા દેશોના જૂથમાં ભારત જોડાયો ન હતો. સંયુક્ત રાષ્ટ્રસંઘે ઝિનજિયાંગમાં માનવાધિકારના ભંગ બદલ ચીનની ટીકા કરી હતી. વળી, હોંગકોંગમાં રાષ્ટ્રીય સુરક્ષા કાયદા અંગે ભારત મૌન રહ્યું હતું.

મુશ્કેલ ચાર દેશો તરીકે ભારતનો સમાવેશ

- > ભારતને મુશ્કેલ ચાર દેશોમાંના એક તરીકે જૂથબંધી કરીને, યુકેએ વૈશ્વિક લક્ષ્યોને અનુસરતા ભારતને તેના પ્રતિસ્પર્ધી અથવા વિચિત્ર સમકક્ષીમાં ગણવાનું નિર્ધારિત કર્યું છે.

યાથમ હાઉસ

- > યાથમ હાઉસને રોયલ ઈન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ ઈન્ટરનેશનલ અફેર્સ પણ કહેવામાં આવે છે. યાથમ હાઉસનો ઉદ્દેશ આંતરરાષ્ટ્રીય બાબતો અને નીતિ વિષયક પ્રવૃત્તિઓમાં નોંધપાત્ર વિકાસ પર ચર્ચાને પ્રોત્સાહન આપવાનો છે. તે સામાન્ય રીતે આંતરરાષ્ટ્રીય મુદ્દાને લગતી બાબતો પર નિષ્ણાતો દ્વારા માહિતીના સ્ત્રોત તરીકે ઉપયોગમાં લેવાય છે.

D10

- > બ્રિટન દ્વારા દેશોના D10 જૂથની દરખાસ્ત કરવામાં આવી હતી. D10 જૂથમાં તમામ G7 દેશો અને વધુમાં ભારત, ઓસ્ટ્રેલિયા અને દક્ષિણ કોરિયા સામેલ થશે. D10 એટલે વિશ્વની દસ સૌથી મોટી લોકશાહી.

ભારત-સિંગાપોર સંરક્ષણ પ્રધાનોનો 5મો સંવાદ

- > તાજેતરમાં ભારત અને સિંગાપોર 5મો સંરક્ષણ પ્રધાનોનો સંવાદ વીડિયો કોન્ફરન્સ દ્વારા સફળતાપૂર્વક હાથ ધરવામાં આવ્યો હતો.
- > સબમરીન બચાવ સહાય અને સહયોગ માટે બંનેની નૌસેના વચ્ચે કરાર પર હસ્તાક્ષર થયા હતા.

Back to Basics : દ્વિપક્ષીય સહકાર

- > સૈન્ય અભ્યાસક્રમોની લાઈવ ફાયરિંગ અને કૌસ એટેન્ડન્સ માટે પરસ્પર વ્યવસ્થા ગોઠવવા માટે કરવામાં આવેલા કરારના પ્રારંભિક નિષ્કર્ષ માટે બંને દેશોએ સંપૂર્ણ સમર્થન વ્યક્ત કર્યું હતું.
- > ઓગસ્ટ 2020 માં, તેમણે માનવતાવાદી સહાયતા અને આપત્તિ રાહત સહકાર અંગેના કરાર સહિત દ્વિપક્ષીય સંરક્ષણ સહયોગ વધારવા માટેની પહેલનું સ્વાગત કર્યું હતું.
- > બંને દેશોની સશસ્ત્ર દળની સાયબર એજન્સીઓએ પણ સંબંધને મજબૂત બનાવવામાં મદદ કરી છે.

કોવિડ-19 ની અસરો

- > બંને દેશોએ સંરક્ષણ અને સુરક્ષા કામગીરી પર કોવિડ-19 રોગચાળાના પ્રભાવ અંગેના મતની આપ-લે કરી, બંને દેશોના સશસ્ત્ર દળો દ્વારા અપનાવવામાં આવેલી ઉચ્ચતમ પ્રથાઓ સહિત.

સંરક્ષણ ક્વાયત

- > બંને દેશોએ ખુશી વ્યક્ત કરી કે ભારતીય નૌકાદળ અને સિંગાપોર નૌસેનાએ સિંગાપોર-ભારત મેરીટાઈમ દ્વિપક્ષીય વ્યાયામ (SIMBEX) ની 27મી આવૃત્તિ અને સિંગાપોર-ભારત-થાઈલેન્ડ મેરીટાઈમ એક્સરસાઈઝ (SITMEX) ની બીજી આવૃત્તિ પણ સફળતાપૂર્વક કરી લીધી હતી; બંને ક્વાયત નવેમ્બર, 2020 માં યોજાઈ હતી.
- > આ ક્વાયતો નૌસેના વચ્ચે આદાનપ્રદાનને પ્રોત્સાહન આપે છે અને દેશોની સહિયારી જવાબદારીને રેખાંકિત કરે છે, જેથી સમુદ્ર માર્ગ ખુલ્લો રહે.

ભારતનો પક્ષ

- > ભારતે રોગચાળાના ચરમસીમા દરમિયાન અનેક ભારતીય નાગરિકો સહિત વિદેશી કામદારોની મદદ કરવા બદલ સિંગાપોર સશસ્ત્ર દળોનો આભાર વ્યક્ત કર્યો હતો.
- > ભારતે પ્રાદેશિક સુરક્ષા માટે કેન્દ્રમાં આસિયાનને રાખવાની પુષ્ટિ કરી અને આસિયાન સંરક્ષણ પ્રધાનોની બેઠક-પ્લસના તમામ પ્રયત્નો માટે ભારતને સમર્થન આપવાનું વચન આપ્યું.

સિંગાપોરનો પક્ષ

- > સિંગાપોરે ભૌગોલિક અને વસ્તી સંબંધિત પડકારો હોવા છતાં કોવિડ -19 કેસની એકંદર સંખ્યા ઘટાડવામાં ભારતની સફળતાની પ્રશંસા કરી હતી.
- > તેણે HADR પર ADMM-પ્લસ નિષ્ણાતોના કાર્યકારી જૂથની ભારતની આગામી સહ-અધ્યક્ષતા માટે સમર્થન વ્યક્ત કર્યું હતું.



ભારતે સંયુક્ત રાષ્ટ્રના શાંતિ નિર્માણ માટે 1,50,000 ડોલરની ઘોષણા કરી

- ભારતે તાજેતરમાં સંયુક્ત રાષ્ટ્ર શાંતિ કોષમાં 1,50,000 ડોલર ફાળો આપવાની જાહેરાત કરી છે. સંયુક્ત રાષ્ટ્રમાં ભારતના કાયમી પ્રતિનિધિ, ટી.એસ. તિરૂમૂર્તિએ આ જાહેરાત કરી છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- સંયુક્ત રાષ્ટ્ર શાંતિ કોષમાં 1,50,000 ડોલરનું યોગદાન આપવાની જાહેરાત તિરૂમૂર્તિ દ્વારા કરવામાં આવી હતી. તેમણે જાહેરાત કરી કે ભારત આ ભંડોળની પ્રવૃત્તિઓ માટે નાણાં પૂરા પાડશે. સંયુક્ત રાષ્ટ્ર શાંતિ કોષમાં શાંતિ જાળવણી પ્રવૃત્તિઓ માટે 2020-24 ની વ્યૂહરચના છે અને આ વ્યૂહરચના માટે 5 વર્ષમાં 1.5 અબજ ડોલરની જરૂર પડશે. અત્યાર સુધીમાં, સંયુક્ત રાષ્ટ્ર શાંતિ કોષ દ્વારા 60 થી વધુ દેશોમાં 1.2 અબજ ડોલરથી વધુનું યોગદાન આપ્યું છે. સંયુક્ત રાષ્ટ્રની 2020-2024 વ્યૂહરચનાને ટેકો આપવા માટે 39 સભ્ય દેશોએ 439 મિલિયન ડોલર કરતા વધુ ફાળો આપ્યો છે.

સંયુક્ત રાષ્ટ્ર શાંતિ કોષ

- તેની સ્થાપના વર્ષ 2006 માં કરવામાં આવી હતી, તે શાંતિ સ્થાપના માટેનું એક ભંડોળ છે. તેની સ્થાપના યુએન સેક્રેટરી જનરલ દ્વારા યુનાઈટેડ નેશન્સ જનરલ એસેમ્બલીની ભલામણો પર કરવામાં આવી હતી.

ભારત-બાંગ્લાદેશ સંબંધોના 50 વર્ષ

- તાજેતરમાં જ, 1971માં ભારત-પાકિસ્તાન યુદ્ધ જેમાં બાંગ્લાદેશને આઝાદી મળી હતી જેના 50 વર્ષ પૂરા થયાના પ્રસંગે, બાંગ્લાદેશ સશસ્ત્ર દળની 122 સભ્યોની ટીમે ભારતના 72માં પ્રજાસત્તાક દિનની પરેડમાં ભાગ લીધો હતો.
- આ વર્ષે ભારત અને બાંગ્લાદેશે પણ તેમના સંબંધો સ્થાપિત કરવાના 50 વર્ષ પૂર્ણ કર્યા છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- આ ત્રીજી વખત છે જ્યારે ભારતના પ્રજાસત્તાક દિવસની પરેડમાં વિદેશી સૈન્યની ભાગીદારી જોવા મળી છે.
- અગાઉ ફ્રેન્ચ સૈનિકોએ 2016ના પ્રજાસત્તાક દિવસની પરેડ અને વર્ષ 2017માં સંયુક્ત આરબ અમીરાતની આર્મી દ્વારા પરેડમાં માર્ચ કરાઈ હતી.
- **બાંગ્લાદેશ સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામ:**
- 1971ના યુદ્ધમાં પાકિસ્તાન ઉપર ભારતની જીતના ભાગરૂપે 16 ડિસેમ્બરને બાંગ્લાદેશ દ્વારા વિજય દિવસ તરીકે ઉજવવામાં આવે છે.

- 3 ડિસેમ્બર, 1971 ના રોજ, ભારત સરકારે ઘોષણા કરી કે તે બંગાળી મુસ્લિમો અને હિન્દુઓને બચાવવા પાકિસ્તાન સાથે યુદ્ધ કરશે.
- આ યુદ્ધ ભારત અને પાકિસ્તાન વચ્ચે 13 દિવસ ચાલ્યું હતું.
- 16 ડિસેમ્બર, 1971 ના રોજ, પાકિસ્તાનના આર્મી ચીફે 93,000 સૈનિકો સાથે, ઢાકામાં ભારતીય સૈન્યની સહયોગી મુક્તિ વાહિની આર્મી સમક્ષ બિનશરતી આત્મસમર્પણ કર્યું હતું.
- મુક્તિ વાહિની એ સશસ્ત્ર સંગઠનોનો ઉલ્લેખ કરે છે કે જે બાંગ્લાદેશ મુક્તિ યુદ્ધ દરમિયાન પાકિસ્તાની સૈન્ય સામે લડ્યા હતા. તે એક ગોરીલા પ્રતિકાર આંદોલન હતું.
- બાંગ્લાદેશનો ઉદભવ આ દિવસે એટલે કે 16 ડિસેમ્બરે થયો છે, તેથી બાંગ્લાદેશ દર વર્ષે 16 ડિસેમ્બરે સ્વતંત્રતા દિવસ (વિજય દિવસ) ઉજવે છે.

ભારત-બાંગ્લાદેશ સંબંધો

- ડિસેમ્બર, 1971માં ભારત બાંગ્લાદેશના સ્વતંત્ર અસ્તિત્વને માન્યતા આપનાર અને બાંગ્લાદેશ સાથે રાજદ્વારી સંબંધો સ્થાપિત કરનાર પ્રથમ દેશ હતો.
- **સંરક્ષણ સહયોગ:**
- સંરક્ષણ ક્ષેત્રે સહયોગ માટે, બંને દેશો વચ્ચે આર્મી (સંપ્રતિ કવાયત) અને નેવી (મિલાન કવાયત) ની વિવિધ સંયુક્ત કવાયત હાથ ધરવામાં આવે છે.
- **બોર્ડર વ્યવસ્થાપન:**
- ભારત અને બાંગ્લાદેશ એકબીજા સાથે 4096.7 કિ.મી. લાંબી સરહદને વહેંચે છે, જે ભારતના કોઈપણ પડોશીઓ સાથે સૌથી લાંબી ભૂમિ સરહદ છે.
- ભારત-બાંગ્લાદેશ લેન્ડ બાઉન્ડ્રી એગ્રીમેન્ટ (LBA) જૂન 2015માં વિવિધ અનુસમર્થનોની પુષ્ટિ બાદ અમલમાં આવ્યો હતો.
- **નદી સહયોગ:**
- ભારત અને બાંગ્લાદેશમાં 54 નદીઓ વહેંચાઈ છે, જૂન 1972 થી બંને દેશો માટે દ્વિપક્ષીય સંયુક્ત નદી પંચ (JRC) કાર્યરત છે
- જેથી બંને દેશો વચ્ચેની કનેક્ટિવિટીને મજબૂત બનાવીને સામાન્ય રાષ્ટ્રીય પ્રણાલીનો મહત્તમ લાભ પ્રાપ્ત કરી શકાય.
- **આર્થિક સંબંધો:**
- બાંગ્લાદેશ દક્ષિણ એશિયામાં ભારતનો સૌથી મોટો વેપાર ભાગીદાર છે, નાણાકીય વર્ષ 2018-19 (એપ્રિલ-માર્ચ) ના ગાળામાં ભારતથી બાંગ્લાદેશમાં 9.21 અબજ ડોલરના માલની નિકાસ કરવામાં આવી હતી અને તે જ સમયગાળામાં 1.22 અબજ ડોલરની આયાત બાંગ્લાદેશથી ભારતમાં કરવામાં આવી હતી.
- બાંગ્લાદેશે 2011થી સાઉથ એશિયન ફ્રી ટ્રેડ એરિયા (SAFTA) હેઠળ ભારત દ્વારા બાંગ્લાદેશી નિકાસને અપાયેલી ડ્યુટી-મુક્ત અને ફ્લોટા-મુક્ત પ્રવેશની પ્રશંસા કરી છે.

■ કનેક્ટિવિટી સહયોગ:

- હલ્દિબારી (ભારત) અને ચીલહાટી (બાંગ્લાદેશ) વચ્ચે નવી રેલ્વે લિંકનું ઉદ્ઘાટન બંને દેશો દ્વારા જોડાણને પ્રોત્સાહન આપવાનાં હેતુથી સંયુક્ત રીતે કરવામાં આવ્યું છે.
- ઈનલેન્ડ વોટર ટ્રાંઝિટ એન્ડ ટ્રેડ પ્રોટોકોલ(Protocol on Inland Water Transit and Trade- PIWTT) માં બીજા પરિશિષ્ટ પર હસ્તાક્ષર કરવાને બંને દેશોએ આવકાર્યા છે.
- બંને દેશો વચ્ચે મુસાફરો અને માલસામાનની વધુ સારી કનેક્ટિવિટી અને મુસાફરીની સુવિધા માટે બાંગ્લાદેશ-ભૂતાન-ભારત-નેપાળ (BBIN) મોટર વાહન કરારના અમલને ઝડપી બનાવવા સંમતિ આપવામાં આવી છે, આ માટે, બાંગ્લાદેશ, ભારત અને નેપાળ વચ્ચે માલ અને મુસાફરોની અવરજવર શરૂ કરવા માટે સમજૂતી પર ઝડપી હસ્તાક્ષર કરવાની જરૂરિયાત પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો, જેમાં પાછળથી ભૂતાનનો સમાવેશ શામેલ છે.

■ વિદ્યુત ક્ષેત્રમાં સહયોગ:

- હાલમાં બાંગ્લાદેશ ભારતમાંથી 1160 મેગાવોટ વીજળીની આયાત કરી રહ્યું છે જે ભારત-બાંગ્લાદેશ સંબંધોની ખાસિયત બની છે.

■ બહુપક્ષીય મંચોમાં બંને દેશોની ભાગીદારી:

- સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સુરક્ષા પરિષદમાં બાંગ્લાદેશ દ્વારા ભારતને સમર્થન આપવામાં આવ્યું હતું, જેના માટે ભારતે બાંગ્લાદેશનો આભાર માન્યો હતો.
- બંને દેશોએ સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સુરક્ષા પરિષદના પ્રારંભિક સુધારાઓ, આબોહવા પરિવર્તન સામે લડવાનું, ટકાઉ વિકાસ લક્ષ્યો(SDGs) હાંસલ કરવા અને સ્થળાંતર કરનારાઓના હક્કોના રક્ષણ માટે સાથે મળીને કામ કરવા સહમતી વ્યક્ત કરી છે.
- સાર્ક(South Asian Association for Regional Cooperation- SAARC) અને બિમસ્ટેક(Bay of Bengal Initiative for Multi-Sectoral Technical and Economic Cooperation- BIMSTEC) સહિતના પ્રાદેશિક સંગઠનોની મહત્વની ભૂમિકા છે.
- બાંગ્લાદેશે માર્ચ 2020માં સાર્કના નેતાઓની વિડિઓ કોન્ફરન્સ બોલાવવા અને દક્ષિણ એશિયન ક્ષેત્રમાં વૈશ્વિક રોગચાળાના પ્રભાવને પહોંચી વળવા સાર્ક ઈમરજન્સી રિસ્પોન્સ ફંડ બનાવવા બદલ ભારતનો આભાર માન્યો હતો.
- 2021માં, હિંદ મહાસાગર રીમ એસોસિએશન(IORA) ની અધ્યક્ષતા બાંગ્લાદેશ કરશે અને તેમણે વધુ દરિયાઈ સુરક્ષા અને બચાવ કામગીરી માટે ભારતના સમર્થનની વિનંતી કરી છે.

■ તાજેતરના વિકાસ:

- તાજેતરમાં ભારત અને બાંગ્લાદેશ વચ્ચે સાત સમજૂતીઓ પર હસ્તાક્ષર થયા છે અને ભાગીદારીને મજબૂત બનાવતા ત્રણ પ્રોજેક્ટ્સનું ઉદ્ઘાટન કરવામાં આવ્યું છે.

- ભારત અને ખાસ કરીને પૂર્વોત્તર ભારતના માલની અવરજવર માટે બાંગ્લાદેશમાં ચટગાંવ અને મોંગલા બંદરોનો ઉપયોગ.
- ત્રિપુરામાં પીવાના પાણીના પુરવઠા માટે બાંગ્લાદેશની ફેની નદીનો ઉપયોગ.

■ સહકારના અન્ય ક્ષેત્રો:

- બંને દેશોએ રોકાણ, સુરક્ષા જોડાણ વિકાસ, સરહદ ઊર્જા સહયોગ, બહુ અર્થવ્યવસ્થા, સાંસ્કૃતિક અર્થતંત્ર, પર્યાવરણ અને આપત્તિ વ્યવસ્થાપન જેવા પ્રાધાન્યતા ક્ષેત્રો પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવાની જરૂર છે.
- શરણાર્થીઓ (રોહિંગ્યા)ના સંકટને ઉકેલવામાં.

■ કોવિડ-19 દરમિયાન:

- ભારતે તેની પાડોશી પ્રથમ નીતિ હેઠળ બાંગ્લાદેશને અપાયેલી સર્વોચ્ચ પ્રાધાન્યતાનો પુનરોચ્ચાર કર્યો છે, ખાતરી આપી હતી કે કોવિડ -19 રસી ભારતમાં બનાવવામાં આવે ત્યારે બાંગ્લાદેશને ઉપલબ્ધ કરાશે.
- ભારતે રસી ઉત્પાદનમાં ઉપચારાત્મક અને ભાગીદારી સહયોગની પણ ઓફર કરી હતી.

■ ઉભરતા વિવાદ:

- પાણીના વહેંચણીને લગતા બાકી રહેલા મુદ્દાઓને હલ કરવા તેમજ બંગાળની ખાડીમાં ખંડીય છાજલીના પ્રશ્નોના સમાધાન માટે, સરહદની ઘટનાઓને શૂન્ય સ્તરે લાવવા, અને મીડિયાના સંચાલન માટે બંને દેશો એ પ્રયત્નો કરવા જોઈએ.
- આસામમાં ભારતીય નાગરિકોની ઓળખ માટે લાવવામાં આવેલા રાષ્ટ્રીય નાગરિક રજીસ્ટર અંગે બાંગ્લાદેશ પહેલેથી જ ચિંતા વ્યક્ત કરી ચૂક્યું છે.
- બાંગ્લાદેશ બેલ્ટ એન્ડ રોડ ઈનિશિએટિવનો સક્રિય ભાગીદાર છે જેમાં ભારત શામેલ નથી.
- બાંગ્લાદેશ પણ સંરક્ષણ ક્ષેત્રમાં ચીની સૈન્ય સબમરીન સહિત અન્ય સામગ્રીનો મોટો પ્રાપ્તકર્તા છે.

ન્યુ સ્ટાર્ટ સંધિ માટે રશિયા સહમત

- તાજેતરમાં, રશિયાએ ન્યુ સ્ટાર્ટ સંધિના વિસ્તરણને મંજૂરી આપી છે. યુએસ અને રશિયા વચ્ચે પરમાણુ શસ્ત્રોને મર્યાદિત કરવાની એકમાત્ર સંધિ છે, જેનો અંત ફેબ્રુઆરી 2021માં થવાનો હતો.

Back to Basics : મંજૂરી વિશે

- પાંચ વર્ષ માટે ન્યુ સ્ટાર્ટ સંધિના વિસ્તરણને રશિયન સંસદ (કેમલિન) ના બંને ગૃહો દ્વારા મંજૂરી આપવામાં આવી છે, જે નવા ચૂંટાયેલા યુએસ પ્રમુખ અને રશિયન પ્રમુખ વચ્ચે ટેલિફોન વાતચીત પછી લેવામાં આવેલ નિર્ણય છે.
- વર્લ્ડ ઈકોનોમિક ફોરમની વર્ચુઅલ મીટિંગમાં, રશિયાના રાષ્ટ્રપતિએ સંધિને 'યોગ્ય દિશામાં પગલું' ગણાવી હતી, પરંતુ વધતી વૈશ્વિક દુશ્મનાવટ અને નવા તકરારના જોખમો અંગે ચેતવણી પણ આપી હતી.



- > આ સંધિને લંબાવવા માટે યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સમાં કોંગ્રેસની મંજૂરીની આવશ્યકતા નથી, પરંતુ રશિયન ધારાસભ્યોએ આ પગલાને બહાલી આપવી જ જોઈએ અને કાયદેસર થવા માટે સ્પીકરે સંબંધિત બિલ પર હસ્તાક્ષર કરવા જોઈએ.

ન્યુ સ્ટાર્ટ સંધિ

- ઉદ્દેશ:
 - > યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ અને રશિયા વચ્ચે વ્યૂહાત્મક આક્રમક શસ્ત્રોની માત્રા ઘટાડવા અને મર્યાદિત કરવાની સંધિ છે.
 - > 'વ્યૂહાત્મક આક્રમક શસ્ત્રો' નો અર્થ 'ન્યુક્લિયર ડિલિવરી વિકલ્પ(SNDVs)' દ્વારા તૈનાત કરાયેલા પરમાણુ શસ્ત્રોનો છે.
 - > SNDV આંતરખંડીય બેલિસ્ટિક મિસાઈલો ('ICBM') છે જેમાં 5,500 કિ.મી.ની રેન્જ છે જે વ્યૂહાત્મક રીતે બોમ્બર, યુદ્ધ જહાજ (વ્યૂહરચનાત્મક સબમરીન સહિત) અને કુઝ મિસાઈલો તેમજ હવા અને સમુદ્રમાંથી લોન્ચ થતી કુઝ મિસાઈલો છે.
- અમલ:
 - > આ સંધિ 5 ફેબ્રુઆરી, 2011 ના રોજ અમલમાં આવી.
- 1991ની પરિવર્તિત સ્ટાર-1 સંધિ:
 - > 'ન્યુ સ્ટાર્ટ સંધિ' એ 1991ની સ્ટાર-1(START-1) સંધિને બદલી નાંખી છે, જે ડિસેમ્બર 2009 માં સમાપ્ત થઈ હતી અને 2002 ની વ્યૂહરચનાત્મક આક્રમણ ઘટાડા સંધિ (Strategic Offensive Reductions Treaty- SORT)ને સમાપ્ત કરીને ન્યુ સ્ટાર્ટ સંધિ અમલીકરણ પર ભાર મૂક્યો હતો.
 - > 1991ની સ્ટાર-1 (શીત યુદ્ધના અંતે) એ બંને બાજુ (યુ.એસ. અને રશિયા) ને 1,600 વ્યૂહાત્મક ડિલિવરી વાહનો અને 6,000 યુદ્ધના હથિયારો સુધી મર્યાદિત કર્યા હતા.
 - > મે, 2002ની વ્યૂહરચનાત્મક આક્રમણ ઘટાડા સંધિ (Strategic Offensive Reductions Treaty- SORT), જેને મોસ્કો સંધિ તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે, યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ અને રશિયા માટે તેમની તૈનાત વ્યૂહાત્મક પરમાણુ દળોને અનુક્રમે 1,700 અને 2,200 ઘટાડવા માટે પ્રતિબદ્ધતા લાગુ કરે છે.
- વ્યૂહાત્મક પરમાણુ શસ્ત્રગારને મર્યાદિત કરવું:
 - > તે યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ અને રશિયન વ્યૂહાત્મક પરમાણુ શસ્ત્રાગારને ઘટાડવાની દ્વિપક્ષીય પ્રક્રિયાને બંને પક્ષ દ્વારા 700 વ્યૂહાત્મક પ્રક્ષેપણકારો અને 1,550 ઓપરેશનલ વોરહેડ્સને મર્યાદિત કરીને ચાલુ રાખે છે.
- નવીકરણ:
 - > આ સંધિ ફેબ્રુઆરી 2021માં સમાપ્ત થવાની હતી, પરંતુ યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ અને રશિયા પાસેથી નવીકરણની મંજૂરી પછી, તે પાંચ વર્ષ માટે લંબાવાશે

આગળનો માર્ગ

- > મધ્યવર્તી-રેન્જ પરમાણુ દળ સંધિ(Intermediate-Range Nuclear Force Treaty-INF Treaty)નું નીલંબન અને 2019 માં 'ઓપન સ્કાય સંધિ'
- > (ઓપન સ્કાય સંધિ) માં અમેરિકાને ફરીથી શામેલ કરવા માટે રશિયાનું પગલું વખાણવા યોગ્ય છે.
- > ન્યુ સ્ટાર્ટ સંધિનું વિસ્તરણ યુએસ-રશિયાના સંબંધોમાં નવા યુગને ચિહ્નિત કરશે. આ તકનો ઉપયોગ બંને દેશો ભવિષ્યમાં પરમાણુ મિસાઈલ શસ્ત્રોના નિયંત્રણ પર વિસ્તૃત દ્વિપક્ષીય વાટાઘાટો કરવા માટે કરી શકે છે.

“રસી મૈત્રી પહેલ” શ્રીલંકા સુધી વિસ્તરી

- > ભારતે હવે તેની “રસી મૈત્રી પહેલ” શ્રીલંકા સુધી લંબાવી છે. કરાર મુજબ, ભારતે કોવિશિલ્ડ રસીના 500000 ડોઝ શ્રીલંકાને ગ્રાન્ટ સહાય તરીકે મોકલ્યા. આ રસી મૈત્રી પહેલ દ્વારા આજદિન સુધીમાં પડોશી દેશના સાત દેશોમાં લગભગ પાંચ મિલિયન ડોઝ પહોંચાડ્યા છે.

Back to Basics : પૃષ્ઠભૂમિ

- > સીરમ ઈન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ ઈન્ડિયા દ્વારા બનાવવામાં આવેલી રસીઓની ડિલિવરી, શ્રીલંકાના સમકક્ષ મહિન્દ્રા રાજપક્ષે દરમિયાન વડાપ્રધાન નરેન્દ્ર મોદીની પ્રતિબદ્ધતા સાથે છે. પીએમ મોદીએ સપ્ટેમ્બર 2020 માં શ્રીલંકામાં રોગચાળાના આરોગ્ય અને આર્થિક પ્રભાવોને ઓછું કરવા માટે તમામ સંભવિત સમર્થન આપવા માટે વચ્ચુંબલ સમિતિ દરમિયાન પ્રતિબદ્ધતા દર્શાવી હતી.

રસી મૈત્રી પહેલ

- > 20 મી જાન્યુઆરી, 2021 ના રોજ રસી મૈત્રી અથવા વેક્સીન ફ્રેન્ડશીપ પહેલ શરૂ કરવામાં આવી હતી.
- > પહેલ અંતર્ગત ભારત તેના પાડોશીને મેડ-ઇન-ઇન્ડિયા કોવિડ -19 રસી સપ્લાય કરશે. પાડોશી પ્રથમ નીતિના અન્ય મુખ્ય ભાગીદારોને પણ આ રસી આપવામાં આવશે.
- > ભૂટાન અને માલદીવ આ રસી મેળવનાર પ્રથમ દેશ હતા.
- > બંને દેશો બાદ બાંગ્લાદેશ, નેપાળ, મ્યાનમાર અને સેશેલ્સ છે.
- > શ્રીલંકા નિયમનકારી મંજૂરી પછી રસી ડોઝ મેળવે છે.
- > અફઘાનિસ્તાન અને મોરેશિયસને જરૂરી નિયમનકારી મંજૂરીઓ આપ્યા પછી ડોઝ પણ મળશે.
- > રસી પહોંચાડવા માટે ભારત દ્વારા પાડોશી દેશ તરીકે પાકિસ્તાનનું નામ લેવામાં આવ્યું નથી.

કોવિશિલ્ડના વ્યવસાયિક પુરવઠો

- > ભારતે દરેક બ્રાઝિલ અને મોરોક્કો માટે કોવિશિલ્ડના બે મિલિયન ડોઝ અને બાંગ્લાદેશને પાંચ મિલિયન ડોઝ પૂરા પાડ્યાં છે. આગળ, ડોઝ દક્ષિણ આફ્રિકા અને સાઉદી અરેબિયાને પૂરા પાડવામાં આવશે.

ભારતની રસી વ્યૂહરચના

- અનુદાન સહાય રૂપે રસી પહોંચાડવી તે ભારતની પડોશી પ્રથમ નીતિ અને સાગર સિદ્ધાંતને અનુરૂપ છે.
- ભારત પ્રદેશમાં રોગચાળાને લગતા પ્રથમ પ્રત્યુત્ક તરીકેની ભૂમિકાને અનુસરવા માટે સક્રિયપણે ડોઝની સપ્લાય કરી રહ્યાં છે.

■ ભારત-શ્રીલંકા:

- આર્થિક સ્થિરતા સુનિશ્ચિત કરવા માટે, ભારતે 2020 માં શ્રીલંકાને 400 મિલિયન ડોલરની ચલણ અદલાબદલ સુવિધા લંબાવી હતી. ભારતે 26 ટન આવશ્યક જીવન બચાવવાની દવાઓ અને ઉપકરણોની સહાય પણ પૂરી પાડી હતી.
- રોગચાળા દરમિયાન ભારતે ઘણા દેશોમાં સક્રિય રીતે હાઈડ્રોક્સિક્લોરોક્વિન, રીમડેસિવિર, પેરાસીટામોલ ગોળીઓ, ડાયગ્નોસ્ટિક કિટ્સ, માસ્ક, મોજા, વેન્ટિલેટર અને અન્ય તબીબી પુરવઠો પૂરા પાડ્યા હતા.

PACT કાર્યક્રમ

- PACT કાર્યક્રમ ભાગીદાર દેશોમાં COVID-19 રસી વિકાસ પ્રવૃત્તિઓને ટેકો આપવા માટે શરૂ કરાયો હતો. બાયોટેકનોલોજી ઉદ્યોગ સંશોધન સહાય પરિષદ (BIRAC) અને ક્વિલનિકલ ડેવલપમેન્ટ સર્વિસિસ એજન્સી (CDSA) રાષ્ટ્રીય બાયોફર્મા મિશન નેજા હેઠળ આ કાર્યક્રમની અમલીકરણ એજન્સીઓ છે.

સ્ટારસ્ટ્રીક (STARStreak) એર ડિફેન્સ સિસ્ટમ: ભારત-ફ્રાન્સ સમજૂતી કરાર

- ફ્રેન્ચ મલ્ટીનેશનલ કંપની થેલ્સ દ્વારા ભારત સરકારના એન્ટરપ્રાઇઝ ભારત ડાયનામિક્સ લિમિટેડ સાથે સ્ટારસ્ટ્રીક એર ડિફેન્સ સિસ્ટમ પર સંયુક્ત રીતે કાર્ય કરવા માટેના કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યાં છે.

Back to Basics : સ્ટારસ્ટ્રીક એર ડિફેન્સ સિસ્ટમ

- સ્ટારસ્ટ્રીક એ ટૂંકી-અંતરની સપાટીથી હવા મિસાઈલ છે. તેને પહેલા શોર્ટ્સ મિસાઈલ સિસ્ટમ કહેવાતી હતી. તે MAC 3 સ્પીડ પર મુસાફરી કરે છે, એટલે કે, મિસાઈલની ગતિ પ્રવનિની ગતિ કરતા ત્રણ ગણી છે.
- સ્ટારસ્ટ્રીક 1997 થી બ્રિટીશ આર્મીની સાથે સેવા આપી રહ્યાં છે.
- સિસ્ટમની લઘુત્તમ શ્રેણી 0.3 કિ.મી. અને મહત્તમ શ્રેણી 7 કિ.મી. છે. સ્ટારસ્ટ્રીક સિસ્ટમ II વેરિએન્ટની રેન્જ 7 કિ.મી.થી વધુ છે.
- સ્ટારસ્ટ્રીક સિસ્ટમના અન્ય પ્રકારો હવા થી હવા સિસ્ટમ છે જેને હેલિકોપ્ટરથી લોન્ચ શકાય છે. સ્ટારસ્ટ્રીક સિસ્ટમના લાઈટ વેઈટ મલ્ટીપલ લોન્ચર વેરિએન્ટનો ઉપયોગ સ્થિર વાહન પર કરી શકાય છે.

- સ્ટારસ્ટ્રીક એર ડિફેન્સ સિસ્ટમમાં સ્થાપિત સપાટીથી હવાઈ મિસાઈલ હાલમાં વિશ્વની હવાઈ મિસાઈલની સૌથી ટૂંકી રેન્જની છે. સિસ્ટમમાંથી છોડી મૂક્યા પછી, મિસાઈલ MAC 4 લેવલ કરતા વધારે ઝડપ વધારે છે.
- આ મિસાઈલ ત્રણ લેસર ગાઈડ ડાર્ટ્સની બનેલી છે. સામાન્ય રીતે, મિસાઈલ સિસ્ટમમાં ફક્ત એક જ લેસર ગાઈડ ડાર્ટ હોય છે જે લક્ષ્ય ગુમાવવાની સંભાવનાને વધારે છે. બીજા બાજુ, સ્ટારસ્ટ્રીક સિસ્ટમમાં ત્રણ ડાર્ટ્સ હોય છે જે લક્ષ્ય સ્થાન સુધી પહોંચવાની ચોકસાઈમાં વધારો કરે છે.

સ્ટારસ્ટ્રીક એર ડિફેન્સ સિસ્ટમના ફાયદા

- સ્ટારસ્ટ્રીક એર ડિફેન્સ સિસ્ટમ ઈન્ફારેડ કાઉન્ટરમીઝર્સ દ્વારા જામ કરી શકતી નથી.
- સ્ટારસ્ટ્રીક એર ડિફેન્સ સિસ્ટમ એટેક હેલિકોપ્ટરને રોકવા માટે ઓપ્ટિમાઈઝ કરવામાં આવી છે.
- સિસ્ટમની ગતિને કારણે પાઈલટ્સને ટાળવું મુશ્કેલ બને છે.
- તેમાં હાઈ સ્પીડ છે જે માર્ગદર્શિકા લેસર સ્ત્રોત અથવા બીમને પ્રકાશિત કરવા જેવા કાઉન્ટર માપ માટે સમયની માત્રા ઘટાડે છે.

સ્ટારસ્ટ્રીક એર ડિફેન્સ સિસ્ટમના ગેરફાયદા

- સ્ટારસ્ટ્રીક એર ડિફેન્સ સિસ્ટમ પાસે નિકટતા સંલગ્ન નથી. આ તેની મિસાઈલોને નુકસાન પહોંચાડવા માટે લક્ષ્ય સાથે ટકરાવાનું ફરજિયાત બનાવે છે.
- સિસ્ટમની હાઈ સ્પીડ ઝડપી ચાલતા વિમાનને અટકાવવું મુશ્કેલ બનાવે છે. જો કે, તે ઝડપથી આગળ વધી રહેલા લક્ષ્યોને રોકી શકે છે જે મિસાઈલથી આગળ છે.

દાવોસ એજન્ડા સમિતિ 2021

- વડાપ્રધાન નરેન્દ્ર મોદી અને ચીનના રાષ્ટ્રપતિ શી જિંગ પિંગ દાવોસ એજન્ડા સમિતિમાં ભાગ લેવાના છે. વર્લ્ડ ઈકોનોમિક ફોરમ દ્વારા દાવોસ એજન્ડા સમિતિનું આયોજન કરવામાં આવ્યું છે. દાવોસ એજન્ડા સમિતિ દરમિયાન વર્લ્ડ ઈકોનોમિક ફોરમની “ગ્રેટ રીસેટ ઈનીશિએટિવ” શરૂ થવાની છે.
- દાવોસ એજન્ડા સમિતિ, 2021 ની થીમ છે ‘એક સુસંગત અને ટકાઉ વિશ્વ માટેના હિસ્સેદારો’.

Back to Basics : ઉદ્દેશો

- 2021 ના દાવોસ એજન્ડા સમિતિ દરમિયાન જે ચાર મોટા ઉદ્દેશો અંગે ચર્ચા કરવામાં આવશે તે નીચે મુજબ છે:
- વૈશ્વિક અર્થવ્યવસ્થાને નુકસાન પહોંચાડતા તાત્કાલિક વાતાવરણ અને પર્યાવરણીય પડકારોને પહોંચી વળવા
- ઉદ્યોગોને વધુ વ્યાપક મોડેલમાં પરિવર્તિત કરવા
- ચોથી ઓદ્યોગિક ક્રાંતિ ચલાવતા ટેકનોલોજીઓને સંચાલિત કરવા
- રોજગાર, શિક્ષણ અને ઉદ્યોગસાહસિકતામાં ફેરબદલ કરતા સામાજિક, વસ્તી વિષયક અને તકનીકી વલણોને અનુરૂપ બનવા માટે



દાવોસ એજન્ડા સમિતિ, 2021 ની મુખ્ય વિશેષતાઓ

- 2021 માં ડેવોસ એજન્ડા સમિતિમાં નીચેની ચર્ચાઓ મુખ્ય ધ્યાન કેન્દ્રિત કરશે:
- અમેરિકા ફર્સ્ટ:
- USAની અમેરિકા ફર્સ્ટ પોલિસીએ છેલ્લા કેટલાક વર્ષોમાં આંતરરાષ્ટ્રીય કરારોમાં ભારે ભંગાણ સર્જ્યું છે. તેણે પેરિસ ક્લાઈમેટ એન્જ સોદા સહિતના અનેક વૈશ્વિક કરારોને નબળા પાડ્યા છે.
- ઈરાનમાં તનાવ:
- અમેરિકન રાષ્ટ્રપતિ ડોનાલ્ડ ટ્રમ્પના સત્તાધિકાર પર, જનરલ કસીમ સોલેમાની અમેરિકન સેના દ્વારા ડ્રોન હુમલામાં માર્યા ગયા હતા. તેનાથી USA અને ઈરાન વચ્ચે ભૌગોલિક તણાવ વપ્રયો છે.
- રશિયા દ્વારા ક્રિમીઆના જોડાણથી U.S. અને રશિયા વચ્ચેના તનાવને શીત યુદ્ધ પછીના સમય કરતાં વધારે તાણમાં ખેંચી લેવામાં આવ્યું છે.

ગ્રેટ રીસેટ પહેલ

- 2021 માં, વર્લ્ડ ઇકોનોમિક ફોરમ તેની ડેવોસ મીટિંગમાં એક નવું ટૂંક-સમિતિ ફોર્મટ લાવ્યું છે. એક મીટિંગ સામાન્ય ડેવોસ એજન્ડા સમિતિ છે અને બીજી એક નવી ગ્રેટ રીસેટ ઇનિશિયેટિવ છે. ડેવોસ એજન્ડા સમિતિની જેમ જ, ગ્રેટ રીસેટ પહેલ વિશ્વના નેતાઓને લાવશે અને મુખ્યત્વે કોવિડ -19 કટોકટીના સીધા પરિણામોને સંચાલિત કરવા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરશે. મૂળભૂત રીતે, COVID-19 કટોકટીથી વૈશ્વિક અર્થવ્યવસ્થાને પ્રાપ્ત કરવા માટે ગ્રેટ રીસેટ પહેલ શરૂ કરવામાં આવી રહી છે.

યુરોપનો સૌથી મોટો સોલાર પાવર પ્લાન્ટ: ફાન્સિસ્કો પિઝારો

- સ્પેન અને ફ્રાન્સે તાજેતરમાં 590 મેગાવોટ સોલાર પાવર પ્લાન્ટ બનાવવાની સમજૂતી પર હસ્તાક્ષર કર્યા છે. આ યુરોપનો સૌથી મોટો સોલાર પાવર પ્લાન્ટ હશે. આ કરાર પર સ્પેનના આઈબરડોલા અને ફ્રાન્સના ડોનોન વચ્ચે હસ્તાક્ષર થયા હતા.

Back to Basics : પાવર પ્લાન્ટ વિશે

- 364મિલિયન ડોલરના ખર્ચે સોલાર પાવર પ્લાન્ટ બનાવવામાં આવનાર છે.
- સૌર ઊર્જા પ્લાન્ટ પશ્ચિમના પ્રાંત કેસેરેસ સ્પેનમાં સ્થિત છે.
- સોલાર પાવર પ્લાન્ટ 245,000 ટન કાર્બન ડાયોક્સાઈડનું ઉત્સર્જન ટાળશે.
- તે દર વર્ષે 375,000 લોકોને વીજળી પહોંચાડશે
- આ પ્રોજેક્ટ 2022 માં વીજ પુરવઠો શરૂ કરવાનો છે.

સ્પેન

- સ્પેન હાલમાં યુરોપનું વ્યસ્ત સબસિડી મુક્ત ફોટો-વોલ્ટેઈક બજાર છે. 2020 માં, સ્પેને 2.9 GW સોલાર પાવર આપ્યો. 2019 માં, સ્પેને 729 મેગાવોટ સોલાર પાવર ઉમેર્યો. તેથી, 2020 નો ઉમેરો 2019 ના ઉમેરા કરતા ચાર ગણો છે.

ફ્રાન્સ

- ફ્રાન્સે 2023 સુધીમાં 18 થી 20 GW સોલાર પાવર સ્થાપિત કરવાનું લક્ષ્યાંક નક્કી કર્યું છે. વર્ષ 2016 માં, ફ્રાન્સે ભારત સાથે આંતરરાષ્ટ્રીય સોલાર એલાયન્સનો પાયો નાખ્યો હતો. જોકે ફ્રાન્સ ઉષ્ણકટિબંધમાં સ્થિત કોઈ દેશ નથી, પણ તેણે આંતરરાષ્ટ્રીય સૌર જોડાણમાં ભારત સાથે હાથ મિલાવ્યો છે. આ મુખ્યત્વે કારણ કે આંતરરાષ્ટ્રીય સોલાર એલાયન્સની રચના ફ્રાન્સ દ્વારા આયોજિત યુનાઈટેડ નેશન્સ ફેમવર્ક કન્વેશન ક્લાઈમેટ એન્જ, 2015 (પેરિસ એગ્રીમેન્ટ કોન્ફરન્સ) ખાતે કરવામાં આવી હતી.
- આંતરરાષ્ટ્રીય સોલાર એલાયન્સ મુખ્યત્વે સૌર ઊર્જાના ખર્ચમાં મોટો ઘટાડો લાવવાનું લક્ષ્ય રાખે છે. આ સૌર ઊર્જાથી સમૃદ્ધ દેશોને સમાવિષ્ટ કરીને પ્રાપ્ત કરવું છે, એટલે કે તે દેશો કે જે ટ્રોપિક ઓફ કેન્સર અને ટ્રોપિક મકર રાશિ વચ્ચે છે.

ભારતમાં સૌર ઊર્જા

- ભારત તેની સોલાર પાવર ક્ષમતામાં વધારો કરી રહ્યો છે. નવેમ્બર 2020 સુધીમાં, ભારતની સ્થાપિત સૌર ઊર્જા 36.9 GW હતી. ભારતે સોલાર પ્લાન્ટના પ્રમોટરોને જમીન ઉપલબ્ધ કરાવવા માટે 42 સોલાર પાર્કની સ્થાપના કરી છે. ભારતે 2022 સુધીમાં 100 GW સોલાર પાવર હાંસલ કરવાનું લક્ષ્ય રાખ્યું છે.

નેપાળની રાજકીય દ્વિધા: વડાપ્રધાન ઓલીને પાર્ટીમાંથી હાંકી કાઢ્યા

- નેપાળના વડાપ્રધાન કેપી શર્મા ઓલીને શાસક નેપાળ કોમ્યુનિસ્ટ પાર્ટી (NCP) માંથી હાંકી કાઢવામાં આવ્યા છે. સંસદ ભંગ કરવાના તેમના નિર્ણયના પગલે તેમને પક્ષમાંથી હાંકી કાઢવામાં આવ્યા હતા. સેન્ટ્રલ કમિટી દ્વારા પાર્ટીના ભાગલા જૂથની બેઠકમાં તેમને તેમની પાર્ટીમાંથી હાંકી કાઢવામાં આવ્યા હતા.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- પાર્ટીના ભાગલા જૂથનું નેતૃત્વ પૂર્વ વડાપ્રધાનો પુષ્પા કમલ દહલ અને માધવ કુમારે કર્યું હતું.
- બંને સભ્યોએ અગાઉ વડાપ્રધાન ઓલીને તેમના ગેરબંધારણીય નિર્ણયો માટે ખુલાસો કરવા જણાવ્યું હતું. તેઓએ ખુલાસો મેળવવા પત્ર પાઠવ્યો હતો. પરંતુ PM ઓલી આમ કરવામાં નિષ્ફળ ગયા.

પૃષ્ઠભૂમિ

- > વડાપ્રધાન ઓલીએ 20 ડિસેમ્બર, 2020 ના રોજ સંસદના ઠરાવ માટેની ભલામણ કરી છે. તેમણે સત્તા માટે ભૂતપૂર્વ વડાપ્રધાન પુષ્પા કમલ દહલ પ્રચંડ સાથેના ઝઘડા બાદ આ નિર્ણય લીધો હતો.
- > જેને પગલે નેપાળના રાષ્ટ્રપતિ બિધ્યા દેવી ભંડારીએ વડાપ્રધાનની ભલામણો સ્વીકારી લીધી હતી. અને આમ, સંસદ વિસર્જન કરવામાં આવી.
- > સંસદની ચૂંટણીઓ હવે 30 એપ્રિલ અને 10 મે 2021 ના રોજ યોજાનાર છે.

નેપાળ કમ્યુનિસ્ટ પાર્ટી

- > તે નેપાળમાં શાસક રાજકીય પક્ષ છે. આ પક્ષને દક્ષિણ એશિયામાં સૌથી મોટો સામ્યવાદી પક્ષ માનવામાં આવે છે જ્યારે એશિયામાં ત્રીજો સૌથી મોટો પક્ષ. આ પાર્ટીની સ્થાપના 17 મે, 2018 ના રોજ થઈ હતી. નેપાળના કમ્યુનિસ્ટ પાર્ટી (યુનિફાઈડ માફ્સવાદી - લેનિનવાદક) અને નેપાળના કમ્યુનિસ્ટ પાર્ટી (માઓવાદી કેન્દ્ર) ના બે ડાબેરી પક્ષોના એકીકરણ પછી તેની રચના કરવામાં આવી હતી. આ પક્ષ હાઉસ ઓફ રિપ્રેઝન્ટેટિવ્સ અને નેશનલ એસેમ્બલીનો સૌથી મોટો રાજકીય પક્ષ છે. તે નંબર 2 સિવાયના તમામ પ્રાંતીય વિધાનસભાઓમાં પણ સૌથી મોટું છે. નેપાળના પૂર્વ વડાપ્રધાન પુષ્પા કમલ દહલ હાલમાં PM ઓલીને હાંકી કાઢ્યા બાદ એકલા પાર્ટીના અધ્યક્ષ તરીકે સેવા આપી રહ્યા છે. PM ઓલીને હટાવ્યા બાદ NCP બે વિભાગમાં ભાગ પડી છે.

ભારત-UK: કોસ બોર્ડર આતંકવાદ સામે સહકાર

- > ભારત અને યુનાઈટેડ કિંગડમ દ્વારા તાજેતરમાં ભારત-યુનાઈટેડ કિંગડમ સંયુક્ત કાર્યકારી જૂથની કાઉન્ટર-ટેરરિઝમ પર 14 મી બેઠક મળી હતી. મીટિંગ 21-22 જાન્યુઆરી, 2021 ના રોજ વર્ચ્યુઅલ રીતે મળી હતી.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > મીટિંગ અંતર્ગત બંને દેશોએ આતંકવાદના તેના તમામ સ્વરૂપો અને અભિવ્યક્તિઓમાં કડક નિંદા કરી હતી.
- > બંને દેશોએ આંતરરાષ્ટ્રીય સહયોગને મજબૂત બનાવવાની માંગ પર ભાર મૂક્યો જેથી તેઓ દક્ષિણ એશિયામાં સરહદ આતંકવાદનો સામનો કરવા ઉપરાંત આતંકવાદની વૈશ્વિક સમસ્યાનો સંપૂર્ણ મુકાબલો કરી શકે.
- > દેશોએ સંયુક્ત રાષ્ટ્ર દ્વારા આપવામાં આવેલી ધમકીઓની સમીક્ષા આતંકવાદી સંસ્થાઓ અને આતંકવાદી દ્વારા કરી હતી.
- > આતંકવાદનો સામનો કરવાના સાધન તરીકે આતંકવાદી સંસ્થાઓ અને વ્યક્તિઓના આકારણી અંગે પણ બંને દેશોએ તેમના મંતવ્યોની આપલે કરી હતી.

- > આતંકવાદ વિરોધી, ઉગ્રવાદ અને ઉદામવાદ, આતંકવાદને ધિરાણ આપવું, આતંકવાદ માટે ઈન્ટરનેટ શોષણ અટકાવવા, માહિતી વહેંચણી, કાયદા અમલીકરણ, ક્ષમતા નિર્માણ અને દરિયાઈ અને ઉડ્ડયન સુરક્ષા વચ્ચે સહયોગ માટે દ્વિપક્ષીય સહયોગને વધુ મજબૂત બનાવવા માટેના વિચારોની આપ-લે પણ કરી. .
- > વળી, COVID-19 રોગચાળાની પરિસ્થિતિમાં આતંકવાદનો સામનો કરવા માટે પડકારો સામે પણ ચર્ચા કરવામાં આવી હતી.
- > બંને દેશોએ અન્ય રાષ્ટ્રોને તાત્કાલિક પગલું ભરવા કહેવા તારણ કાઢ્યું હતું જેથી તેમના નિયંત્રણ હેઠળના કોઈપણ ક્ષેત્રનો ઉપયોગ આતંકવાદી પ્રવૃત્તિઓ માટે કરવામાં ન આવે. તેઓએ રાષ્ટ્રોને એમ પણ પૂછ્યું કે, જો કોઈ પણ પ્રદેશ કોઈ ખાસ પ્રદેશોથી હુમલો કરે છે, તો સંબંધિત રાષ્ટ્રએ તેની વિરૂદ્ધ કાર્યવાહી કરવી જ જોઈએ.

ભારત-UK આતંકવાદના સહકાર સામે

- > બંને રાષ્ટ્રોએ તેમના મુખ્ય ભૂમિ પર આતંકવાદી હુમલાઓને રોકવા માટે મજબૂત રસ દર્શાવ્યો છે અને શેર કર્યો છે. તેઓએ 7 જુલાઈ 2005 ના રોજ લંડનમાં બ્રિટિશ ધરતી પર આતંકવાદી હુમલો અને 2008 માં 26-28 નવેમ્બરના રોજ મુંબઈ હુમલો જેવા હુમલાઓ સહન કર્યા છે. આ વાક્યમાં, નવેમ્બર 2015માં UKની મુલાકાત દરમિયાન વડાપ્રધાન મોદીએ સ્પષ્ટ નામ આપ્યું હતું. મુંબઈ હુમલા માટે લશ્કર-એ-તૈયબા. લંડનમાં 25-26 નવેમ્બર 2019 ના રોજ ભારત-UK સંયુક્ત કાર્યકારી જૂથની કાઉન્ટર-ટેરરિઝમ અંગેની 13 મી મીટિંગમાં, બંને દેશોએ તેના તમામ સ્વરૂપોમાં આતંકવાદનો સામનો કરવા સાથે મળીને કામ કરવાની પ્રતિબદ્ધતા આપી હતી.

આલ્ફા ગ્લોબલ યુનિયન

- > તાજેતરમાં, વિશ્વભરના ગૂગલ કાર્યકરોએ 'આલ્ફા ગ્લોબલ' નામે આંતરરાષ્ટ્રીય સંઘની રચના કરી છે. નવા યુનિયનનું નામ ગુગલની પેરેન્ટ કંપની આલ્ફાબેટ પર રાખવામાં આવ્યું છે. યુનિયનની ગ્લોબલ યુનિયન સાથે સંકલન કરીને યુનિયનની રચના કરવામાં આવી હતી.

Back to Basics : આલ્ફા ગ્લોબલ વિશે

- > આલ્ફા ગ્લોબલ યુનિયનમાં 13 વિવિધ યુનિયનનો સમાવેશ છે.
- > આ 13 યુનિયન યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ, સ્વિટ્ઝર્લન્ડ, જર્મની, સ્વીડન અને યુનાઈટેડ કિંગડમ જેવા 10 દેશોમાં કામદારોનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે.
- > "વધુ નૈતિક અને જવાબદાર કંપની બનાવવી" ના ઉદ્દેશથી જૂથની રચના કરવામાં આવી છે.



- > કામચલાઉ, વિકેટા અને કરાર કામદારો ઉપરાંત સીધા આલ્ફાબેટ કર્મચારીઓને પણ એક સાથે લાવવાનો હેતુ છે.
- > હમણાં માટે, આલ્ફા ગ્લોબલ કંપની સાથે કાનૂની બંધનકર્તા કરાર કરશે નહીં.
- > આલ્ફાબેટ દ્વારા સર્જાયેલી સમસ્યાઓ કોઈ એક દેશ સુધી મર્યાદિત નથી. તે બધા માટે સમસ્યારૂપ છે. આ સમસ્યાઓ સરળતાથી વૈશ્વિક સ્તરે નિવારી શકાય છે. આવા વૈશ્વિક યુનિયનોની રચના ઉકેલો શોધવા માટે મદદ કરશે.

આલ્ફાબેટ વર્કસ યુનિયન (AMU)

- > આલ્ફાબેટ કામદાર સંઘની શરૂઆત યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ અને કેનેડા દ્વારા કરવામાં આવી હતી. તે લઘુમતી સંઘ છે. શરૂઆતમાં તેમાં અમેરિકાના કમ્યુનિકેશન્સ વર્કસ સાથે જોડાયેલા 200 થી વધુ કામદારો હતા. એક અઠવાડિયાની અંદર, AWU વધીને 700 થી વધુ સભ્યો પર પહોંચ્યો.

UNI ગ્લોબલ યુનિયન

- > તે અગાઉ યુનિયન નેટવર્ક ઈ-ટરનેશનલ (UNI) ના નામથી જાણીતું હતું. તે કુશળતા અને સેવાઓ માટે વૈશ્વિક સંઘ છે. તે રાષ્ટ્રીય અને પ્રાદેશિક વેપાર સંગઠનોને એકત્રિત કરવામાં મદદ કરે છે. તે સ્વિટ્ઝર્લૅન્ડના ન્યોન સ્થિત છે. આ યુનિયન ફેડરેશન કુશળતા અને સેવાઓ ક્ષેત્રે 150 થી વધુ વિવિધ દેશોના 20 મિલિયન કરતા વધુ કામદારોનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે. આ સંઘ ક્વિલિનિંગ અને સિક્યુરિટી, ગ્રાફિકલ અને પેકેજિંગ, હેર એન્ડ બ્યૂટી, ઈન્ફર્મેશન, કમ્યુનિકેશન, ટેકનોલોજી અને સર્વિસિસ ઈન્ડસ્ટ્રી (ICTS) નું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે. તેમાં મીડિયા, પોસ્ટ અને લોજિસ્ટિક્સ, મનોરંજન અને આર્ટ્સ, ખાનગી સંભાળ અને સામાજિક વીમો, મહિલા અને યુથનો પણ સમાવેશ થાય છે.

ભારત- વૈશ્વિક ઊર્જા સુરક્ષા માટે I.E.A.

- > ભારતે તાજેતરમાં જ આંતરરાષ્ટ્રીય ઊર્જા એજન્સી (IEA) સાથે વ્યૂહાત્મક ભાગીદારી કરાર માટેના ફેમવર્ક પર હસ્તાક્ષર કર્યા છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > સમજૂતી પત્ર (MoU) વૈશ્વિક ઊર્જા સુરક્ષા, સ્થિરતા અને ટકાઉપણામાં સહકારને મજબૂત બનાવવાનો પ્રયાસ કરે છે.
- > તે બંને વચ્ચે જ્ઞાનના વ્યાપક આદાનપ્રદાન કરવામાં પણ મદદ કરશે.
- > IoA પર ભારતની પૂર્ણ સહાયતા તરફ પણ MoU સંયુક્ત માર્ગ છે.

- > MoU પરસ્પર વિશ્વાસ અને સહયોગને પણ મજબૂત બનાવશે અને વૈશ્વિક ઊર્જા સુરક્ષા, સ્થિરતા અને ટકાઉપણું વધારશે.
- > આ કરાર પર પાવર સેક્ટરી સંજીવ નંદન સહાય અને IEAના એક્ઝિક્યુટિવ ડિરેક્ટર ફાતિહ બિરોલ વચ્ચે હસ્તાક્ષર થયા હતા.
- > IEA સચિવાલય ભારતમાં સહકારી પ્રવૃત્તિઓ અમલમાં મૂકશે.
- > વ્યૂહાત્મક ભાગીદારીના વિકાસ માટે IEA એ IEA સભ્યો અને ભારત વચ્ચે ચર્ચાને પણ સરળ બનાવશે.

આંતરરાષ્ટ્રીય ઊર્જા એજન્સી (IEA)

- > I.E.A. એ એક પેરિસ સ્થિત સ્વાયત આંતરરાષ્ટ્રીય સંસ્થા છે જેની સ્થાપના વર્ષ 1974 માં તેલ સંકટ પછી 1974 માં થઈ હતી. આર્થિક સહકાર અને વિકાસ માટેની સંસ્થા (OECD) ના માળખામાં તેની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી.
- I.E.A. ની કામગીરી:
- > I.E.A. ની સ્થાપના આંતરરાષ્ટ્રીય તેલ બજારના આંકડા પર માહિતીના સ્ત્રોત તરીકે સેવા આપવા સિવાય તેલના પુરવઠામાં શારીરિક અવરોધોને પ્રતિસાદ આપવાના ઉદ્દેશ સાથે કરવામાં આવી હતી.
- > હવે તે તેના સભ્ય દેશોના નીતિ સલાહકાર તરીકે પણ કાર્ય કરે છે.
- > I.E.A. ચીન, ભારત અને રશિયા જેવા બિન-સભ્ય રાજ્યો સાથે પણ કામ કરે છે.
- > એજન્સી અસરકારક ઊર્જા નીતિના ઊર્જા સુરક્ષા, આર્થિક વિકાસ અને પર્યાવરણીય સંરક્ષણના '3E' પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે.
- > તે નવીનીકરણીય ઊર્જા, બહુરાષ્ટ્રીય ઊર્જા તકનીકી સહકાર અને તર્કસંગત ઊર્જા નીતિ જેવા વૈકલ્પિક ઊર્જા સ્ત્રોતોને પણ પ્રોત્સાહન આપે છે.
- > IEAની અશ્મિભૂત બળતણ અને નવીનીકરણીય ઊર્જા બંનેની ખૂબ અચોક્કસ આગાહી પૂરી પાડવા બદલ ટીકા કરવામાં આવે છે. તેનું પાલન કરવામાં અને 1.5 ડિગ્રી સે. IEA ના તમામ સભ્યોએ પેરિસ કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા છે જે વોર્મિંગને 1.5 ડિગ્રી સેલ્સિયસ સુધી મર્યાદિત કરવા માગે છે પરંતુ, IEAના ટકાઉ વિકાસ સિનિયોરિયો પ્રોજેક્ટ 2070 માં ચોક્કસ-શૂન્ય ઉત્સર્જન માટેના પ્રોજેક્ટ્સ પછી બે દાયકા પછી, પેરિસ કરાર દ્વારા 2050 નો લક્ષ્યાંક નિર્ધારિત કરેલ છે.

ભારતીય સૈન્ય દ્વારા UAVની ખરીદી

- તાજેતરમાં, ભારતીય સેનાએ 20 મિલિયન અમેરિકન ડોલરના ઉચ્ચ ઊંચાઈવાળા ડ્રોન્સની ખરીદી માટે આઈડિયા ફોર્જ સાથે જોડાણ કર્યું છે.
- આઈડિયાફોર્જ એ એક સ્ટાર્ટ-અપ છે જેની સ્થાપના ભારતીય તકનીકી સંસ્થા(IIT-બોમ્બે)ના પૂર્વ વિદ્યાર્થીઓ દ્વારા કરવામાં આવી છે.
- કરાર સ્વિચ UAV ડ્રોન, એક સંપૂર્ણ સ્વદેશી પ્રણાલી અને દેખરેખ કામગીરીમાં ઉપયોગમાં લેવાતા, ઉચ્ચ ઊંચાઈવાળા સંસ્કરણની ખરીદી સાથે સંબંધિત છે.

Back to Basics : કરારનું મહત્વ

- તે ભારતીય સંરક્ષણ પ્રાપ્તિ પ્રક્રિયામાં સ્વદેશી તકનીકો પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવાની વ્યૂહાત્મક પ્રક્રિયાને ચિહ્નિત કરે છે.
- તે એક ઉદાહરણ પૂરું પાડે છે કે સરકારના ભંડોળથી શરૂ થનારી શરૂઆત દેશના વિકાસમાં કેવી રીતે મદદ કરી શકે.
- કોઈ પણ ભારતીય ઉપકરણ ઉત્પાદક દ્વારા ડ્રોન ખરીદવા માટે કરવામાં આવતા કરારની કિંમતના સંદર્ભમાં આ સૌથી મોટો આદેશ છે.

આર્મી માટે UAVનું મહત્વ

- આર્મીએ સ્વીચ UAVના ઉચ્ચ ઊંચાઈવાળા વર્ટિકલ ટેક-ઓફ અને લેન્ડિંગ ડ્રોનનું સુધારેલું સંસ્કરણ ખરીદવાનો આદેશ આપ્યો છે. તે નિશ્ચિત વિંગ હાઈબ્રીડ માનવરહિત હવાઈ વાહન(UAV) છે.

■ તેમાં નીચેની લાક્ષણિકતાઓ જોવા મળે છે:

- 15 કિ.મી. રેન્જ સાથે ઉડાનનો વધુ સમય.
- તે લગભગ 2.6 મીટર લાંબુ અને 1.8 મીટર પહોળું છે જેનું વજન 6.5 કિગ્રા કરતા ઓછું છે.
- ઉચ્ચ સુરક્ષા અને સરળ અમલીકરણ.
- તે મુશ્કેલ વાતાવરણમાં લાંબા ગાળાની કામગીરી માટે દિવસ અને રાતના કોઈપણ સમયે બાતમી, દેખરેખ અને જાસૂસી(ISR) મિશન માટે દેખરેખ રાખવા વપરાય છે.

■ ફોટોગ્રામેટ્રીમાં ઉપયોગ:

- ફોટોગ્રાફિક છબીઓ અને ઇલેક્ટ્રોમેગનેટિક રેડિએન્સ ઇમેજરી પેટર્નનું રેકોર્ડિંગ, માપન અને વર્ણન દ્વારા ભૌતિક પદાર્થો અને પર્યાવરણ વિશેની વિશ્વસનીય માહિતી મેળવવા માટેની તકનીક તરીકે ઉપયોગી.

■ અન્ય ઉપયોગો:

- ભીડનું નિરીક્ષણ, આપત્તિ વ્યવસ્થાપન, કૃષિ અને ખાણકામની પ્રવૃત્તિઓનો સચોટ નિર્ણય

'રક્ષિત' એમ્બ્યુલન્સ

- સંરક્ષણ સંશોધન અને વિકાસ સંગઠન (DRDO) એ તાજેતરમાં સેન્ટ્રલ રિઝર્વ પોલીસ ફોર્સ (CRPF) ને મોટર બાઈક આધારિત એમ્બ્યુલન્સ પ્રદાન કરી છે, જે મુખ્યત્વે ગીચ રસ્તાઓ અને દૂરસ્થ સ્થળોએ રહેતા લોકોને ઝડપી તબીબી સહાય પૂરી પાડવાના હેતુથી વિકસિત કરવામાં આવી છે.
- 'રક્ષિત' નામની બાઈક આધારિત એમ્બ્યુલન્સ સંરક્ષણ સંશોધન અને વિકાસ સંગઠનની અગ્રણી પ્રયોગશાળા, ઇન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ ન્યૂક્રિલયર મેડિસિન એન્ડ એલાયડ સાયન્સિસ (INMAS) દ્વારા વિકસાવવામાં આવી છે.
- 'રક્ષિત' એમ્બ્યુલન્સ તે વિસ્તારો માટે ખૂબ ફાયદાકારક સાબિત થશે, જ્યાં મોટી એમ્બ્યુલન્સ પહોંચી શકતી નથી.
- એમ્બ્યુલન્સમાં આકસ્મિક ઇવેક્યુએશન સીટ (CES) પણ હોય છે, જે જરૂર પડે તો તેને ફીટ કરી શકાય છે અને કાઢી શકાય છે.
- તેની પાસે મેડિકલ અને ઓફિસજન કીટ પણ છે, જેનો ઉપયોગ જો જરૂરી હોય તો તરત જ કરી શકાય છે.
- તે જાણીતું છે કે સેન્ટ્રલ રિઝર્વ પોલીસ ફોર્સ (CRPF) ના જવાનો ભારતભરના ઘણા દુર્ગમ સ્થળોએ તૈનાત છે, તેથી DRDO દ્વારા વિકસિત, પરંપરાગત એમ્બ્યુલન્સ દ્વારા ઇજાગ્રસ્ત અને માંદા સૈનિકોને હોસ્પિટલમાં પહોંચાડવાનું એકદમ પડકારજનક બને છે.
- આ એમ્બ્યુલન્સ જવાનોની સમયસર સારવાર કરવામાં મદદ કરશે.

5G ટેકનોલોજી

- તાજેતરમાં દુરસંચાર વિભાગે પાંચમી પેઢી બેન્ડ સહિતના આગામી 10 વર્ષમાં દુરસંચાર કંપનીઓ અને અન્ય ઉદ્યોગ નિષ્ણાતો પાસેથી રેડિયો ફ્રીક્વન્સી સ્પેક્ટ્રમના વેચાણ અને ઉપયોગ અંગેની માહિતી માંગી છે.

Back to Basics : 5G ટેકનોલોજીની વિશેષતાઓ

- મિલીમીટર વેવ સ્પેક્ટ્રમ:
 - 5G નેટવર્ક મિલીમીટર વેવ સ્પેક્ટ્રમ (30-300 ગીગાહર્ટઝ) માં કાર્ય કરશે. આ નેટવર્ક દ્વારા તીવ્ર ઝડપે વધુ ડેટા મોકલી શકાય છે કારણ કે આવર્તન વધારે હોવાથી આજુબાજુના સંકેતોથી તે ખૂબ ઓછો પ્રભાવિત થશે.
- એડવાન્સ્ડ LTE:
 - 5G એ મોબાઇલ બ્રોડબેન્ડ નેટવર્કમાં નવીનતમ લાંબાગાળાનું ઇવોલ્યુશન(Long-Term Evolution) છે.



■ ઇન્ટરનેટ સ્પીડ:

- > 5G હાઈ-બેન્ડ સ્પેક્ટ્રમમાં 20 GBPS (ગીગાબિટ્સ પ્રતિ સેકન્ડ) માં ઇન્ટરનેટ સ્પીડ રેકોર્ડ કરવામાં આવી છે, જ્યારે 4G ઇન્ટરનેટ સ્પીડ 1 GBPS છે.
- > 5G નેટવર્કમાં, ડાઉનલિંકની ગતિ 20 GB/સે હશે અને અપલિંક સ્પીડ 10 GB/સે હશે.

■ 5Gમાં બેન્ડ:

- > 5G મુખ્યત્વે 3 બેન્ડ્સ (નીચા, મધ્યમ અને ઉચ્ચ આવર્તન સ્પેક્ટ્રમ) માં કામ કરે છે, બધા તેમના પોતાના વપરાશ અને મર્યાદાઓ સાથે.

■ લો બેન્ડ સ્પેક્ટ્રમ:

- > તેમાં ઇન્ટરનેટ સ્પીડ અને 100 MBPS સુધીના ડેટા એક્સચેન્જની મહત્તમ ગતિ છે.

■ મીડિયમ બેન્ડ સ્પેક્ટ્રમ:

- > તેમાં નીચા બેન્ડ સ્પેક્ટ્રમ કરતા વધારે ઇન્ટરનેટની ગતિ છે, તેમ છતાં તેના કવરેજ ક્ષેત્ર અને સંકેતોમાં કેટલીક મર્યાદાઓ છે.

■ હાઇ બેન્ડ સ્પેક્ટ્રમ:

- > તેમાં અન્ય બે બેન્ડ્સ કરતા વધારે સ્પીડ છે, પરંતુ તેમાં ખૂબ મર્યાદિત કવરેજ અને સિગ્નલ પ્રવેશની ક્ષમતા છે.

■ 5G ટેકનોલોજીમાં અવરોધ

■ ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર:

- > 5G સંચાર પ્રણાલી માટે, હાલના ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરમાં મૂળભૂત ફેરફારો કરવાની જરૂર રહેશે. 5G તકનીકમાં લાંબા અંતર સુધી ડેટા સ્થાનાંતરિત કરી શકાતો નથી. તેથી 5G તકનીકી માટેના ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરને સક્ષમ કરવાની જરૂર છે.

■ ગ્રાહકો પર આર્થિક બોજો:

- > 5G ટેકનોલોજી મેળવવા માટે, નવો ફોન ખરીદવો પડશે, જેનાથી ગ્રાહકો પર આર્થિક બોજ વધશે.

■ મૂડીની અપૂર્ણતા:

- > ટેલિકોમ કંપનીઓ (ભારતી એરટેલ અને વોડાફોન આઈડિયા જેવી) પાસે ઉચ્ચ મૂલ્યવાળા 5G સ્પેક્ટ્રમ ખરીદવા માટે પૂરતી મૂડીનો અભાવ છે.

■ 5G એપ્લિકેશનની ઉપયોગિતા:

- > 5G ટેકનોલોજી કલાઉડિંગ, બિગ ડેટા, એજ કમ્પ્યુટિંગ વગેરે દ્વારા યોથી ઔદ્યોગિક ક્રાંતિના મહત્વપૂર્ણ પ્રવર્તક હોઈ શકે છે.

■ ભારત માટે:

- > 5G નેટવર્ક મોબાઇલ બેન્કિંગ અને આરોગ્ય સંભાળ જેવી સેવાઓનો વપરાશ સુધારી શકે છે અને રોજગારની નવી તકો ઊભી કરી શકે છે.

■ 5Gને સક્ષમ કરવાની નીતિ

■ રાષ્ટ્રીય સંદેશાવ્યવહાર નીતિ-2017:

- > આ નીતિનો હેતુ ભારતને ડિજિટલી સશક્ત અર્થતંત્ર અને સમાજમાં પરિવર્તિત કરવાનું છે. આ કામ સાર્વત્રિક, લવચીક

અને સસ્તું ડિજિટલ કમ્યુનિકેશન ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર અને સેવાઓ સ્થાપિત કરીને નાગરિકો અને સાહસોની માહિતી અને સંદેશાવ્યવહારની જરૂરિયાતોને પહોંચી વળશે.

- > ગ્રાહક કેન્દ્રિત અને એપ્લિકેશન આધારિત રાષ્ટ્રીય સંચાર નીતિ – 2018 5G, IoT, M2M જેવી અગ્રણી તકનીકોના પ્રારંભ પછી આપણને નવા વિચારો અને નવીનતા તરફ દોરી જશે.

■ 5G પર વૈશ્વિક પ્રગતિ

- > વૈશ્વિક ટેલિકોમ કંપનીઓ દ્વારા 5G નેટવર્ક બનાવવાનું કામ શરૂ થઈ ચૂક્યું છે અને હવે તે ઘણા દેશોમાં ગ્રાહકોને ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવી રહ્યાં છે
- > 5G યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ દ્વારા તેના 50 શહેરોમાં રજૂ કરાયું છે.
- > તેને દક્ષિણ કોરિયા દ્વારા 85 શહેરોમાં શરૂ કરાયું છે.
- > જાપાન અને ચીને પણ 5G મોબાઇલ સેવાનું પરીક્ષણ શરૂ કર્યું છે.

■ ઓપન રેન આર્કિટેક્ચર

- > તાજેતરમાં ભારતના ટેલિકોમ રેગ્યુલેટરી ઓથોરિટીના અધ્યક્ષે જણાવ્યું છે કે ભારતીય કંપનીઓને ઓપન રેન (રેડિયો એક્સેસ નેટવર્ક-RAN) અને સોફ્ટવેર દુરસંચાર નેટવર્કનો ઉપયોગ કરીને નેટવર્ક સાધનોના બજારમાં પ્રવેશવાની નવી તકો પૂરી થશે.

■ Back to Basics : ઓપન રેન

- > ઓપન રેન (O-RAN) એ તકનીકી નથી પણ મોબાઇલ નેટવર્ક આર્કિટેક્ચરમાં સતત ફેરફાર છે જે વિવિધ વિકેતાઓ દ્વારા પેટા-કેન્દ્રોનો ઉપયોગ કરીને નેટવર્ક સ્થાપિત કરવાની મંજૂરી આપે છે.
- > મોબાઇલ નેટવર્ક્સ સ્થાપિત કરવા માટે એકલ વિકેતા સ્વામિત્વ આર્કિટેક્ચરની વિરૂદ્ધ, O-RAN પાસે ઓપન, બહુ-વિકેતા આર્કિટેક્ચર છે.
- > O-RAN વિવિધ કંપનીઓ દ્વારા ઉત્પાદિત હાર્ડવેરને એક સાથે ચલાવવા માટે સોફ્ટવેરનો ઉપયોગ કરે છે.
- > O-RANનો મુખ્ય ખ્યાલ એ છે કે RANમાં વિવિધ પેટા કેન્દ્રો (રેડિયો, હાર્ડવેર અને સોફ્ટવેર) વચ્ચેના પ્રોટોકોલ અને ઇન્ટરફેસોને 'ખોલવા'.

■ રેડિયો એક્સેસ નેટવર્ક (RAN)

- > તે દુરસંચાર પ્રણાલીનો એક ભાગ છે જે રેડિયો કનેક્શન દ્વારા ચોક્કસ ઉપકરણોને નેટવર્કના અન્ય ભાગો સાથે જોડે છે.
- > RAN, જે મોબાઇલ ઉપકરણો, કમ્પ્યુટર અથવા કોઈપણ રીમોટ આધારિત મશીનો જેવા વિવિધ ઉપકરણોમાં થાય છે, તે મુખ્ય નેટવર્કને કનેક્શન પ્રદાન કરે છે.

RAN ના તત્વો

- > રેડિયો એકમ (RU) - આ તે સ્થાન છે જ્યાં રેડિયો ફ્રીક્વન્સી સંકેતો પ્રસારિત થાય છે, પ્રાપ્ત થાય છે, વિસ્તૃત અને ડિજિટાઇઝ થાય છે. RU એન્ટેનામાં એકીકૃત અથવા સ્થાપિત થયેલ છે.
- > ડિસ્ટ્રિબ્યુટેડ યુનિટ (DU) - આ તે સ્થળે છે જ્યાં રીઅલ-ટાઇમ, બેઝબેન્ડ પ્રોસેસિંગ થાય છે. DU સેલ સાઈટની નજીક કેન્દ્રિત અથવા સ્થિત થઈ શકે છે.
- > કેન્દ્રીયકૃત યુનિટ (CU) - આ તે જગ્યા છે જ્યાં સામાન્ય રીતે ઓછો સમય સંવેદનશીલ કાર્ય પેકેટ પ્રોસેસિંગ હોય છે.

ઓપન RANના કાર્યો

- > તે RU, DU અને CU વચ્ચેનું ઈન્ટરફેસ છે જે ઓપન RANનું મુખ્ય કેન્દ્રબિંદુ છે.
- > આ ઈન્ટરફેસો (અન્ય નેટવર્ક્સ વચ્ચે) ને ખોલવા, પ્રમાણિત કરવા અને અમલ કરવા માટે પ્રોત્સાહિત કરીને, એક પણ વિકેતા પર આધાર રાખ્યા વિના, નેટવર્ક વધુ મોડ્યુલર ડિઝાઇન સાથે સેટ કરી શકાય છે.
- > આ ફેરફારો DU અને CUને વિકેતા-તટસ્થ હાર્ડવેર પર આભાસી સોફ્ટવેર ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર તરીકે કાર્ય કરવાની મંજૂરી આપી શકે છે.

પરંપરાગત RAN

- > પરંપરાગત RAN સિસ્ટમમાં, રેડિયો, હાર્ડવેર અને સોફ્ટવેર મુખ્ય સ્થાન ધરાવે છે.
- > આનો અર્થ એ કે તેમાં ઉપયોગમાં લેવાતા તમામ ઉપકરણો સમાન સપ્લાયર દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવશે અને સંબંધિત ઓપરેટરો આવું કરવામાં અસમર્થ છે, ઉદાહરણ તરીકે, એક વિકેતાના હાર્ડવેરનો ઉપયોગ કરીને અને બીજા વિકેતાના સોફ્ટવેર દ્વારા રેડિયો માધ્યમથી નેટવર્ક ઈન્સ્ટોલ કરવું.

ઓપન RANના ફાયદા

- નવીનતા અને વિકલ્પો:
 - > એક ખુલ્લું વાતાવરણ ઈકોસિસ્ટમનો વિસ્તાર કરે છે અને જ્યારે મૂળભૂત આવશ્યકતાઓ વધુ વિકેતાઓ દ્વારા પૂરી કરવામાં આવે છે, ત્યારે નવીનતાને પ્રોત્સાહન આપવામાં આવશે અને ઓપરેટર્સ માટે વધુ વિકલ્પો ઉપલબ્ધ છે.
- નવી તકો:
 - > તેનાથી ભારતીય સંસ્થાઓને નેટવર્ક સાધનોના બજારમાં પ્રવેશવાની નવી તકો મળશે.
- ખર્ચ બચત:
 - > આ અભિગમના ફાયદાઓમાં નેટવર્કની કાર્યક્ષમતા અને સુગમતા અને ખર્ચ બચત સામેલ છે.
 - > આ દ્વારા 5G વધુ લવચીક અને ખર્ચકાર્યક્ષમ હોવાનો અંદાજ છે.

ડ્રોન સ્વોર્મિંગ

- > તાજેતરમાં આર્મી દિવસ પર (15 જાન્યુઆરી, 2021), ભારતીય સેનાએ તેના લડાઈ ડ્રોન પ્રદર્શિત કર્યા હતા જે સ્વોર્મિંગ ટેકનોલોજીનો ભાગ છે.

Back to Basics : સ્વોર્મ ડ્રોન

- > સ્વોર્મ ડ્રોન એ હળવા વજનના ડ્રોન છે કે જે એક સમયે ઘણાં પેકેજસને એક જ ગંતવ્ય પર લઈ જાય છે. સરળ શબ્દોમાં કહીએ તો, બહુવિધ ડ્રોન એક ઓપરેશનમાં રોકાયેલા છે. અહીં, બહુવિધ ડ્રોન એક ડ્રોનથી આદેશો મેળવે છે. તેઓ સિંગલ ડ્રોનના પેલોડ અને બેટરી મર્યાદાઓને દૂર કરે છે. તેઓ સ્વોર્મ ઈન્ટેલિજન્સ પર કામ કરે છે. સ્વોર્મ ઈન્ટેલિજન્સ એ વિકેન્દ્રિત અને સ્વ-સંગઠિત સિસ્ટમોની સામૂહિક વર્તણૂક છે.

મુખ્ય વિશેષતાઓ

- > ભારતીય સૈન્યના સ્વોર્મ ડ્રોન્સની રેન્જ 50 કિલોમીટર છે. આ ડ્રોન્સ 500 મીટરના અંતરથી લક્ષ્યને હિટ કરવાની ક્ષમતાથી દુશ્મન લાઈનો પાછળના પાથ બનાવી શકે છે.
- > ડ્રોન કૃત્રિમ બુદ્ધિનો ઉપયોગ કરીને યાદદીક સોનિક મિશન કરે છે. તેઓ સતત ઉપગ્રહ પોષણ દ્વારા ચલાવાય છે.
- > આ ડ્રોન્સ, સપ્લાય લાઈનથી કાપેલા સ્થળોએ સ્થિત સૈનિકો માટે ખોરાક, દારૂગોળો, દવા અને અન્ય વિશેષ જરૂરિયાતો છોડવા માટે પણ કામ કરી શકે છે.

ચાઇલ્ડ ડ્રોન અને મધર ડ્રોન

- > સ્વોર્મ ડ્રોન ટેકનોલોજીમાં, માનવરહિત હવાઈ વાહન પાસે મધર ડ્રોન હોય છે જે ચાઇલ્ડ ડ્રોન સાથે જોડાયેલ હોય છે. ચાઇલ્ડ ડ્રોન લક્ષ્યને ફટકાર્યા પછી ફાયરિંગ અને આત્મ-વિનાશ માટે છે.

વર્તમાન દૃશ્ય

- > ઓગસ્ટ, 2020માં ભારતીય સેના પાસે માત્ર 5 લડાકુ ડ્રોન હતા. ભારતીય સેનાની ડ્રોન ક્ષમતાઓમાં 75 સ્વદેશી માનવરહિત હવાઈ વાહનોના સમાવેશ સાથે વધારો કરવામાં આવ્યો છે. આ UAVનો ઉપયોગ સર્વેલન્સ માટે અને લક્ષિત સ્ટ્રાઈક કરવા માટે પણ થઈ શકે છે.

પૃષ્ઠભૂમિ

- > લદાખના ક્ષેત્રમાં ચીન સાથે તણાવ વધતાં ભારતીય સેનાએ વધુ લડાઈ ડ્રોન ખરીદ્યા છે. વળી, લાઈન ઓફ કન્ટ્રોલમાં પાકિસ્તાન દ્વારા કરાયેલા યુદ્ધ વિરામના ભંગ પણ વધ્યાં છે.

કૃત્રિમ બુદ્ધિ આક્રમક ડ્રોન ઓપરેશન

- > ભારતીય સેનાએ સ્ટાર્ટઅપ્સ સાથે સંકલનમાં અનેક તકનીકી પહેલ કરી છે. કૃત્રિમ બુદ્ધિ આક્રમક ડ્રોન ઓપરેશન એક



એવો પ્રોજેક્ટ છે જે ભારતીય સ્ટાર્ટઅપ સાથે સંકળાયેલ છે. તેનું લક્ષ્ય ભારતીય સેના માટે હાઈ ટેક સ્વોર્મ ડ્રોન વિકસિત કરવાનું છે.

એરો ઇન્ડિયા-21 એપ્લિકેશન

- તાજેતરમાં કેન્દ્રીય સંરક્ષણ પ્રધાન રાજનાથ સિંહે એરો ઇન્ડિયા-21 મોબાઈલની એપ્લિકેશન લોન્ચ કરી હતી. મોબાઈલ એપ્લિકેશન એરો ઇન્ડિયા 2021થી સંબંધિત તમામ મુદ્દાઓ માટે હેન્ડી ઇન્ટરેક્ટિવ ઇન્ટરફેસ તરીકે કામ કરશે. એપ્લિકેશનમાં એરો ઇન્ડિયા 21 ના હાજરી આપનારાઓ, પ્રદર્શકો અને મીડિયાને ટેકો આપવા માટેની સુવિધાઓ છે.

Back to Basics : એરો ઇન્ડિયા-21

- એરો ઇન્ડિયા બેંગલુરુમાં યોજાયેલ દ્વિવાર્ષિક એર શો છે. સંરક્ષણ મંત્રાલય હેઠળ કાર્યરત સંરક્ષણ પ્રદર્શન સંસ્થા દ્વારા તેનું આયોજન કરવામાં આવ્યું છે. આ વર્ષે, એરો ઇન્ડિયા “એક અબજ તકો માટે રનઅવે” (Runaway to a Billion Opportunities) થીમ હેઠળ યોજવામાં આવી છે. એરો ઇન્ડિયા-21 એ પ્રથમ હાઈબ્રીડ ઇવેન્ટ છે જ્યાં વ્યવસાય તત્વ ભૌતિક અને આભાસી રીતે બનશે.
- એરો ઇન્ડિયાની પ્રથમ આવૃત્તિ 1996 માં યોજાઈ હતી.
- એરો ઇન્ડિયા-21નો મુસદ્દો સંરક્ષણ ઉત્પાદન અને નિકાસ પ્રોત્સાહન નીતિ 2020ને અનુલક્ષીને યોજવાનું છે.

સંરક્ષણ પ્રદર્શન સંસ્થા

- સંરક્ષણ પ્રદર્શન સંસ્થાની સ્થાપના 1981 માં કરવામાં આવી હતી. ભારતીય સંરક્ષણ ઉદ્યોગની નિકાસ સંભાવનાને પ્રોત્સાહન આપવા માટે તેની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી. તે ડિકેન્સ જેવા આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રદર્શનો યોજવા માટે જવાબદાર છે.

સંરક્ષણ ઉત્પાદન અને નિકાસ પ્રોત્સાહન નીતિ, 2020

- હાલમાં સંરક્ષણ ઉદ્યોગનું કદ 80,000 કરોડ છે. તેમાં જાહેર ક્ષેત્રનું યોગદાન રૂ. 63,000 કરોડ અને ખાનગી ક્ષેત્રનું યોગદાન રૂ. 17,000 કરોડ છે. નીતિનો હેતુ ભારતના આત્મનિર્ભર લક્ષ્યોને પ્રાપ્ત કરવામાં ખાનગી ક્ષેત્રની ભાગીદારીમાં વધારો કરવાનો છે.
- નીતિનો મુખ્ય ઉદ્દેશ 2025 સુધીમાં 35,000 કરોડ રૂપિયાની નિકાસ સહિત રૂ. 1,75,000 કરોડનું ટર્ન ઓવર પ્રાપ્ત કરવાનું છે.
- નીતિનો હેતુ સંરક્ષણ આયાત ઘટાડવાનો છે અને ‘મેક ઇન ઇન્ડિયા’ પહેલને વેગ આપવાનો છે.
- હથિયારોની નકારાત્મક સૂચિને સૂચિત કરવામાં આવી હતી નીતિનો હેતુ વર્ષમાં ઓછામાં ઓછા એક વખત સૂચિને અપડેટ કરવાનું છે.

- તમિલનાડુ અને ઉત્તરપ્રદેશમાં સ્થિત દેશના બે સંરક્ષણ કોરિડોરને વધારાનો ટેકો પૂરો પાડીને ઇ-ટાર્ગેટ કરવાનો છે.

S-400 ટ્રાયમ્ફ મિસાઇલ પ્રણાલી

- ભારતીય લશ્કરી નિષ્ણાતોનું પહેલું જૂથ ટૂંક સમયમાં 'S-400 ટ્રાયમ્ફ મિસાઇલ સંરક્ષણ પ્રણાલી' ના તાલીમ કાર્યક્રમમાં ભાગ લેવા મોસ્કો (રશિયા) જશે.

Back to Basics : પૃષ્ઠભૂમિ

- અમેરિકાનો વાંધો અને CAATSA(Countering America's Adversaries Through Sanctions Act) પ્રતિબંધ હોવા છતાં ઓક્ટોબર 2018માં, ભારતે રશિયા સાથે 'S-400 ટ્રાયમ્ફ મિસાઇલ પ્રણાલી' માટે 5.43 અબજ ડોલરના કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા હતા.

S-400 ટ્રાયમ્ફ મિસાઇલ પ્રણાલી

- S-400 ટ્રાયમ્ફ એ રશિયા દ્વારા રચાયેલ એક સપાટીથી વાયુ (SAM)મિસાઇલ પ્રણાલી છે. તે વિશ્વમાં લાંબા અંતરની સપાટીથી હવામાં લડાઈ કામગીરી (Modern Long-Range SAM- MLR SAM) માટે તૈનાત કરવામાં આવેલી સૌથી ખતરનાક આધુનિક મિસાઇલ પ્રણાલી છે. જેને અમેરિકા દ્વારા વિકસિત ટર્મિનલ હાઈ એલ્ટીટ્યૂટ એરિયા ડિકેન્સ સિસ્ટમ (THAAD) કરતા પણ શ્રેષ્ઠ માનવામાં આવે છે.
- આ પ્રણાલી 30 કિ.મી.ની ઊંચાઈ અને 400 કિ.મી.સીમાની અંદર વિમાન, માનવરહિત હવાઈ વાહનો (UAV) અને બેલેસ્ટિક અને ક્રુઝ મિસાઇલો સહિતના તમામ પ્રકારના હવાઈ લક્ષ્યોને તોડી પાડી શકે છે.
- પ્રણાલી વારાફરતી 100 જેટલા હવાઈ લક્ષ્યોને ટ્રેક કરી શકે છે અને તેમાંથી એક સાથે છને લક્ષિત કરી શકે છે.

ભારત માટે મહત્વ

- ચીન પણ આ પ્રણાલી ખરીદી રહ્યું છે, ચીને 2015માં રશિયા સાથે આ પ્રણાલીના છ યુનિટની ખરીદી માટે કરાર કર્યો હતો, તેની ડિલિવરી જાન્યુઆરી 2018માં શરૂ થઈ હતી.
- ચીન દ્વારા S-400 પ્રણાલીના સંપાદનને આ ક્ષેત્રમાં 'ગેમ-ચેન્જર' તરીકે જોવામાં આવે છે. જો કે ભારત સામે તેની અસરકારકતા ખૂબ મર્યાદિત છે.
- F-35 જેવા અદ્યતન લડાકુ વિમાનોની લડાઈ સહિત બે (ચીન અને પાકિસ્તાનના સંદર્ભમાં) યુદ્ધના પડકારોનો સામનો કરવા માટે ભારતને આ પ્રણાલી પ્રાપ્ત કરવી ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ છે.

ભારત-રશિયા સંરક્ષણ સહયોગ

- મહત્વપૂર્ણ સ્તંભો:
- > સંરક્ષણ સહયોગ ભારત-રશિયા વ્યૂહાત્મક ભાગીદારીનો એક મહત્વપૂર્ણ આધાર છે.
- નિયમિત બેઠકો:
- > ભારત અને રશિયાના સંરક્ષણ પ્રધાનો રશિયા અને ભારતમાં વાર્ષિક ધોરણે બંને દેશો વચ્ચે સક્રિય પ્રોજેક્ટ્સની સમીક્ષા કરવા અને અન્ય સૈન્ય તકનીકી સહકાર મુદ્દાઓ પર ચર્ચા કરવા મળે છે.
- > 2008માં, કેન્દ્રીય સંરક્ષણ મંત્રાલય (ભારત) ના સંરક્ષણ સચિવ અને રશિયાના સૈન્ય તકનીકી સહકાર (FSMTC) ના નિયામકની સહ-અધ્યક્ષતા હેઠળ 'હાઈ લેવલ મોનિટરિંગ કમિટી' (HLMC) ની રચના કરવામાં આવી હતી.
- સંબંધોમાં ઘટાડો:
- > શીત યુદ્ધ પછીના સમયગાળામાં, ભારત અને રશિયાના આર્થિક સંબંધોમાં ઘટાડો જોવા મળ્યો હતો અને તાજેતરના વર્ષોમાં યુ.એસ. ભારતને ટોચના હથિયાર સપ્લાયર તરીકે ઉભરી આવ્યો હતો, જેને રશિયાને હથિયાર સપ્લાયર તરીકે બીજા સ્થાન(2011-13ના આંકડા પર આધારિત) પર ઘટકેલ્યો હતો.

વર્તમાન પરિસ્થિતિ

- > વર્ષ 2013-14માં સંરક્ષણ પ્રાપ્તિમાં થયેલા ઘટાડાને સુધારવામાં આવ્યો અને CAATSA હેઠળ પ્રતિબંધોનો ડર હોવા છતાં S-400 એર ડિફેન્સ મિસાઈલ પ્રણાલી' જેવા મહત્વના સોદા શરૂ કરાયા હતા.
- > તાજેતરના વર્ષોમાં, ભારત ઈઝરાઈલ, યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ અને ફ્રાન્સ સાથેના કરાર દ્વારા તેના સંરક્ષણ પુરવઠાને વિકેન્દ્રિત કરવાનો પ્રયાસ કરી રહ્યું છે, પરંતુ રશિયા હજી પણ મોટો સપ્લાયર રહ્યો છે. આ બંને દેશો વચ્ચેના તાજેતરના વિકાસના આધારે સમજી શકાય છે
- > ભારતે રશિયા પાસેથી 2.4 અબજ ડોલરના મિગ-29 અને સુખોઈ-30 MKI લડાયક વિમાનોના સંપાદન માટેની દરખાસ્તોને મંજૂરી આપી દીધી છે.
- > બંને પક્ષો AK-203 રાઈફલ્સ અને 200 Ka-226T યુટિલિટી હેલિકોપ્ટરની સપ્લાય કરારના અમલીકરણ માટે સફળતાપૂર્વક આગળ વધી રહ્યા છે.
- > સ્ટીમ્સન સેન્ટર દ્વારા પ્રકાશિત અપ્રયયન મુજબ હાલમાં ભારતીય લશ્કરી સેવામાં 86% ઉપકરણો, શસ્ત્રો અને પ્લેટફોર્મ રશિયન મૂળના છે.

આચાતથી લઈને સંયુક્ત ઉત્પાદન સુધી

- > સમય જતાં, બંને દેશો વચ્ચે લશ્કરી તકનીકી ક્ષેત્રનો સહયોગ વિશુદ્ધરૂપે ખરીદનાર-વેચનાર સંબંધથી સંયુક્ત સંશોધન, ડિઝાઈન, વિકાસ અને અદ્યતન લશ્કરી પ્લેટફોર્મના ઉત્પાદન માટે વિકસિત થયો છે.

- > બ્રહ્મોસ ક્રુઝ મિસાઈલનું ઉત્પાદન આ પ્રકારનાં સહકારનું ઉદાહરણ છે.

સૈન્ય ક્વાયત

- > યુદ્ધાભ્યાસ ઈન્દ્ર એ ભારત અને રશિયાના સૈન્ય વચ્ચે યોજાયેલ સંયુક્ત ત્રિ-સેવા ક્વાયત છે.
- > ભારતમાં રશિયન મૂળના લશ્કરી સાધનોની જમાવટ
- નૌસેના:
- > ભારતીય નૌકાદળના એકમાત્ર સક્રિય વિમાનવાહક જહાજ INS વિક્રમાદિત્યને રશિયાથી લેવામાં આવ્યું છે. પરમાણુ સક્ષમ સબમરીન ચક-2 પણ રશિયાથી લેવામાં આવી છે.
- સૈન્ય:
- > ભારતીય સૈન્યની T-90 અને T-72 મુખ્ય યુદ્ધ ટેન્કો રશિયન મૂળની છે.
- વાયુ સેના:
- > ભારતીય વાયુસેનાનું સુખોઈ-30 MKI ફાઈટર એરક્રાફ્ટ પણ રશિયા પાસેથી ખરીદવામાં આવ્યું છે.

વૈકલ્પિક કેન્સર વિરોધી ઉપચાર

- > વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજી વિભાગના 'ટ્રાન્સજેનિક ઝેબ્રાફિશનો ઉપયોગ કરીને વૈકલ્પિક કેન્સર ઉપચાર' પ્રેરિત સંશોધન માટેના ઈનસ્પાયર(Innovation in Science Pursuit for Inspired Research- INSPIRE) ફેકલ્ટી દ્વારા એન્જ્યોજેનિક પર કામ કરવામાં આવી રહ્યું છે.
- > INSPIRE એ એક નવીન / પ્રગતિશીલ પ્રોગ્રામ છે જેનું પ્રાયોજિત અને વિજ્ઞાનના ક્ષેત્રમાં પ્રતિભા આકર્ષિત કરવાના હેતુથી DST દ્વારા સંચાલિત કરવામાં આવે છે. તેની શરૂઆત વર્ષ 2008 માં કરવામાં આવી હતી.
- > INSPIREનો ઉદ્દેશ દેશના યુવાનોને વિજ્ઞાનની સર્જનાત્મક શોધમાં પ્રોત્સાહન આપવું, વિજ્ઞાન અને સંશોધનનો અભ્યાસ કરવા માટે યુવા પ્રતિભાને આકર્ષિત કરવું અને વિજ્ઞાન અને તકનીકી પ્રણાલીને મજબૂત અને વિસ્તૃત કરવાના હેતુથી મહત્વપૂર્ણ માનવ સંસાધન પૂલ બનાવવો એ વિકાસના આધાર પર પદ્ધતિનું વિસ્તરણ કરવું.

Back to Basics : એન્જ્યોજેનેસિસ

- > તે એક શારીરિક પ્રક્રિયા છે જેમાં પહેલાથી અસ્તિત્વમાં રહેલા વાહિનીઓ (વેસેલ્સ) માં નવી રક્તવાહિનીઓ રચાય છે.
- > કેન્સરની વૃદ્ધિમાં એન્જ્યોજેનેસિસની મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા છે કારણ કે ગાંઠો કદમાં વધવા માટે રક્ત પુરવઠાની જરૂર હોય છે. ગાંઠ રક્તકણોના વિકાસને ઉત્તેજિત કરે છે જે રાસાયણિક સંકેતોને બંધ કરીને એન્જ્યોજેનેસિસને ઉત્તેજિત કરે છે.
- > કીમોથેરાપી પછી એન્ટી-કેન્સર ઉપચાર એ ટ્યુમર એન્જ્યોજેનેસિસને રોકવા માટે એક લોકપ્રિય વ્યૂહરચના બની છે.



- > એજ્યોજેનેસિસ અવરોધકો કેન્સર સામે ઉપયોગમાં લેવાતા અનન્ય એજન્ટો છે કારણ કે તે જાતે ગાંઠ કોષોના વિકાસને અટકાવવા કરતાં ગાંઠ કોશિકાઓ વિકસિત રક્તવાહિનીઓના વિકાસને અવરોધિત કરીને કાર્ય કરે છે.

એન્ટી-એજ્યોજેનિક દવાઓની શ્રેણી

- > જો કે, એન્ટી-એજ્યોજેનિક ડ્રગ્સ, જે તબીબી રૂપે સ્વીકૃત છે, તે ગાંઠની એજ્યોજેનેસિસને ટેકો આપતા અણુઓના પ્રવાહને સમાવિષ્ટ વિવિધ વળતર આપતી પ્રક્રિયાઓના સમાંતર સક્રિયકરણને લીધે બિનઅસરકારક સાબિત થાય છે.

વૈકલ્પિક કેન્સર વિરોધી ઉપચાર

- > વૈજ્ઞાનિકો વૈકલ્પિક કેન્સર વિરોધી ઉપચારની શોધ કરી રહ્યા છે, જેમાં ગાંઠને કારણે નવી રક્ત વાહિનીઓ થાય છે જે શરીરની પેશીઓને ઓક્સિજન અને પોષક તત્વોની સપ્લાય સુનિશ્ચિત કરે છે.
- > ઈન્સ્પાયર ફેકલ્ટી એ કેન્સર થેરેપીના મુખ્ય લક્ષ્ય તરીકે એજ્યોજેનેસિસ સૂચવતા સંકેત આપતી પદ્ધતિઓની ભૂમિકાની શોધ કરી રહી છે.
- > તે ઈન્સ્પાયર ફેકલ્ટી દ્વારા પણ જાણવા મળ્યું છે કે નાઈટ્રિક ઓક્સાઈડ (NO) ગાંઠના માઈક્રોએનવાયરમેન્ટ હેઠળ એજ્યોજેનેસિસ બંધ કરવામાં મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા ભજવે છે અને તે મેલાટોનિન હોર્મોન ગાંઠની એજ્યોજેનેસિસ (ટ્યુમર એજ્યોજેનેસિસ) ને દબાવે છે.
- > અસરકારક કેન્સર વિરોધી સારવારના વિકાસમાં વળતરની કાર્યવાહી સંભવિત ઉપચારાત્મક લક્ષ્ય હોઈ શકે છે.

ટ્રાન્સજેનિક ઝેબ્રાફિશ પ્લેટફોર્મ (TZP)

- > ઈન્સ્પાયર ફેકલ્ટી ગાંઠના માઈક્રોએનવાયરમેન્ટમાં વળતર આપતી એજ્યોજેનેસિસ પ્રક્રિયાઓનો હેતુ રાખીને CRISPR/Cas9 જનીન-સંપાદન ટૂલનો ઉપયોગ કરીને ટ્રાન્સજેનિક ઝેબ્રાફિશ (જેમના બાહ્ય જનીનોને તેમના જીનોમમાં ઉમેરવામાં આવી છે) વિકસિત કરવાનું કામ કરી રહી છે.
- ઝેબ્રાફિશ મોડેલનો ઉપયોગ કરવા માટેનું કારણ:
- > ટ્રાન્સજેનિક ઝેબ્રાફિશ મોડેલ તેની ઝડપી વૃદ્ધિ, અર્ધપારદર્શકતા, વંશમાં તેની ઊંચી વૃદ્ધિ અને આગળ અને વિપરીત જીન મેનીપ્યુલેશન માટેની એક સરળ તકનીકને કારણે અંતઃસંવેદનશીલ એજ્યોજેનેસિસ અભ્યાસ માટે પસંદ કરવામાં આવી છે.

પાર્કર સોલર પ્રોબ

- > તાજેતરમાં, પાર્કર સોલર પ્રોબે સાતમી વખત સૂર્યની ફરતે સફળ પરિભ્રમણ પૂર્ણ કર્યું છે.

- > હજી સુધી, પાર્કર સોલર પ્રોબ સિવાય કોઈ પણ સૂર્યની નજીકની સપાટી પર પહોંચ્યું નથી. 17 જાન્યુઆરીએ પાર્કર સોલર પ્રોબે 289,932 માઈલ પ્રતિ કલાકની ઝડપે ઉડતા સૂર્યની સપાટીથી માત્ર 4 મિલિયન માઈલ (13.5 મિલિયન કિલોમીટર) ની મુસાફરી કરી.
- > તેના સાત વર્ષના મિશન દરમિયાન, બે વર્ષમાં, પાર્કર સોલર પ્રોબ અવકાશયાન સૂર્યની સપાટીથી 4 મિલિયન માઈલની ઉપર જશે.

Back to Basics : મિશન વિશે

- > નાસાનું ઐતિહાસિક પાર્કર સોલર પ્રોબ મિશન સૂર્ય વિશેની અત્યાર સુધીની જાણીતી માહિતીમાં ક્રાંતિ લાવશે, જ્યાં બદલાતી પરિસ્થિતિઓ સૌરમંડળમાં પ્રસારિત થાય છે, પૃથ્વી અને અન્ય વિશ્વને અસર કરે છે.
- > પાર્કર સોલર પ્રોબ બીજા કોઈ પણ અવકાશયાનની તુલનામાં આત્યંતિક ગરમી અને કિરણોત્સર્ગનો સામનો કરશે તે સૂર્યના વાતાવરણની ખૂબ નજીક જશે અને છેવટે માનવતાને તારાનું સૌથી નજીકનું નિરીક્ષણ પૂરું પાડશે.

પાર્કર સોલર પ્રોબની યાત્રા

- > સૂર્યના વાતાવરણના રહસ્યોને ઉજાગર કરવા માટે, પાર્કર સોલર પ્રોબ લગભગ સાત વર્ષમાં સાત પરિભ્રમણ દરમિયાન શુક્રના ગુરૂત્વાકર્ષણનો ઉપયોગ કરશે અને ધીમે ધીમે તેની ભ્રમણકક્ષા સૂર્યની નજીક સ્થાપિત કરશે.
- > પાર્કર સોલર પ્રોબ અવકાશયાન સૂર્યના વાતાવરણમાંથી સૂર્યની સપાટીથી 9 મિલિયન માઈલ અને બુધની કક્ષાની અંદરથી પસાર થશે.

મિશનનું લક્ષ્ય

- > મિશનનું મુખ્ય વૈજ્ઞાનિક લક્ષ્ય એ શોધવાનું છે કે સૌર કોરોનામાંથી કેવી રીતે ઊર્જા અને ગરમી પ્રવાહિત થાય છે, અને સૌર પવન અને સૌર ઊર્જાના કણોને ઉત્તેજિત કરનારા પરિબળો કયા છે?
- પાર્કર સોલર પ્રોબનાં ત્રણ વ્યાપક વૈજ્ઞાનિક ઉદ્દેશો છે:
- > સૌર કોરોના અને સૌર પવનને ગરમ કરે છે અને વેગ આપે છે તે ઊર્જાના પ્રવાહની તપાસ.
- > સૌર પવન સ્રોતો પર પ્લાઝ્મા અને ચુંબકીય ક્ષેત્રની રચના અને ગતિશીલતાનું નિર્ધારણ કરવું.
- > ઊર્જાના કણોનો વેગ અને પરિવહન કરતી પ્રણાલીની શોધખોળ.
- 'કોરોના' નો અભ્યાસ કરવા માટેનું કારણ:
- > કોરોનાનું તાપમાન સૂર્યની સપાટી કરતા ઘણું વધારે છે. કોરોના સૌરમંડળમાં, એટલે કે, સૌર પવનમાં ચાર્જ થયેલ કણોના સતત પ્રવાહને જન્મ આપે છે. આ અણુધારા સૌર પવન આપણા ગ્રહના ચુંબકીય ક્ષેત્રમાં ખલેલ પહોંચાડે છે અને પૃથ્વી પરની સંચાર તકનીકનો નાશ કરવામાં સક્ષમ છે. નાસાને આશા છે કે આ તારણો વૈજ્ઞાનિકોને પૃથ્વીના અવકાશ વાતાવરણમાં પરિવર્તનની આગાહી કરવામાં મદદ કરશે.

છેવટે, ભારત કેમ 'પરમાણુ શસ્ત્રોની પ્રતિબંધ અંગેની સંધિ'નું સમર્થન નથી કરી રહ્યું?

- > ભારતે તાજેતરમાં એક ઘોષણા કરી હતી કે તે 'પરમાણુ શસ્ત્રોની પ્રતિબંધ અંગેની સંધિ'નું સમર્થન કરતું નથી અને સંધિ માટે બાધ્ય નથી.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દા

- > સંયુક્ત રાષ્ટ્ર મહાસભા (UNGA) એ વર્ષ 2017માં 'પરમાણુ શસ્ત્રોની પ્રતિબંધ અંગેની સંધિ'ને મંજૂરી આપી હતી.
- > જોકે, પરમાણુ શસ્ત્રો ધરાવતા નવ દેશોએ તેને સમર્થન આપ્યું નથી.
- > નાટો જોડાણ દ્વારા પણ સંધિનું સમર્થન આપવામાં આવ્યું નહોતું.
- > તે છતાં, સંધિ 22 જાન્યુઆરી, 2021 ના રોજ અમલમાં આવી છે.

ભારતનું વલણ

- > ભારતનું કહેવું છે કે તે ઉચ્ચ પ્રાધાન્યતા આપવાનું ચાલુ રાખશે અને સાર્વત્રિક, બિન-ભેદભાવપૂર્ણ અને ચકાસી શકાય તેવા પરમાણુ નિ:શસ્ત્રીકરણ માટે પ્રતિબદ્ધ રહેશે.
- > વિદેશ મંત્રાલયે વધુમાં કહ્યું કે, ભારતે પરમાણુ શસ્ત્રોના પ્રતિબંધ અંગેની સંધિ અંતર્ગત વાટાઘાટોમાં ભાગ લીધો નથી, તેથી ભારત સંધિનો ભાગ નહીં બને.
- > તેમ છતાં, ભારતે 'નિ:શસ્ત્રીકરણ પરની પરિષદમાં વ્યાપક પરમાણુ શસ્ત્રો સંમેલન' (Comprehensive Nuclear Weapons Convention in the Conference on Disarmament) પર વાટાઘાટો શરૂ કરવા માટે પોતાનું સમર્થન દર્શાવ્યું હતું. આ એકમાત્ર બહુપક્ષીય નિ:શસ્ત્રીકરણ વાટાઘાટ મંચ છે જે સર્વસંમતિના ધોરણે કામ કરે છે.

પરમાણુ શસ્ત્રો પર પ્રતિબંધ સંધિ(TPNW)

- > પરમાણુ શસ્ત્રો પર પ્રતિબંધ સંધિ(TPNW)ને જુલાઈ 2017 માં અપનાવવામાં આવી હતી અને જાન્યુઆરી 2021 માં લાગુ થઈ હતી. આ સંધિનો મુખ્ય હેતુ પરમાણુ શસ્ત્રોના ઉપયોગ પર પ્રતિબંધ મૂકવાનો છે.

DRDO દ્વારા આકાશ-NG મિસાઈલનું સફળ પરીક્ષણ

- > સંરક્ષણ સંશોધન અને વિકાસ સંગઠન (DRDO) એ ઓડિશા દરિયાકાંઠેથી સપાટી પરની હવા આકાશ-NG (નવી જનરેશન) મિસાઈલનું સફળતાપૂર્વક પરીક્ષણ કર્યું છે. આ મિસાઈલ હવાઈ જોખમોને અટકાવી શકે છે. આ મિસાઈલ ભારતીય વાયુસેના (IAF) ની સંરક્ષણ પ્રણાલીને વેગ આપવા માટે લોન્ચ કરવામાં આવી છે.

Back to Basics : આકાશ-NG

- > આકાશ-NG એ એક મધ્યમ-અંતરની સપાટીથી હવાઈ મિસાઈલ સંરક્ષણ પ્રણાલી છે.
- > તેનો વિકાસ સંરક્ષણ સંશોધન અને વિકાસ સંગઠન (DRDO) દ્વારા કરવામાં આવ્યો છે.
- > આ મિસાઈલ ભારત ડાયનેમિક્સ લિમિટેડ (BDL) દ્વારા સંયુક્ત રીતે બનાવવામાં આવી છે. આ મિસાઈલ સિસ્ટમ ભારત ડાયનેમિક્સ લિમિટેડ (BDL) દ્વારા બનાવવામાં આવી છે. ભારત ઈલેક્ટ્રોનિક્સ લિમિટેડ (BEL), ટાટા પાવર સ્ટ્રેટિજિક એન્જિનિયરિંગ વિભાગ અને લાર્સન એન્ડ ટર્બોએ રડાર, કંટ્રોલ સેન્ટર, લોન્ચર સિસ્ટમ વિકસાવી છે.
- > આ મિસાઈલ 18,000 મીટરની ઊંચાઈએ 50-60 કિમી દૂર વિમાનને લક્ષ્ય બનાવવાની ક્ષમતા ધરાવે છે.
- > આ મિસાઈલ લડાકુ વિમાન, કુઝ મિસાઈલો અને હવાથી સપાટી મિસાઈલો જેવા હવાઈ લક્ષ્યોને બેઅસર કરી શકે છે.
- > આ મિસાઈલ ભારતીય સેના અને ભારતીય વાયુસેનાના ઓપરેશન હેઠળ છે.
- > તે એકીકૃત રામજેટ-રોકેટ પ્રોપલ્શન સિસ્ટમનો ઉપયોગ કરે છે.
- > ડિસેમ્બર 2020માં, વડાપ્રધાન નરેન્દ્ર મોદીની અધ્યક્ષતામાં સલામતીની મંત્રીમંડળ સમિતિએ આકાશ મિસાઈલ સંરક્ષણ પ્રણાલીના નિકાસને મંજૂરી આપી હતી. પછી ફિલિપાઈન્સ, મલેશિયા, થાઈલેન્ડ, બેલારૂસ, યુએઈ અને વિયેતનામ સહિતના ઘણા દેશોએ આકાશ મિસાઈલ સિસ્ટમમાં રસ દાખવ્યો છે.



આકાશ-NGની વિશેષતા

- આકાશબેટરીમાં એક રાજેન્દ્ર 3D Passive Electronically Scanned Array (PESA) રડાર અને ત્રણ મિસાઈલો સાથે ચાર લોન્ચરનો સમાવેશ થાય છે. દરેક બેટરી 64 લક્ષ્યોને ટ્રેક કરી શકે છે અને 12 સુધી હુમલો કરી શકે છે. તેમાં 60 કિગ્રા ઉચ્ચ વિસ્ફોટક, પૂર્વ-ખંડિત વોરહેડ્સ શામેલ છે. આ મિસાઈલ વાહનોના કાફલાની સુરક્ષા કરવામાં સક્ષમ છે. તે 2,000 કિ.મી.ના ક્ષેત્ર માટે એર ડિફેન્સ મિસાઈલ કવરેજ પ્રદાન કરે છે.

Passive Electronically Scanned Array (PESA)

- PESA એ એન્ટેના છે જેમાં રેડિયો તરંગોના બીમને ઇલેક્ટ્રોનિક રીતે જુદી જુદી દિશામાં નિર્દેશિત કરી શકાય છે. પેડાનો ઉપયોગ રડારમાં ખૂબ થાય છે.

તેજસ - વર્યુઅલ ઇન્ટેલિજન્સ ટૂલ

- 28 જાન્યુઆરીએ, ઇલેક્ટ્રોનિક્સ, ઇન્ફર્મેશન ટેકનોલોજી અને કોમ્યુનિકેશન્સ મંત્રી રવિશંકર પ્રસાદ વર્યુઅલ ઇન્ટેલિજન્સ ટૂલ 'તેજસ' લોન્ચ કરશે.

Back to Basics : મુખ્ય બિંદુ

- તેજસ ડેટામાંથી મહત્વપૂર્ણ માહિતી કાઢશે અને નાગરિક કેન્દ્રિત સેવાઓની યોગ્ય ડિલિવરી સુનિશ્ચિત કરવામાં તેમજ નીતિગત નિર્ણયો અને સરકારી સેવાઓની કાર્યક્ષમતામાં સુધારો કરવામાં મદદ કરશે. રવિશંકર પ્રસાદ તેજસની સાથે 'કોઈપણ જગ્યાએથી કામ'(Work from Anywhere) પોર્ટલ પણ લોન્ચ કરશે. 'Work from Anywhere' એ એક પોર્ટલ છે જે કર્મચારીઓને કોઈપણ જગ્યાએથી મેઈલ, ઇ-ઓફિસ, કેલેન્ડર અને અન્ય વિભાગીય એપ્લિકેશન્સની પહોંચ કરવાની મંજૂરી આપે છે. આ સંચારને સરળ બનાવશે.
- National Informatics Centre Services Inc (NICSI)ની સ્થાપનાના 25 વર્ષ પૂરા થવા માટે આ લોન્ચ કરવામાં આવશે. NICSI નેશનલ ઇન્ફોર્મેટિક્સ સેન્ટર (NIC) ને આધીન છે.

National Informatics Centre Services Inc (NICSI)

- 1995માં NICSI ની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી. NICSI ઇલેક્ટ્રોનિક્સ અને માહિતી ટેકનોલોજી, NIC અને સરકારી સંગઠનો દ્વારા અમલમાં વિવિધ ઇ-ગવર્નન્સ પ્રોજેક્ટ્સ માટે IT સમાધાન પ્રદાન કરે છે.

ઉપેક્ષિત ઉષ્ણકટિબંધીય રોગો

- ઉપેક્ષિત ઉષ્ણકટિબંધીય રોગો (NTD) નો સામનો કરવા માટે કુતુબમિનારને એકતાના સંકેત તરીકે રજૂ કરી તાજેતરમાં જ ભારત વિશ્વમાં જોડાયો હતો.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- આ 30મી જાન્યુઆરીએ મનાવવામાં આવશે તે બીજા વાર્ષિક વિશ્વ NTD દિવસ નિમિત્તે કરવામાં આવ્યું છે.
- વિશ્વ ઉપેક્ષિત ઉષ્ણકટિબંધીય રોગો રોગોને સમાપ્ત કરવાની વૈશ્વિક સમુદાયની પ્રતિબદ્ધતાને પ્રકાશિત કરે છે.
- NTD રોગો વિશ્વના સૌથી પછાત સમુદાયોમાં અપાર દુખનું કારણ બને છે.
- વિશ્વ NTD દિવસના પ્રસંગે, વિશ્વના 25 રાષ્ટ્રોનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા 50 સીમાચિહ્નો રજૂ કરવામાં આવશે. તેઓ ઉજવણી કરશે કે NTDને હરાવવા માટે દુનિયા ક્યાં સુધી એક સાથે આવી છે.

ઉપેક્ષિત ઉષ્ણકટિબંધીય રોગો

- NTD સંયુક્ત રોગોનો વૈવિધ્યસભર જૂથ છે જે ઉષ્ણકટિબંધીય અને ઉષ્ણકટિબંધીય પરિસ્થિતિઓમાં પ્રવર્તે છે.
- આ રોગો દર વર્ષે એક અબજથી વધુ લોકોને અસર કરે છે. આ રોગ સામે લડવામાં, દેશો દર વર્ષે અબજો ડોલરનું રોકાણ કરે છે.
- વસ્તી જે ગરીબીમાં જીવી રહી છે, જ્યાં પૂરતી સ્વચ્છતા નથી, જેઓ ચેપી વેક્ટર, ઘરેલુ પ્રાણીઓ અને પશુધન સાથે ગાઢ સંપર્કમાં છે, તેઓ આવા રોગોથી ખૂબ પ્રભાવિત છે.
- WHO (NO) મુજબ: બુરૂલી અલ્સર, ચાગાસ રોગ, ડેન્ગ્યુ, ચિકનગુનિયા, સ્લીપિંગ સેસીનેસ (હ્યુમન આફ્રિકન ટ્રાઈપોનોસોમિઆસિસ), હેનસેન્સ ડિસીઝ (રક્તપિત્ત), ટ્રેકોમા માયસેટોમા, કોમો-બ્લાસ્ટોમીકોસીસ, માયકોસીસ વગેરે.

ભારતમા NTD કેસ

- મળતી માહિતી મુજબ, વિશ્વભરમાં પાંચમાંથી એક વ્યક્તિ NTDથી અસરગ્રસ્ત છે.
- ભારત વિશ્વનું સૌથી મોટું ઉપેક્ષિત ઘર છે જે મુખ્ય ઉપેક્ષિત ઉષ્ણકટિબંધીય રોગોમાંથી 11 છે.

વિશ્વ NTD દિવસ

- તે એક જાગૃતિ દિવસ છે જે ઉપેક્ષિત ઉષ્ણકટિબંધીય રોગો (NTD) ને સંબોધિત કરે છે. 20 જાન્યુઆરી, 2020 ના રોજ પ્રથમ વખત વિશ્વ NTD દિવસ ઉજવવામાં આવ્યો હતો. 30 જાન્યુઆરી, પર NTD 2012 ની લંડન ઘોષણાની વર્ષગાંઠ છે. લંડનની ઘોષણાએ NTD પર વધુ સહકાર, રોકાણ અને કાર્યવાહી માટે ક્ષેત્રો, દેશો અને રોગ સમુદાયોના ભાગીદારોને એકીકૃત કર્યા છે.

સ્પેસએક્સે સિંગલ રોકેટ પર 143 ઉપગ્રહો લોન્ચ કર્યા

- એલોન મસ્કના સ્પેસએક્સે એક નવો વર્લ્ડ રેકોર્ડ બનાવ્યો છે. તેણે એક જ રોકેટ પર ફાલ્કન 9 રોકેટ નામના 143 ઉપગ્રહો લોન્ચ કર્યા છે. નવા રેકોર્ડ સાથે, સ્પેસએક્સે ભારતીય અવકાશ સંશોધન સંગઠન (ISRO) નો રેકોર્ડ તોડ્યો છે જેણે ફેબ્રુઆરી 2017 માં એક જ લોન્ચિંગ પર 104 ઉપગ્રહોને જમાવટ કર્યા હતા. દરેક સેટેલાઈટ માટે કિલોગ્રામ દીઠ 15,000 ડોલરની કિંમત.

Back to Basics : કયા ઉપગ્રહો લોન્ચ કરવામાં આવ્યા હતા?

- જે 143 ઉપગ્રહો લોન્ચ કરવામાં આવ્યા હતા તેમાં ક્યુબસેટ્સ, માઈક્રોસેટ્સ અને 10 સ્ટારલિંક ઉપગ્રહો નામના વાણિજ્યિક અને સરકારી ઉપગ્રહોનો સમાવેશ થાય છે.
- નાસાનું અવકાશયાન પણ શરૂ કરાયું હતું.

પ્રક્ષેપણનો હેતુ

- સ્પેસએક્સે આ ઉપગ્રહોને 2021 ના અંત સુધીમાં સમગ્ર વિશ્વમાં નજીકના-ગ્લોબલ બ્રોડબેન્ડ ઈન્ટરનેટ કવરેજ પ્રદાન કરવાના ઉદ્દેશથી લોન્ચ કર્યા છે.


ફાલ્કન 9 રોકેટ

- આ રોકેટ આંશિક રીતે ફરીથી વાપરી શકાય તેવું બે-તબક્કાથી ઓર્બિટ મધ્યમ-લિફ્ટ પ્રક્ષેપણ વાહન છે. તે સ્પેસએક્સે દ્વારા ડિઝાઈન અને નિર્માણ કરવામાં આવ્યું છે. પ્રક્ષેપણ તરીકે ક્રિઓજેનિક પ્રવાહી ઓક્સિજન અને રોકેટ-ગ્રેડ કેરોસીન (RP-1) નો ઉપયોગ થાય છે. નામ કાલ્પનિક સ્ટાર વોર્સ અવકાશયાન, મિલેનિયમ ફાલ્કન પરથી લેવામાં આવ્યું છે.

સન-સિંક્રનસ ઓર્બિટ(SSO)

- તેને હિલીઓસિંક્રોનસ ભ્રમણકક્ષા પણ કહેવામાં આવે છે. આ કોઈ ગ્રહની આસપાસ ધ્રુવીય ભ્રમણકક્ષા છે. ભ્રમણકક્ષામાં, ઉપગ્રહ એ જ સ્થાનિક સરેરાશ સૂર્ય સમય પર ગ્રહની સપાટીના કોઈપણ આપેલા બિંદુ ઉપરથી પસાર થાય છે.

PSI/ASIની ગંભીર તૈયારી ઇચ્છતા વિદ્યાર્થીઓ માટે જ



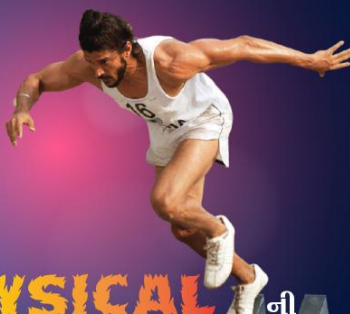
PSI
ASI

નવી બેચ 11-02-2021
OFFLINE
રાજકોટ

11th Feb સુધી

10%

DISCOUNT



PHYSICAL
ની
આક્રમક તૈયારી

SOCIAL DISTANCE મર્યાદિત સંખ્યા


ગણિત, English અને કાયદામાં સ્કોર કરાવવા ગેરન્ટેડ તૈયારી

પોલીસ ભરતીના નિષ્ણાંત ફેકલ્ટીઝ દ્વારા અભ્યાસ

પરીક્ષાલક્ષી To the Point એડવાન્સ લેવલ મટિરીયલ્સ

Daily Test અને Weekly Test દ્વારા સ્ટ્રેટેજિક તૈયારી

ગુજરાત પોલીસમાં
1270થી વધુ સફળ વિદ્યાર્થીઓ



ICE[®]

INSTITUTE FOR COMPETITIVE EXAMS

93757-01110
93280-01110 રાજકોટ

t.me/icerajkotofficial

[f](#) [@](#) [v](#) [i](#) [c](#) [e](#) [r](#) [a](#) [j](#) [k](#) [o](#) [t](#)

એડોપ્શન ગેપ રિપોર્ટ 2020: UNEP

- યુનાઇટેડ નેશન્સ એન્વાયર્નમેન્ટ પ્રોગ્રામ (UNEP) દ્વારા તાજેતરમાં જારી કરવામાં આવેલા 'એડોપ્શન ગેપ રિપોર્ટ 2020' મુજબ વિકાસશીલ દેશો માટે હવામાન પરિવર્તનની અસરોને અનુકૂલન કરવાનો વાર્ષિક ખર્ચ વર્ષ 2050 સુધીમાં લગભગ ચાર ગણો થઈ જશે.
- વર્તમાન અનુમાન મુજબ વિકાસશીલ દેશો માટે આબોહવા પરિવર્તનની અસરોમાં અનુકૂલનની હાલની કિંમત 70 અબજ (રૂ. 1.5લાખ કરોડ) છે, જે 2030 સુધીમાં 140-300 અબજ ડોલર અને 2050 સુધીમાં 280-500 અબજ ડોલર થશે.

Back to Basics : અનુકૂલન ખર્ચ

- અનુકૂલન ખર્ચમાં આયોજન, તૈયારી, સુવિધા અને અનુકૂલન પગલાંના અમલીકરણના ખર્ચ શામેલ છે.
- આ અનુકૂલન નાણાકીય કરતાં વધુ છે અનુકૂલન ખર્ચમાં વધારાને કારણે, જેણે અનુકૂલન નાણાકીય ગેપ બનાવ્યો છે.
- અનુકૂલન નાણાકીય: તે હવામાન પરિવર્તનને કારણે વિકાસશીલ દેશોને થતા નુકસાનને ઘટાડવા માટે નાણાંના પ્રવાહ અથવા ધિરાણનો સંદર્ભ આપે છે.
- અનુકૂલન નાણાકીય ગેપ: આ અનુકૂલન ખર્ચ અને અનુકૂલન નાણાકીય વચ્ચેનો તફાવત છે.
- હકીકતમાં, વિકસિત દેશોમાં અનુકૂલન ખર્ચ વધારે છે, પરંતુ વિકાસશીલ દેશોની GDPના સંબંધમાં તેમને અનુકૂલનનો ભાર વધુ સહન કરવો પડે છે.
- આફ્રિકા અને એશિયાના વિકાસશીલ દેશો, જે એકલા હવામાન પરિવર્તનની અસરોનો સામનો કરવામાં સક્ષમ નથી, અનુકૂલન ખર્ચ દ્વારા સૌથી વધુ અસર પામે છે.

વૈશ્વિક પડકારો

- તાપમાનમાં વધારો:
 - વૈજ્ઞાનિકોએ આગાહી કરી છે કે જો પેરિસ કરાર હેઠળના બધા દેશો વર્તમાન કાર્બન ઘટાડાની પ્રતિબદ્ધતાઓનું પાલન કરશે તો પણ સદીના અંત સુધીમાં પૃથ્વીનું તાપમાન પૂર્વ-ઔદ્યોગિક સ્તરોની તુલનામાં 3 ડિગ્રી સેલ્સિયસ વધશે. જો આપણે વૈશ્વિક તાપમાનમાં થયેલા વધારાને 2° સે અથવા તો 1.5 ડિગ્રી સેલ્સિયસ સુધી મર્યાદિત કરી શકીએ, તો વિશ્વના ગરીબ દેશોએ ઘણા પડકારોનો સામનો કરવો પડશે.
- રોગચાળો:
 - હાલના કોરોના વાયરસ રોગચાળાએ અનુકૂલનના પ્રયત્નોને અસર કરી છે અને તેની અસરો હજી સુધી માપી શકાઈ નથી.
- અન્ય પડકારો:
 - વર્ષ 2020 માં, આપણે પૂર, રોગચાળો, દુષ્કાળ, વાવાઝોડા

અને જંગલોની આગ જેવી આપત્તિજનક આપત્તિઓ જ જોઈ છે, જેણે વિશ્વભરના 50 કરોડ લોકોને અસર કરી છે.

- હવામાન પલટાને વૈશ્વિક અનુકૂલન:
 - વિશ્વના લગભગ ત્રણ ચતુર્થાંશ દેશોએ ઓછામાં ઓછું એક આબોહવા પરિવર્તન અનુકૂલન સાધન અપનાવ્યું છે અને મોટાભાગના વિકાસશીલ દેશો રાષ્ટ્રીય અનુકૂલન યોજનાઓ અપનાવવા તરફ કામ કરી રહ્યા છે.

હવામાન પરિવર્તન સામે લડવાની ભારતની પહેલ

- ભારતે 1 એપ્રિલ, 2020 ના રોજ ભારત સ્ટેજ-IV (BS-IV) ઉત્સર્જન ધોરણોને બદલ્યા છે, જેમાં ભારત સ્ટેજ-VI (BS-VI) ની સ્થાપના કરવામાં આવી છે, તે જાણી શકાય કે આ પરિમાણો અગાઉ 2024 સુધીમાં સ્વીકારવામાં આવશે.
- રાષ્ટ્રીય સ્વચ્છ હવા કાર્યક્રમ (NCAP):
 - તેને જાન્યુઆરી 2019 માં લોન્ચ કરવામાં આવી હતી.
 - વર્ષ 2024 સુધીમાં PM10 અને PM2.5ની સાંદ્રતાને 20-30 ટકા ઘટાડવા માટેના અસ્થાયી લક્ષ્ય સાથેની આ પાંચ વર્ષની ક્રિયા યોજના છે, વર્ષ 2017 ને આધાર વર્ષ તરીકે પસંદ કરવામાં આવ્યું છે.
 - ઉજાલા યોજના હેઠળ 360 મિલિયનથી વધુ LED બલ્બનું વિતરણ કરવામાં આવ્યું છે, પરિણામે દર વર્ષે આશરે 47 અબજ યુનિટ વીજળીની બચત થાય છે અને દર વર્ષે 38 મિલિયન ટન CO₂ નો ઘટાડો થાય છે.
- જવાહરલાલ નેહરૂ રાષ્ટ્રીય સોલર મિશન:
 - વર્ષ 2022 સુધીમાં 20,000 મેગાવોટ ગ્રીડ-કનેક્ટેડ સોલર પાવર ઉત્પાદનનું મહત્વાકાંક્ષી લક્ષ્ય વર્ષ 2009 માં શરૂ કરાયેલા આ મિશન અંતર્ગત નક્કી કરાયું હતું.
 - આ મિશનનો ઉદ્દેશ ભારતના ઊર્જા ઉત્પાદનમાં સૌર ઊર્જાનો હિસ્સો વધારવાનો છે.
- હવામાન પરિવર્તન પર રાષ્ટ્રીય ક્રિયા યોજના (NAPCC):
 - વર્ષ 2008 માં હવામાન પરિવર્તન પર રાષ્ટ્રીય ક્રિયા યોજના શરૂ કરવામાં આવી હતી.
 - તેનો ઉદ્દેશ જન પ્રતિનિધિઓ, વિવિધ સરકારી એજન્સીઓ, વૈજ્ઞાનિકો, ઉદ્યોગ અને સમુદાયોને વાતાવરણમાં પરિવર્તન દ્વારા ઉદ્ભવેલા ખતરા અને તેનાથી કેવી રીતે સામનો કરવો તે અંગે જાગૃત કરવાનું છે.

યુનાઇટેડ નેશન્સ એન્વાયર્નમેન્ટ પ્રોગ્રામ(UNEP)

- 05 જૂન 1972 ના રોજ સ્થાપિત યુનાઇટેડ નેશન્સ એન્વાયર્નમેન્ટ પ્રોગ્રામ (UNEP) એક વૈશ્વિક પર્યાવરણીય ઓથોરિટી છે.
- કાર્યો:
 - તેનું પ્રાથમિક કાર્ય વૈશ્વિક પર્યાવરણીય કાર્યસૂચિ નક્કી કરવી, યુનાઇટેડ નેશન્સ સિસ્ટમની અંદર ટકાઉ વિકાસને પ્રોત્સાહન

- આપવાનું અને વૈશ્વિક પર્યાવરણીય સંરક્ષણ માટેના સત્તાવાર અધિકતા તરીકે કાર્ય કરવાનું છે.
- > મુખ્ય અહેવાલો: ઉત્સર્જન ગેપ અહેવાલ, વૈશ્વિક પર્યાવરણ આઉટલુક, સ્વસ્થ ગ્રહમાં રોકાણ અહેવાલ.
- > મુખ્ય અભિયાનો: 'બીટ પ્રદૂષણ', 'UN75', વિશ્વ પર્યાવરણ દિવસ, વાઈલ્ડ ફોર લાઈફ.
- મુખ્ય મથક:
- > નૈરોબી (કેન્યા)

1G ઇથેનોલના ઉત્પાદન માટેની સુધારેલી યોજના

- > તાજેતરમાં, ખાદ્ય અને સાર્વજનિક વિતરણ વિભાગે પ્રથમ પેઢી (1G) ઇથેનોલ ઉત્પાદન માટે આર્થિક સહાય આપવા માટે અગાઉ અમલમાં મૂકાયેલી આ યોજનામાં કેટલાક સુધારા કર્યા છે.
- > તેનો હેતુ પેટ્રોલ (ઇથેનોલ મિશ્રણ કાર્યક્રમ) સાથે ઇથેનોલ સંમિશ્રણ લક્ષ્યો હાંસલ કરવાનું છે.

Back to Basics : ઇથેનોલ મિશ્રણ કાર્યક્રમ

- હેતુ:
- > તેનો હેતુ પેટ્રોલમાં ઇથેનોલ ભેળવાનો છે, જેથી તેને બાયોફ્યુઅલની શ્રેણીમાં લાવી શકાય. આના પરિણામે બળ તણની આયાતમાં ઘટાડો અને કાર્બન ઉત્સર્જનમાં ઘટાડો થવાને કારણે લાખો ડોલરની બચત થશે.
- ધ્યેય:
- > 2025 સુધીમાં 20% દ્વારા ઇથેનોલ મિશ્રણમાં વધારો.
- અનાજમાંથી ઇથેનોલ નિષ્કર્ષણ:
- > વર્ષ 2018 માં કેન્દ્ર સરકારે મકાઈ, જુવાર, ફળો, શાકભાજી વગેરેના વધારાના જથ્થામાંથી બળતણ કાઢવા EBP કાર્યક્રમનો વિસ્તાર વધાર્યો હતો.
- > આ કાર્યક્રમ અંતર્ગત ફક્ત શેરડીના ઉત્પાદનને ઇથેનોલમાં રૂપાંતરિત કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.
- > ઇથેનોલ નિસ્યંદન ક્ષમતાના વિસ્તરણ માટે નાણાકીય સહાય—આ ક્ષેત્રમાં ભંડોળને પ્રોત્સાહન આપવા માટે સરકાર વ્યાજની ગ્રાન્ટ (લોન પર) પ્રદાન કરશે.
- > અનાજ (ચોખા, ઘઉં, જવ, મકાઈ અને જુવાર), શેરડી, બીટરૂટ વગેરે જેવા ખાદ્ય પદાર્થોમાંથી ઇથેનોલના પ્રથમ પેઢી (1G) ઉત્પાદન માટે ભટ્ટીઓ સુયોજિત કરવી.
- > બેવડા ઉદ્દેશ્ય માટે શેરડી આધારિત ભટ્ટીઓને અનાજ ભટ્ટીઓમાં ફેરવવું.

અપેક્ષિત લાભ

- ખેડૂતોની આવક વધારો:
- > પાકને વૈવિધ્યીકરણ કરવા ખેડૂતોને સુવિધા આપવી, ખાસ કરીને મકાઈની ખેતી, જેને શેરડી અને ચોખા કરતા ઓછા પાણીની જરૂર પડે છે.

- રોજગાર જોગવાઈ:
- > ક્ષમતા વધારવા અથવા નવી ભટ્ટીઓ લગાવવામાં રોકાણ કરવાથી ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં નવી રોજગારની તકો ઊભી થશે.
- વિકેન્દ્રિત ઇથેનોલના ઉત્પાદનને પ્રોત્સાહન:
- > દેશના વિવિધ પ્રદેશોમાં નવી અનાજ આધારિત નિસ્યંદિઓની સ્થાપનાથી ઇથેનોલના વિકેન્દ્રિત ઉત્પાદન તરફ દોરી જશે જે પરિવહન ખર્ચમાં નોંધપાત્ર બચાવ કરશે અને આ રીતે સંમિશ્રિત લક્ષ્યને પૂર્ણ કરવામાં વિલંબ અટકાવશે.

સંબંધિત પહેલ

- E20 બળતણ:
- > અગાઉ, ભારત સરકારે E20 બળતણ (ગેસોલિન સાથે 20% ઇથેનોલનું મિશ્રણ) અપનાવવા માટે જાહેર ટિપ્પણીઓને આમંત્રણ આપ્યું હતું.
- પ્રધાનમંત્રી JI-VAN યોજના, 2019:
- > આ યોજનાનો ઉદ્દેશ બીજી પેઢી (2G) ઇથેનોલ ઉત્પાદન માટે વ્યાપારી પ્રોજેક્ટ સ્થાપવા અને આ ક્ષેત્રમાં સંશોધન અને વિકાસને પ્રોત્સાહન આપવા માટે ઈકોસિસ્ટમ બનાવવાનો છે.
- GST ઘટાડો:
- > સરકારે બળતણમાં ઇથેનોલનું મિશ્રણ કરવા માટે તેના પર લાદવામાં આવેલા GSTને 18% થી ઘટાડીને 5% કર્યો છે.
- રાષ્ટ્રીય બાયોફ્યુઅલ નીતિ-2018:
- > આ નીતિમાં 'આધારભૂત બાયો ફ્યુઅલ' એટલે કે પ્રથમ પેઢી (1G) બાયોઇથેનોલ અને બાયોડિઝલ અને 'વિકસિત બાયો ઈંધણ' એટલે કે બીજી પેઢી (2G) ઇથેનોલ, કોર્પોરેશનના સોલિડ વેસ્ટ (MSW) માંથી ડ્રોપ-ઇન ઈંધણ આવરી લેવામાં આવે છે. આ ઈંધણ, ત્રીજી પેઢી (3G) બાયોફ્યુઅલ, બાયો CNG વગેરેનું વર્ગીકરણ કરવામાં આવ્યું છે, જેથી દરેક વર્ગમાં યોગ્ય નાણાકીય અને આર્થિક પ્રોત્સાહનો વધારી શકાય.

આગળનો માર્ગ

- > બાયોફ્યુઅલ નીતિ અને ઇથેનોલ સંમિશ્રણ કાર્યક્રમનું યોગ્ય અમલીકરણ સુનિશ્ચિત કરવું આવશ્યક છે, સાથે સાથે ધ્યાન આપ્યું છે કે ઇથેનોલ ઉત્પાદન કાર્યક્રમોના પ્રોત્સાહનથી બળતણ અને ખાદ્ય જરૂરિયાતો વચ્ચે હરીફાઈ ઊભી થતી નથી, પરંતુ બળતણ ઉત્પાદન માટે માત્ર સરપ્લસ ખાદ્ય પાકનો જ ઉપયોગ કરવો જોઈએ.
- > ત્રીજી પેઢી (શેવાળ) અને ચોથી પેઢીના બાયોફ્યુઅલ (આનુવંશિક રીતે સંશોધિત છોડ અથવા બાયોમાસથી મેળવાયેલા) જેવા વિકલ્પોને પ્રોત્સાહન આપવું જોઈએ.



सरकारनी विनिवेश योजनाओ

- ताजंतरमां, नाशां मंत्रालये कोविड-19 रोगयाणाने कारणे पवन हंसना व्यूहात्मक विनिवेश माटे बोलीओनीनी मुद्दत अेक मडिना माटे लंबावी छे.
- नवी दिल्डी स्थित पवन हंस लिमिटेड अेक डेलिकोप्टर सेवा कंपनी छे. ते मिनि रत्न-श्रेणीनी ज़ाडेर क्षेत्रनुं उपकम छे.

Back to Basics : मुख्य मुद्दाओ

- वर्ष 2020-21ना वर्ष माटे सरकारना विनिवेश लक्ष्यांकः
- सरकारे वर्ष 2020-21मां विनिवेश द्वारा रू. 2.1 लाख करोड अेकत्रित करवानी योजना बनावी छे, जेमांथी केटलाक शेर वेथीने अत्यार सुधीमां लगभग 14,000 करोड अेकत्र करवामां आव्या छे.
- नवी ज़ाडेर क्षेत्रनी नीतिः
- सरकारे 'आत्मनिर्भर भारत अभियान'ना भाग रुपे मे 2020 मां ज़ाडेरत करी डती के व्यूडरयनात्मक क्षेत्रोमां मडतम यार ज़ाडेर क्षेत्रनी कंपनीओ डशे अने आपरे अन्य क्षेत्रोमां राजयनी मालिकीनी कंपनीओनुं भानगीकरष करवामां आवशे.
- आ नीति अंतर्गत, व्यूडरयनात्मक क्षेत्रो माटे सूचि ज़ाडेर करवामां आवशे जेमां भानगी कंपनीओ उपरांत ओछामां ओछा अेक अने मडतम यार ज़ाडेर क्षेत्रना उद्योगो डशे.
- अन्य क्षेत्रोमां, सेन्ट्रल पब्लिक सेक्टर अेन्टरप्राईज (CPSE) ना औचित्यना आधारे भानगीकरष करवामां आवशे.
- वर्तमान परिस्थितिः
- पवन हंस विनिवेश माटेनी बोली समयभर्याडा अेक मडिना वधारवामां आवी छे.
- अेर ईन्डिया अने भारत पेट्रोलियम कोर्पोरेशन लिमिटेड (BPCL) जेवी ज़ाडेर क्षेत्रनी कंपनीओनुं व्यूहात्मक वेयाष आ वर्षे पूर्ण थवानी संभावना नथी.
- भजरोमां भारतीय ज़वन वीमा निगम(LIC)नी सूचि बनाववा माटे LIC अधिनियम, 1986 मां वधु सुधारानी ज़रूर छे.

विनिवेश

- विनिवेश अेटले सरकार द्वारा संपत्तिनुं वेयाष अथवा रूषामुक्ति आमां केन्द्रिय अने राजयना ज़ाडेर क्षेत्रना साडसो, प्रोजेक्ट्स अथवा अन्य स्थावर मिलकतो शामेल छे.
- जेम अन्य नियमित स्रोतोथी थती आवकनी अछतने पछोथी वणे छे, तेवी ज रीते सरकार द्वारा सरकार द्वारा भंडोण ठिभुं करवा माटे सरकार द्वारा भारष घटाडवा अथवा विशिष्ट ज़रीयातोने पछोथी वणवा माटे विनिवेश करवामां आवे छे.
- व्यूहात्मक विनिवेशमां मालिकीनुं डस्तांतरष अने ज़ाडेर क्षेत्रना अेकमनुं नियंत्रष भीज् अेन्टिटी (मोटे भागे भानगी क्षेत्रनी अेन्टिटी) मां शामेल छे.

- सरण विनिवेशथी विपरीत, व्यूहात्मक वेयाष अथवा विनिवेश अेक प्रकारना भानगीकरषनो संदर्भ आपे छे.
- व्यूहात्मक वेयाषने विनिवेश कमिशन द्वारा सेन्ट्रल पब्लिक सेक्टर अेन्टरप्राईज (CPSE) मां सरकारना डिस्साना 50 टका डिस्सा अथवा सक्षम अधिकारी द्वारा निर्धारित ठिंथी टकावारी, तेमज तेमांना साडसो तरीके वेयाष तरीके व्याप्यायित करवामां आवी छे. व्यवस्थापन नियंत्रषनुं स्थानांतरष पष शामेल छे.
- रोकाष अने ज़ाडेर संपत्ति संयालन विभाग-नाशां मंत्रालय डेडणनो DIPAM अे ज़ाडेर क्षेत्रना उपकमो (PSU)मां व्यूहात्मक डिस्सोना वेयाष माटे नोडल विभाग छे.
- भारतमां व्यूहात्मक विनिवेश अे मूण आर्थिक सिद्धांत द्वारा मार्गदर्शन आपवामां आवे छे, जयां प्रतिस्पर्धात्मक भज्जर छे त्यां सरकारे उत्पादन अने सेवाओ साथे जोडावा जोईअे नडीं.
- विविध परिभणोने लीधे, आवी संस्थाओनी आर्थिक संभावनाने व्यूहात्मक रोकाषकारो द्वारा वधु सारी रीते विकसित करी शकाय छे, उदाहरष तरीके मूडी, तकनीकी सुधारषा अने कार्यक्षम संयालन पद्धतिओ द्वारा.

विनिवेश प्रक्रिया ज़रूरी

- आर्थिक पुनःप्राप्ति माटे संसाधनो अेकत्रित करवा अने आरोग्य संभाण माटेनी ठिंथी अपेक्षाओ पूरी करवा माटे सरकारनुं डभाष छे.
- ज़ाडेर भर्यमां थयेला वधाराने मोटाभागे आगामी भजेटमां विनिवेशनी आवक अने नाशाकीय संपत्तिनुं वेयाष करीने पूर्ण करवुं पडशे.
- भिन-व्यूहात्मक क्षेत्रोमां सरकारनी संडोवषी घटाडवी.

रूडटोप सौर योजना

- ताजंतरमां, नवाअनेनवीनीकरषीय ठिर्जमंत्रालय (MNRE) अे रूडटोप सौर योजना संबंधित परामर्श ज़ारी कर्या छे.
- नवा अने नवीनीकरषीय ठिर्ज मंत्रालय घरोनी छत पर सोलर पेनल्स लगावीने सौर ठिर्ज उत्पादन करवा माटे ग्रीडथी जोडायेल रूडटोप सोलर योजना (तभक्को-II) अमलमां मूकशे.

Back to Basics : ग्रीड कनेक्टेड रूडटोप सोलर योजना (बीजे तभक्को)

- आ प्रोजेक्टनुं लक्ष्य रूडटोप सोलर योजनाथी वर्ष 2022 सुधीमां 40,000 मेगावोटनी संयित सोलर पावर क्षमता प्राप्त करवानुं छे.
- तेमां ग्रीडथी जोडायेल छत अथवा नानी सोलर डोटोवोल्टेईक (SPV) प्रषाली डोय छे, जेमां SPV पेनलमांथी उत्पादन थयेल DC करंट पावर कन्डीशनींग अेकमनी मडदथी AC करंटमां डेरवाय छे अने ग्रीड संयालित छे.

કાર્યક્રમના મુખ્ય ઉદ્દેશો

- > રહેણાંક, સમુદાય, સંસ્થાકીય, ઔદ્યોગિક અને વ્યાપારી સંસ્થાઓ વચ્ચે ગ્રીડથી જોડાયેલ SPV છત અને નાના SPV વીજ ઉત્પાદનને પ્રોત્સાહન આપવું.
- > અશિમભૂત ઈંધણ આધારિત વીજ ઉત્પાદન પર નિર્ભરતા ઘટાડે છે અને પર્યાવરણને અનુકૂળ સૌર ઊર્જા ઉત્પાદનને પ્રોત્સાહન આપે છે.
- > ખાનગી ક્ષેત્ર, રાજ્ય સરકાર અને વ્યક્તિઓ દ્વારા સૌર ઊર્જામાં રોકાણ માટે અનુકૂળ વાતાવરણ બનાવવું.
- > છત અને નાના પ્લાન્ટની સહાયથી ગ્રીડને સૌર ઊર્જાના પુરવઠા માટે સક્ષમ વાતાવરણ બનાવવું.
- > વિતરણ કંપનીઓ (ડિસ્કોમ) રાજ્યમાં આ યોજનાનો અમલ કરી રહી છે.
- > આ યોજના હેઠળ મંત્રાલય પ્રથમ 3KW માટે 40 ટકા સબસિડી અને 3KWથી વધુ અને 10KW સુધીનામાં 20 ટકા સબસિડી આપી રહ્યાં છે.
- > રહેણાંક ગ્રાહકોએ સબસિડીની રકમ ઘટાડીને છત સોલાર પ્લાન્ટની કિંમત ચૂકવવી પડશે.
- > સૌર ઊર્જાને પ્રોત્સાહન આપવા માટેની અન્ય યોજનાઓ
- **કિસાન ઉર્જા સુરક્ષા એવમ ઉત્થાન મહાભિયાન(PM-KUSUM):**
 - > યોજનામાં ગ્રીડથી જોડાયેલા નવીનીકરણીય ઊર્જા પ્લાન્ટ્સ (0.5- 2 મેગાવોટ) / સોલર વોટર પમ્પ્સ / ગ્રીડ સાથે જોડાયેલા કૃષિ પમ્પનો સમાવેશ થાય છે.
- **અલ્ટ્રા મેગા રિન્યુએબલ એનર્જી પાવર પાર્ક્સના વિકાસ માટેની યોજના:**
 - > હાલની સોલાર પાર્ક યોજના હેઠળ જ અલ્ટ્રા મેગા રિન્યુએબલ એનર્જી પાવર પાર્ક્સ(UMREPP) વિકસિત કરવાની યોજના છે.
- **રાષ્ટ્રીય પવન-સૌર હાઇબ્રીડ નીતિ:**
 - > રાષ્ટ્રીય પવન-સૌર હાઇબ્રીડ નીતિ, 2018નો મુખ્ય ઉદ્દેશ પવન અને સૌર સંસાધનો, ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર અને જમીનના મહત્તમ અને કાર્યક્ષમ ઉપયોગ માટે ગ્રીડ સાથે જોડાયેલ વિન્ડ-સોલર PV પ્રણાલીઓને પ્રોત્સાહન આપવા માટે એક માળખું રજૂ કરે છે.
 - > પવન-સોલર PV હાઇબ્રિડ પ્રણાલી નવીનીકરણીય ઊર્જા ઉત્પાદનમાં ફેરફારને ઘટાડવામાં અને વધુ સારી ગ્રીડ સ્થિરતા પ્રાપ્ત કરવામાં મદદ કરશે.
 - > આ નીતિનો હેતુ નવી તકનીકીઓ અને પદ્ધતિઓને પ્રોત્સાહન આપવાનો છે જેમાં પવન અને સૌર PV પ્લાન્ટ્સના સંયુક્ત સંચાલનનો સમાવેશ થાય છે.
- **અટલ જ્યોતિ યોજના (AJAY):**
 - > 50% કરતા ઓછા ઘરોવાળા રાજ્યોમાં ગ્રીડ પાવર (2011ની વસ્તી ગણતરી મુજબ) માં સોલાર સ્ટ્રીટ લાઇટિંગ (SSL) પ્રણાલી ઇન્સ્ટોલ કરવા માટે AJAY યોજના સપ્ટેમ્બર 2016 માં શરૂ કરવામાં આવી હતી.

- **આંતરરાષ્ટ્રીય સૌર ગઠબંધન:**
 - > ISA એ ભારતની એક પહેલ છે જે ભારતના વડાપ્રધાન અને ફ્રાંસના રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા ફ્રાંસના પેરિસમાં 30 નવેમ્બર, 2015 ના રોજ COP-21માં શરૂ કરવામાં આવી હતી. આ સંગઠનના સભ્ય દેશોમાં 121 સૌર સંસાધન સમૃદ્ધ દેશો શામેલ છે કે જે સંપૂર્ણ અથવા આંશિક રીતે કર્કવૃત્તના ઉષ્ણકટિબંધ અને મકરવૃત્તના દેશો વચ્ચે સ્થિત છે.
- **એક સૂર્યલ એક વિશ્વલ એક ગ્રીડ(OSOSOG):**
 - > તે વૈશ્વિક સહયોગની સુવિધા માટેના માળખા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે, જે પરસ્પર નવીનીકરણીય ઊર્જા સંસાધનો (મુખ્યત્વે સૌર ઊર્જા) ની વૈશ્વિક ઇકોસિસ્ટમ બનાવે છે અને શેર કરે છે.
- **રાષ્ટ્રીય સોલર મિશન:**
 - > આબોહવા પરિવર્તનના સંદર્ભમાં રાષ્ટ્રીય ક્રિયા યોજનાનો એક ભાગ છે.
- **સૂર્યમિત્ર કૌશલ્ય વિકાસ કાર્યક્રમ:**
 - > તેનો હેતુ ગ્રામીણ યુવાનોને સૌર સ્થાપનોનું નિરીક્ષણ કરવા માટે કૌશલ્ય પ્રશિક્ષણ આપવાનું છે.

ગુજરાત સરકારે બાગાયતી વિકાસ મિશનની જાહેરાત કરી

- > ગુજરાતના મુખ્યમંત્રીએ તાજેતરમાં જ 'Horticulture Development Mission'ની ઘોષણા કરી હતી. તેને 'બાગાયત વિકાસ મિશન' પણ કહેવામાં આવે છે. આ મિશનનો મુખ્ય હેતુ બાગાયત અને ઔષધીય ખેતીમાં સામેલ ખેડૂતોની આવક બમણી કરવાનો છે.

Back to Basics : બાગાયતી વિકાસ મિશનની વિશેષતાઓ

- > આ મિશન અંતર્ગત ગુજરાત રાજ્ય સરકારની ખેતીલાયક જમીનને ઔષધીય અને બાગાયતી પાકની ખેતી માટે ત્રીસ વર્ષના લીઝ પર આપવામાં આવશે. ફાળવણી માટે ઉપલબ્ધ નકામી જમીનની યાદી આઈ(I)-ખેડુત પોર્ટલ પર બહાર પાડવામાં આવશે.
- > આ મિશન ખેડૂતોને છંટકાવ અને ટપક સિંચાઈનો ઉપયોગ કરીને પ્રાધાન્યતા આપશે.
- > આ મિશનનો પ્રથમ તબક્કો સુરેન્દ્રનગર, કચ્છ, સાબરકાંઠા અને પાટણ જિલ્લામાં લાગુ કરવામાં આવશે.
- > આ મિશન અંતર્ગત જમીન રૂપાંતર પરનો કર માફ કરવામાં આવશે.
- > આ મિશન દ્વારા લીઝની રકમ એકર દીઠ 100 રૂપિયાથી 500 રૂપિયા નક્કી કરવામાં આવી છે.
- > આ મિશન લીઝ ધારકોને વીજળી ઉત્પન્ન કરવા માટે પવનચક્કી અને સોલર પેનલ સ્થાપિત કરવાની મંજૂરી આપે છે.
- > લીઝની મુદત પુરી થતાં પહેલાં જમીન પરત આવે તો ખેડૂતોને વળતર આપવામાં આવશે નહીં.



- > ગુજરાતના મુખ્યમંત્રીની અધ્યક્ષતામાં એક સમિતિની રચના કરવામાં આવશે. આ સમિતિ જમીન ફાળવણી અંગે અંતિમ નિર્ણય લેશે.
- > આ મિશન અંતર્ગત જમીન પર થયેલ પ્રગતિનું મૂલ્યાંકન પાંચ વર્ષમાં કરવામાં આવશે.
- > આ મિશન હેઠળ, જે ખેડૂતોને જમીન મળે છે તે ફક્ત ફળો અને ઔષધીય વનસ્પતિઓ ઉગાડી શકે છે તેઓ રોકડ પાક અથવા અનાજ ઉગાડી શકતા નથી.

આઈ(1) ખેડૂત પોર્ટલ

- > આ પોર્ટલનો મુખ્ય ઉદ્દેશ ખેડૂતોને લગતી વિવિધ યોજનાઓની માહિતી આપવાનો છે. આ ઉપરાંત, તે હવામાનની સ્થિતિ, પાકના બજાર ભાવો અને અન્ય માહિતી પ્રદાન કરે છે. ખેડૂતો આ પોર્ટલ દ્વારા ટ્રેકટરો માટે પણ અરજી કરી શકે છે.

સક્ષમ જાગૃતિ અભિયાન

- > પેટ્રોલિયમ અને પ્રાકૃતિક ગેસ મંત્રાલયે તાજેતરમાં જ સક્ષમ જાગૃતિ અભિયાન શરૂ કર્યું હતું. ગ્રીન ઊર્જા વિશે જાગૃતિ ફેલાવવા માટે આ અભિયાન શરૂ કરાયું હતું.

Back to Basics : સક્ષમ વિશે

- > આ અભિયાન સ્વચ્છ ઊર્જા વિશે જાગૃતિ ફેલાવશે. તે એક મહિનો લાંબુ લોકો કેન્દ્રિત બળતણ સંરક્ષણ અભિયાન છે. પેટ્રોલિયમ કન્સર્વેશન રિસર્ચ એસોસિએશન (PCRA) દ્વારા આ અભિયાન શરૂ કરવામાં આવનાર છે.
- > આ અભિયાનમાં સાત મુખ્ય મુદ્દાઓનું જાગૃત્ક માળખું બનાવેલ છે, જેમ કે બાયો-ઈંધણ ચલાવવા માટે ઘરેલું સ્ત્રોતો પર વધુ આધારિતતા, ગેસ આધારિત અર્થતંત્ર તરફ આગળ વધવું, અશિમભૂત ઈંધણનો સ્વચ્છ ઉપયોગ, નિર્ધારિત સમયમર્યાદા સાથે નવીનીકરણીય લક્ષ્યો હાંસલ કરવા, ઈલેક્ટ્રિક વાહનોનો ઉપયોગ વધારવો, બધી ઊર્જા પ્રણાલીમાં સ્વચ્છ ઈંધણનો ઉપયોગ અને ડિજિટલ નવીનતા.

ભારતમાં ગ્રીન ઊર્જા યોજનાઓ

- કિસાન ઊર્જા સુરક્ષા એવમ ઉત્થાન મહાઅભિયાન (PM-KUSUM):
- > PM-KUSUM યોજના ગ્રીડ કનેક્ટેડ નવીનીકરણીય ઊર્જા પ્લાન્ટ્સ, ગ્રીડ કનેક્ટેડ કૃષિ પમ્પ અને સોલર વોટર પમ્પનો સમાવેશ કરે છે. યોજનાનો ઉદ્દેશ્ય 10,000 મેગાવોટ વિકેન્દ્રિત ગ્રીડ સાથે જોડાયેલ નવીનીકરણીય ઊર્જા પ્લાન્ટ્સ સ્થાપવાનો છે. તે સિંચાઈની જરૂરિયાતોને પૂર્ણ કરવા માટે એકલ ઓફ ગ્રીડ સોલર વોટર પમ્પ સ્થાપિત કરશે. ઉપરાંત, તે હાલના ગ્રીડથી જોડાયેલા કૃષિ પંપને સોલરઈઝ કરશે. આનાથી ખેડૂતો ડિસ્કોમ્સને જનરેટ કરેલ સરપ્લસ સોલર પાવર વેચી શકશે.

- ગ્રીડ કનેક્ટેડ રૂફ ટોપનો સોલર કાર્યક્રમ:
- > 2022 સુધીમાં રૂફટોપ સોલર પાવર પ્રોજેક્ટ્સની સંયુક્ત ક્ષમતા 40,000 MW પ્રાપ્ત કરવાનો કાર્યક્રમનો લક્ષ્યાંક છે. ગ્રીડ સાથે જોડાયેલા રૂફટોપ સોલર પાવર પ્રોજેક્ટમાં, DC પાવર ઉત્પન્ન થાય છે તે પાવર કન્ડીશનીંગ યુનિટની મદદથી AC પાવરમાં ફેરવાય છે અને ત્યારબાદ તેને ગ્રીડમાં મોકલવામાં આવે છે. સોલાર કાર્યક્રમનો મુખ્ય ઉદ્દેશ્ય રહેણાંક, સંસ્થાકીય અને સમુદાય મથકોમાં સૌર ઊર્જા ઉત્પન્ન પ્લાન્ટોને પ્રોત્સાહન આપવાનો છે.
- રાષ્ટ્રીય પવન-સૌર હાઈબ્રીડ નીતિ:
- > નીતિનો મુખ્ય ઉદ્દેશ્ય મોટી ગ્રીડથી જોડાયેલ પવન-સોલર હાઈબ્રિડ સિસ્ટમને પ્રોત્સાહન આપવા માટે એક માળખું પ્રદાન કરવું છે. તેનો ઉદ્દેશ્ય નવી તકનીકી અને સૌર અને વિન્ડ પાવર પ્લાન્ટ્સના સંયુક્ત સંચાલનને સમાવિષ્ટ રીતે કરવા માટે પ્રોત્સાહિત કરવાનું છે.
- રાષ્ટ્રીય ઓફશોર પવન ઊર્જા નીતિ:
- > નીતિને 2015 માં સૂચિત કરાઈ હતી. નીતિનો મુખ્ય ઉદ્દેશ્ય ભારતીય અનન્ય આર્થિક ક્ષેત્રમાં ઓફશોર પવન ઊર્જા વિકસાવવાનો છે. પોલિસીએ એવા આઠ જોનને ઓળખી કાઢ્યા છે જેમાં 70 GWની સંચિત ઓફશોર પવન ઊર્જા સંભવિતતા છે.

આંતરરાષ્ટ્રીય સ્થળાંતર 2020

- > સંયુક્ત રાષ્ટ્રએ તાજેતરમાં જ “આંતરરાષ્ટ્રીય સ્થળાંતર 2020” અહેવાલ બહાર પાડ્યો હતો. અહેવાલ મુજબ ભારતીય ડાયસ્પોરા વિશ્વમાં સૌથી મોટો છે. 2020 સુધીમાં ભારતના 18 મિલિયનથી વધુ લોકો ભારતની બહાર રહેતા હતા.

Back to Basics : અહેવાલના મુખ્ય તારણો

- > મોટા ડાયસ્પોરાવાળા અન્ય દેશોમાં મેક્સિકો, ચીન, રશિયા અને સીરિયા છે.
- > અહેવાલમાં જણાવાયું છે કે ભારતનો ડાયસ્પોરા યુએઈ (3.5 મિલિયન), સાઉદી અરેબિયા (2.5 મિલિયન) અને યુએસ (2.7 મિલિયન) જેવા મોટા દેશોમાં વહેંચાયેલો છે .
- > અન્ય દેશોમાં ભારતથી મોટી સંખ્યામાં સ્થળાંતર કરનારા લોકો ઓમાન, ઓસ્ટ્રેલિયા, કુવૈત, કેનેડા, કતાર, પાકિસ્તાન અને યુકે છે.
- > 2000 થી 2020 ની વચ્ચે, બધા દેશોમાં સ્થળાંતરિત વસ્તીનું કદ વધ્યું છે. આ સમયગાળા દરમિયાન, ભારતે મોટા પાયે 10 કરોડનો લાભ મેળવ્યો. ભારત પછી સીરિયા, વેનેઝુએલા, ચીન અને ફિલિપાઈન્સ છે. આ સમયગાળા દરમિયાન સ્થળાંતર કરનારા લોકોની સંખ્યામાં આર્મેનિયા, ભારત, યુકેન, પાકિસ્તાન, તાંઝાનિયા, યુકેન છે.
- > ભારતનું સ્થળાંતર શ્રમ અને પારિવારિક કારણોસર પ્રેરણાદાયક હતું.

- > યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ આંતરરાષ્ટ્રીય સ્થળાંતર કરનારાઓના ગંતવ્યનો સૌથી મોટો દેશ હતો. 2020 સુધીમાં યુ.એસ. માં 51 મિલિયનથી વધુ સ્થળાંતર થયા હતા. આ વિશ્વની સ્થળાંતર વસ્તીના 18% જેટલું છે.
- > યુ.એસ. પછી જર્મની હતું. જર્મનીમાં 16 મિલિયનથી વધુ સ્થળાંતર વસ્તી ધરાવતા વિશ્વભરમાં બીજા ક્રમના સૌથી મોટા સ્થળાંતર કરનારા લોકોનું આયોજન કર્યું છે. જર્મની પછી સાઉદી અરેબિયા, રશિયા અને યુકે છે.
- > કોવીડ-19 એ વર્ષ 2020 ના મધ્ય સુધીમાં આંતરરાષ્ટ્રીય સ્થળાંતરકારોના સ્ટોકમાં આશરે 20 મિલિયનની વૃદ્ધિ ધીમી કરી છે. જે 2019 પછીથી અપેક્ષિત વૃદ્ધિ કરતા 27% ઓછું છે.
- > આંતરરાષ્ટ્રીય સ્થળાંતર કરનારાઓની સંખ્યામાં વૃદ્ધિ 281 મિલિયન સુધી પહોંચી છે. તે 2000 માં 173 મિલિયન અને 2010 માં 221 મિલિયન હતું. હાલમાં, કુલ આંતરરાષ્ટ્રીય સ્થળાંતર વિશ્વની વસ્તીના લગભગ 3.6% છે.
- > પ્રાદેશિક સ્થળાંતર કોરિડોરની દ્રષ્ટિએ, મધ્ય અને દક્ષિણ એશિયાથી ઉત્તરી આફ્રિકા અને પશ્ચિમ એશિયામાં સૌથી વધુ વધારો થયો. આ કોરિડોરમાં સ્થળાંતર કરનારા લોકોની સંખ્યા 2000 થી 2020 ની વચ્ચે લગભગ ત્રણ ગણી વધી ગઈ છે.

રતલે જળવિદ્યુત પરિયોજના

- > કેન્દ્રીય પ્રધાનમંડળે જમ્મુ-કાશ્મીરના કિશતવાડ જિલ્લામાં ચિનાબ નદી પર 850 મેગાવોટની રતલે જળવિદ્યુત પરિયોજના માટે 5281.94 કરોડના રોકાણને મંજૂરી આપી છે.

Back to Basics : રતલે જળવિદ્યુત પરિયોજના

- **વિશેષતાઓ:**
 - > આમાં 133 મીટર લાંબો ડેમ અને એકબીજાને અડીને આવેલા બે પાવર સ્ટેશન શામેલ છે.
 - > બંને પાવર સ્ટેશનની સ્થાપિત ક્ષમતા 850 મેગાવોટ હશે.
- **પૃષ્ઠભૂમિ:**
 - > આ ડેમનો શિલાન્યાસ ભારતના તત્કાલીન વડાપ્રધાને જૂન 2013 માં કર્યો હતો.
 - > પાકિસ્તાન વારંવાર આક્ષેપ કરે છે કે આ પ્રોજેક્ટ 1960 માં સિંધુ જળ સંધિનું ઉલ્લંઘન કરે છે.
- **તાજેતરની મંજૂરી:**
 - > તેમાં આશરે 5282 કરોડના રોકાણની કલ્પના છે અને આ પ્રોજેક્ટ 60 મહિનામાં શરૂ થશે.

પાકિસ્તાન અને સિંધુ જળ સંધિના વાંધા

- > 2013 માં, પાકિસ્તાન સરકારે ડેમના બાંધકામ સામે વાંધો ઉઠાવ્યો હતો, અને એવો દાવો કર્યો હતો કે તે સિંધુ જળ સંધિને અનુરૂપ નથી.
- > વર્લ્ડ બેંકે ઓગસ્ટ 2017 માં ભારતને ડેમ બનાવવાની મંજૂરી આપી હતી.

- > પાકિસ્તાને વર્લ્ડ બેંકમાં તેનો વાંધો ઉઠાવ્યો હતો, પરંતુ હવે કેન્દ્રએ બાંધકામ ચાલુ રાખવાનો નિર્ણય લીધો છે.
- > ભારત અને પાકિસ્તાન વચ્ચે વર્લ્ડ બેંકની મદદથી નવ વર્ષ સુધી થયેલી વાટાઘાટો પછી 1960 માં સિંધુ જળ સંધિ પર હસ્તાક્ષર થયા હતા. વર્લ્ડ બેંક પણ આ સંધિમાં સહી કરનાર છે.
- > આ સંધિ ભારતને પૂર્વી નદીઓના પાણી ઉપર સંપૂર્ણ નિયંત્રણ આપે છે, જ્યારે પાકિસ્તાનને પશ્ચિમ નદીઓના પાણીનો અવિરત ઉપયોગ કરવાનો અધિકાર આપે છે.
- > પૂર્વીય નદીઓમાં રાવિ, બિયાસ અને સતલુજ શામેલ છે જ્યારે પશ્ચિમી નદીઓમાં ચિનાબ, જેલમ અને સિંધુ શામેલ છે.

લાભ

- **વ્યૂહાત્મક:**
 - > ભારત સરકાર અહીં વ્યૂહરચનાયુક્ત જળવિદ્યુત પ્રોજેક્ટોને ઝડપી બનાવવા અંગે વિચારણા કરી રહી હતી, જમ્મુ-કાશ્મીરને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશો બનાવતા પહેલા, આ પ્રોજેક્ટ પણ આ પૃષ્ઠભૂમિમાં આવે છે. ભારત સરકાર સિંધુ જળ સંધિ હેઠળ તેના હિસ્સાના પાણીનો સંપૂર્ણ ઉપયોગ કરવા માગે છે.
 - > ચીન-પાકિસ્તાન આર્થિક કોરિડોરના સંદર્ભમાં આ કાર્ય વ્યૂહાત્મકરૂપે મહત્વપૂર્ણ માનવામાં આવે છે.
- **સામાજિક-આર્થિક વિકાસ:**
 - > આ પ્રોજેક્ટની બાંધકામ સંબંધિત પ્રવૃત્તિઓના પરિણામે, લગભગ 4000 વ્યક્તિઓને પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ રોજગાર મળશે અને આ પ્રોજેક્ટ જમ્મુ-કાશ્મીરના કેન્દ્ર શાસિત ક્ષેત્રના સર્વાંગી સામાજિક-આર્થિક વિકાસમાં ફાળો આપશે.
- **પોષણક્ષમ દરો પર વીજળી:**
 - > કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશ જમ્મુ-કાશ્મીરને 5289 કરોડ રૂપિયાની મફત વીજળી મળશે.
- **સરખલસ વીજળી:**
 - > આ પ્રોજેક્ટમાંથી ઉત્પન્ન થતી વીજળી ગ્રીડને સંતુલિત કરવામાં મદદ કરશે અને તે જ સમયે તે વીજ પુરવઠાની સ્થિતિમાં સુધારો કરશે.
 - > ગ્રીડને સંતુલિત કરવા માટે, હાલના વીજળી ઉત્પન્ન માળખાગત વિકાસ કરવો પડશે.
- **સરકારની આવક:**
 - > જમ્મુ-કાશ્મીરને રતલે જળવિદ્યુત પરિયોજના (40 વર્ષ જીવન ચક્ર) થી 9581 કરોડનો લાભ મળશે.

ચિનાબ બેસિન પરના અન્ય પ્રોજેક્ટ્સ

- **કિરૂ જળવિદ્યુત પરિયોજના:**
 - > કિરૂ મહા પ્રોજેક્ટની કુલ ક્ષમતા 624 મેગાવોટ છે જે ચિનાબ નદી (કિશતવાડ જિલ્લો) પર પ્રસ્તાવિત છે.
- **પકલ ડલ જળવિદ્યુત પરિયોજના:**
 - > તે જમ્મુ-કાશ્મીરના ડોડા જિલ્લામાં ચિનાબ નદીની સહાયક મરૂસુદર નદી પર સૂચિત જળાશયો આધારિત યોજના છે.



■ દુલહસ્તી પાવર સ્ટેશન:

- આ પાવર સ્ટેશન 390 મેગાવોટની ક્ષમતાવાળી 'રન-ઓફ-ધ-રિવર' યોજના છે, જે ચિનાબ નદીની જળ વિદ્યુત સંભવિતતાઓનો ઉપયોગ કરે છે.

■ સલાલ પાવર સ્ટેશન:

- તે એક રન-ઓફ-ધ-રિવર યોજના છે. તે 690 મેગાવોટની સ્થાપિત ક્ષમતાવાળા ચિનાબ નદીની જળવિદ્યુત સંભવિતતાનો ઉપયોગ કરે છે. તે જમ્મુ અને કાશ્મીરના રિયાસી જિલ્લામાં સ્થિત છે.

ચિનાબ નદી

- ચિનાબ નદી ભારત અને પાકિસ્તાનમાંથી વહેતી એક મુખ્ય નદી છે અને પંજાબ ક્ષેત્રની 5 મુખ્ય નદીઓમાં શામેલ છે.
- ઉદ્ગમ:
 - તે ભારતના હિમાચલ પ્રદેશના લાહુલ અને સ્પીતી જિલ્લાના ઉપલા હિમાલયના બડાલાયલા પાસમાંથી ઉદ્ભવે છે. આ પછી ચિનાબ નદી જમ્મુ-કાશ્મીરના જમ્મુ ક્ષેત્રમાંથી વહે છે, પાકિસ્તાનના પંજાબ મેદાનોમાં પ્રવેશ કરે છે અને પછીથી તે સતલુજ નદીમાં જોડાય છે.
 - ચિનાબ નદી હિમાચલ પ્રદેશના લાહુલ અને સ્પીતી જિલ્લામાં બે નદીઓ ચંદ્ર અને ભાગના સંગમ પર રચાયેલી છે.
 - ભાગા નદી સૂર્યાતાલ સરોવરમાંથી નીકળે છે જે હિમાચલ પ્રદેશના બડાલાયલા પાસ નજીક સ્થિત છે.
 - ચંદ્ર નદી બડાલાયલા પાસ (ચંદ્રતાલ નજીક) ની પૂર્વમાં હિમનદીઓથી નીકળે છે.

ઇન્ડિયા ઇનોવેશન ઇન્ડેક્સ 2020: નીતિ આયોગ

- તાજેતરમાં, નીતિ આયોગ દ્વારા પ્રકાશિત ઇન્ડિયા ઇનોવેશન ઇન્ડેક્સ રિપોર્ટ, 2020માં કર્ણાટક મુખ્ય રાજ્યોની શ્રેણીમાં પોતાનું ટોચનું સ્થાન જાળવી રાખે છે.

Back to Basics : ઇન્ડિયા ઇનોવેશન ઇન્ડેક્સ

- ઇન્ડેક્સ બહાર પાડનાર સંસ્થા:
 - આ ઇન્ડેક્સ નેશનલ ઇન્સ્ટિટ્યુશન ફોર ટ્રાન્સફોર્મિંગ ઇન્ડિયા કમિશન દ્વારા ઇન્સ્ટિટ્યુટ ફોર કોમ્પીટીવનેસના સહયોગથી બહાર પાડવામાં આવે છે.
- ગ્લોબલ ઇનોવેશન ઇન્ડેક્સ પર આધારિત:
 - ભારતીય રાજ્યો અને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોની નવીન ઇકોસિસ્ટમ સુધારવા અને આ ક્ષેત્રોમાં નવીનતાને લગતી નીતિઓ ઘડવા માટે આ ઇન્ડેક્સ ગ્લોબલ ઇનોવેશન ઇન્ડેક્સની તર્જ પર વિકસાવવામાં આવ્યો છે.
- દ્રષ્ટિકોણ:
 - 'પ્રતિ મિલિયન વસ્તી પર પેટન્ટ', 'વૈજ્ઞાનિક જર્નલમાં પ્રકાશનો', 'સંશોધન પાછળ GDPના બર્ચની ટકાવારી' જેવા

નવીનતમ પરિમાણો ધ્યાનમાં લઈ આ ઇન્ડેક્સ નવોન્મેષ સર્વોત્તમ માપદંડ પર બહાર પાડવામાં આવે છે.

- તે સંપૂર્ણ ભારતીય અર્થતંત્રને આવરી લેવા માટે વિશિષ્ટ સૂચકાંકોનો ઉપયોગ કરે છે (દા.ત. વસ્તી વિષયક ડિવિડન્ડ)
- વપરાયેલ સૂચકાંકો:
 - આ સર્વેમાં વપરાયેલા સૂચકાંકોમાં વિવિધ પરિમાણો પરના શિક્ષણના સ્તર અને ગુણવત્તાનો સમાવેશ થાય છે.
 - PHD વિદ્યાર્થીઓ અને જ્ઞાન-સઘન રોજગાર.
 - એન્જિનિયરિંગ અને તકનીકમાં નોંધણી અને ઉચ્ચ કુશળ વ્યાવસાયિકોની સંખ્યા.
 - R & Dમાં રોકાણ, પેટન્ટ અને ટ્રેડમાર્ક્સ માટે કરવામાં આવેલી અરજીઓની સંખ્યા.
 - ઇન્ટરનેટ વપરાશકર્તા.
 - FDIનો પ્રવાહ, વ્યવસાયનું વાતાવરણ, સુરક્ષા અને કાનૂની વાતાવરણ.

મુખ્ય મુદ્દાઓ

- શ્રેણીઓ:
 - નવીનતા સૂચકાંકને ત્રણ વર્ગોમાં વહેંચવામાં આવે છે – મુખ્ય રાજ્યો, કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશો અને પહાડી અને ઇશાન રાજ્યો.

મુખ્ય રાજ્યો:

- ટોચના રાજ્ય:
 - કર્ણાટક 42.5 ના સ્કોર સાથે કેટેગરીમાં ટોચ પર છે.
 - રાજ્યની સફળતાનું શ્રેય ઊંચા સાહસ મૂડી સોદા, નોંધાયેલા ભૌગોલિક સૂચકાંકો, માહિતી અને સંચાર તકનીકની નિકાસ અને ઉચ્ચ FDI પ્રવાહને આભારી છે.
 - મહારાષ્ટ્ર બીજા ક્રમે હોવા ઉપરાંત, ચાર દક્ષિણ રાજ્યો કર્ણાટક, તામિલનાડુ, તેલંગાણા અને કેરળ સૂચકાંકમાં ટોચ પર છે.

- નિમ્ન રાજ્યો:
 - ઝારખંડ, છત્તીસગઢ અને બિહારનો આંક સૌથી ઓછો છે અને તે 'મોટા રાજ્યો' ની શ્રેણીમાં તળિયે છે.
 - બિહાર 14.5 અંક સાથે છેલ્લા સ્થાને રહ્યું હતું.

- પહાડી અને ઇશાન રાજ્યો:
 - હિમાચલ પ્રદેશ પહાડી અને પૂર્વોત્તર રાજ્યોના રેન્કિંગમાં ટોચ પર છે, ત્યારબાદ ઉત્તરાખંડ, મણિપુર અને સિક્કિમ છે.

- કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશો / નાના રાજ્યો:
 - દિલ્હીનો 46.6ના સ્કોર સાથે દેશમાં સૌથી વધુ સ્કોર છે, જ્યારે લક્ષદ્વીપમાં સૌથી ઓછો સ્કોર 11.7 છે.

- નવી સ્ટાર્ટ-અપ્સ અને કંપનીઓની સ્થાપના સાથે દિલ્હીએ છેલ્લા નાણાકીય વર્ષમાં સૌથી વધુ ટ્રેડમાર્ક અને પેટન્ટ અરજીઓ દાખલ કરી છે.

પડકારો

- સંશોધન ક્ષેત્રે ખાનગી રોકાણને આકર્ષિત કરવું:
 - ભારત સરકાર સંશોધન અને વિકાસ માટે મોટા રૂણદાતાની ભૂમિકા ભજવે છે, જ્યારે ખાનગી ક્ષેત્રનું રોકાણ ઇઝરાઈલની

તુલનામાં ઘણું ઓછું છે, જ્યાં સંશોધન અને વિકાસમાં ખાનગી કંપનીઓ દ્વારા રોકાણનો હિસ્સો 70.% છે.

- ઉત્તર-દક્ષિણ ભાગલાને સંતુલિત કરવું:
 - અહેવાલના નિષ્કર્ષમાં દક્ષિણ રાજ્યોએ ઉત્તર ભારતીય રાજ્યો કરતા વધુ સારું પ્રદર્શન કર્યું છે.
 - નવીનતામાં પ્રાદેશિક અસમાનતા ઘટાડવા માટે રાજ્યોની નવીન ક્ષમતાઓ (માથાદીઠ GDP તફાવત સાથે) સ્થાપિત કરવાની જરૂર છે.
 - ટોચનાં રાજ્યો દ્વારા નવીનતાઓને પ્રોત્સાહિત કરવા માટે આ દસ્તાવેજીકરણ અને પ્રસારિત થવું જોઈએ.
- રાજ્ય કક્ષાની નીતિઓના માધ્યકો વિશ્લેષણની જરૂરિયાત:
 - ભારત જેવા મોટા દેશને અસરકારક નીતિ નિર્માણ માટે પ્રાદેશિક સ્તરે નવીનતાની સ્થિતિને સમજવાની જરૂર છે.
 - દરેક રાજ્ય, સૂચકાંક પર આધારિત, તેના વિશિષ્ટ સંસાધનો અને શક્તિઓના આધારે તેની પોતાની નીતિ ઘડવી જરૂરી છે, જે તેની વિશિષ્ટ જરૂરિયાતોને પૂર્ણ કરે છે.

ઉપાયો

- સંશોધન માટે વધુ રોકાણ:
 - ભારતે R & D પર રોકાણ વધારવાની જરૂર છે જે GDPના 0.6-0.7% જેટલું છે. જે ઈઝરાઈલ (4.3%), દક્ષિણ કોરિયા (4.2%), યુએસ (2.8%) અને ચીન (2.1%) જેવા દેશોના સ્તર કરતા નોંધપાત્ર રીતે નીચું છે.
 - ઉદ્યોગ અને શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ વચ્ચે વધારે સહયોગથી અને સંશોધન અને વિકાસ પર વધારે રોકાણથી નવીનતા ક્ષમતા વધારવામાં મદદ કરી શકે છે.
 - તે દેશની ટોચની સંશોધન સંસ્થાઓની ક્ષમતાને વિસ્તૃત અને સુધારી શકે છે, જેનાથી વધુને વધુ નવીનતાની ક્ષમતાઓ ઊભી થઈ શકે છે.
- સહયોગી મંચની સ્થાપના:
 - નવીનતાના તમામ હિસ્સેદારોને ઉદ્યોગ સાથે જોડવા માટે નવીનતાઓ, સંશોધકો અને રોકાણકારો માટે એક સામાન્ય પ્લેટફોર્મ વિકસિત થવું જોઈએ.
 - આ ઉદ્યોગ-શૈક્ષણિક કનેક્ટિવિટીને મજબૂત બનાવવામાં અને નવીનતાઓને તેમના શોધ પ્રદર્શિત કરવા માટે એક પ્લેટફોર્મ પ્રદાન કરીને તકનીકી સ્થાનાંતરની પ્રક્રિયાને સરળ બનાવવામાં મદદ કરશે.

નિયામક અનુપાલન પોર્ટલ: DPIIT

- તાજેતરમાં ઊદ્યોગ પ્રમોશન અને આંતરિક વેપાર વિભાગ(DPIIT) એ એક નિયામક અનુપાલન પોર્ટલ શરૂ કર્યું છે જે નાગરિકો, ઉદ્યોગો અને સરકારના દબાણને ઘટાડવા માટે પુલ તરીકે કાર્ય કરશે.
- DPIIT વાણિજ્ય અને ઉદ્યોગ મંત્રાલય હેઠળ આવે છે. નાગરિકો અને ઉદ્યોગોને લગતા નિયમનકારો પરના

પાલનના ભારને ઘટાડવા તે નોડલ વિભાગ તરીકે કામ કરી રહ્યાં છે કારણ કે પાલન દબાણ, સમય અને ખર્ચને પ્રતિકૂળ અસર કરે છે.

Back to Basics : ઉદ્દેશ

- પાલનના ભારને ઘટાડવું, ઓનલાઈન અથવા ઓફલાઈન દ્વારા નાગરિક-સરકારના સંબંધોને મજબૂત બનાવવું અને જૂની અને અપ્રચલિત પ્રક્રિયાઓને દૂર કરવી.
- ઉત્પાદનને વેગ આપવો અને ભારતીય ઉદ્યોગને સ્પર્ધાત્મક બનાવવા માટે ગુણવત્તા અને ઉત્પાદન એ બે મોટા ખર્ચના મુદ્દા છે પરંતુ પાલનનો ભાર પણ મોટો ખર્ચનો મુદ્દો છે.

પોર્ટલ

- બધા કેન્દ્રીય મંત્રાલયો / વિભાગો અને રાજ્યો / કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશો તેમના કાયદાઓ / નિયમોની તપાસ કરશે અને તમામ કાર્યવાહીને તર્કસંગત બનાવવા અને સરળ બનાવવા, બોજારૂપ પાલન દૂર કરવા, કાયદા ઘટાડવા અને નિરર્થક અધિનિયમોને દૂર કરવા એક એક્શન પ્લાન લાગુ કરશે. આ વિગતોનું નિયંત્રણ નિયામક અનુપાલન પોર્ટલ પર કરવામાં આવશે.
- તે તમામ કેન્દ્રીય અને રાજ્ય-સ્તરની પાલન પ્રક્રિયાઓ માટે આ પ્રકારના પ્રથમ કેન્દ્રીય ઓનલાઈન ભંડાર તરીકે કાર્ય કરશે.
- CII, FICCI અને ASSOCHAM જેવા વેપાર સંગઠનોને લગતા ઉદ્યોગ હિસ્સેદારો પણ નિયમનકારી પાલનના ભારને ઘટાડવા ભલામણો રજૂ કરશે.
- દરેક મંત્રાલય / વિભાગ અને રાજ્ય / કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશો દ્વારા લેવામાં આવતી કાર્યવાહીનો કસ્ટમાઈઝ્ડ અહેવાલ પણ મોનિટર અને મૂલ્યાંકન માટે સબમિટ કરવામાં આવશે.
- રાજ્યોના રેન્કિંગને બિઝનેસ રિફોર્મ એક્શન પ્લાન (BRP) હેઠળ વર્ષ 2015માં શરૂ કરવામાં આવ્યા હતા. BRAP, 2019 પાસે 80 રાજ્ય (187 સુધારણા એક્શન પોઈન્ટ) ની 19 રાજ્ય વિભાગો દ્વારા અમલ કરવાની સૂચિ હતી. આ સુધારાઓમાં માહિતીની પહોંચ, સિંગલ વિંડો સિસ્ટમ, મજૂર, પર્યાવરણ વગેરે જેવા 12 વ્યવસાયિક નિયમનકારી ક્ષેત્ર શામેલ છે.
- ઔદ્યોગિક કોરિડોરના વિકાસમાં ઝડપી વિકાસનો ઉદ્દેશ વૈશ્વિક સ્તરે ટકાઉ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર દ્વારા સંચાલિત આયોજિત અને સંસાધન-કાર્યક્ષમ ઔદ્યોગિક આધારના વિકાસની સુવિધા છે જે નવીનતા, ઉત્પાદન, રોજગાર ઉત્પન્ન અને રાષ્ટ્રને સંસાધન સુરક્ષાની દ્રષ્ટિએ મહત્વપૂર્ણ લાભ પૂરો પાડે છે.
- 'ઈન્વેસ્ટ ઈન્ડિયા' એ ભારતની રાષ્ટ્રીય રોકાણોની બઢતી અને સુવિધા એજન્સી છે. તે રોકાણકારો માટે વ્યવસાયનું વાતાવરણ સરળ બનાવીને દેશના રોકાણના વાતાવરણમાં પરિવર્તન લાવી રહ્યાં છે.



- > મેક ઈન ઈન્ડિયા પહેલ વર્ષ 2014માં શરૂ કરવામાં આવી હતી, જેમાં રોકાણને સરળ બનાવવા, નવીનતાને પ્રોત્સાહિત કરવા, ઉચ્ચ-સ્તરનું માળખાગત માળખું, વ્યવસાયમાં સરળતા અને કૌશલ્ય વિકાસ વધારવાના હેતુસર 25 ક્ષેત્રો માટેની એક્શન પ્લાન બનાવવામાં આવ્યો હતો.

મહત્વ

- > 2014માં વર્લ્ડ બેંકના ઈઝ ઓફ ડુઈંગ બિઝનેસના અહેવાલમાં, ભારતનું સ્થાન 142 હતું જે 2019માં 63માં ક્રમે આવી ગયું છે.
- > આ તમામ નવીનતાઓ આત્મનિર્ભર ભારતનું લક્ષ્ય હાંસલ કરવામાં મદદ કરશે અને ઉદ્યોગો માટે વ્યવસાયની સુવિધા આપશે.

સુંદરવન બાયોસ્ફિયર રિઝર્વના પક્ષીઓ - ભારતના પ્રાણીસંગ્રહાલય સર્વેનો અહેવાલ

- > તાજેતરમાં, ભારતના પ્રાણીસંગ્રહાલય સર્વે(ZSI) દ્વારા 'સુંદરવન બાયોસ્ફિયર રિઝર્વના પક્ષીઓ' શીર્ષક નામનો એક અહેવાલ પ્રકાશિત થયો છે.
- > સુંદરવનનાં પક્ષી વિશ્વનું વર્ણન આપવા ઉપરાંત, અહેવાલમાં આ વિસ્તારની તમામ જાતિઓના વિગતવાર અને સ્થાનિકીકરણ ડેટા સાથેના એક વ્યાપક ફોટોગ્રાફિક ક્ષેત્ર માર્ગદર્શિકા તરીકે પણ કામ કરવામાં આવ્યું છે.

Back to Basics : અહેવાલના મુખ્ય તારણો

- > ભારતીય સુંદરવન વિશ્વના સૌથી મોટા મેંગ્રોવ જંગલોનો ભાગ છે અને તેમાં પક્ષીઓની 428 પ્રજાતિઓ છે. આનો અર્થ એ થયો કે દેશમાં જોવા મળતા દર ત્રણમાંથી એક પક્ષી આ અનોખા ઈકોસિસ્ટમમાં જોવા મળે છે.
- > કેટલાક પક્ષીઓ જેમ કે માર્સ્ક કરેલ ફિનફૂટ(masked finfoot) અને બફી ફીશ ઘુવડ(Buffy fish owl) ફક્ત સુંદરવનમાં જ જોવા મળે છે.
- > આ પ્રદેશમાં દેશમાં જોવા મળેલી કિંગફિશરની 12 પ્રજાતિઓમાંથી 9, તેમજ ગોલિયાથ બગલા અને ચમચી જેવી ચાંચ ધરાવતી ટીટોડી જેવી દુર્લભ પ્રજાતિઓ છે.

ભારતીય સુંદરવન વિશે

- > સુંદરવન હેઠળ બંગાળની ખાડીના મુખમાં ગંગા અને બ્રહ્મપુત્રનો ડેલ્ટા સેકડો ટાપુઓ અને નદીઓ, દ્વીપ, અને ભારત અને બાંગ્લાદેશમાં વ્યાપક છે.
- > ડેલ્ટાના દક્ષિણ-પશ્ચિમ ભાગ પર સ્થિત, ભારતીય સુંદરવન દેશના કુલ મેંગ્રોવ વન વિસ્તારના 60 ટકાથી વધુ હિસ્સો ધરાવે છે.
- > સુંદરવન એ ભારતમાં 27મું રામસાર સ્થળ છે અને 4,23,000 હેક્ટર ક્ષેત્રમાં ફેલાયેલ દેશનું સૌથી મોટું સુરક્ષિત આદ્રભૂમિ સ્થળ છે.

- > ભારતીય સુંદરવન યુનેસ્કોની વર્લ્ડ હેરિટેજ સાઈટમાં આવેલ છે અને રોયલ બંગાળ વાઘનું ઘર છે.
- > તે જંગલી મરઘી, વિશાળ ગરોળી, સ્પોટેડ હરણ, જંગલી ડુક્કર, મગર વગેરે જેવા અન્ય જંગલી પ્રાણીઓનું કુદરતી રહેઠાણ છે. સાઈબેરીયન બતકો વિચરતી મોસમમાં અહીં આવે છે. સુંદરવનમાં બટાગુર બાસ્કા, કિંગ કેબ અને ઓલિવ રિડલે કાયબા જેવી વિલુપ્તપ્રાય: પ્રજાતિઓનું ઘર પણ છે.

શ્રમ શક્તિ પોર્ટલ

- > તાજેતરમાં, કેન્દ્રિય આદિજાતિ બાબતોના મંત્રાલયે સ્થળાંતર કામદારો માટે રાજ્ય અને રાષ્ટ્રીય કક્ષાના કાર્યક્રમોની રચનાને સુવ્યવસ્થિત કરવા માટે એક રાષ્ટ્રીય સ્થળાંતર સહાય પોર્ટલ - 'શ્રમ શક્તિ' શરૂ કર્યું છે.
- > આ ઉપરાંત મજૂરો 'શ્રમસાથી' માટેની તાલીમ માર્ગદર્શિકા પણ શરૂ કરવામાં આવી હતી.

Back to Basics : પોર્ટલ વિશે

- > આ પોર્ટલ આદિવાસી સ્થળાંતર કામદારોથી સંબંધિત ડેટા એકત્રિત કરવા અને તે ડેટાને હાલની કલ્યાણ યોજનાઓ સાથે જોડવા માટે શરૂ કરવામાં આવ્યું છે.

પોર્ટલના હેતુઓ

- ડેટા અંતરાલને સંબોધિત કરવું:
 - > 'શ્રમ શક્તિ' પોર્ટલ દ્વારા એકત્રિત કરવામાં આવેલા વિવિધ પ્રકારનાં ડેટામાં ડેમોગ્રાફિક પ્રોફાઇલ, આજીવિકાના વિકલ્પો, કુશળતાની માહિતી અને સ્થળાંતરના વલણો વગેરેનો સમાવેશ કરવામાં આવશે.
 - > આ રોજગાર અને આવકની શોધમાં સ્થળાંતર કરનારા સ્થળાંતર કામદારોને સશક્ત બનાવવામાં મદદ કરશે.
- નીતિ નિર્માણમાં સહાયક:
 - > તે રાષ્ટ્રીય અને રાજ્ય સરકારોને અસરકારક વ્યૂહરચના બનાવવામાં અને સોર્સ અને ડેસ્ટિનેશન બંને રાજ્યોમાં સ્થળાંતર કામદારોના કલ્યાણ માટે નીતિપૂર્ણ નિર્ણયો લેવામાં મદદ કરશે.
- સ્થળાંતરને લગતા વિવિધ મુદ્દાઓને સંબોધન કરવું:
 - > ચોરી
 - > કામદારોના વેતન અને હેરાનગતિ સંબંધિત મુદ્દાઓ
 - > કાર્યસ્થળ પર વ્યવસાયિક સંપર્ક
- અન્ય યોજનાઓ સાથે જોડવું:
 - > આ પોર્ટલ સ્થળાંતર કામદારોને 'આત્મનિર્ભર ભારત' અંતર્ગત હાલની કલ્યાણકારી યોજનાઓમાં જોડાવાની તક પૂરી પાડશે.
 - > સ્થળાંતર કામદારોને મદદ કરવા ભારત સરકારની તાજેતરની પહેલ

■ અસીમ પોર્ટલ:

- કુશળ કામદારોને આજીવિકાની તકો શોધવામાં મદદ માટે કૌશલ્ય વિકાસ અને ઉદ્યમ મંત્રાલયે (એમએસડીઈ) આત્મનિર્ભર કુશળ કર્મચારી-એમ્પ્લોયર મેપિંગ (Aatamanirbhar Skilled Employee-Employer Mapping-ASEEM) પોર્ટલ શરૂ કર્યું છે.
 - ભારતના વિવિધ રાજ્યો અને વંદે ભારત મિશન અંતર્ગત સ્વદેશ પરત આવેલા ભારતીય નાગરિકોના ઘરે પરત ફરનારા કામદારોના ડેટાબેસને 'કૌશલ્ય કાર્ડ' સાથે નોંધવામાં આવ્યા છે, આ પોર્ટલ સાથે એકીકૃત કરવામાં આવ્યા છે.
- ### ■ 'રાષ્ટ્રીય સ્થળાંતર માહિતી સિસ્ટમ' ડેશબોર્ડ:
- નેશનલ ડિઝાસ્ટર મેનેજમેન્ટ ઓથોરિટી (NDMA) એ ઓનલાઇન ડેશબોર્ડ 'નેશનલ માઈગ્રેટ ઇન્ફર્મેશન સિસ્ટમ' (NMIS) વિકસાવી છે.
 - આ ઓનલાઇન પોર્ટલ સ્થળાંતર કરનારા કામદારોનું કેન્દ્રીય કોષ બનાવશે અને તેમના મૂળ સ્થળો પર મુસાફરીની વ્યવસ્થા સુનિશ્ચિત કરવા માટે આંતર-રાજ્ય સંપર્ક / સંકલન કરવામાં મદદ કરશે.

મજૂર કોડમાં મજૂર કાયદાઓનું સમાયોજન

- તાજેતરમાં, સરકાર દ્વારા જુદા જુદા મજૂર કાયદાને ચાર લેબર કોડમાં સમાયોજિત કરવામાં આવ્યા છે - વેતન સંહિતા 2019; ઔદ્યોગિક સંબંધિત સંહિતા-2020; સામાજિક સુરક્ષા સંહિતા -2020; વ્યવસાયિક સુરક્ષા આરોગ્ય અને કાર્ય શરત સંહિતા-2020.
- આ ચાર સંહિતાનો હેતુ દેશભરમાં ઔદ્યોગિકરણની પ્રક્રિયાને સરળ બનાવવા અને આખરે તણાવયુક્ત સ્થળાંતર કામદારોને રાહત આપવાનો છે.

આદિજાતિ કલ્યાણ સંબંધિત પહેલ

- પ્રધાનમંત્રી વન ઘન યોજના:
 - આ એક બજાર આધારિત આદિવાસી ઉદ્યોગસાહસિક વિકાસ વિકાસ કાર્યક્રમ છે જેનો હેતુ આદિજાતિ સ્વ-સહાય જૂથો (SHG) ના ફલસ્ટરની રચના અને તેમને આદિજાતિ નિર્માતા કંપનીઓમાં વિકસિત કરવાનો છે.
 - તેનો હેતુ આદિજાતિ જિલ્લાઓમાં આદિવાસી સમુદાયોની માલિકીના નાના વન ઉત્પાદક કેન્દ્રો (MFP) અને વન ઘન વિકાસ કેન્દ્રો સ્થાપવાનું છે.
- એકલવ્ય મોડેલ રેસિડેન્શિયલ શાળા:
 - એકલવ્ય મોડેલ રેસિડેન્શિયલ સ્કૂલ (EMRS) યોજના અંતર્ગત સ્થળોએ અનુસૂચિત જનજાતિના બાળકોને ગુણવત્તાયુક્ત માધ્યમિક અને ઉચ્ચ-સ્તરનું શિક્ષણ પૂરું પાડવા માટે 1997-98 માં રજૂ કરવામાં આવી હતી, જેથી તે બાળકો બિન-અનુસૂચિત જનજાતિના બાળકો સમાન હોય. શ્રેષ્ઠ શિક્ષણ તકો પહોંચાડી શકાય.
 - આ શાળાઓ ભારતીય બંધારણની કલમ 275 (1) હેઠળ પૂરા પાડવામાં આવેલ અનુદાન દ્વારા સ્થાપિત કરવામાં આવી છે.

ભારતીય આદિજાતિ સહકારી માર્કેટિંગ ડેવલપમેન્ટ

ફેડરેશન (TRIFED)

- ભારતીય આદિજાતિ સહકારી માર્કેટિંગ ડેવલપમેન્ટ ફેડરેશન (TRIFED), વર્ષ 1987 માં સ્થાપાયેલ, એક રાષ્ટ્રીય કક્ષાની સર્વોચ્ચ સંસ્થા છે, જે આદિજાતિ બાબતોના મંત્રાલયના વહીવટી નિયંત્રણ હેઠળ કાર્યરત છે.
- TRIFEDનો મુખ્ય ઉદ્દેશ આદિજાતિ ઉત્પાદનો, જેમ કે મેટલ આર્ટ, આદિજાતિ કાપડ અને આદિવાસી પેઇન્ટિંગ્સ, વગેરે છે, જેના પર આદિવાસી લોકો તેમની આવકના મોટા ભાગ પર ખૂબ આધાર રાખે છે તેનો માર્કેટિંગ ડેવલપમેન્ટ દ્વારા દેશમાં આદિવાસી લોકોનો સામાજિક અને આર્થિક વિકાસ કરવો.

બેટી બચાવો બેટી પઢાવો યોજનાની કામગીરી

- વર્ષ 2015માં શરૂ કરાયેલ બેટી બચાવો બેટી પઢાવો (BBBP) યોજનાના 6 વર્ષ પૂર્ણ થયા છે. રાષ્ટ્રીય બાળ દિવસ (24 જાન્યુઆરી)ના અવસરે BBBP યોજનાની કામગીરીની ચર્ચા થઈ હતી.
- મહિલા અને બાળ વિકાસ મંત્રાલયે વર્ષ 2008 માં રાષ્ટ્રીય બાલિકા દિવસની શરૂઆત કરી હતી.

Back to Basics : બેટી બચાવો બેટી પઢાવો (BBBP)

યોજના વિશે

- મુખ્ય હેતુ:
 - લિંગ આધારિત પસંદગી પર નિવારણ.
 - બાળકીના અસ્તિત્વ અને સલામતીની ખાતરી કરવી.
 - છોકરીઓ માટે શિક્ષણની યોગ્ય વ્યવસ્થા અને તેમની ભાગીદારીની ખાતરી.
 - છોકરીઓના હકોનું રક્ષણ કરવું.
- બહુરાષ્ટ્રીય દેશવ્યાપી અભિયાન:
 - BBBP એ એક રાષ્ટ્રીય અભિયાન છે જેમાં તમામ રાજ્યો અને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોને આવરી લેતા બાળ લૈંગિક ગુણોત્તર (CSR) માટે પસંદ થયેલ 100 જિલ્લાઓમાં બહુક્ષેત્રિય એક્શન પર કેન્દ્રિત છે.
 - તે મહિલા અને બાળ વિકાસ મંત્રાલય, આરોગ્ય અને પરિવાર કલ્યાણ મંત્રાલય અને માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રાલયની સંયુક્ત પહેલ છે.

BBBP યોજનાની કામગીરી

- જન્મ સમયે લિંગ ગુણોત્તર:
 - હેલ્થ મેનેજમેન્ટ ઇન્ફર્મેશન સિસ્ટમ (HMIS) પાસેથી પ્રાપ્ત માહિતી અનુસાર, વર્ષ 2014-15માં જન્મ સમયે જાતિનું પ્રમાણ 918 હતું, જે વર્ષ 2019-20માં 16 અંકના સુધારણા સાથે વધીને 934 થઈ ગયું છે.



> BBBP હેઠળ આવતા 640 જિલ્લાઓમાંથી, 422 માં વર્ષ 2014-15થી 2018-2019 સુધીમાં SRBમાં સુધારો જોવા મળ્યો છે.

■ મહત્વપૂર્ણ ઉદાહરણો:

> મઉ (ઉત્તરપ્રદેશ) માં, જાતિ રેશિયો વર્ષ 2014-15થી 2019-20 સુધીમાં 694 થી વધીને 951 થયો છે.

> કરનાલ (હરિયાણા) માં, વર્ષ 2014-15થી 2019-20 દરમિયાન ગુણોત્તર 758 થી 898 પર પહોંચી ગયો છે.

> મહેન્દ્રગઢ (હરિયાણા) માં, તે વર્ષ 2014-15થી 2019-20 સુધીમાં 791 થી વધીને 919 થઈ ગઈ છે.

■ આરોગ્ય:

> ANC નોંધણી: એન્ટિનેટલ કેરમાં સુધારાનું વલણ—પ્રથમ ક્વાર્ટરમાં ANC નોંધણી 2014-15માં 61% થી વધીને 2019-20માં 71% થઈ ગઈ છે.

> સંસ્થાકીય ડિલિવરીમાં સુધારણાની ટકાવારી વર્ષ 2014-15માં 87% થી વધીને 2019-20માં 94% થઈ છે.

■ શિક્ષણ:

> ગ્રોસ એનરોલમેન્ટ રેશિયો (GER): શિક્ષણ માટેના એકીકૃત જિલ્લા માહિતી પ્રણાલીના અંતિમ આંકડા મુજબ ગ્રોસ એનરોલમેન્ટ રેશિયો (GER) માધ્યમિક કક્ષાએની શાળાઓ સુધી 77.45 (વર્ષ 2014-15) થી 81.32 (વર્ષ 2018-19) થયો છે.

■ છોકરીઓ માટે શૌચાલયો:

> છોકરીઓ માટે અલગ શૌચાલયોવાળી શાળાઓની ટકાવારી વર્ષ 2014-15માં 92.1% થી વધીને 2018-19માં 95.1% થઈ છે.

■ વિચારસરણીમાં પરિવર્તન:

> BBBP યોજના સ્ત્રી ભૂણ હત્યા, છોકરીઓમાં શિક્ષણનો અભાવ અને તેમને જીવન ચક્રના સતતતાના અધિકારથી વંચિત રાખવા જેવા મહત્વના મુદ્દાઓ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવામાં સક્ષમ છે.

> બેટી જન્મોત્સવ એ દરેક જિલ્લામાં ઉજવાતી મુખ્ય ઘટનાઓમાંની એક છે.

છોકરીઓ માટે અન્ય પહેલ

> ઉજ્જવલા (UJJAWALA)- તે માનવીય દાણચોરીની સમસ્યા સાથે સંકળાય છે જે વ્યાવસાયિક હેતુઓ અને તેમના બચાવ, પુનર્વસન અને એકીકરણ માટે કરવામાં આવેલ જાતીય શોષણ અને ટ્રાફિકિંગના પીડિતો માટે એક વ્યાપક યોજના છે.

> કિશોરી હેલ્થ કાર્ડ્સ—કિશોરીઓનું વજન, ઊંચાઈ, બોડી માસ ઇન્ડેક્સ (BMI) વિશે માહિતી રેકોર્ડ કરવાના હેતુથી આ આરોગ્ય કાર્ડ આંગણવાડી કેન્દ્રો દ્વારા બનાવવામાં આવ્યા છે.

કિશોરીઓ માટેની યોજના(SAG)

> સુકન્યા સમૃદ્ધિ યોજના (સુકન્યા સમૃદ્ધિ યોજના) વગેરે.

વર્લ્ડ ઇકોનોમિક આઉટલુક: IMF

> તાજેતરમાં, આંતરરાષ્ટ્રીય નાણાકીય ભંડોળ (IMF) એ તેના તાજેતરના 'વર્લ્ડ ઇકોનોમિક આઉટલુક' અહેવાલમાં અંદાજ લગાવ્યો છે કે નાણાકીય વર્ષ 2021-22માં ભારતનું કુલ ઘરેલું ઉત્પાદન (GDP) લગભગ 11.5 ટકાની વૃદ્ધિ કરી શકે છે.

Back to Basics : ભારત સાથે સંબંધિત અંદાજ

■ નાણાકીય વર્ષ 2020-21:

> આંતરરાષ્ટ્રીય નાણાકીય ભંડોળ (IMF) એ વર્તમાન નાણાકીય વર્ષ માટે ભારતીય અર્થવ્યવસ્થામાં 10.3 ટકાનો સંકોચનનો અંદાજ મૂક્યો છે.

■ નાણાકીય વર્ષ 2021-22:

> 1 એપ્રિલ, 2021થી શરૂ થતા આગામી નાણાકીય વર્ષમાં GDP વૃદ્ધિ લગભગ 11.5 ટકાની આસપાસ હોઈ શકે છે, જે ગયા વર્ષના ઓક્ટોબરમાં રજૂ કરેલા અંદાજ કરતાં લગભગ 2.7 ટકા વધારે છે.

> ગયા વર્ષે ઓક્ટોબરમાં, આંતરરાષ્ટ્રીય નાણાકીય ભંડોળ (IMF) નાણાકીય વર્ષ 2021-22માં ભારતના કુલ GDPમાં આશરે 8.8 ટકાનો વૃદ્ધિદરનો અંદાજ આપ્યો હતો, જે વૈશ્વિક સ્તરે સૌથી વધુ છે.

■ નાણાકીય વર્ષ 2022-23:

> રિપોર્ટ અનુસાર, નાણાકીય વર્ષ 2022-23માં ભારતીય અર્થવ્યવસ્થામાં કદાચ 6.8 ટકાનો વધારો થશે.

2020-21 માટે સરકારનું અનુમાન

> કેન્દ્ર સરકારના પ્રથમ આગોતરા અંદાજ મુજબ, નાણાકીય વર્ષ 2020-21માં ભારતીય અર્થવ્યવસ્થા 7.7 ટકાનું સંકોચન નોંધાવી શકે છે, જ્યારે ભારતીય રિઝર્વ બેંકના આંકડા મુજબ આ નાણાકીય વર્ષમાં ભારતીય અર્થવ્યવસ્થામાં 7.5 ટકાનું સંકોચન હોઈ શકે છે.

આર્થિક વિકાસ દરના અનુમાનમાં વધારો થવાનું કારણ

> આંતરરાષ્ટ્રીય નાણાકીય ભંડોળ (IMF) અનુસાર, રોગચાળાને પહોંચી વળવા અને તેના આર્થિક પરિણામો ઘટાડવા માટે ભારતે અનેક મહત્વપૂર્ણ નિર્ણાયક પગલા લીધા છે, જેના કારણે આવનારા સમયમાં ભારતીય અર્થવ્યવસ્થા પર સાનુકૂળ અસર જોવા મળી શકે છે.

રોગચાળાને પહોંચી વળવા સરકારે લીધેલા પગલાં

> આ રોગચાળાના આર્થિક પ્રભાવોને પહોંચી વળવા માટે, ગયા વર્ષે માર્ચમાં, ભારતીય રિઝર્વ બેંક (RBI) એ આર્થિક રાહત પેકેજની જાહેરાત કરી હતી.

■ प्रधानमंत्री गरीब कल्याण योजना:

> गरीबोने कोरोना वायरस रोगयाणा सामे लडवामां मद्द माटे नवी रयायेली वडाप्रधान गरीब कल्याण योजना डेठण सरकारे रु. 1.70 लाख करोडना राडत पेकेजनी पण ज़डेरात करी डती.

■ आत्मनिर्भर भारत अभियान:

> आत्मनिर्भर भारत अभियाननो उद्देश्य तेना बज़रमां डिस्सा माटे सुरक्षा पालन अने गुणवत्तामां सुधारो करवा साथे प्रतिस्थापन पर ध्यान केन्द्रित करीने आयात पराधीनता घटाडवानो छे.

> वेपार द्वारा भास करीने सूक्ष्म, लघु अने मध्यम उद्योगो (MSME) ना 'आत्मनिर्भर भारत अभियान' ना भाग रुपे सरकारे तरलता उपायोनी घोषणा करी डती.

वैश्विक अर्थतंत्र

> आंतरराष्ट्रीय नाणाकीय भंडोणना अंदाज मुजब, वैश्विक अर्थव्यवस्था 2021मां 5.5 टका अने 2022 मां 4.2 टका वृद्धि रडेवानी धारणा छे.

> वर्ष 2020मां IMF वैश्विक अर्थतंत्रमां 3.5 टकाना घटाडानी अपेक्षा राबे छे, ज्यारे अगाउ वैश्विक अर्थतंत्रमां 4.4 टकानो घटाडो थवानो अंदाज डतो.

> IMFअे तेना अगाउना अंदाजनी तुलनामां वर्ष 2021 माटेना अनुमानमां 0.3 टकानो वधारो कर्यो छे, मुष्यत्वे कारण अे छे के रसी आवता वर्षोमां आर्थिक प्रवृत्तिने वधु मजबूत बनावशे, तेमज केटलीक मोटी अर्थव्यवस्थाओ द्वारा लेवामां आवेला नीतिगत पगलांओना कारणे आर्थिक विकास दरमां वधारो थवानी आशा छे.

वैश्विक वेपारमां वृद्धिनु अंदाज

> वर्ष 2021मां वैश्विक वेपारना प्रमाणां 8 टकानो विकास थवानो अंदाज छे.

> IMFने अपेक्षा छे के वर्ष 2020नी तुलनामां वर्ष 2021मां तेलना वैश्विक भावोमां 20 टकानो वधारो थशे, जे के आ किंमतो डल्ल पण 2019 ना सरेशा भावथी नीये रडेशे.

> वर्ष 2021मां गैर-तेल उत्पादनोना वैश्विक भावोमां वधारो थवानो अंदाज छे.

उच्च आर्थिक विकास साथे अन्य वैश्विक अर्थतंत्र

> अनुमान मुजब, 2021मां चीननी अर्थव्यवस्था 8.1 टकानी वृद्धि करशे, त्सारभाह स्पेन (5.9%) अने इन्स (5.5%) वृद्धि करशे.

> 2020मां 2.3 टकाना विकास दरनी नोंधणी करनार याईना अेकमात्र मोटो देश डतो अने वर्ष 2022मां 5.6 टकाना दरे वृद्धि थवानी संभावना छे.

असमानतामां वधारो

> अडेवालमां भार मूकवामां आव्यो छे के रोगयाणाने कारणे थती असमानताना स्तरमां थयेला वधाराने लीधे, नाणाकीय वर्ष 2020-21 दरमियान लगभग 90 मिलियन लोको गरीबी रेभानी नीये जवानी धारणा छे, वणी, रोगयाणो अल्प शिक्षित मडिलाओ, युवानो अने अनौपचारिक क्षेत्रमां काम करता लोकोनी आञ्जविका अने आवक पर गंभीर असर करी रह्यो छे.

> रोगयाणाने कारणे गरीबीना अंत / घटाडा तरङ्गनी प्रगति पण छेल्ला बे दायकामां प्रभावित थई छे.

> नोंधपात्र वात अे छे के ओक्सडेम ईन्टरनेशनल द्वारा ताजेतरमां जारी करवामां आवेली 'असमानता वायरस रिपोर्ट'मां ज़ाणवा मण्युं छे के कोरोना वायरस रोगयाणा अे भारत अने दुनियाभरनी डालनी असमानतानी परिस्थितिने वधु गडन बनावी छे.

आंतरराष्ट्रीय नाणाकीय भंडोण

> IMFनी स्थापना युद्ध-असरग्रस्त देशोना पुनर्निर्माणमां सहाय माटे विश्व बैंक साथे बीज विश्वयुद्ध पछी करवामां आवी डती.

> अमेरिकाना फ्रेटन वुड्समां आयोजित अेक कोन्फरन्समां आ भंने संगठनो स्थापित करवाना करार पर सडमती थई डती. आथी तेओ फ्रेटन वुड्स ट्रिन्स तरीके पण ओणभाय छे.

> वर्ष 1945 मां स्थापित IMF पर विश्वना 189 देशो द्वारा शासित छे अने आ निर्णयो माटे ते आ देशो प्रत्ये जवाबदार पण छे. 27 डिसेम्बर 1945 ना रोज भारत IMFमां ज़ोडायो डतो.

> IMFनो मुख्य उद्देश आंतरराष्ट्रीय नाणाकीय प्रणालीनी स्थिरताने सुनिश्चित करवानो छे. आंतरराष्ट्रीय नाणाकीय पद्धति विनिमय दर अने आंतरराष्ट्रीय युक्वणी सिस्टमनो संदर्भ आपे छे जे देशोने (अने तेमना नागरिको) अेक बीज साथे व्यवहार करवा माटे सक्षम बनावे छे.

> वैश्विक स्थिरताने लगता तमाम सूक्ष्म आर्थिक अने नाणाकीय मुद्दाओने समाववा माटे IMFना आदेशने 2012मां अद्यतन/अपडेट करवामां आव्यो डतो.

■ IMF द्वारा नहार पाडवामां आवेल महत्वपूर्ण अडेवाल:
> वैश्विक नाणाकीय स्थिरता अडेवाल(GFSR)

भारत सरकार 'स्टार्ट-अप इन्डिया सिड इंड स्कीम' शरू करशे

> सरकारे 29 ज़ान्युआरी 2021 ना रोज स्टार्ट-अप इन्डिया सीड इंड स्कीम (SISFS) शरू करवानी घोषणा करी छे.



Back to Basics : સ્ટાર્ટ-અપ ઇન્ડિયા સીડ ફંડ સ્કીમ**(SISFS)**

- > આ યોજના 945 કરોડ રૂપિયાના ભંડોળ સાથે લોન્ચ કરવામાં આવશે.
- > ઉત્પાદનની ચકાસણી, બજારમાં પ્રવેશ, પ્રોટોટાઇપ વિકાસ અને વ્યાપારીકરણ માટે આર્થિક ટેકો પૂરા પાડવાના ઉદ્દેશ્યથી આ યોજના શરૂ કરવામાં આવી છે.
- > સ્ટાર્ટ-અપ ભારત સિડ ફંડ સ્કીમ અંતર્ગત દેશભરમાં પસંદ કરેલા ઇન્ક્યુબેટર્સ દ્વારા નાણાંનું વિતરણ કરવામાં આવશે.
- > આ યોજના વર્ષ 2021-25 માટે મિશન મોડમાં હશે.
- > SISFSના લોકાર્પણ અંગેની સત્તાવાર સૂચના પ્રમોશન ડિપાર્ટમેન્ટ ઓફ ઇન્ડસ્ટ્રી એન્ડ ઇન્ટરનલ ટ્રેડ (DPIIT) દ્વારા જારી કરવામાં આવી હતી.
- > SISFSનું એકંદર અમલીકરણ અને દેખરેખ DPIIT દ્વારા કરવામાં આવશે. આ માટે, DPIIT એક નિષ્ણાત સલાહકાર સમિતિ (EAC) ની રચના કરશે.
- > નિષ્ણાત સલાહકાર સમિતિ (EAC) સીડ ફંડની ફાળવણી માટે ઇન્ક્યુબેટર્સનું મૂલ્યાંકન કરશે અને તેની પસંદગી કરશે.
- > કોઈ પણ સ્ટાર્ટ અપ માટે બીજનો ટેકો ફક્ત એક જ વાર આપવામાં આવશે.

યોજના અંતર્ગત કયા સ્ટાર્ટ-અપ્સ પાત્ર છે?

- > SISFSનો ઉપયોગ સ્ટાર્ટ-અપ દ્વારા થઈ શકે છે જે આવેદનના 2 વર્ષની અંદર અસ્તિત્વમાં આવી હોય.
- > સ્ટાર્ટ-અપ્સને DPIIT દ્વારા માન્યતા આપવામાં આવશે.
- > આ યોજના હેઠળ, સ્ટાર્ટ-અપનો આઈડિયા યોગ્ય વ્યાપારી ધોરણે સપ્રધર હોવો જોઈએ અને તેના ઉત્પાદન અથવા સેવામાં તકનીકીનો ઉપયોગ થવો જોઈએ.
- > અધિસૂચનામાં જણાવાયું છે કે કચરો વ્યવસ્થાપન, સામાજિક અસર, આરોગ્યસંભાળ, કાપડ, કૃષિ, જળ વ્યવસ્થાપન, સંરક્ષણ, ફૂડ પ્રોસેસિંગ, શિક્ષણ, ઊર્જા, રેલ્વે, નાણાકીય સમાવેશન જેવા ક્ષેત્રોમાં નવીન ઉકેલોની રચના કરવાવાળા અગ્રતા આપવામાં આવશે.
- > અગાઉ, અન્ય કોઈ કેન્દ્ર કે રાજ્ય સરકાર યોજના હેઠળ સ્ટાર્ટ અપ્સને 10 લાખ રૂપિયાથી વધુની નાણાકીય સહાય પ્રાપ્ત થયેલ હોવી જોઈએ નહીં.

ભારત ન્યાય અહેવાલ -2020

- > તાજેતરમાં ટાટા ટ્રસ્ટે સેન્ટર ફોર સોશિયલ જસ્ટિસ, કોમન કોઝ, દક્ષ (DAKSH), લો સેન્ટર ફોર લીગલ પોલિસી અને કોમનવેલ્થ હ્યુમન રાઈટ્સ ઇનિશિયેટિવના સહયોગથી ભારત ન્યાય અહેવાલ-2020 (ઈન્ડિયા જસ્ટિસ રિપોર્ટ -2020) બહાર પાડ્યો છે.
- > આ અહેવાલમાં ન્યાય કરવાની વિવિધ રાજ્યોની ક્ષમતાનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવ્યું છે.

Back to Basics : અહેવાલ

- > આ અહેવાલમાં ખર્ચ, ખાલી જગ્યાઓ, મહિલાઓના પ્રતિનિધિત્વ, માનવ સંસાધનો, માળખાગત સુવિધાઓ, કામનો ભાર, 1 કરોડથી વધુ વસ્તી ધરાવતા 18 મોટા અને મધ્યમ કદના રાજ્યોમાં વિવિધતા અને 7 નાના રાજ્યોનું વિશ્લેષણ કરવામાં આવ્યું છે.
- અહેવાલના અન્ય મુખ્ય મુદ્દાઓ:
- એકંદરે રેન્કિંગ:
- > ન્યાયતંત્ર, પોલીસ, જેલ અને કાનૂની સહાય-ન્યાય પ્રદાન પ્રણાલીના ચાર સ્તંભોમાં રાજ્યનો ક્રમ પ્રતિબિંબિત થાય છે.
- > 18 રાજ્યોમાં મહારાષ્ટ્ર સતત બીજી વખત ટોચ પર રહ્યું, ત્યારબાદ તમિલનાડુ અને તેલંગાણા અને ઉત્તરપ્રદેશ છેલ્લે સ્થાને છે.
- > નાના રાજ્યોમાં ગોવાએ ટોચનું સ્થાન જાળવી રાખ્યું છે અને અરુણાચલ પ્રદેશ તળિયે છે.
- પોલીસદળમાં મહિલા ગુણોત્તર:
- > રાજ્યના પોલીસ દળમાં 25.3% મહિલાઓને રોજગારી આપીને 25 રાજ્યોમાં બિહાર ટોચ પર છે.
- > પોલીસ દળમાં 20% થી વધુ મહિલાઓની ભાગીદારી સાથે આ એકમાત્ર એવું રાજ્ય છે. જો કે, અધિકારી વર્ગમાં, ફક્ત 6.1% મહિલાઓ છે.
- > તમિલનાડુમાં મહિલા પોલીસ અધિકારીઓની ટકાવારી સૌથી વધુ છે (24.8%), ત્યારબાદ મિઝોરમ (20.1%) છે.
- ન્યાયતંત્રમાં મહિલા પ્રમાણ:
- > એકંદરે, દેશભરમાં ઉચ્ચ અદાલતોમાં માત્ર 29% ન્યાયાધીશ મહિલાઓ છે, પરંતુ સિક્કીમ સિવાયના કોઈ પણ રાજ્યમાં 20% થી વધુ મહિલા ન્યાયાધીશ નથી.
- > બિહાર, ઉત્તરાખંડ, ત્રિપુરા અને મેઘાલય હાઈકોર્ટ – ચાર રાજ્યોમાં કોઈ મહિલા ન્યાયાધીશ નથી.
- સામાજિક ન્યાય:
- > કર્ણાટક એકમાત્ર એવું રાજ્ય છે જે SC, ST અને OBC બંને માટેના અધિકારી કેડર અને પોલીસ દળ માટેનો ક્વોટા પૂરો કરે છે.
- > છત્તીસગઢ એક માત્ર અન્ય રાજ્ય છે જે પોલીસ દળની વિવિધ જરૂરિયાતોને પૂરી કરે છે.
- નાણાંનો અભાવ:
- > છેલ્લા 25 વર્ષમાં કેન્દ્ર સરકારે માત્ર 2019-20માં 1.5 કરોડ લોકોને વ્યક્તિ દીઠ 1.05 રૂપિયાની કાનૂની સહાય પૂરી પાડી છે.
- અંતર્ગત કેસની પુષ્ટિ:
- > તમામ કેદીઓમાંથી લગભગ બે તૃતીયાંશ આરોપીને દોષી ઠેરવવા પર વિચારાધીન છે.
- > અટકાયત કરાયેલ વ્યક્તિ તેના ગુના બદલ સુનાવણીની રાહ જુએ છે.

■ ન્યાયમાં વિલંબ માટેનું કારણ:

- કાનૂની સેવા સંસ્થાઓમાં મૂળભૂત સુવિધાઓનો અભાવ, અસમાન માનવ સંસાધન વિતરણ, કેન્દ્રીય ભંડોળના અનિયમિત ઉપયોગ અને ન્યાયતંત્ર પરનો બોજો વગેરે લોક અદાલતોને પ્રભાવિત કરે છે.

સ્ટાર્સ પ્રોજેક્ટ

- શિક્ષણ મંત્રાલય હેઠળના શાળા શિક્ષણ અને સાક્ષરતા વિભાગ, અને વિશ્વ બેંકે 28 જાન્યુઆરી, 2021 ના રોજ Strengthening Teaching-Learning and Results for States Program (STARS) પ્રોજેક્ટ પર હસ્તાક્ષર કર્યા છે. આ પ્રોજેક્ટ એક નાણાકીય સહાય કરાર છે.

Back to Basics : સ્ટાર્સ પ્રોજેક્ટ

- સ્ટાર્સ પ્રોજેક્ટ કેન્દ્રીય પ્રાયોજિત યોજના છે જે શાળા શિક્ષણ પ્રણાલીને મજબૂત બનાવવા માગે છે.
- ભારતના છ રાજ્યોમાં શાળા શિક્ષણની ગુણવત્તા અને શાસન સુધારવાનાં હેતુથી આ કરાર પર હસ્તાક્ષર કરવામાં આવ્યા છે.
- ભારતના 6 રાજ્યોમાં કેરળ, મહારાષ્ટ્ર, હિમાચલ પ્રદેશ, રાજસ્થાન, મધ્યપ્રદેશ, રાજસ્થાન અને ઓડિશા શામેલ છે.
- સ્ટાર્સ પ્રોજેક્ટ દ્વારા 1.5 મિલિયન શાળાઓમાંથી આવતા 6 થી 17 વર્ષની વય જૂથના આશરે 250 મિલિયન વિદ્યાર્થીઓને લાભ થશે.
- વિદ્યાર્થીઓ ઉપરાંત, છ રાજ્યોના 10 કરોડ શિક્ષકોને પણ આ પ્રોજેક્ટનો લાભ મળશે.
- આ પ્રોજેક્ટની શરૂઆત જાહેર-શાળાના શિક્ષણને વધુ મજબૂત બનાવવાના ઉદ્દેશ્યથી કરવામાં આવી હતી.
- તે ભારતના “બધા માટે શિક્ષણ” ના લક્ષ્યને પણ સમર્થન આપે છે.
- સ્ટાર્સ પ્રોજેક્ટ રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નીતિ 2020 ની વિઝનને આગળ ધપાવે છે જે બધા માટે સમાન શિક્ષણની કલ્પના કરે છે.

આ પ્રોજેક્ટ માટે ભંડોળ

- સ્ટાર્સ પ્રોજેક્ટની કુલ કિંમત 5718 કરોડ રૂપિયા છે.
- વિશ્વ બેંકે 500 મિલિયન ડોલરની આર્થિક સહાય પૂરી પાડી છે જે આશરે રૂ. 3700 કરોડ છે.
- આ લોન ઈન્ટરનેશનલ બેંક ફોર રિસ્ટ્રક્શન એન્ડ ડેવલપમેન્ટ (IBRD) દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવી છે જે વિશ્વ બેંકનો ધિરાણ આપનાર શાખા છે.
- વિશ્વ બેંકે 500 મિલિયન માટે 5 વર્ષના ગ્રેસ અવધિની સાથે 17.5 વર્ષની અંતિમ પરિપક્વતા પૂરી પાડી છે.

પૃષ્ઠભૂમિ

- સ્ટાર્સ પ્રોજેક્ટને કેન્દ્રીય કેબિનેટ દ્વારા NEP 2020 હેઠળ ઓક્ટોબર 2020 માં મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.

ખાદ તેલ માટે રાષ્ટ્રીય મિશન (NMEO)

- કૃષિ મંત્રાલયે ઘરેલું પ્રાપ્યતા વધારવા અને આયાતની અવલંબન ઘટાડવા માટે રાષ્ટ્રીય મિશન ફોર ઈડિબલ તેલ માટે દરખાસ્ત કરી છે. 2020-21 થી 2024-25 ના ગાળામાં આગામી પાંચ વર્ષ માટે આ મિશનની દરખાસ્ત કરવામાં આવી છે.

Back to Basics : ખાદ તેલ માટે રાષ્ટ્રીય મિશન (NMEO) વિશે

- NMEO તેમાં ત્રણ સ્ત્રોતમાંથી તેલીબિયાં અને ખાદતેલોનું ઉત્પાદન વધારવાના ઉદ્દેશ સાથે ત્રણ પેટા-મિશનનો સમાવેશ કરે છે:
- પ્રાથમિક સ્ત્રોતો- તેમાં વાર્ષિક પાક, વાવેતર પાક અને ખાદ ટીબીઓ શામેલ છે
- ગૌણ સ્ત્રોતો- તેમાં ચોખાના બ્રાન તેલ અને કપાસના બીજ તેલનો સમાવેશ થાય છે.
- ખાદતેલના વપરાશની જાળવણી માટે વાર્ષિક વ્યક્તિ દીઠ 19.00 કિગ્રા સતત ગ્રાહક જાગૃતિ.

મિશનનો હેતુ

- 30.88 થી 47.80. મિલિયન ટન તેલીબિયાંનું ઉત્પાદન વધારવાના લક્ષ્ય સાથે આ મિશનની દરખાસ્ત કરવામાં આવી છે. તે 2024-25 સુધીમાં પ્રાથમિક સ્ત્રોતોમાંથી 7.00 થી 11.00 મિલિયન ટન ખાદ તેલનું ઉત્પાદન કરવાનો પ્રયાસ કરે છે. ઉપરાંત, ગૌણ સ્ત્રોતોમાંથી ખાદ તેલો હાલના 3.50 થી બમણા થઈને 7.00 મિલિયન ટન થશે.

તેલીબિયાના ઉત્પાદનમાં પડકારો

- ભારતમાં તેલીબિયાના ઉત્પાદન સાથે સંકળાયેલા મુખ્ય પડકારો આ છે:
- 70% વિસ્તારમાં વરસાદી પરિસ્થિતિ.
- મગફળી અને સોયાબીન માટે ઉચો બિયારણનો ખર્ચ.
- મર્યાદિત સંસાધનો સાથે નાની હોલ્ડિંગ ક્ષમતા.
- નીચા બીજ રિપ્લેસમેન્ટ દર અને
- ઓછી ઉત્પાદકતા.

ભારતમાં તેલનો વપરાશ

- ભારતમાં, વાર્ષિક ધોરણે 19 કિલોગ્રામ વપરાશના સ્તરની જરૂરિયાતને પહોંચી વળવા માટે 25 મિલિયન ટન ખાદતેલોની જરૂરિયાત છે. આમાંથી, 10.50 મિલિયન ટન સોયાબીન, મગફળી, રેપીડ અને મસ્ટર્ડ, નાઈજર, સૂર્યમુખી, અને કેસર જેવા મુખ્ય સ્ત્રોત અને નાળિયેર, તેલ પામ, ચોખાની કોશિકા, કપાસના દાણા અને ઝાડના તેલીબિયાં જેવા ગૌણ સ્ત્રોતોમાં થી ઘરેલું ઉત્પાદન થાય છે. 60% આવશ્યકતા આયાત દ્વારા પૂરી થાય છે. તેમ છતાં, તેલીબિયાંનું ઉત્પાદન ઝડપથી વધી રહ્યું છે, પરંતુ તેલીબિયાંની માંગ અને પુરવઠા વચ્ચે અંતર છે. આ આયાત પર નિર્ભરતા વધારી છે.

ડોપ્લર હવામાન રડાર

- તાજેતરમાં, કેન્દ્રીય પૃથ્વી વિજ્ઞાન મંત્રીએ દસમાંથી બે સ્વદેશી X-બેન્ડ ડોપ્લર હવામાન રડાર્સ (DWR)નું ઉદ્દઘાટન કર્યું હતું, જે હિમાલય પરના હવામાન પરિવર્તન પર નજર રાખશે.
- ભારતીય અવકાશ સંશોધન સંગઠન (ISRO) ના સહયોગથી વિકસિત 'બહુ-મિશન મૌસમ સંબંધ ડેટા પ્રસંસ્કરણ પ્રણાલી' પણ શરૂ કરવામાં આવી હતી.
- DWRની ડિઝાઇન અને વિકાસ ઈસરો દ્વારા હાથ ધરવામાં આવ્યો છે અને ભારત ઈલેક્ટ્રોનિક્સ લિમિટેડ (BEL), બેંગલોર દ્વારા નિર્માણ કરવામાં આવ્યું છે.

Back to Basics : મદદ

- આ દ્વિધ્રુવી રડાર, મધ્ય અને પશ્ચિમ હિમાલયને આવરી લેતા, વાતાવરણીય વિવિધતા ડેટા એકત્રિત કરશે અને ભારે મોસમી ઘટનાઓને સૂચવશે.
- ઉત્તરાખંડ અને હિમાચલ પ્રદેશ વાદળોનું ફાટવું, ભૂસ્ખલન, ભારે વરસાદ અને બરફવર્ષાની સંભાવના રહેલી છે. હવામાનની આગાહી અને ચેતવણી સરકારોને અગાઉથી યોજના બનાવવામાં અને નિવારક પગલાં લેવામાં મદદ કરશે.

રડાર

- તે એક એવું ઉપકરણ છે જે સ્થાન (ગતિ અને દિશા), ઊંચાઈ અને તીવ્રતા, ફરતા અને સ્થળાંતર કરતા પદાર્થોની ગતિ શોધવા માટે સૂક્ષ્મ-તરંગ ક્ષેત્રમાં ઈલેક્ટ્રોમેગ્નેટિક તરંગોનો ઉપયોગ કરે છે.

ડોપ્લર રડાર

- તે એક વિશિષ્ટ રડાર છે જે એક બીજાથી કેટલાક અંતરે સ્થિત વસ્તુઓના વેગથી સંબંધિત ડેટા એકત્રિત કરવા માટે ડોપ્લર અસરનો ઉપયોગ કરે છે.

ડોપ્લર અસર

- જ્યારે સ્ત્રોત અને સંકેત એકબીજાની સરખામણીએ નિરીક્ષક દ્વારા અવલોકન કરેલ આવર્તનને બદલે છે. જો તે એકબીજા તરફ આગળ વધી રહ્યા હોય, તો આવર્તન વધે છે અને જ્યારે તેઓ દૂર જાય છે ત્યારે આવર્તન ઘટે છે.
- તે માઈક્રોવેવ સિગ્નલ દ્વારા ઈચ્છિત લક્ષ્ય (ઓબ્જેક્ટ) ને લક્ષ્યાંકિત કરે છે અને વિશ્લેષણ કરે છે કે લક્ષ્ય ઓબ્જેક્ટની ગતિએ પરત આવતા સંકેતોની આવર્તનને કેવી રીતે બદલી છે.

ડોપ્લર હવામાન રડાર

- ડોપ્લર સિદ્ધાંતના આધારે, રડાર 'પેરાબોલિક ડિશ એન્ટેના' અને ફોમ સેન્ડવિચ ગોળાકાર રેડોમનો ઉપયોગ કરીને હવામાનની આગાહી અને દેખરેખની ચોકસાઈ સુધારવા માટે રચાયેલ છે.
- DWRમાં વરસાદની તીવ્રતા, પવનની દિશા અને વેગ માપવા માટેનાં ઉપકરણો હોય છે, જે ચક્રવાતનાં કેન્દ્ર અને ધૂળની તોફાનની દિશા સૂચવે છે.

ઇલેક્ટ્રોમેગ્નેટિક તરંગો

- ડોપ્લર રડારના પ્રકારો: ડોપ્લર રડારને તરંગલંબાઈના આધારે વિવિધ કેટેગરીમાં વહેંચી શકાય છે, જેમ કે L, S, C, X, K.

X-બેન્ડ રડાર

- 2.5-4 સે.મી. અને 8-12 ગીગાહર્ટ્ઝની આવર્તન પર કાર્ય કરે છે. માઈક્રોસ્કોપિક કણો શોધી કાઢવામાં સક્ષમ ટૂંકી તરંગલંબાઈને કારણે X-બેન્ડ રડાર્સ ખૂબ સંવેદનશીલ હોય છે.

ઉપયોગો

- રડારનો ઉપયોગ વાદળના વિકાસનો અભ્યાસ કરવા માટે થાય છે કારણ કે રડાર પાણી અને બરફના વરસાદના નાના કણો શોધવામાં સક્ષમ છે.
- X-બેન્ડ રડારની તરંગ લંબાઈ ખૂબ ટૂંકી (ઓછી અસરકારક) હોય છે, તેથી તેઓ ટૂંકા ગાળાના હવામાન નિરીક્ષણનો અભ્યાસ કરવા માટે વપરાય છે.
- રડારના નાના કદને લીધે, તે એક જગ્યાએથી બીજી જગ્યાએ જવા માટે પોર્ટેબલ થઈ શકે છે.

નાગી-નકટી પક્ષી અભયારણ્ય

- તાજેતરમાં બિહારના જમુઈ જિલ્લાના નાગી-નકટી પક્ષી અભયારણ્યમાં પ્રથમ રાજ્ય કક્ષાનો પક્ષી મહોત્સવ 'કલરવ' યોજાયો હતો.
- દેશભરના નિષ્ણાંતો અને પક્ષીપ્રેમીઓને આકર્ષિત કરવાના ઉદ્દેશ્યથી આ ત્રણ દિવસીય કાર્યક્રમનું આયોજન કરવામાં આવ્યું છે.

Back to Basics : અભયારણ્ય વિશે

- નાગી ડેમ અને નકટી ડેમ બે અલગ અભયારણ્યો છે પરંતુ એકબીજાની નિકટતાને કારણે તેઓ એક પક્ષી ક્ષેત્ર તરીકે ગણી શકાય છે.
- નાગી-નકટી પક્ષી અભયારણ્ય એ વિવિધ પ્રકારના પક્ષીઓ અને સ્થળાંતર કરનારા પક્ષીઓનો વિશાળ વિસ્તાર છે, જે

શિયાળાની રૂતુ દરમિયાન અહીં યુરેશિયા, મધ્ય એશિયા, આર્કટિક વિસ્તાર, રશિયા અને ઉત્તર ચીન જેવા સ્થળોથી આવે છે.

એવિયન પ્રાણીસૃષ્ટિ

- > આ અભ્યારણોમાં પક્ષીઓની 136થી વધુ જાતિઓ જોવા મળી છે.
- > આદ્રભૂમિ આંતરરાષ્ટ્રીયના એક અહેવાલ મુજબ, લગભગ 1,600 બાર-હેડેડ હંસ, જે આ જાતની વૈશ્વિક વસ્તીના લગભગ 3% જેટલા છે, જે અહીં નિહાળવામાં આવ્યા છે. તેનાથી પ્રભાવિત થઈને બર્ડલાઈફ ઈન્ટરનેશનલ દ્વારા પક્ષીની વસ્તીના સંરક્ષણ માટે નાગી ડેમ પક્ષી અભ્યારણને વૈશ્વિક સ્તરે મહત્વપૂર્ણ પક્ષી ક્ષેત્ર તરીકે ઘોષિત કરવામાં આવ્યું હતું.
- > આદ્રભૂમિ આંતરરાષ્ટ્રીય એ વૈશ્વિક બિન-લાભકારી સંસ્થા છે જે આદ્રભૂમિના સંરક્ષણ અને સુધારણાને સમર્પિત છે.
- > બર્ડલાઈફ આંતરરાષ્ટ્રીય એ વિવિધ સંરક્ષણ સંગઠનોની વૈશ્વિક ભાગીદારી છે, જે વિશ્વમાં પક્ષીઓ, તેમના નિવાસસ્થાન અને જૈવવિવિધતાના સંરક્ષણ માટે પ્રયત્નશીલ છે. તે કુદરતી સંસાધનોના ઉચિત ઉપયોગની હિમાયત કરે છે.
- > અભ્યારણોની જૈવવિવિધતા માટે મુખ્ય જોખમો: કૃષિ અવરોધ, સિંચાઈ અને વન વિભાગ વચ્ચે જમીન વિવાદ, આ વિસ્તારોમાં માછીમારી.

બિહારના અન્ય પક્ષી અભ્યારણો

- > ગૌતમ બુદ્ધ પક્ષી અભ્યારણ(ગયા)
- > કાવર તળાવ પક્ષી અભ્યારણ(બેગુસરાય)
- > કુશેશ્વર આસ્થાન પક્ષી અભ્યારણ(દરભંગા)

ભારતીય સ્ટાર કાયબો

- > તાજેતરમાં જ, આંધ્રપ્રદેશથી ઓડિશા તરફની દાણચોરી કરવામાં આવી રહેલી ભારતીય સ્ટાર કાયબાને પકડી લેવામાં આવ્યા છે.

Back to Basics : ભારતીય સ્ટાર કાયબો

- **આવાસ:**
 - > ભારતીય સ્ટાર કાયબો ભારતીય ઉપખંડમાં જોવા મળે છે, ખાસ કરીને ભારતના મધ્ય અને દક્ષિણ ભાગમાં. આ સિવાય તે પશ્ચિમ પાકિસ્તાન અને શ્રીલંકામાં પણ જોવા મળે છે.
- **સુરક્ષા સ્થિતિ:**
 - > વન્યપ્રાણી સંરક્ષણ અધિનિયમ, 1972 ની અનુસૂચિ IV માં સમાવિષ્ટ છે.
- **પરિશિષ્ટ IV:**
 - > આ સૂચિમાં એવી પ્રજાતિઓ શામેલ છે જે જોખમમાં નથી. આમાં સંરક્ષિત પ્રજાતિઓ શામેલ છે પરંતુ જો કોઈ ઉલ્લંઘન

થાય તો દંડની જોગવાઈ અનુસૂચિ-1 અને અનુસૂચિ-2 કરતા ઓછી હોય છે.

- > વન્યજીવન અને ફ્લોરા (CITES) ના જોખમી જાતિના આંતરરાષ્ટ્રીય વેપાર પરનું સંમેલન: પરિશિષ્ટ
- **IUCN સ્થિતિ:**
 - > સંવેદનશીલ
- **ખતરો:**
 - > પ્રજાતિઓને બે પ્રકારના જોખમોનો સામનો કરવો પડે છે – પ્રથમ, કૃષિને લીધે નિવાસસ્થાનનો વિનાશ અને બીજો, પાળતુ પ્રાણીના વેપાર પર ગેરકાયદેસર સ્થાનાંતરણ.
 - > વન્યજીવ અપરાધ નિયંત્રણ બ્યુરો અનુસાર, ભારતીય સ્ટાર કાયબો 90% આંતરરાષ્ટ્રીય પેટ માર્કેટ દ્વારા વેપાર કરે છે.
 - > જો ભારતીય સ્ટાર કાયબોની દાણચોરી એ જ ગતિએ ચાલુ રહે છે, તો 2025 સુધીમાં તેમની સંખ્યા 30% કરતા વધુ ઘટી શકે છે.
- **સંરક્ષણ માટે કરવામાં આવેલા પ્રયત્નો:**
 - > તાજેતરમાં ભારતીય સ્ટાર કાયબોની સંરક્ષણની સ્થિતિને પરિશિષ્ટ II થી પરિશિષ્ટ I માં સુધારવાના પ્રસ્તાવને લુપ્તપ્રાય જાતિ આંતરરાષ્ટ્રીય વેપારના વન્યપ્રાણી અને ફ્લોરા (CITES) દ્વારા મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.

ભારતના સૌથી મોંઘા મશરૂમની GI ટેગ માંગ

- > ભૌગોલિક સંકેત જમ્મુ અને કાશ્મીરના ડોડા જિલ્લામાં ઉગાડતા મશરૂમ માટે GI ટેગની માંગ કરવામાં આવી રહી છે, જે વિશ્વના સૌથી મોંઘા મશરૂમમાંથી એક છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > આ મશરૂમને સ્થાનિક રીતે ગુચ્છી(Gucchi) અથવા મોરેલ(Morel) કહેવામાં આવે છે, અને તેની કિંમત પ્રતિ કિલો વીસ હજાર રૂપિયાથી વધુ છે.
- > તે સ્થાનિક ખેડુતો અને આદિવાસીઓ દ્વારા એકત્રિત કરવામાં આવતી વન ઉપજ છે.
- > એવું કહેવામાં આવે છે કે આ મશરૂમમાં ઔષધીય અને બળતરા વિરોધી ગુણધર્મો છે.
- > તે સમશીતોષ્ણ જંગલોમાં જોવા મળે છે.

‘GI ટેગ’ વિશે

- > ભૌગોલિક સંકેત(GI) મુખ્યત્વે કોઈ ચોક્કસ ભૌગોલિક ક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન કૃષિ, કુદરતી અથવા ઉત્પાદિત ઉત્પાદનો (હસ્તકલા અને ઔદ્યોગિક વસ્તુઓ) છે.
- > લાક્ષણિક રીતે, આ ઉત્પાદનોના નામ ગુણવત્તા અને વિશિષ્ટતાની ખાતરી આપે છે, જે હકીકતમાં તેમના મૂળ સ્થાનને પ્રતિબિંબિત કરે છે.



સુરક્ષા

- > એકવાર GI સંરક્ષણ પ્રદાન થયા પછી, સમાન ઉત્પાદનોને બજારમાં લાવવા માટે તેમના નામનો કોઈ અન્ય ઉત્પાદક દ્વારા દુરુપયોગ કરી શકાતો નથી. આ ટેગ ગ્રાહકો માટે ઉત્પાદનની ગુણવત્તા અને પ્રામાણિકતાની ખાતરી આપે છે.

ભૌગોલિક સંકેત (GI)ના નોંધાયેલા માલિક

- > વ્યક્તિઓ અથવા ઉત્પાદકોનો સંગઠન, કાયદા હેઠળ અથવા તે દ્વારા સૂચવવામાં આવેલી સંસ્થા અથવા ઓથોરિટી, કોઈપણ ભૌગોલિક સંકેત (GI) ના નોંધાયેલા માલિક હોઈ શકે છે.
- > ભૌગોલિક સંકેત માટે અરજી કરવા માટેના ઉત્પાદનના વાસ્તવિક માલિક તરીકે તેમનું નામ ભૌગોલિક સંકેત રજીસ્ટરમાં દાખલ કરવું જોઈએ.

ભૌગોલિક સંકેત નોંધણીની માન્યતા અવધિ

- > ભૌગોલિક સંકેતની નોંધણી 10 વર્ષના સમયગાળા માટે માન્ય છે.
- > તે 10 વર્ષના વધુ સમયગાળા માટે સમય-સમય પર નવીકરણ કરવામાં આવી શકે છે.
- > ભારતમાં, ભૌગોલિક સૂચક નોંધણીનું સંચાલન ભૌગોલિક સૂચકની વસ્તુઓ (નોંધણી અને સંરક્ષણ) અધિનિયમ, 1999 દ્વારા કરવામાં આવે છે. આ અધિનિયમ સપ્ટેમ્બર 2003 માં લાગુ કરવામાં આવ્યો હતો. ભારતમાં પ્રથમ GI ટેગ દાર્જિલિંગ ચાને વર્ષ 2004-05માં આપવામાં આવ્યો હતો.

ઇન્ડોનેશિયાનો સેમરૂ જવાળામુખી

- > ઈન્ડોનેશિયાના પૂર્વ જાવા પ્રાંતમાં સ્થિત સેમરૂ જવાળામુખી તાજેતરમાં વિસ્ફોટ થયો છે. મેરાપી જવાળામુખી (જાવા) અને સિનાબંગ જવાળામુખી (સુમાત્રા) સહિત ઈન્ડોનેશિયામાં સ્થિત અન્ય જવાળામુખીનો થોડા સમય પહેલા જ વિસ્ફોટ થયો હતો.

Back to Basics : સેમરૂ જવાળામુખી

- > સેમરૂ જેને 'ગ્રેટ માઉન્ટેન' તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે તે જાવાનું સૌથી ઉચ્ચતમ જવાળામુખી શિખર છે અને સૌથી વધુ સક્રિય જવાળામુખી છે.
- > તેનો છેલ્લે ડિસેમ્બર 2019 માં વિસ્ફોટ થયો હતો.
- > ઈન્ડોનેશિયામાં વિશ્વમાં સૌથી વધુ સક્રિય જવાળામુખી છે, તેમજ તે પેસિફિક રિંગ ઓફ ફાયરમાં સ્થિત છે, જે ભૂકંપીક ઉથલપાથલનું જોખમ પણ ઉભું કરે છે.
- > સેમરૂ જવાળામુખી, સુંડા પ્લેટ (યુરેશિયન પ્લેટનો ભાગ)ની નીચે ભારત-ઓસ્ટ્રેલિયન પ્લેટની પેટા વિભાગ તરીકે રચાયેલી ટાપુ ચાપનો પણ એક ભાગ છે. અહીં નિર્મિત ખાઈ સુંડા ખાઈ તરીકે ઓળખાય છે જાવા ખાઈ તેનો મુખ્ય વિભાગ છે.

પેસિફિક રિંગ ઓફ ફાયર

- > પેસિફિક રિંગ ઓફ ફાયર, જેને સર્કમ-પેસિફિક બેલ્ટ તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે, તે સક્રિય જવાળામુખી અને વારંવાર ધરતીકંપના કારણે પ્રશાંત મહાસાગરમાં રચાયેલ એક માર્ગ છે.
- > તે પેસિફિક, કોકોસ, ભારતીય-ઓસ્ટ્રેલિયન, નાઝકા, ઉત્તર અમેરિકન અને ફિલિપિન પ્લેટો સહિતના કેટલાક ટેક્ટોનિક પ્લેટોની વચ્ચેની સીમા બનાવે છે.

ટાપુ આર્ક

- > આ તીવ્ર જવાળામુખી અને ભૂકંપીય પ્રવૃત્તિ અને ઓરોજેનિક (પર્વત નિર્માણ) પ્રક્રિયાઓ સાથે સંકળાયેલ સમુદ્ર ટાપુઓની લાંબી, વિન્ડિંગ ચેન છે.
- > એક આઈલેન્ડ આર્કમાં સામાન્ય રીતે લેન્ડ માસ અથવા આંશિક રીતે બંધ છીછરા સમુદ્ર હોય છે.
- > ત્યાં હંમેશાં બહિર્મુખ વિસ્તાર સાથે લાંબી, સાંકડી ઊંડી ખાઈ હોય છે.
- > સમુદ્રના આ ઊંડા વિસ્તારોમાં સૌથી ઊંડી મહાસાગરીય ગર્ત તેમજ મારિઆના (વિશ્વની સૌથી ઊંડી ખાઈ) અને ટોંગાગર્ત જોવા મળે છે.
- > ભૌગોલિક વિશેષતાના આ પ્રારંભિક ઉદાહરણોમાં અલેઉટીઅન-અલાસ્કા આર્ક અને કુરિલ-કામચટકા આર્ક શામેલ છે.

પશ્ચિમી વિક્ષોભ

- > ભારતના હવામાન વિભાગ(IMD) અનુસાર, પશ્ચિમ વિક્ષોભના કારણે હિમાલય ક્ષેત્ર ટૂંક સમયમાં પ્રભાવિત થવાની સંભાવના છે.
- > વિક્ષોભના કારણે જમ્મુના મેદાનોમાં હળવાથી મધ્યમ હિમવર્ષા અને વરસાદ થઈ શકે છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > પશ્ચિમી વિક્ષોભ એ ભૂમધ્ય સમુદ્રમાં ઉદભવતા 'ઉષ્ણકટિબંધીય ચક્રવાત' દ્વારા વર્ગીકૃત કરવામાં આવે છે, જે નીચું દબાણ ક્ષેત્ર છે અને ઉત્તર પશ્ચિમ ભારતમાં અચાનક વરસાદ, બરફવર્ષા અને ધુમ્મસ માટે જવાબદાર છે.
- પશ્ચિમી વિક્ષોભનો અર્થ તેના નામમાં છે:
- > પશ્ચિમી વિક્ષોભની દિશા 'પશ્ચિમ' થી 'પૂર્વ' તરફ છે.
- > તેઓ ઊંચાઈ પર પૂર્વ તરફ જતું પૂર્વી જેટ સ્ટ્રીમ્સ સાથે મુસાફરી કરે છે
- > વિક્ષોભ એ 'ડિસ્ટર્બ' વિસ્તાર અથવા નીચા હવાના દબાણવાળા ક્ષેત્રનો સંદર્ભ આપે છે.
- > પ્રકૃતિમાં સંતુલન અસ્તિત્વમાં છે જેના કારણે કોઈ ક્ષેત્રની હવા તેના દબાણને સામાન્ય બનાવવાનો પ્રયાસ કરે છે.
- > શબ્દ 'ઉષ્ણકટિબંધીય તોફાન' માં, તોફાન ઉષ્ણકટિબંધીય ઉપરાંત નીચા દબાણવાળા અને 'વધારાના-

- ઉષ્ણકટિબંધીય' અર્થના ક્ષેત્રનો સંદર્ભ આપે છે. પશ્ચિમી વિશ્વોભ ઉષ્ણકટિબંધની બહાર ઉદભવતા હોવાથી, “ઉષ્ણકટિબંધીય” શબ્દ તેમની સાથે સંકળાયેલ છે.
- > પશ્ચિમી વિશ્વોભ ઉત્તર ભારતમાં વરસાદ, હિમવર્ષા અને ધુમ્મસ સાથે સંકળાયેલી છે. જેના કારણે પાકિસ્તાન અને ઉત્તર ભારતમાં વરસાદ અને બરફવર્ષા થાય છે. પશ્ચિમી વિશ્વોભ તેઓ ભૂમધ્ય સમુદ્ર અને / અથવા એટલાન્ટિક મહાસાગરમાંથી ભેજને ગ્રહણ છે.
 - > શિયાળાનો વરસાદ અને ચોમાસા પૂર્વેનો વરસાદ પશ્ચિમી વિશ્વોભને કારણે છે જે ઉત્તરીય ઉપખંડમાં રવિ પાકના વિકાસ માટે મહત્વપૂર્ણ છે.
 - > પશ્ચિમી વિશ્વોભ હંમેશાં સારા હવામાનનો સંકેત આપતું નથી. તેઓ પૂર, ભૂસ્ખલન, ધૂળનું વાવાઝોડુ, કરાના વાવાઝોડા, ઠંડા મોજાથી મૃત્યુ, માળખાગત સુવિધાને નુકસાન અને આજીવિકાને અસર કરતી આત્યંતિક મોસમી ઘટનાઓનું કારણ પણ બની શકે છે.
 - > પશ્ચિમી વિશ્વોભના સંદર્ભમાં, ઉત્તરાખંડમાં 2013 ના પૂરના સંબંધમાં નિષ્ણાતોના મંતવ્યો અલગ છે, જેણે સતત ત્રણ દિવસ સતત વરસાદ બાદ 5000થી વધુ લોકોને મોતને ઘાટ ઉતાર્યા છે.

ગ્રેટ ગ્રીન વોલ પહેલ

- > Great Green Wall for Sahel and Sahara Initiativeને જૈવવિવિધતા માટે વન પ્લેનેટ સમિટમાં તાજેતરમાં 14 અબજ ડોલર મળ્યા છે. આ નાણાંનો ઉપયોગ ફળદ્રુપ જમીનને પુનર્સ્થાપિત કરવા, ગ્રીન રોજગાર બનાવવા અને જૈવવિવિધતાને સુરક્ષિત કરવા માટે કરવામાં આવશે. વિશ્વ બેંકે 5 અબજ ડોલર, આફ્રિકન ડેવલપમેન્ટ બેંક 6.5 અબજ ડોલર અને ફ્રાન્સની સરકાર 14 અબજ ડોલરની પ્રતિબદ્ધતા જાહેર કરી છે.

Back to Basics : ગ્રેટ ગ્રીન વોલ પહેલ વિશે

- > ગ્રેટ ગ્રીન વોલ પહેલનો ઉદ્દેશ 8,000 કિલોમીટર લાંબા અને 15 કિલોમીટર પહોળા ઝાડ, વનસ્પતિ, ઘાસના મેદાનો, છોડના મોઝેઈક સાથે 100 મિલિયન આફ્રિકન લોકોના જીવનમાં પરિવર્તન લાવવાનું છે.
- > ગ્રેટ ગ્રીન વોલ એ આફ્રિકન આગેવાની હેઠળની પહેલ છે. 2007 માં આફ્રિકન યુનિયન દ્વારા રણ, જમીનના અધોગતિ, દુષ્કાળનો સામનો કરવા માટે તેની શરૂઆત કરવામાં આવી હતી. આ પ્રોજેક્ટનો લક્ષ્યાંક છે કે 2030 સુધીમાં 100 મિલિયન હેક્ટર જમીન ઘટાડવામાં આવેલી જમીનને ફરીથી સ્થાપિત કરવી. 2007 થી 2019 ની વચ્ચે, ગ્રેટ ગ્રીન વોલ પહેલે ફક્ત ચાર મિલિયન હેક્ટર જમીનોને ફરીથી સ્થાપિત કરી છે.

ગ્રેટ ગ્રીન વોલ પહેલના મુખ્ય ઉદ્દેશો

- > આ પહેલનો ઉદ્દેશ 250 મિલિયન ટન કાર્બન અધિગ્રહણ અને દસ મિલિયન ગ્રીન રોજગારીનું સર્જન કરવાનું છે. આ આફ્રિકન સમુદાયોને ફળદ્રુપ જમીન વિકસાવવામાં અને ઓછી વસ્તી માટે આર્થિક તકો વધારવામાં મદદ કરશે.

ટકાઉ વિકાસ લક્ષ્ય

- > ગ્રેટ ગ્રીન વોલ પહેલ સંયુક્ત રાષ્ટ્રના ટકાઉ વિકાસ લક્ષ્યોમાં થી 15 માં ફાળો આપશે. સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સંમેલનના લડત માટેના સંમેલનનો મુખ્ય ઉદ્દેશ 2030 સુધીમાં જમીન તટસ્થતાનું લક્ષ્ય હાંસલ કરવાનું છે. આમ, ગ્રેટ ગ્રીન વોલ પહેલ આને પ્રાપ્ત કરવામાં મદદ કરશે.
- ગ્રેટ ગ્રીન વોલ પહેલના અધિગ્રહણ ક્ષેત્ર તરીકે પસંદ કરાયેલા દેશો:
 - > ચાડ, બુર્કિના ફાસો, એરિટ્રિયા, ઈથોપિયા, માલી, નાઈજર, મૌતીતાનીયા, નાઈજીરિયા, સુદાન, સેનેગલ, જીબુતી.

ભારતે આર્કટિકમાં સંશોધન અને પર્યટન વિસ્તૃત કરવાની દરખાસ્ત કરી

- > તાજેતરમાં ભારતે એક નવો મુસદ્દો ‘આર્કટિક’ નીતિ તૈયાર કરી છે.
- ભારતની સતત સંબદ્ધતા માટે આર્કટિક પોલિસી મુસદ્દાના મુખ્ય પાંચ આધારસ્તંભ છે:
 - > વિજ્ઞાન અને સંશોધન
 - > આર્થિક અને માનવ વિકાસ
 - > પરિવહન અને કનેક્ટિવિટી
 - > શાસન અને આંતરરાષ્ટ્રીય સહયોગ
 - > રાષ્ટ્રીય ક્ષમતા નિર્માણ

Back to Basics : નીતિની મુખ્ય લક્ષણિકતાઓ

- > નવી નીતિ હેઠળ, આર્કટિક ક્ષેત્રમાં વૈજ્ઞાનિક સંશોધન, ‘ટકાઉ પર્યટન’ અને ખનિજ તેલ અને ગેસ સંશોધનને વિસ્તૃત કરવાની પ્રતિબદ્ધતા વ્યક્ત કરવામાં આવી છે.
- > આ મુસદ્દાની નીતિમાં આર્કટિક અને ભારતીય ચોમાસા વચ્ચે વૈજ્ઞાનિક અને આબોહવા જોડાણોની વધુ સારી સમજ જેવા ભારતના આર્કટિક મિશન લક્ષ્યોને આવરી લેવામાં આવ્યા છે.
- > નીતિમાં, ધ્રુવીય સંશોધન ત્રીજા ધ્રુવ (હિમાલય) સાથે સુમેળ મેળવવા અને ભારતમાં આર્કટિક વિશેના અભ્યાસ અને માહિતીને આગળ વધારવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે.
- > નીતિમાં આર્કટિક ક્ષેત્રમાં કુદરતી સંસાધનો અને ખનિજોની જવાબદાર શોધખોળ કરવાની અને ‘ઓફશોર એક્સ્પ્લોરેશન / માઈનીંગ, બંદરો, રેલવે અને હવાઈ મથકો’ જેવા આર્કટિક ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરમાં રોકાણની તકો ઓળખવાની જરૂર જણાવાયું છે.



આર્કટિક પ્રદેશ

- > આર્કટિક ક્ષેત્રમાં આર્કટિક મહાસાગર અને કેનેડા, ડેનમાર્ક (ગ્રીનલેન્ડ), નોર્વે, રશિયા, અમેરિકા (અલાસ્કા), ફિનલેન્ડ, સ્વીડન અને આઈસલેન્ડ જેવા દેશોના ભાગો શામેલ છે.
- > આ દેશો આર્કટિક કાઉન્સિલ, આંતર સરકારી મંચના મુખ્ય સભ્યો છે. આ વિસ્તારમાં લગભગ ચાર મિલિયન વસ્તી વસે છે, જેમાંથી લગભગ દસ ટકા સ્થાનિક / વતની છે.

આર્કટિકમાં ભારતનું સાહસ

- > ભારતનું આર્કટિકમાં 'હિમાદ્રી' નામનું સંશોધન કેન્દ્ર છે, જે સંશોધન કાર્યને સમર્પિત છે.
- > વર્ષ 2013 માં અને આર્કટિક કાઉન્સિલમાં ભારતને 'નિરીક્ષક' નો દરજ્જો મળ્યો હતો. ચીન સહિત કુલ 13 દેશોને 'નિરીક્ષક' દરજ્જો છે. વર્ષ 2018 માં ભારતનું 'નિરીક્ષક દરજ્જા'નું નવીકરણ કરાયું હતું.

ભારત માટે આર્કટિક અભ્યાસનું મહત્વ

- > જોકે ભારતનો કોઈ પણ ભાગ સીધા આર્કટિક ક્ષેત્ર હેઠળ આવતો નથી, તે એક મહત્વપૂર્ણ ક્ષેત્ર છે કારણ કે આર્કટિક પૃથ્વીની ઇકોસિસ્ટમ, વાતાવરણ, સમુદ્રયુક્ત અને બાયોકેમિકલ ચક્રને અસર કરે છે.
- > વાતાવરણમાં પરિવર્તનને લીધે, આ ક્ષેત્રમાં દરિયાઈ બરફ અને આઈસ કેપ્સ અને સમુદ્રના તાપમાનમાં ઘટાડોનો અનુભવ થઈ રહ્યો છે, જે વૈશ્વિક વાતાવરણને અસર કરે છે.
- > ગ્લોબલ વોર્મિંગને લીધે, ઠંડા આર્કટિકમાંથી બરફનો ઘટાડો થઈ રહ્યો છે, જે ભારતીય ચોમાસામાં વિવિધતાના મુખ્ય પરિબલોમાંનું એક છે.

ઇન્ડોનેશિયાનો સૌથી સક્રિય જવાળામુખી માઉન્ટ મેરાપી ફાટી નીકળ્યો

- > ઇન્ડોનેશિયાનો સૌથી સક્રિય જવાળામુખી માઉન્ટ મેરાપીનો તાજેતરમાં વિસ્ફોટ થયો હતો. આ પછી લાવા અને ધૂળની ડમરીઓ આવી હતી.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > આ માઉન્ટ મેરાપી પર્વતનો સૌથી મોટો લાવા પ્રવાહ હતો.
- > 30 કિલોમીટર દૂર આ વિસ્ફોટનો અવાજ સંભળાયો હતો.
- > મેરાપીનો છેલ્લો મોટો વિસ્ફોટ 2010માં થયો હતો, જેમાં 347 લોકો માર્યા ગયા હતા.

માઉન્ટ મેરાપી

- > માઉન્ટ મેરાપી પર્વત ઇન્ડોનેશિયામાં સ્થિત છે.
- > તે મધ્ય જાવા અને ઇન્ડોનેશિયાના યોગ્યાકાર્તા પ્રાંતની સરહદ પર સ્થિત એક સક્રિય સ્ટ્રેટોવોલ્કેનો છે.
- > તે ઇન્ડોનેશિયામાં સૌથી સક્રિય જવાળામુખી માનવામાં આવે છે અને 1548થી તેમાં સતત વિસ્ફોટ થતો રહે છે.

- > તે દક્ષિણ જાવામાં જવાળામુખીનું સૌથી નાનું જૂથ છે જે ઇન્ડો-ઓસ્ટ્રેલિયન પ્લેટ અને સુંડા પ્લેટના ઉપ-ઝોન ઝોનમાં સ્થિત છે.

ઇન્ડોનેશિયા

- > ઇન્ડોનેશિયા 270 મિલિયન લોકોનો દ્વીપસમૂહ, ભારતીય અને પેસિફિક મહાસાગરોની વચ્ચે દક્ષિણપૂર્વ એશિયા અને ઓશનિયામાં સ્થિત છે. તેમાં જાવા, સુમાત્રા, જાવા, સુલાવેસી, બોર્નીયો (કાલીમંતન) અને ન્યુ ગિની (પાપુઆ) સહિત સત્તર હજારથી વધુ ટાપુઓ શામેલ છે. આ દેશ વિશ્વનો ચોથો સૌથી વધુ વસ્તી ધરાવતો દેશ પણ છે. તે મુસ્લિમ બહુમતી ધરાવતો દેશ પણ છે. જાવા ઇન્ડોનેશિયાનો સૌથી વધુ વસ્તી ધરાવતો ટાપુ છે, આ દેશ ભૂકંપ અને જવાળામુખીની પ્રવૃત્તિથી ગ્રસ્ત છે કારણ કે તે 'પેસિફિક રીંગ ઓફ ફાયર' ની સાથે સ્થિત છે.

પેસિફિક રીંગ ઓફ ફાયર

- > આ ક્ષેત્ર પેસિફિક મહાસાગરના કિનારાની આજુબાજુ છે જે જવાળામુખી ફાટી નીકળવો અને ધરતીકંપનો શિકાર છે. તે એક ઘોડાના નાળ આકારનો બેલ્ટ છે જેની લંબાઈ લગભગ 40,000 કિ.મી. છે. તેમાં પશ્ચિમ પેસિફિક મહાસાગરના ક્ષેત્રો સિવાય દક્ષિણ અમેરિકા, ઉત્તર અમેરિકા અને કામચટકા વગેરે શામેલ છે.

મહાનંદ વન્યજીવન અભયારણ્ય

- > પશ્ચિમ બંગાળના મહાનંદ વન્યપ્રાણી અભયારણ્યમાં પક્ષી મહોત્સવનું આયોજન કરવામાં આવનાર છે. તેના પ્રકારનો પ્રથમ તહેવાર છે. દાર્જિલિંગ વન્યપ્રાણી વિભાગ દ્વારા તેનું આયોજન કરવામાં આવનાર છે. મહાનંદ વન્યપ્રાણી અભયારણ્યને એક મહત્વપૂર્ણ પક્ષી અને જૈવવિવિધતા ક્ષેત્ર તરીકે ઓળખવામાં આવ્યું છે.

Back to Basics : મહત્વપૂર્ણ પક્ષી ક્ષેત્ર

- > પક્ષીઓની વસ્તીના સંરક્ષણ માટે વૈશ્વિક સ્તરે મહત્વપૂર્ણ એવા માપદંડોના આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે સંમત સમૂહનો ઉપયોગ કરીને એક મહત્વપૂર્ણ પક્ષી અને જૈવવિવિધતા ક્ષેત્રની ઓળખ કરવામાં આવે છે. બર્ડલાઈફ ઇન્ટરનેશનલ દ્વારા મહત્વપૂર્ણ પક્ષી ક્ષેત્ર કલ્પનાનો વિકાસ કરવામાં આવ્યો હતો.
- > હાલમાં સમગ્ર વિશ્વમાં 12,000 મહત્વપૂર્ણ પક્ષી ક્ષેત્ર ફેલાયેલો છે. મહત્વના પક્ષી ક્ષેત્રની શ્રેણી સંબંધિત રાષ્ટ્રીય શાસન સંસ્થાઓ દ્વારા સેટ કરવામાં આવે છે. મહત્વપૂર્ણ બર્ડ એરિયા હેઠળ સૂચિબદ્ધ થવા માટે, સાઈટને નીચેના માપદંડોમાંથી ઓછામાં ઓછું એક સંતોષવું આવશ્યક છે.
- A 1: વૈશ્વિક સ્તરે જોખમી જાતિઓ
- > આ સાઈટમાં પક્ષીઓની જાતિઓની વસ્તી હોવી જોઈએ, જે I.U.C.N. લાલ સૂચિ હેઠળ ક્રિટિકલ રીટે જોખમમાં મુકેલી, સંવેદનશીલ અથવા જોખમમાં મુકાયેલી છે.

■ **A 2: પ્રતિબંધિત શ્રેણીની પ્રજાતિઓ**

➤ આ સાઈટ એક સ્થાનિક પક્ષી ક્ષેત્ર હોવી જોઈએ. બર્ડલાઈફ ઈન્ટરનેશનલ દ્વારા સ્થાનિક પક્ષી ક્ષેત્ર ને તે નિવાસસ્થાન તરીકે ઓળખવામાં આવે છે જેમાં પ્રતિબંધિત પક્ષીઓની પ્રજાતિઓ હોય છે જે તેમના માટે સ્થાનિક છે. બર્ડલાઈફ ઈન્ટરનેશનલ દ્વારા લગભગ 218 સ્થાનિક પક્ષી વિસ્તારોની ઓળખ કરવામાં આવી છે. સ્થાનિક અર્થ એ છે કે પ્રજાતિ એક જ ભૌગોલિક સ્થાનની છે અને બીજે ક્યાંય મળી નથી.

■ **A 3: બાયોમ-પ્રતિબંધિત શ્રેણીની પ્રજાતિઓ**

➤ સાઈટમાં પ્રતિબંધિત બાયોમ પ્રજાતિઓ હોવી જોઈએ. તે સાઈટએ તે બાયોમમાં બધી પ્રજાતિઓની પસંદ કરેલી પર્યાપ્ત રજૂઆતનો સમૂહ બનાવવો જોઈએ. એટલે કે, સાઈટમાં રહેતી પ્રજાતિઓ સ્થાનિક હોવી જોઈએ અને તે ફક્ત તે જ ચોક્કસ બાયોમમાં (વિશ્વમાં ક્યાંય નહીં) મળી હોવી જોઈએ.

■ **A 4: મંડળો**

➤ આ વોટરબર્ડ, સીબર્ડ અને વેટલેન્ડ પક્ષીઓને લાગુ પડે છે. આ રામસાર સંમેલનના આધારે બનાવવામાં આવ્યું છે.

મહાનંદ વન્યજીવન અભયારણ્ય

➤ તે હિમાલયની તળેટીમાં તીસ્તા અને મહાનંદ નદીઓ વચ્ચે સ્થિત છે. તેને મુખ્યત્વે ભારતીય દ્વિસંગી અને રોયલ બંગાળ વાઘના રક્ષણ માટે અભયારણ્યનો દરજ્જો આપવામાં આવ્યો હતો.

માઉન્ટ ત્રિશુલ: ભારતીય પર્વતારોહણ ફાઉન્ડેશન દ્વારા શિયાળુ ચડાણને મંજૂરી આપવામાં આવી છે

➤ ભારતીય પર્વતારોહણ ફાઉન્ડેશન દ્વારા તાજેતરમાં અર્જુન વાજપાઈની આગેવાની હેઠળના પર્વતારોહકોની ત્રણ સભ્યોની ટીમને ત્રિશુલ પર્વત પર શિયાળુ ચડાણ અભિયાન માટે મંજૂરી આપવામાં આવી છે. ભારતમાં, પર્વતારોહણ અભિયાનો ફક્ત ચોમાસા પૂર્વે અને ચોમાસા પછીના સમયગાળા દરમિયાન લેવામાં આવે છે. પહેલીવાર ભારતીય પર્વતારોહણ ફાઉન્ડેશન દ્વારા શિયાળુ પર્વતારોહણની કલ્પનાને મંજૂરી આપવામાં આવી છે.

➤ 2010 માં 16 વર્ષની ઉંમરે માઉન્ટ એવરેસ્ટ પર ચડનાર અર્જુન વાજપેય સૌથી યુવા ભારતીય છે.

Back to Basics : ત્રિશુલ પર્વત

➤ ત્રિશુલ પર્વત ત્રણ હિમાલયની શિખરોનું જૂથ છે જે ત્રિશૂળનું આકાર બનાવે છે. ત્રણેય શિખરોનું નામ ત્રિશુલ I, ત્રિશુલ II અને ત્રિશુલ III છે. માઉન્ટ ત્રિશુલ એક મેસિફ પર સ્થિત છે. મેસિફ ઉત્તર-દક્ષિણ તરફ ચાલે છે. મેસિફ એ પૃથ્વીના પોપડાનો એક વિભાગ છે જે દોષો સાથે સીમાંકિત થયેલ છે. બ્રિટિશ પર્વતારોહક ટોમ જયોરેજ લોંગસ્ટાફ દ્વારા સૌ પ્રથમ ત્રિશુલ માઉન્ટ કરવામાં આવ્યું હતું.

ભારતીય પર્વતારોહણ ફાઉન્ડેશન

➤ ભારતીય પર્વતારોહણ ફાઉન્ડેશન એક સર્વોચ્ચ સંસ્થા છે જે હિમાલયમાં ઉચ્ચ ઉચાઈએ રોક ક્લાઈમ્બીંગ અને પર્વતારોહણનું આયોજન કરે છે. આ ફાઉન્ડેશન ભારતીય હિમાલયમાં પર્યાવરણીય સંરક્ષણના કામોને પણ પ્રોત્સાહન આપે છે. ભારતીય પર્વતારોહણ ફાઉન્ડેશનની સ્થાપના 1957 માં થઈ હતી.

➤ તે સ્પોર્ટ ક્લાઈમ્બીંગની સ્પર્ધાત્મક ઓલિમ્પિક રમત માટેની નિયમનકારી સંસ્થા પણ છે.

કુમાઉ

➤ ઉત્તરાખંડના પશ્ચિમ કુમાઉમાં ત્રિશૂલ પર્વત સ્થિત છે. કુમાઉ ક્ષેત્રના લોકોને કુમાઓનિસ કહેવામાં આવે છે અને તેઓ કુમાઉની ભાષા બોલે છે. યુનેસ્કો એટલાસ ઓફ ધ વર્લ્ડ લેંગ્વેજ્સે કુમાઉનીને અસુરક્ષિત કેટેગરીમાં મૂકી છે. 2010 માં, બંધારણના આઠમા શેડ્યૂલમાં કુમાઉનીને સમાવવા માટે એક ખાનગી સભ્ય બિલ રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું.

➤ કુમાઉ પ્રદેશમાં ભારતીય સૈન્યનું ખૂબ જ શણગારેલું રેજિમેન્ટ્સનું ઘર છે, જેને કુમાઉ રેજિમેન્ટ કહેવામાં આવે છે. તેમાં મુખ્યત્વે આહિર્સ, રાજપૂતો અને બ્રાહ્મણોનો સમાવેશ થાય છે. રેજિમેન્ટ તેની ઉત્પત્તિ અઢારમી સદી સુધી શોધી કાઢે છે. રેજિમેન્ટ બંને વિશ્વ યુદ્ધો, 1971 ના ભારત-પાકિસ્તાન યુદ્ધ, 1965 ના ભારત-પાકિસ્તાન યુદ્ધ અને 1962 ના ચીન-ભારતીય યુદ્ધ લડ્યા છે.

ZSI : સુંદરવન પક્ષીઓની 428 જાતોનું ઘર છે

➤ ઝૂઓલોજિકલ સર્વે ઓફ ઈન્ડિયા (ZSI) એ તાજેતરમાં જ ‘સુંદરવન બાયોસ્ફિયર રિઝર્વ બર્ડ્સ’ પ્રકાશિત કર્યું હતું, જેમાં ZSI એ પ્રકાશ પાડ્યો હતો કે ભારતીય સુંદરવન પક્ષીઓની 428 પ્રજાતિઓનું ઘર છે.

Back to Basics : ભારતીય સુંદરવન વિશે

➤ તે બંગાળની ખાડીમાં ગંગા, બ્રહ્મપુત્રા અને મેઘના નદીઓ દ્વારા રચાયેલ ડેલ્ટામાં મેંઝોવ વિસ્તાર છે.

➤ તે પશ્ચિમ બંગાળની હુગલી નદીથી લઈને બાંગ્લાદેશમાં બલેશ્વર નદી સુધીના લગભગ 10,000 કિ.મી. વિસ્તારના ક્ષેત્રને આવરી લે છે.

➤ તેમાં બંધ અને ખુલ્લા મેંઝોવ જંગલોનો સમાવેશ છે.

➤ સુંદરવનની જમીનનો ઉપયોગ કૃષિ હેતુ, મડફલેટ્સ અને ઉજ્જડ જમીન માટે થાય છે.

સુંદરવનમાં રક્ષિત વિસ્તારો

➤ સુંદરવનમાં ચાર સંરક્ષિત વિસ્તારોને યુનેસ્કો વર્લ્ડ હેરિટેજ સાઈટ્સ તરીકે સૂચિબદ્ધ કરવામાં આવ્યા છે. તે સુંદરવન નેશનલ પાર્ક, સુંદરવન દક્ષિણ સુંદરવન પશ્ચિમ અને સુંદરવન પૂર્વ વન્યપ્રાણી અભયારણ્ય છે.



ખતરો

- > 2020 માં ઇકોસિસ્ટમ્સ ફેમવર્કની IUCN રેડ લિસ્ટ હેઠળ ભારતીય સુંદરવનને જોખમમાં મૂકાયેલ તરીકે ટેગ કરવામાં આવ્યા હતા.

વનસ્પતિ અને પ્રાણીસૃષ્ટિ

- > સુંદર વૃક્ષ અને ગેવા વૃક્ષ સૌથી પ્રચુર ઝાડની પ્રજાતિ છે. મેંગ્રોવ જંગલો કેટલાક પ્રાણીસૃષ્ટિના વન્યપ્રાણીઓને રહેઠાણ પૂરું પાડે છે. તેમાં પક્ષીઓની 428 પ્રજાતિઓ, 120 માછલીઓ, 42 સસ્તન પ્રાણી, 35 સરીસૃપ અને 8 ઉભયજીવી પ્રજાતિઓ શામેલ છે.

સુંદરવન નેશનલ પાર્ક

- > તે પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્યમાં આવેલું એક રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન, વાળનો અનામત અને બાયોસ્ફિયર અનામત છે. તે ગંગા ડેલ્ટા પરના સુંદરવનનો એક ભાગ છે. તે બાંગ્લાદેશમાં સુંદરવન રિઝર્વ ફોરેસ્ટની બાજુમાં આવેલું છે. તે મેંગ્રોવના જંગલોથી ઢકાયેલ છે. તે બંગાળના વાળ માટેના સૌથી મોટા ભંડારમાં થી એક માનવામાં આવે છે. રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાનને 1973 માં સુંદરવન ટાઈગર રિઝર્વનો મુખ્ય ક્ષેત્ર તરીકે જાહેર કરવામાં આવ્યો હતો. વર્ષ 1977 માં તેને વન્યપ્રાણી અભ્યારણ તરીકે પણ ઘોષણા કરાઈ હતી. જ્યારે 1984 માં, તેને રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન જાહેર કરાયો હતો. આ પાર્ક, યુનેસ્કોની વર્લ્ડ હેરિટેજ સાઈટ અને 2019 થી એક રામસાર સાઈટ પણ છે.

આબોહવા અનુકૂળન સમિતિ 2021

- > વડાપ્રધાન નરેન્દ્ર મોદીએ આબોહવા અનુકૂળન સમિતિ 2021 ને સંબોધતા કહ્યું હતું કે વર્ષ 2030 સુધીમાં ભારત નવીનીકરણીય ઊર્જા ક્ષમતાના 450 ગીગાવોટનું લક્ષ્ય બનાવશે. તેમણે એમ પણ કહ્યું કે ભારત LED લાઈટ્સને પ્રોત્સાહન આપી રહ્યું છે અને દર વર્ષે 38 મિલિયન ટન કાર્બન ડાયોક્સાઈડ ઉત્સર્જનની પણ બચત કરી રહ્યું છે. તેમણે એમ પણ પ્રકાશિત કર્યું કે, 2030 સુધીમાં ભારત 26 કરોડ હેક્ટર જમીન અદ્યોગતિશીલ જમીનને પુનર્સ્થાપિત કરશે.

Back to Basics : આબોહવા અનુકૂળન સમિતિ 2021 વિશે

- > 25 જાન્યુઆરી, 2021 ના રોજ નેધરલેન્ડ સરકાર દ્વારા આબોહવા અનુકૂળન સમિતિનું આયોજન કરવામાં આવ્યું

હતું. આ સમિતિ ઓનલાઈન યોજાઈ હતી અને તેને 'CAS ઓનલાઈન' કહેવામાં આવે છે.

- > આ સમિતિ ક્લાઈમેટ એક્શન સમિતિની પ્રગતિ પર બનાવવામાં આવી હતી.
- > સમિતિમાં UNFCCCની COP 26 દ્વારા આબોહવા કટોકટીના અગ્રણી ઉકેલો અને ટકાઉ ગતિનું પ્રદર્શન પણ કરવામાં આવ્યું હતું.
- > CAS કાર્યવાહી કરવામાં મદદ કરશે અને સોસાયટીઓને વધુ સારી રીતે નિર્માણ કરવામાં મદદ માટે પરિવર્તનની પ્રેરણા આપશે.
- > સમિતિના આયોજકોએ કૃષિ સંશોધન માટે મોટા નવા ભંડોળની પણ હાકલ કરી હતી.
- > તેઓએ ખેડૂત સલાહકાર સેવાઓ, જોખમ સંચાલન અને નાણાકીય સેવાઓનો વપરાશ પણ વધાર્યો.

CASનો હેતુ

- > આ સંકટનું સંકલન આબોહવા-સ્થિતિસ્થાપક વિશ્વ માટે જરૂરી સંક્રમણોને સાકાર કરવાના હેતુથી કરવામાં આવ્યું હતું.
- > સમિતિમાં નવા રોકાણને સુરક્ષિત કરવા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવામાં આવ્યું છે જેથી લાખો નાના ખેડૂત ખોરાકના ઉત્પાદન પર આબોહવાની અસરને સ્વીકારશે.

ભારતની પ્રતિબદ્ધતા

- > ભારતે સમિતિ દરમિયાન 80 મિલિયન ગ્રામીણ ઘરોમાં સ્વચ્છ રસોઈ બળતણ પ્રદાન કરવા પ્રતિબદ્ધતા વ્યક્ત કરી છે. 64 મિલિયન ઘરોને પાઈપવાળા પાણી પુરવઠા સાથે જોડવા પણ પ્રતિબદ્ધ છે.

COP 26

- > 2021 સંયુક્ત રાષ્ટ્રની આબોહવા પરિવર્તન પરિષદને COP26 તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે. તે સંયુક્ત રાષ્ટ્રની આબોહવા પરિવર્તનની 26 મી પરિષદ છે. તે ગ્લોસો, સ્કોટલેન્ડમાં 1 થી 12 નવેમ્બર, 2021 દરમિયાન યોજાશે. યુનાઈટેડ કિંગડમ સમિતિનું અધ્યક્ષપદ સંભાળશે. આ પરિષદમાં યુનાઈટેડ નેશન્સ ફેમવર્ક કન્વેશન ક્લાઈમેટ ચેન્જ (UNFCCC) ની પાર્ટીઓની 26 મી કોન્ફરન્સ, પેરિસ એગ્રીમેન્ટ (CMA 3) માટે પક્ષકારોની ત્રીજી બેઠક અને ક્યોટો પ્રોટોકોલ (CMP 16) માટે પક્ષકારોની 16 મી બેઠકનો સમાવેશ કરવામાં આવશે.

જલીકટ્ટુ

- વર્ષ 2021માં તમિલનાડુમાં વિધાનસભાની ચૂંટણીઓ યોજાવાની હોવાથી, પોંગલ અને જલીકટ્ટુ જેવા તહેવારોએ દેશના રાજકીય પક્ષોનું ધ્યાન આકર્ષિત કર્યું છે.

Back to Basics : જલીકટ્ટુ વિશે

■ પરંપરા:

- જલીકટ્ટુ લગભગ 2,000 વર્ષ જુની એક સ્પર્ધાત્મક રમત છે, તેમજ બળદના માલિકોને માન આપવા માટેનો એક કાર્યક્રમ છે, જેને તેઓ સંવર્ધન માટે ઉછેરે છે.
- આ એક હિંસક રમત છે જેમાં સ્પર્ધકો ઈનામ મેળવવા માટે બળદને કાબૂમાં રાખવા / નિયંત્રિત કરવાનો પ્રયાસ કરે છે; જો સ્પર્ધકો બળદને કાબૂ કરવામાં નિષ્ફળ જાય, તો બળદના માલિકને ઈનામ મળે છે.

■ રમત સંબંધિત ક્ષેત્રો:

- તે તમિલનાડુના મદુરાઈ, તિરુચિરાપ્પલ્લી, થેની, પુડુક્કોટ્ટઈ અને ડિડિગુલ જિલ્લાઓમાં લોકપ્રિય છે, જેને જલીકટ્ટુ પટ્ટો તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

■ કાર્યક્રમનો સમય:

- તે જાન્યુઆરીના બીજા અઠવાડિયામાં તામિલ તહેવાર પોંગલ દરમિયાન લણણી સમયે ઉજવવામાં આવે છે.

તમિલ સંસ્કૃતિમાં જલીકટ્ટુનું મહત્વ

- જલીકટ્ટુ એ ખેડૂત સમુદાયને તેના શુદ્ધ જાતિના આખલાઓને બચાવવા માટેની પરંપરાગત રીત માનવામાં આવે છે.
- હાલના સમયમાં જ્યારે પ્રાણી સંવર્ધન મોટાભાગે કૃત્રિમ પ્રક્રિયા દ્વારા થાય છે ત્યારે સંરક્ષણવાદીઓ અને ખેડુતોની દલીલ છે કે જલીકટ્ટુ આ પુરુષ પ્રાણીઓનું રક્ષણ કરવાનો એક માર્ગ છે, નહીં તો હળમાં તેમનો ઉપયોગ ઘટવાની સાથે ફક્ત માંસના ઉપયોગ માટે કરવામાં આવશે.
- જલીકટ્ટુ માટે વપરાતી લોકપ્રિય પશુઓની જાતિઓમાં કંગાયમ, પુલિકુલમ, ઉબલાચેરી, બાર્ગુર અને મલાઈ મડુ વગેરેનો સમાવેશ થાય છે. આ અદ્યતન જાતિના પશુઓનું સ્થાનિક રીતે પ્રજનન કરવું તે સન્માનની વાત માનવામાં આવે છે.

જલીકટ્ટુ પર કાનૂની દખલ

- વર્ષ 2011 માં, બળદને પ્રાણીઓની સૂચિમાં શામેલ કરવામાં આવ્યા હતા, જેમની તાલીમ અને પ્રદર્શન કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા પ્રતિબંધિત છે.
- 2018માં સુપ્રીમ કોર્ટમાં એક અરજી દાખલ કરવામાં આવી હતી જેમાં 2011ની અધિસૂચનાને ટાંકીને સુપ્રીમ કોર્ટે ચુકાદો આપતા જલીકટ્ટુ પર પ્રતિબંધ મૂક્યો હતો.

જલીકટ્ટુ પર વર્તમાન કાનૂની સ્થિતિ

- રાજ્ય સરકારે આ કાર્યક્રમોને કાયદેસર ઠેરવ્યા છે, જેને કોર્ટમાં પડકારવામાં આવ્યા છે.
- વર્ષ 2018માં સુપ્રીમ કોર્ટે જલીકટ્ટુ કેસને બંધારણની બેંચને સોંપ્યો હતો, જ્યાં આ કેસ હજી પેન્ડિંગ છે.

વિરોધાભાસ

- જલીકટ્ટુના સંદર્ભમાં એક વિરોધાભાસ બાકી છે કે શું આ પરંપરાને તામિલનાડુના લોકોના સાંસ્કૃતિક અધિકાર તરીકે સાચવી શકાય છે, જે મૂળભૂત અધિકાર છે.
- નોંધનીય છે કે કલમ 29 (1) મુજબ, ભારતના પ્રદેશમાં વસેલા નાગરિકોનું કોઈપણ જૂથ અથવા તેનો કોઈ ભાગ જેની પોતાની વિશિષ્ટ ભાષા, લિપિ અથવા સંસ્કૃતિ છે, તેને જાળવી રાખવાનો અધિકાર હશે.
- જો કે આ ચોક્કસ કેસમાં કલમ 29 (1) પ્રાણીઓના હકની વિરૂદ્ધ હોવાનું જણાય છે.

અન્ય રાજ્યોમાં આવી રમતોની સ્થિતિ

- કર્ણાટકે કંબાલા નામની સમાન રમતના રક્ષણ માટે કાયદો પણ પસાર કર્યો છે.
- તમિળનાડુ અને કર્ણાટક સિવાય, જ્યાં બળદો પર નિયંત્રણ રાખવામાં આવે છે અથવા તેમની રેસ હજી ચાલુ છે તેવા રાજ્યોમાં સુપ્રીમ કોર્ટના 2014ના પ્રતિબંધના આદેશ બાદ આંધ્ર પ્રદેશ, પંજાબ અને મહારાષ્ટ્ર સહિત અન્ય તમામ રાજ્યોમાં આવી રમતો પર પ્રતિબંધ મૂકવામાં આવ્યો છે.

તિરૂવલ્લુવર દિવસ

- વડાપ્રધાને તમિળ કવિ અને દાર્શનિક તિરૂવલ્લુવરને તેમની જન્મજયંતિ, તિરૂવલ્લુવર દિવસ નિમિત્તે 15 જાન્યુઆરી 2021 ના રોજ યાદ કર્યા હતા.

Back to Basics : તિરૂવલ્લુવર દિવસ વિશે

- તે પ્રથમવાર 19-18 મેના રોજ વર્ષ 1935 માં ઉજવવામાં આવ્યો હતો.
- હાલમાં, તે તમિલનાડુમાં સામાન્ય રીતે 15 કે 16 જાન્યુઆરીએ ઉજવવામાં આવે છે અને તે પોંગલ ઉજવણીનો એક ભાગ છે.



તિરૂવલ્લુવર વિશે

- > તિરૂવલ્લુવર, જેને વલ્લુવર તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે, તે તમિળ કવિ-સંત હતા.
- > ધાર્મિક ઓળખને કારણે તેમના સમયગાળાની દ્રષ્ટિએ વિરોધાભાસ છે, તેઓ સામાન્ય રીતે ત્રીજી-ચોથી અથવા આઠમી-નવમી સદીના માનવામાં આવે છે.
- > તેઓ સામાન્ય રીતે જૈન ધર્મ સાથે સંબંધિત માનવામાં આવે છે. જો કે, હિન્દુઓ દાવો કરે છે કે તિરૂવલ્લુવર હિન્દુ ધર્મના હતા.
- > દ્રવિડ જૂથો તેમને સંત માનતા હતા કારણ કે તેઓ જાતિ વ્યવસ્થામાં વિશ્વાસ કરતા નહોતા.
- > તેમણે સંગમ સાહિત્યમાં તિરૂકુરલ અથવા 'કુરાલ'ની રચના કરી હતી.
- > આ રચનાને ત્રણ ભાગોમાં વહેંચવામાં આવી છે
- > 1. અરામ(સદ્ગુણ).
- > 2. પોરૂલ(સરકાર અને સમાજ).
- > 3. કામમ(પ્રેમ).

તિરૂવલ્લુવરનું સામાજિક મહત્વ

- > 2009માં, બેંગ્લોર નજીક ઉલસૂર ખાતે પ્રખ્યાત તમિળ કવિની પ્રતિમાનું અનાવરણ કરવામાં આવ્યું હતું. લંડનના રસેલ સ્ક્વેરમાં સ્કૂલ ઓફ ઓરિએન્ટલ અને આફ્રિકન સ્ટડીઝની બહાર વલ્લુવરની પ્રતિમા સ્થાપિત કરવામાં આવી છે.
- > તિરૂવલ્લુવરની 133 ફૂટ ઊંચી પ્રતિમા કન્યાકુમારીમાં છે.
- > તિરૂવલ્લુવર યુનિવર્સિટીની સ્થાપના તમિલનાડુ સરકાર દ્વારા ઓક્ટોબર 2002માં તમિલનાડુના વેલ્લોર જિલ્લામાં કરવામાં આવી હતી.
- > 1976 માં, વલ્લુવર કોટમ નામનું એક મંદિર-સ્મારક ચેન્નઈમાં બનાવવામાં આવ્યું હતું જે એશિયાના સૌથી મોટા ઓડિટોરિયમમાંનું એક છે.
- > 16મી સદીની શરૂઆતમાં, ચેન્નઈના માયલાપોરમાં એકમબેશ્વરેશ્વર મંદિર સંકુલમાં, તિરૂવલ્લુવરને સમર્પિત મંદિર બનાવવામાં આવ્યું હતું.

ગવી ગંગાધરેશ્વર મંદિર(કર્ણાટક)

- > આકાશમાં વાદળ ઘેરાયેલા હોવાને લીધે, ગવી ગંગાધરેશ્વર મંદિર(કર્ણાટક)માં આ વર્ષે 'સૂર્યમજજના' નામની વાર્ષિક ઘટના પ્રભાવિત થઈ છે.

Back to Basics : ગવી ગંગાધરેશ્વર મંદિર વિશે

- સ્થાન:
- > આ મંદિર કર્ણાટકના બેંગ્લુરુમાં સ્થિત છે.
- નામનો અર્થ:
- > આ મંદિરનું નામ તેની સ્થાનવિષયક વિશેષતાઓ અને પુરાણકથાના સંયોજનના આધારે રાખવામાં આવ્યું છે- ગવી

(ગુફા) અને ગંગાધરેશ્વર (શિવ) એટલે એવા ભગવાન જેણે ગંગાને ધારણ કરી છે.

- સ્થાપન:
- > એવું માનવામાં આવે છે કે તેનું વર્તમાન સ્વરૂપ કેમ્પેગૌડા-પ્રથમ દ્વારા બનાવવામાં આવ્યું હતું.

સ્થાપત્ય વિશેષતાઓ

- ખગોળ આધારિત વાસ્તુકળા:
- > વિજયનગર શૈલીમાં બનેલા આ મંદિરમાં અનોખા ખગોળીય ખડક કાપન વાસ્તુકળાનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે, જેના કારણે દર વર્ષે મકરસંક્રાંતિ નિમિત્તે અહીં સૂર્ય મજજનાનું આયોજન કરવામાં આવે છે.
- સૂર્યમજજના:
- > દર વર્ષે મકરસંક્રાંતિ નિમિત્તે ગુફા (ગવી) માં સૂર્યની કિરણો શિવલિંગ પર પડે છે, જેના કારણે દસ મિનિટ સુધી શિવલિંગ ચમકે છે.
- બે અખંડ સંરચનાઓ:
- > આંગણાના આગળના ભાગમાં સૂર્યોપાસના અને ચંદ્રપાના નામની બે અખંડ સંરચનાઓનો સમાવેશ થાય છે, જેમાં દરેક મોટો સ્તંભ અને સહાયક સ્તંભ છે.
- > તેની પાસે ગોળાકાર બંધારણો પર એક બીજાની વિરૂદ્ધ બેઠેલા બળદની કોતરણી કરવામાં આવી છે.
- શિવનું પ્રતીક:
- > મંદિર સંકુલ શિવની મૂર્તિ, જેમ કે ત્રિશૂલ અને ડમરૂ (ઘંટના આકારના બે માથાવાળા ડમરૂ) સાથે જોડાયેલ અખંડ રચનાઓથી શણગારેલું છે.
- > બંને બાંધકામોની વચ્ચે એક પિત્તળનો પ્રવજસ્તંભ અને એક નાનું શાવક છે જેમાં નંદીની મૂર્તિ છે (શિવનું વાહક).

કેમ્પેગૌડા પ્રથમ

- > વિજયનગર સામ્રાજ્ય હેઠળ કેમ્પેગૌડા પ્રથમ સામંતશાહી રાજા હતો.
- > તેમણે વર્ષ 1537માં બેંગ્લોર શહેરની સ્થાપના કરી અને તેનું નામ તેમના પરિવારના દેવતા કેમપમ્મા પર રાખ્યું હતું.
- > પીવાના પાણી અને સિંચાઈ જેવા હેતુઓ માટે અનેક તળાવો અથવા કેરેસ બનાવવાનું શ્રેય પણ તેમને આપવામાં આવે છે. જેમ કે ધર્મબુદ્ધિ સરોવર.
- > કર્ણાટકમાં અન્ય સ્થળો
- > બસવકલ્યાણ
- > હમ્પી (વિશ્વ ધરોહર સ્થળ)
- > બદામી
- > એહોલ

શ્રી નારાયણ ગુરુ

- તાજેતરમાં ભારતના ઉપરાષ્ટ્રપતિએ શ્રી નારાયણ ગુરુની કવિતાઓનું અંગ્રેજી અનુવાદ 'નોટ મેન, બટ વન' (Not Many, But One) લોન્ચ કર્યું છે.

Back to Basics : નારાયણ ગુરુ વિશે

- જન્મ:
 - શ્રી નારાયણ ગુરુનો જન્મ 22 ઓગસ્ટ, 1856 ના રોજ કેરળ ના તિરૂવનંતપુરમ નજીકના ચેમપજંથીમાં, મદન અસન અને તેમની પત્ની કુટ્ટીયમ્માના ઘરે થયો હતો.
- પ્રારંભિક જીવન અને શિક્ષણ:
 - તેમનો પરિવાર એઝાવા જાતિનો હતો અને તે સમયની સામાજિક માન્યતા અનુસાર તેને 'અવર્ણ' માનવામાં આવતા હતા.
 - તેમને બાળપણથી જ એકાંત પસંદ હતું અને હંમેશાં ઊંડા ચિંતનમાં ડૂબી રહેલા રહેતા હતા. તેઓ સ્થાનિક મંદિરોમાં પૂજા કરવા માટે પ્રયાસરત રહેતા, જેના માટે તે સ્તોત્ર અને ભક્તિ ગીતો રચના કરતા હતા.
 - નાનપણથી જ તેનું આકર્ષણ સંન્યાસ તરફ હતું, જેના કારણે તે સાધુ તરીકે આઠ વર્ષ જંગલમાં રહ્યા હતા.
 - તેમને વેદ, ઉપનિષદ, સાહિત્ય, હઠયોગ અને અન્ય દર્શનનું જ્ઞાન હતું.

મહત્વપૂર્ણ કાર્યો

- જાતિ અન્યાય સામે:
 - તેમણે પ્રખ્યાત સૂત્ર આપ્યું 'એક જાતિ, એક ધર્મ, એક ભગવાન'.
 - તેમણે વર્ષ 1888 માં અરૂવિપ્પુરમ ખાતે ભગવાન શિવને સમર્પિત એક મંદિર બનાવ્યું, જે તે સમયના જાતિ આધારિત પ્રતિબંધોની વિરૂદ્ધ હતું.
 - તેમણે કલાવનકોડમાં એક મંદિરનો અભિષેક કર્યો અને મંદિરોમાં મૂર્તિઓની જગ્યાએ એક અરીસો મૂક્યો. તે તેમના સંદેશનું પ્રતીક હતું કે ભગવાન દરેક વ્યક્તિની અંદર છે.
- ધર્મ પરિવર્તનનો વિરોધ:
 - તેમણે લોકોને સમાનતા શીખવી, તથા તેમણે જણાવ્યું કે અસમાનતાનો ઉપયોગ ધર્માન્તરણ માટે થવો જોઈએ નહીં કારણ કે તે સમાજમાં અરાજકતા પેદા કરે છે.
 - શ્રી નારાયણ ગુરુએ 1923 માં અલવી અદ્વૈત આશ્રમમાં એકસર્વ ક્ષેત્ર સંમેલનનું આયોજન કર્યું હતું, જે ભારતમાં આ પ્રકારનો પહેલો કાર્યક્રમ હોવાનું કહેવાય છે. એઝાવા સમુદાયમાં થતા ધાર્મિક પરિવર્તનને રોકવાનો પ્રયાસ હતો.
- શ્રી નારાયણ ગુરુના દર્શન:
 - શ્રી નારાયણ ગુરુ એક બહુપક્ષી પ્રતિભાશાળી, મહાન મહર્ષિ, અદ્વૈત દર્શનના પ્રબળ પ્રસ્તાવક, કવિ અને એક મહાન આધ્યાત્મિક વ્યક્તિ હતા.

- સાહિત્યિક કૃતિઓ:
 - તેમણે વિવિધ ભાષાઓમાં ઘણા પુસ્તકો લખ્યા. તેમાંથી કેટલાક અગ્રણી છે: અદ્વૈત દીપિકા, અસરમા, થિરુકુરલ, થેવરપપાથિંગલ વગેરે.
- રાષ્ટ્રીય આંદોલનમાં ફાળો:
 - શ્રી નારાયણ ગુરુ મંદિર પ્રવેશ આંદોલનમાં અગ્રેસર હતા અને અસ્પૃશ્યો પ્રત્યેના સામાજિક ભેદભાવની વિરૂદ્ધ હતા.
 - શ્રી નારાયણ ગુરુએ વાયકોમ સત્યાગ્રહ (ત્રાવણકોર) ને પ્રોત્સાહન આપ્યું હતું. આ આંદોલનનો ઉદ્દેશ નીચલી જાતિઓને મંદિરોમાં પ્રવેશ મેળવવાનો હતો. આ આંદોલનને કારણે મહાત્મા ગાંધી સહિતના બધા લોકોનું ધ્યાન તેમના તરફ ગયું હતું.
 - તેમણે તેમની કવિતાઓમાં ભારતીયતાના સારને શામેલ કર્યા અને વિશ્વની વિવિધતા વચ્ચે અસ્તિત્વમાં રહેલી એકતાને રેખાંકિત કરી છે.
- વિજ્ઞાનમાં ફાળો:
 - શ્રી નારાયણ ગુરુએ સ્વચ્છતા, શિક્ષણ, કૃષિ, વેપાર, હસ્તકલા અને તકનીકી તાલીમ પર ભાર મૂક્યો હતો.
 - શ્રી નારાયણ ગુરુના અધ્યારોપ દર્શનમ (દર્શનમલા) બ્રહ્માંડના નિર્માણની વ્યાખ્યા કરે છે.
 - તેમના દર્શનમાં દૈવદશક્રમ અને આત્મોપદેસ સતકમ જેવા કેટલાક ઉદાહરણો છે જે રહસ્યમય વિચારો અને આંતરદષ્ટિ વર્તમાનના અદ્યતન ભૌતિકશાસ્ત્ર સાથે કેવી રીતે મળતું આવે છે તે દર્શાવે છે.
- દર્શનની વર્તમાન સુસંગતતા:
 - શ્રી નારાયણ ગુરુની સાર્વત્રિક એકતાના દર્શનને સમકાલીન વિશ્વમાં હાજર દેશો અને સમુદાયો વચ્ચે તિરસ્કાર, હિંસા, કટ્ટરપંથ, સાંપ્રદાયિકતા અને અન્ય વિભાજનકારી વૃત્તિઓને રોકવા માટે વિશેષ મહત્વ છે.
- મૃત્યુ:
 - શ્રી નારાયણ ગુરુ 20 સપ્ટેમ્બર, 1928 ના રોજ અવસાન પામ્યા. કેરળમાં આ દિવસને શ્રી નારાયણ ગુરુ સમાધિ તરીકે ઉજવવામાં આવે છે.

ગોવિંદવલ્લભ પંત

- તાજેતરમાં નવી દિલ્હીના પંડિત પંત માર્ગ પર પ્રખ્યાત સ્વાતંત્ર્ય સેનાની ગોવિંદવલ્લભ પંતની પ્રતિમાનું અનાવરણ કરવામાં આવ્યું છે.
- આ પ્રતિમા અગાઉ રાયસિના રોડ સર્કલ પાસે સ્થિત હતી, જે અહીંથી સ્થળાંતરિત કરાઈ છે કારણ કે તે 'ન્યૂ પાર્લામેન્ટ હાઉસ' ની સંરચનામાં આવી રહી હતી.

Back to Basics : પંડિત ગોવિંદવલ્લભ પંત

- સંક્ષિપ્ત પરિચય:
 - ગોવિંદવલ્લભ પંતને દેશના અગ્રણી સ્વાતંત્ર્ય સેનાની અને કુશળ વહીવટકર્તા તરીકે યાદ કરવામાં આવે છે જેમણે



- આધુનિક ભારતના હાલના સ્વરૂપમાં મહત્વની ભૂમિકા ભજવી હતી.
- > તેમણે સંયુક્ત પ્રાંતના પ્રીમિયર તરીકે 1937-1939માં, 1946-1954 દરમિયાન ઉત્તરપ્રદેશના પ્રથમ મુખ્ય પ્રધાન અને 1955-1961 દરમિયાન કેન્દ્રીય ગૃહ પ્રધાન તરીકે સેવા આપી હતી.
 - > વર્ષ 1957માં તેમને ભારતના સર્વોચ્ચ નાગરિક સન્માન ભારત રત્નથી પણ નવાજવામાં આવ્યા હતા.
 - **પ્રારંભિક જીવન:**
 - > ગોવિંદવલ્લભ પંતનો જન્મ 10 સપ્ટેમ્બર, 1887 ના રોજ ઉત્તરાખંડના અલ્મોરામાં થયો હતો.
 - > જ્યારે તે 18 વર્ષના હતા, ત્યારે તેણે ગોપાલકૃષ્ણ ગોખલે અને મદન મોહન માલવીયાને તેના રોલ મોડેલ તરીકે લીધા હતા અને ભારતીય રાષ્ટ્રીય કોંગ્રેસ (INC) ના સત્રોમાં સ્વયંસેવક તરીકે કામ કરવાનું શરૂ કર્યું હતું.
 - > 1907માં, તેમણે કાયદાનો અભ્યાસ કરવાનું નક્કી કર્યું અને કાયદો પૂર્ણ કર્યા પછી, તેમણે વર્ષ 1910 માં અલ્મોરામાં પ્રેક્ટિસ શરૂ કરી અને પછી કાશીપુર (ઉત્તરાખંડ) ગયા.
 - > કાશીપુરમાં, તેમણે 'પ્રેમ સભા' નામની એક સંસ્થાની સ્થાપના કરી, જેણે વિવિધ સામાજિક સુધારણા તરફ કામ કરવાનું શરૂ કર્યું, જે દરમિયાન વેરાની ચુકવણી ન કરવાને કારણે આ સંસ્થાએ બ્રિટિશ સરકારને એક શાળા બંધ કરવાથી અટકાવી હતી.
 - **રાષ્ટ્રીય ચળવળમાં ફાળો:**
 - > ગોવિંદવલ્લભ પંત ડિસેમ્બર 1921માં કોંગ્રેસમાં જોડાયા અને ટૂંક સમયમાં અસહકાર આંદોલનનો ભાગ બન્યા હતા.
 - > 1930માં ગાંધીજીના કાર્યોથી પ્રેરાઈને, તેઓ 'મીઠું માર્ચ' યોજવા બદલ જેલમાં ગયા હતા.
 - > તેઓ ઉત્તરપ્રદેશ (તે સમયે સંયુક્ત પ્રાંત) વિધાનસભા માટે નૈનિતાલથી 'સ્વરાજવાદી પાર્ટી' ના ઉમેદવાર તરીકે ચૂંટાયા હતા.
 - > સરકારમાં હતા ત્યારે તેમણે જમીનદારી પ્રથાને સમાપ્ત કરવાના હેતુથી અનેક સુધારા કર્યા હતા.
 - > તેઓએ દેશભરના કુટીર ઉદ્યોગોને પ્રોત્સાહન આપ્યું હતું અને કૂલી-ભિક્ષુક કાયદાનો પણ વિરોધ કર્યો હતો, જે અંતર્ગત કૂલી અને ભિખારીઓને કોઈ મહેનતાણું વિના બ્રિટિશ અધિકારીઓનો ભારે માલસામાન લઈ જવાની ફરજ પડતી હતી.
 - > ગોવિંદવલ્લભ પંત હંમેશાં લઘુમતી સમુદાય માટે એક અલગ મતદાર કોલેજની વિરૂદ્ધ હતા, તેઓ માને છે કે આ પગલું સમુદાયોને વિભાજિત લેશે.
 - > બીજા વિશ્વ યુદ્ધ દરમિયાન, પંતજીએ ગાંધીજી અને સુભાષચંદ્ર બોઝ વચ્ચે સમાધાન કરવાનો પ્રયાસ પણ કર્યો હતો, જ્યાં એક તરફ ગાંધીજી અને તેમના સમર્થકો યુદ્ધ દરમિયાન બ્રિટિશ શાસનને ટેકો આપવા માંગતા હતા, જ્યારે સુભાષચંદ્ર બોઝ જૂથનો અભિપ્રાય હતો કે આ યુદ્ધની પરિસ્થિતિનો ઉપયોગ બ્રિટિશ શાસનને સમાપ્ત કરવા માટે કોઈપણ રીતે થવો જોઈએ.

- > 1942 માં, ભારત છોડો ઠરાવ પર હસ્તાક્ષર કરવા બદલ તેની ધરપકડ કરવામાં આવી હતી અને માર્ચ 1945 સુધી કોંગ્રેસ કાર્યકારી સમિતિના અન્ય સભ્યો સાથે અહમદનગર કિલ્લામાં કુલ ત્રણ વર્ષ ગાળ્યા હતા.
- > પંડિત નહેરૂ આખરે ખરાબ તબિયતના આધારે પંતજીને જેલમાંથી મુક્ત કરવામાં સફળ થયા હતા.
- **આઝાદી પછી:**
- > ગોવિંદવલ્લભ પંત આઝાદી પછી ઉત્તરપ્રદેશના પ્રથમ મુખ્યમંત્રી બન્યા હતા. તેમણે ખેડૂતોના ઉત્કર્ષ અને અસ્પૃશ્યતા નાબૂદી માટે મહત્વપૂર્ણ કાર્ય કર્યું હતું.
- > સરદાર પટેલના અવસાન પછી ગોવિંદવલ્લભ પંતને કેન્દ્ર સરકારમાં ગૃહ પ્રધાન બનાવવામાં આવ્યા હતા.
- > ગૃહમંત્રી તરીકે તેમણે હિન્દીને રાષ્ટ્રીય ભાષા બનાવવામાં સમર્થન આપ્યું હતું.

લાલા લાજપત રાય

- > તાજેતરમાં વડાપ્રધાન નરેન્દ્ર મોદીએ લાલા લાજપત રાયને તેમની જન્મજયંતિ પર શ્રદ્ધાંજલિ આપી હતી.
- > લાલા લાજપત રાયની જન્મજયંતિ દર વર્ષે 28 જાન્યુઆરીએ ઉજવવામાં આવે છે.

Back to Basics : લાલા લાજપત રાય વિશે

- > લાલા લાજપત રાય ભારતના મહાન સ્વાતંત્ર્ય સેનાનીઓમાં ના એક હતા.
- > તેઓ 'પંજાબ કેસરી' અને 'લાયન ઓફ પંજાબ' તરીકે પણ જાણીતા હતા.
- > તેણે લાહોરની સરકારી કોલેજમાંથી કાયદાનો અભ્યાસ કર્યો હતો.
- > સ્વામી દયાનંદ સરસ્વતીથી પ્રભાવિત, તેઓ લાહોરમાં આર્ય સમાજમાં જોડાયા હતા.
- > તેમનું માનવું હતું કે હિન્દુ ધર્મમાં આદર્શવાદ રાષ્ટ્રવાદ સાથે જોડાશે અને બિનસાંપ્રદાયિક રાજ્યની સ્થાપના કરશે.
- > બિપિનચંદ્ર પાલ અને બાલ ગંગાધર તિલક સાથે મળીને તેમણે ઉગ્રવાદી નેતાઓની ત્રિપુટી (લાલ-બાલ-પાલ) ની રચના કરી હતી.
- > તેઓ હિન્દુ મહાસભા સાથે પણ સંકળાયેલા હતા.
- > તેમણે અસ્પૃશ્યતા સામે પોતાનો વિરોધ દર્શાવ્યો હતો.
- > તેનો જન્મ 28 જાન્યુઆરી, 1865 ના રોજ પંજાબના ફિરોઝપર ડિસ્ટ્રિક્ટના નાના ગામ (ફૂર) માં થયો હતો.

ફાળો

- **રાજકીય:**
- > તેઓ ભારતીય રાષ્ટ્રીય કોંગ્રેસ- INC માં જોડાયા અને પંજાબની ઘણી રાજકીય ચળવળમાં ભાગ લીધો હતો.
- > રાજકીય ચળવળમાં ભાગ લેવા બદલ તેમને બર્મામાં દેશનિકાલ કરવામાં આવ્યા હતા, પરંતુ પૂરતા પુરાવાના અભાવને લીધે થોડા મહિના પછી પરત ફર્યા હતા.

- > તેમણે બંગાળના ભાગલાનો વિરોધ કર્યો હતો.
- > તેમણે અમેરિકામાં હોમ રૂલ લીગ ઓફ અમેરિકાની સ્થાપના વર્ષ 1917 માં કરી અને આ દ્વારા તેમણે ભારતીય સ્વતંત્રતા ચળવળ માટે અમેરિકામાં આંતરરાષ્ટ્રીય સમુદાયનો નૈતિક ટેકો માંગ્યો હતો.
- > તેઓ ઓલ ઇન્ડિયા ટ્રેડ યુનિયન કોંગ્રેસના પ્રમુખ તરીકે પણ ચૂંટાયા હતા.
- > 1920 માં કોંગ્રેસના નાગપુર સત્રમાં તેમણે ગાંધીજીના અસહકાર ચળવળને ટેકો આપ્યો હતો.
- > તેમણે રોલટ એક્ટ અને ત્યારબાદના જલિયાંવાલા બાગ હત્યાકાંડનો વિરોધ કર્યો હતો.
- > વર્ષ 1926 માં તેઓ કેન્દ્રીય વિધાનસભાના નાયબ નેતા તરીકે ચૂંટાયા.
- > વર્ષ 1928 માં, તેમણે સાયમન કમિશનને સહકાર આપવાનો ઇનકાર કર્યો અને એસેમ્બલીમાં ઠરાવ કર્યો, કેમ કે કોઈ ભારતીય સભ્ય આયોગમાં સામેલ ન હતું.
- સામાજિક:
 - > દુષ્કાળગ્રસ્ત લોકોને મદદ કરવા અને મિશનરીઓની પકડમાંથી બચાવવા તેમણે 1897 માં હિંદુ રાહત ચળવળની સ્થાપના કરી હતી.
 - > તેમણે વર્ષ 1921 માં સર્વન્ટ્સ ઓફ પીપલ સોસાયટીની સ્થાપના કરી હતી.
- સાહિત્ય:
 - > તેમના દ્વારા લખાયેલ મહત્વપૂર્ણ સાહિત્યિક કૃતિઓમાં યંગ ઇન્ડિયા, ઇંગ્લેંડ ડિબેટ ટૂ ઇન્ડિયા, ઇવોલ્યુશન જાપાન, ઇન્ડિયા વિલ ટુ ફ્રીડમ, ભગવદ્ ગીતાનો સંદેશ, ભારતનું રાજકીય ભાવિ, ભારતમાં રાષ્ટ્રીય શિક્ષણની સમસ્યા, ડિપ્રેસ ગ્લાસીસ અને અમેરિકામાં યાત્રા વૃતાંત શામેલ છે.
- સંસ્થા:
 - > તેમણે હિસાર બાર કાઉન્સિલ, હિસાર આર્ય સમાજ, હિસાર કોંગ્રેસ, રાષ્ટ્રીય DAV મેનેજમેન્ટ કમિટી જેવી ઘણી સંસ્થાઓ અને સંસ્થાઓની સ્થાપના કરી હતી.
 - > તેઓ આર્ય ગેઝેટના સંપાદક અને સ્થાપક હતા.
 - > 1894 માં, તેમણે પંજાબ નેશનલ બેંકનો શિલાન્યાસ કર્યો હતો.
- મૃત્યુ:
 - > 1928 માં, જ્યારે તેણે લાહોરમાં સાયમન કમિશન સામે મૌન વિરોધ દર્શાવ્યો હતો, ત્યારે પોલીસ અધિક્ષક જેમ્સ સ્કોટ દ્વારા તેમના પર નિર્દયતાથી લાઠીચાર્જ કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં તે ગંભીર રીતે ઘાયલ થયા હતા અને થોડા અઠવાડિયા પછી તેમનું મૃત્યુ થયું હતું.

પથરાઘાટ વિદ્રોહ

- > જલિયાંવાલા બાગ હત્યાકાંડના આશરે પચીસ વર્ષ પહેલાં 28 જાન્યુઆરી, 1894 ના રોજ આસામના પથરાઘાટ (હાલના પથરીઘાટ) પર સો થી વધુ ખેડૂતો પર બ્રિટિશ સૈન્ય દ્વારા ગોળીબારી કરવામાં આવી હતી.

- > વર્ષ 1826 માં આસામમાં બ્રિટિશ શાસનની શરૂઆત પછી, બ્રિટિશ સરકાર દ્વારા રાજ્યની વિશાળ જમીનનો સર્વે શરૂ કરવામાં આવ્યો. આ સર્વેના આધારે, બ્રિટિશ સરકારે જમીન કર લાદવાનું શરૂ કર્યું, આ કરથી ખેડૂતોમાં અસંતોષ ફેલાયો હતો.
- > 1893 માં, બ્રિટિશ સરકારે કૃષિ જમીન વેરામાં 70-80 ટકાનો વધારો કરવાનો નિર્ણય કર્યો, જેનાથી ખેડૂતોમાં અસંતોષ વધુ થયો અને આસામમાં શાંતિપૂર્ણ વિરોધ પ્રદર્શન શરૂ થયા હતા.
- > જોકે આ દેખાવો શાંતિપૂર્ણ અને લોકશાહી હતા, બ્રિટિશ સરકાર દ્વારા તેમને રાજદ્રોહ તરીકે જોવામાં આવતું હતું, અને 28 જાન્યુઆરી, 1894 ના રોજ, ખેડૂતો અને બ્રિટિશ સરકાર વચ્ચેના સંઘર્ષ દરમિયાન, બ્રિટિશ સૈનિકોએ સોથી વધુ લોકો સાથે દેખાવો કરી રહેલા ખેડૂતો પર ગોળીબાર શરૂ કર્યો હતો અને તેઓ માર્યા ગયા હતા.

પીએમ મોદી ચૌરીચૌરા શતાબ્દી ઉજવણીનું ઉદ્દઘાટન કરશે

- > 4 ફેબ્રુઆરી, 2021 ના રોજ વડાપ્રધાન નરેન્દ્ર મોદીના હસ્તે ચૌરીચૌરાની શતાબ્દી ઉજવણીનું ઉદ્દઘાટન કરવામાં આવશે. આ ઉદ્દઘાટન વચ્ચુંઅલ રીતે કરવામાં આવશે.

Back to Basics : ચૌરીચૌરા સ્થળ

- > ચૌરીચૌરા એ ઉત્તરપ્રદેશમાં ગોરખપુર જિલ્લા નજીક આવેલું એક શહેર છે. અહીં ઐતિહાસિક ચૌરીચૌરાની ઘટના બની હતી.

ચૌરીચૌરાની ઘટના

- > ચૌરીચૌરાની ઘટના 4 ફેબ્રુઆરી 1922 ના રોજ ચૌરીચૌરા શહેરમાં અસહકાર ચળવળ દરમિયાન બની હતી. આ દિવસે આંદોલનનો વિરોધ કરનારા લોકોનું એક મોટા જૂથનું પોલીસ સાથે ઘર્ષણ થયું હતું. પરિણામે કેટલાક વિરોધીઓએ પોલીસ સ્ટેશન પર હુમલો કરી આગ ચાંપી દીધી હતી. આ ઘટનામાં 22 પોલીસકર્મીઓ અને 3 નાગરિકો માર્યા ગયા હતા. આ હિંસાને કારણે મહાત્મા ગાંધી દ્વારા 12 ફેબ્રુઆરી 1922 ના રોજ અસહકાર આંદોલન બંધ કરાયું હતું. ઉલ્લેખનિય છે કે, 4 સપ્ટેમ્બર 1920 ના રોજ, ગાંધીજીએ સંપૂર્ણ સ્વરાજ અને સ્વ-શાસન મેળવવા માટે અસહકાર આંદોલન શરૂ કર્યું.

ચૌરીચૌરા શતાબ્દી ઉજવણી

- > ચૌરીચૌરા શતાબ્દી ઉજવણીનું ઉદ્દઘાટન 4 ફેબ્રુઆરી, 2021 ના રોજ પીએમ મોદી કરશે. તે ચૌરી ચૌરાની ઘટના શતાબ્દી પર પોસ્ટેજ સ્ટેમ્પ પણ જારી કરશે. આ કાર્યક્રમમાં સ્વતંત્રતા સેનાની અને શહીદ જવાનોના પરિવારજનો પણ હાજરી આપશે. સમારોહ 4 ફેબ્રુઆરીથી શરૂ થશે અને એક વર્ષ ચાલશે.



‘એક સ્કૂલ, એક IAS’ કાર્યક્રમ

- તાજેતરમાં, કેરળના રાજ્યપાલ દ્વારા રાજ્યના મેઘાવી અને આર્થિક રીતે નબળા વર્ગના આશરે 10,000 વિદ્યાર્થીઓને સિવિલ સેવાઓ અને અન્ય સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષાઓ માટે મફત કોચિંગ પ્રદાન કરવા માટે ‘એક સ્કૂલ, એક IAS’ કાર્યક્રમ શરૂ કરાયો છે.
- કેરળની વૈદિક એડ્વાઈટ ફાઉન્ડેશન દ્વારા આ કાર્યક્રમનું આયોજન કરવામાં આવી રહ્યું છે.
- આ કાર્યક્રમ મુખ્યત્વે સરકારી અને સરકારી સહાયવાળી શાળાઓના ગ્રામીણ અને અર્ધ-શહેરી વિસ્તારોના વિદ્યાર્થીઓનો સમાવેશ કરશે.
- આ ઉચ્ચ શિક્ષણ મંચ વિદ્યાર્થીઓને ભવિષ્ય માટેની યોજના બનાવવામાં મદદ કરશે અને તેમને સિવિલ સેવક તરીકે પોતાને વિકસાવવામાં મદદ કરશે.
- કાર્યક્રમની શરૂઆત કરતા રાજ્યના રાજ્યપાલે કહ્યું કે ‘નાગરિક સેવક તરીકે કામ કરવું એ દેશના હજારો યુવાનોનું સ્વપ્ન છે, પરંતુ તેમાંથી મોટાભાગના લોકો જાણતા નથી કે આ લક્ષ્ય પ્રાપ્ત કરવા માટે ક્યાંથી શરૂઆત કરવી.
- આ કાર્યક્રમ દ્વારા, અનુભવી નાગરિક સેવકો દ્વારા બાળકોને યોગ્ય માર્ગદર્શન અને તાલીમ આપવામાં આવશે.

ઉસ્તાદ ગુલામ મુસ્તફા ખાન

- 17 જાન્યુઆરી 2021 ના રોજ, પ્રખ્યાત ભારતીય શાસ્ત્રીય સંગીતકાર અને પદ્મ વિભૂષણ એવોર્ડ મેળવનાર ઉસ્તાદ ગુલામ મુસ્તફા ખાનનું મુંબઈમાં 89 વર્ષની વયે અવસાન થયું હતું.
- 3 માર્ચ, 1931 ના રોજ ઉત્તરપ્રદેશના બદાયુમાં જન્મેલા, ઉસ્તાદ ગુલામ મુસ્તફા તેમના ભાઈ-બહેનોમાં મોટા હતા. ઉસ્તાદ ગુલામ મુસ્તફા પ્રખ્યાત સંગીતકારોના પરિવારમાંથી હતા.
- તેણે મૂળભૂત શાસ્ત્રીય સંગીતની પ્રારંભિક તાલીમ તેના પિતા પાસેથી મેળવી હતી, ત્યારબાદ તેમણે તેમના પિતરાઈ ભાઈ, ઉસ્તાદ નિસાર હુસેન ખાનની હેઠળ સંગીતનો અભ્યાસ કર્યો હતો.
- સંગીતના ક્ષેત્રમાં તેમના યોગદાનને ધ્યાનમાં રાખીને તેમને 1991 માં પદ્મશ્રી, વર્ષ 2006 માં પદ્મ વિભૂષણ અને વર્ષ 2018 માં પદ્મવિભૂષણથી નવાજવામાં આવ્યા હતા.
- વર્ષ 2003 માં, તેમને સંગીત નાટક અકાદમી એવોર્ડથી નવાજવામાં આવ્યા હતા, જે કલાકારોને આપવામાં આવેલો સર્વોચ્ચ ભારતીય એવોર્ડ છે.

મજૂર આંદોલન સંગ્રહાલય

- વિશ્વના મજૂર આંદોલનનો ઇતિહાસ દર્શાવતા, ભારતનું પ્રથમ મજૂર આંદોલન સંગ્રહાલય ટૂંક સમયમાં કેરળમાં શરૂ કરવામાં આવશે.
- કેરળના આ મજૂર સંગ્રહાલયમાં તમામ પ્રકારના દસ્તાવેજોનો વિશાળ ભંડાર હશે, આ વિશ્વના (ખાસ કરીને ભારતના) મજૂર આંદોલનની પ્રકૃતિને સમજવામાં મદદ કરશે.
- દેશ-વિદેશથી આવતા પ્રવાસીઓની સંખ્યામાં પણ વધારો થવાની સંભાવના છે. સંગ્રહાલય ચિત્રો, દસ્તાવેજો અને અન્ય પ્રદર્શનો દ્વારા વિશ્વ મજૂર આંદોલનનો ઇતિહાસ અને કેરળ મજૂર આંદોલનનો ઇતિહાસ દર્શાવશે.
- આ સંગ્રહાલયના 99% નવીનીકરણનું કામ લગભગ 9.95 કરોડના ખર્ચે પૂર્ણ થયું છે.

કોકબોરોક દિવસ

- 19 જાન્યુઆરી એ ત્રિપુરામાં 43મા કોકબોરોક દિવસનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું.
- આ પ્રસંગે લોકો એ પરંપરાગત પોશાકમાં સાંસ્કૃતિક કાર્યક્રમોમાં ભાગ લીધો હતો.
- કોકબોરોક એ ત્રિપુરાની મૂળ ભાષા છે. આમાં, ‘કોક’ નો અર્થ ‘ભાષા’ અને ‘બોરોક’ નો અર્થ ‘લોકો’ છે.
- ‘કોકબોરોક’ ભાષાને લઈને 19 જાન્યુઆરી, 1979 ના રોજ ત્રિપુરા વિધાનસભામાં એક બિલ પસાર કરવામાં આવ્યું હતું, જેમાં ‘કોકબોરોક’ રાજ્યની સત્તાવાર ભાષા તરીકે માન્યતા પ્રાપ્ત થઈ હતી અને ત્યારથી તે સરકારી કચેરીઓમાં ઉપયોગમાં લેવાય છે.
- કોકબોરોક ભાષામાં લખવાની શરૂઆત લગભગ 300 વર્ષ પહેલાં ત્રિપુરાના રાજા મહેન્દ્ર દેવવર્માના શાસન દરમિયાન થઈ હતી.
- હાલમાં ત્રિપુરાની 70 થી 75 ટકા આદિજાતિ વસ્તી ‘કોકબોરોક’ ભાષા બોલે છે.

પરાક્રમ દિવસ

- ભારત સરકારે તાજેતરમાં જાહેરાત કરી હતી કે નેતાજી સુભાષચંદ્ર બોઝની જન્મજયંતિ ‘પરાક્રમ દિવસ’ તરીકે ઉજવવામાં આવશે. નેતાજીનો જન્મ 23 જાન્યુઆરી 1897 માં થયો હતો. કેન્દ્ર સરકાર અને બંગાળ સરકાર 23મી જાન્યુઆરી, 2021 ના રોજ 125મી જન્મજયંતિ ઉજવણીની શરૂઆત કરશે.

Back to Basics : નેતાજી સુભાષચંદ્ર બોઝ

- > નેતાજી ભારતીય રાષ્ટ્રવાદી હતા, તેનો જન્મ કટકમાં થયો હતો. તેમણે દર્શનશાસ્ત્રમાં ડિગ્રી મેળવી અને પછીથી તેઓ ભારતીય સિવિલ સર્વિસમાં પસંદગી પામ્યા. તેમણે બ્રિટિશ સરકારની સેવા કરવા માંગતા ન હોવાથી તેમણે તેમાં જોડાવાનો ઈનકાર કર્યો હતો.
- > નેતાજી 1921માં ભારતીય રાષ્ટ્રીય કોંગ્રેસમાં જોડાયા.
- > નેતાજીએ ‘સ્વરાજ’ નામે એક અખબાર શરૂ કર્યું હતું. તેણે ‘ધ ઈન્ડિયન સ્ટ્રગલ’ નામનું પુસ્તક લખ્યું હતું. આ પુસ્તક 1920 અને 1942 વચ્ચેની ભારતીય સ્વતંત્રતા ચળવળને આવરી લે છે.
- > “જય હિન્દ” શબ્દ નેતાજી સુભાષચંદ્ર બોઝ દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો.

ભારતીય સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામમાં નેતાજી

- > નેતાજીને તેમની રાષ્ટ્રવાદી પ્રવૃત્તિઓ માટે 1925માં જેલમાં ધકેલી દેવામાં આવ્યા હતા. ત્યારબાદ તેમને 1927માં છૂટા કરવામાં આવ્યા હતા. તેની મુક્તિ પછી, તે ભારતીય રાષ્ટ્રીય કોંગ્રેસના મહામંત્રી બન્યા.
- > તેમણે ભારતીય રાષ્ટ્રીય કોંગ્રેસના ભાગ રૂપે 1939 માં ઓલ ઈન્ડિયા ફોરવર્ડ બ્લોકની રચના કરી.
- > 1941માં, બોઝ અફઘાનિસ્તાન અને સોવિયત સંઘના માર્ગે જર્મની ગયા, જર્મનીમાં, નેતાજી જર્મન નેતાઓ અને અન્ય ભારતીય વિદ્યાર્થીઓ અને યુરોપિયન રાજકીય નેતાઓને મળ્યા.
- > તેમણે 4,500 ભારતીય સૈનિકો સાથે ‘ભારતીય લશ્કર’ ની સ્થાપના કરી હતી. આ સૈનિકોને જર્મનીઓ દ્વારા ઉત્તર આફ્રિકાથી કેદ કરવામાં આવ્યા હતા. 1943 માં, તે જાપાન માટે રવાના થયા અને ‘ઈન્ડિયન નેશનલ આર્મી’ને જીવંત બનાવી.

દુર્લભ રોગો માટે કાઉન્સિલિંગ

- > તાજેતરમાં જ દિલ્હી હાઈકોર્ટે આરોગ્ય અને કુટુંબ કલ્યાણ મંત્રાલયને ડ્યુસેન સ્નાયુબદ્ધ ડિસ્ટ્રોફી નામના દુર્લભ રોગથી પીડિત બે બાળકોની મદદ માટે કાઉન્સિલિંગની સંભાવનાને શોધવા માટે આદેશ આપ્યો છે.

Back to Basics : સંબંધિત બંધારણીય બેગવાઈઓ

- > દિલ્હી હાઈકોર્ટે કહ્યું હતું કે ‘સ્વાસ્થ્ય અને આરોગ્ય સંભાળ નો અધિકાર’ એ મૂળભૂત અધિકાર છે, જેને સુપ્રીમ કોર્ટે બંધારણની કલમ 21 હેઠળ ‘જીવનનો અધિકાર’નો ભાગ માન્યો છે.

સમાજ અને ઓથોરિટી માટે સૂચનો

- > હાઈકોર્ટે સમાજ અને મુખ્યત્વે ઓથોરિટીને આદેશ આપ્યો છે કે આવા દુર્લભ રોગોથી પીડાતા બાળકોના જીવન સાથે

કોઈપણ પ્રકારનું સમાધાન કરવામાં ન આવે, ભલે તેમના જીવન ટકાવી રાખવાની શક્યતા અથવા જીવનની ગુણવત્તા ઓછામાં ઓછી હોય.

- > કોર્ટે આરોગ્ય અને કુટુંબ કલ્યાણ મંત્રાલયને નિર્દેશ આપ્યો છે કે દુર્લભ રોગો માટે આરોગ્ય પોલિસી, 2020 ના મુસદ્દાનો અમલ વહેલી તકે કરવામાં આવે. નોંધનીય છે કે ઉચ્ચ તીવ્રતાના દુર્લભ રોગોની સારવાર માટે આ મુસદ્દામાં કાઉન્સિલિંગને લગતી જોગવાઈઓ કરવામાં આવી છે.

કાઉન્સિલિંગનો અર્થ

- > કાઉન્સિલિંગ એ મોટી સંખ્યામાં વ્યક્તિગત રોકાણકારો / દાતાઓના સામૂહિક પ્રયત્નો દ્વારા મૂડી ઉભી કરવાની પદ્ધતિનો સંદર્ભ આપે છે.
- > સોશિયલ મીડિયા અને કાઉન્સિલિંગ પ્લેટફોર્મ જેવા ઓનલાઈન પ્લેટફોર્મ્સનો ઉપયોગ કાઉન્સિલિંગની જાગૃતિ માટે થાય છે, પરિણામે ભંડોળ ઊભું કરવાની પરંપરાગત પદ્ધતિઓ કરતાં વધુ દાતાઓની પહોંચ મળે છે.

કાઉન્સિલિંગના પ્રકાર

- દાન આધારિત કાઉન્સિલિંગ:
 - > આ ભંડોળ એકત્રિત કરવાની એક પદ્ધતિ છે જેમાં મોટી સંખ્યામાં ફાળો આપનારાઓને વ્યક્તિગત રીતે થોડી રકમ દાન કરવા કહેવામાં આવે છે. ફાળો આપનારાઓને ટોકન ઈનામ આપવામાં આવે છે અને સંભવત ખૂબ ઓછી રકમ એકઠી કરે છે.
- પુરસ્કાર આધારિત કાઉન્સિલિંગ:
 - > પુરસ્કાર આધારિત કાઉન્સિલિંગ હેઠળ, ફાળો આપનારને ચૂકવવામાં આવેલી રકમના બદલામાં ‘ઈનામ’ આપવામાં આવે છે, જે સામાન્ય રીતે ઉત્પાદન અથવા સેવાના રૂપમાં હોઈ શકે છે. તેમ છતાં ફાળો આપનારાઓને આ પદ્ધતિ હેઠળ સન્માનિત કરવામાં આવે છે, આ પદ્ધતિ હજી પણ દાન આધારિત કાઉન્સિલિંગનો એક ભાગ માનવામાં આવે છે, કારણ કે તેમાં કોઈ પણ પ્રકારનું નાણાકીય વળતર શામેલ નથી.
- ઇક્વિટી આધારિત કાઉન્સિલિંગ:
 - > આ પદ્ધતિ હેઠળ હિસ્સો રોકાણના બદલામાં ધંધામાં ઘણાં રોકાણકારોને હિસ્સેદારી વેચાય છે. તે શેરના વિનિમય અથવા સાહસ મૂડી પર સામાન્ય શેર કેવી રીતે ખરીદવામાં આવે છે અથવા વેચાય છે તેના વિચાર સાથે સમાન છે. ઇક્વિટી માલિકો તરીકે ફાળો આપનારાઓ તેમના રોકાણો અને આખરે ડિવિડન્ડ પર નાણાકીય વળતર મેળવે છે.

લાભ

- વિશાલ નેટવર્ક:
 - > સોશિયલ મીડિયા અને કાઉન્સિલિંગ પ્લેટફોર્મના વિશાળ નેટવર્કનો ઉપયોગ કરીને હજારો રોકાણકારો અને દાતાઓ સરળતાથી તેમના અભિયાન વિશે પહોંચ કરી શકાય છે અને તેના વિશે માહિતી આપી શકે છે.



■ પ્રસ્તુતિકરણ:

> કાઉન્સિલિંગ અભિયાન દ્વારા કંપનીનો ઇતિહાસ, તેનું પ્રાથમિક કાર્ય, બજાર અને બજાર મૂલ્ય સરળતાથી લોકો સમજાવી શકાય છે.

■ વિચારની ઓળખ:

> કાઉન્સિલિંગ દ્વારા, કોઈપણ ખ્યાલ અથવા વિચારને સામાન્ય લોકો સમજાવવામાં આવે છે તે સામાન્ય લોકોમાંથી સરળતાથી નક્કી કરી શકાય છે.

■ કાર્યક્ષમતા:

> કાઉન્સિલિંગનો સૌથી મોટો ફાયદો એ છે કે પદ્ધતિ કેન્દ્રિત કરે છે અને ભંડોળ ઊભું કરવા માટે સક્ષમ પ્રયત્નો કરે છે.

દુર્લભ રોગો

> દુર્લભ રોગ એ આરોગ્યની સ્થિતિને સૂચવે છે જે અન્ય રોગ અથવા રોગોની તુલનામાં ઓછું પ્રમાણ ધરાવે છે અને સામાન્ય રોગોની તુલનામાં/અન્ય રોગોની તુલનામાં ખૂબ ઓછી સંખ્યામાં લોકોને અસર થાય છે.

> જો કે, દુર્લભ રોગોની કોઈ સાર્વત્રિક રૂપે સ્વીકૃત વ્યાખ્યા નથી અને વિવિધ દેશોમાં તેની વ્યાખ્યા સામાન્ય રીતે અલગ હોય છે.

> 80% દુર્લભ રોગો આનુવંશિક હોય છે અને તેથી તે બાળકો પર પ્રતિકૂળ અસર કરે છે.

> ભારતમાં લગભગ 56-72મિલિયન લોકો દુર્લભ રોગોથી પ્રભાવિત છે.

> ડ્યુસેન સ્નાયુબદ્ધ ડિસ્ટ્રોફી એ એક આનુવંશિક રોગ છે જેમાં ડાયસ્ટ્રોફિન (જે સ્નાયુ કોષોને જાળવવામાં મદદ કરે છે) નામના પ્રોટીનના ફેરફાર અથવા ફેરફારને કારણે પ્રગતિશીલ સ્નાયુઓની અધોગતિ અને નબળાઈ થાય છે.

હાવડા-કાલકા મેઇલનું નામ 'નેતાજી એક્સપ્રેસ' રાખવામાં આવ્યું

> ભારતીય રેલ્વેની સૌથી જૂની ટ્રેનોમાંથી એક, હાવડા-કાલકા મેઇલનું નામ 'નેતાજી એક્સપ્રેસ' રાખ્યું છે. 23 જાન્યુઆરીએ નેતાજી સુભાષચંદ્ર બોઝની જન્મજયંતિના થોડા દિવસો પહેલા, ભારતીય રેલ્વેએ ટ્રેનનું નામ બદલ્યું હતું.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

> ભારત 23 જાન્યુઆરીએ નેતાજી સુભાષચંદ્ર બોઝની 125 મી જન્મજયંતિ ઉજવશે. 19મી સદીમાં ભારતની શરૂઆતની વ્યાવસાયિક પેસેન્જર ટ્રેન સેવાઓમાંની એક તરીકે હાવડા-કાલકા મેઇલની શરૂઆત કરવામાં આવી હતી.

> એવું માનવામાં આવે છે કે નેતાજી 1941માં કોલકાતામાં તેમના ઘરેથી ભાગી ગયા પછી આ ટ્રેન દ્વારા બિહારના ગોમોથી મુસાફરી કરી હતી. પીએમ મોદી નેતાજીની જન્મજયંતિ માટે કોલકાતા જશે.

પરાક્રમ દિવસ

> તાજેતરમાં, સંસ્કૃતિ મંત્રાલયે 23 જાન્યુઆરીને પરાક્રમ દિવસ તરીકે જાહેર કર્યો છે. હવેથી દર વર્ષે નેતાજી સુભાષચંદ્ર બોઝની જન્મજયંતિ તરીકે અને સમાજમાં તેમના યોગદાનને સન્માનિત કરવા માટે પરાક્રમ દિવસ તરીકે ઉજવવામાં આવશે.

85 સભ્યની પેનલ

> આ મહિનાની શરૂઆતમાં, સરકારે નેતાજી સુભાષચંદ્ર બોઝની 125મી જન્મજયંતિની ઉજવણી અને પ્રવૃત્તિઓ/કાર્યક્રમો માટે 85 સભ્યોની પેનલની રચના પણ કરી છે. આ પેનલ ભારતની સાથે સાથે વિદેશમાં પણ નેતાજી સુભાષચંદ્ર બોઝની 125મી જન્મજયંતિ ઉજવણીનું આયોજન કરશે.

પ્રારંભ સ્ટાર્ટઅપ ઇન્ડિયા ઇન્ટરનેશનલ સમિટ

> વડાપ્રધાન નરેન્દ્ર મોદી સ્ટાર્ટઅપ્સ સાથે વાતચીત કરશે અને સ્ટાર્ટઅપ ઇન્ડિયા ઇન્ટરનેશનલ સમિટ, પ્રારંભને સંબોધન કરશે.

સમિટ વિશે

> સ્ટાર્ટઅપ ઇન્ડિયા ઇન્ટરનેશનલ સમિટનું ઊદ્યોગ સંવર્ધન અને આંતરિક વેપાર (DPIT) અને વાણિજ્ય અને ઉદ્યોગ મંત્રાલય દ્વારા આયોજન કરવામાં આવ્યું છે. આ સમિટનું આયોજન નેપાળના કાઠમંડુ ખાતે 2018માં આયોજિત બિમસ્ટેક સમિટ-4માં વડાપ્રધાન મોદી દ્વારા કરવામાં આવેલી જાહેરાતના અનુસરણ તરીકે યોજવામાં આવી રહ્યું છે. સમિટ દરમિયાન ભારતે બિમસ્ટેક સ્ટાર્ટઅપ કોનક્લેવનું આયોજન પણ કર્યું હતું.

Back to Basics : સમિટનું મહત્વ

> તે વિશ્વભરના વક્તાઓને એક સાથે લાવશે. આ નવીનતા, તકનીકો, મજબૂત નીતિઓ પર ચર્ચાને સરળ બનાવશે અને આંતરરાષ્ટ્રીય સંગઠનો અને સરકારોને તેમના મંતવ્યો શેર કરવામાં સક્ષમ કરશે અને તેથી સમસ્યાઓ અને પડકારોને હલ કરવા માટે તેમને દોરી જશે.

> સમિટમાં સ્ટાર્ટઅપ ઇન્ડિયા પહેલની 5 મી વર્ષગાંઠ પણ ઉજવવામાં આવી છે. સ્ટાર્ટઅપ ઇન્ડિયા પહેલની શરૂઆત 16 જાન્યુઆરી, 2016 ના રોજ વડાપ્રધાન નરેન્દ્ર મોદીએ કરી હતી.

> સમિટ સ્ટાર્ટઅપ ઇન્ડિયા પહેલના પ્રારંભથી ભારત સરકાર દ્વારા યોજવામાં આવતી સૌથી મોટી સ્ટાર્ટઅપ કોન્કલેવ હશે. સમિટમાં 25 થી વધુ દેશો અને 200 વૈશ્વિક વક્તાઓ ભાગ લેશે.

સમિટનો ઉદ્દેશ

- સમિટનો મુખ્ય ઉદ્દેશ ભારતમાં સ્ટાર્ટઅપ્સ માટે વૈશ્વિક મૂડીનું ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવું, દેશમાં શરૂઆતમાં આંતરરાષ્ટ્રીય બજારોમાં પહોંચવાની તકો પૂરી પાડવી, સ્થાનિક મૂડી એકત્રિત કરવી અને નીતિ જોગવાઈઓને સક્ષમ બનાવવી એ છે.

સ્ટાર્ટઅપ ઇન્ડિયા

- સ્ટાર્ટઅપ ઇન્ડિયા પહેલની શરૂઆત બેંકના નાણા પૂરા પાડીને ભારતમાં સ્ટાર્ટઅપને ટેકો આપવા માટે કરવામાં આવી હતી. સ્ટાર્ટઅપ ઇન્ડિયા યોજનાના ત્રણ મુખ્ય આધારસ્તંભ નીચે મુજબ છે.
- 1. દેશમાં શરૂઆત માટે ભંડોળ સહાય અને પ્રોત્સાહનો પ્રદાન કરવા
- 2. ઉદ્યોગ એકેડેમી ભાગીદારી પૂરી પાડવા માટે
- 3. સરળીકરણ અને હેન્ડહોલ્ડિંગ
- ઉપરાંત, તે સ્ટાર્ટઅપ ઇન્ડિયા પહેલ જમીનની પરવાનગી, લાઈસન્સ રાજ, વિદેશી રોકાણોની દરખાસ્તો અને પર્યાવરણીય મંજૂરી બાકીના જેવી પ્રતિબંધિત રાજ્ય સરકારની નીતિઓને નકારી કાઢવા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે.

શિક્ષણ સંસ્થાઓમાં આંતરરાષ્ટ્રીય બાબતો માટેની કચેરી

- યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન (UGC) એ તાજેતરમાં દેશભરની ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાઓને આંતરરાષ્ટ્રીય બાબતો માટે એક કચેરી સ્થાપવા જણાવ્યું હતું.

Back to Basics : આંતરરાષ્ટ્રીય બાબતોની કચેરી વિશે

- આંતરરાષ્ટ્રીય બાબતોની કચેરી, ભારતમાં ઉચ્ચ શિક્ષણના આંતરરાષ્ટ્રીયકરણનું એક અભિન્ન પાઠ્ય હશે.
- તેઓ વિદેશી સંસ્થાઓ સાથે શૈક્ષણિક અને સંશોધન સહયોગ માટે જવાબદાર રહેશે.
- કચેરી વિદેશી વિદ્યાર્થીઓ અને પ્રાયોજક એજન્સી વચ્ચે સંપર્ક જૂથ તરીકે કાર્ય કરશે.
- તે વિદેશી વિદ્યાર્થીઓની ફરિયાદોને સંબોધશે.
- આંતરરાષ્ટ્રીય બાબતોની કચેરી, નેટવર્કિંગને સરળ બનાવશે અને વિદેશી વિદ્યાર્થીઓને દેશને અનુરૂપ બનવા માટે તમામ ટેકો આપશે.
- કચેરી સંભવિત વિદેશી વિદ્યાર્થીઓ વચ્ચે પ્રવેશ પ્રક્રિયાથી સંબંધિત માહિતીનો પ્રસાર કરશે.
- તે વિદેશમાં પ્રમોશનલ પ્રવૃત્તિઓ અને બ્રાન્ડ ઝુંબેશમાં સામેલ થશે.
- કચેરી વિદેશી વિદ્યાર્થીઓને આવકારવા અને ટેકો આપવા સંબંધિત તમામ બાબતોનું સંકલન કરશે.

પૃષ્ઠભૂમિ

- નવી શિક્ષણ નીતિ, 2020 હેઠળ, ભારત સરકારે વૈશ્વિક અભ્યાસ સ્થળ તરીકે ભારતને પ્રોત્સાહન આપવા માટે ભારતીય ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાઓના વૈશ્વિક વિકાસને વિસ્તૃત કરવા કોલેજોને કહ્યું. નીતિના આ લક્ષ્યને પ્રાપ્ત કરવા માટે કચેરીઓ ગોઠવવામાં આવી રહી છે.

તાજેતરના વિકાસ

- UGCએ તાજેતરમાં તેના નિયમોમાં સુધારો કર્યો, જેમાં ઇન્સ્ટિટ્યુશન ઓફ ઇમિનેન્સ સંસ્થાઓને વિદેશમાં કેમ્પસ સ્થાપવાની મંજૂરી આપવામાં આવી. વિશિષ્ટ સંસ્થાઓએ તેમના કેમ્પસ વિદેશમાં સ્થાપિત કરવા માટે ગૃહ મંત્રાલય અને વિદેશ મંત્રાલય તરફથી નો-ઓબ્જેક્ટ સર્ટિફિકેટ મેળવવું પડશે. હાલમાં 18 ઇન્સ્ટિટ્યુશન ઓફ ઇમિનેન્સ છે.

પ્રખ્યાત સંસ્થાઓ(ઇન્સ્ટિટ્યુશન ઓફ ઇમિનેન્સ)

- UGCએ વીસ સંસ્થાઓને પ્રમુખ સંસ્થા તરીકે નામાંકિત કરી છે. એન ગોપાલસ્વામીની અધ્યક્ષતાવાળી સશક્તિકરણ નિષ્ણાત સમિતિની ભલામણોને આધારે આ નામાંકનો લેવામાં આવ્યા હતા. ફક્ત તે જ સંસ્થાઓ કે જેઓ વૈશ્વિક અથવા રાષ્ટ્રીય ક્રમે આવે છે તેમને ઇન્સ્ટિટ્યુશન ઓફ ઇમિનેન્સ દરજ્જા માટે ભલામણ કરવામાં આવશે. QS-2020 વિશ્વ રેન્કિંગના આધારે જાહેર સંસ્થાઓનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે છે. ખાનગી સંસ્થાઓનું મૂલ્યાંકન રાષ્ટ્રીય સંસ્થા રેન્કિંગ ફેમવર્ક (NIRF) ના આધારે કરવામાં આવે છે. QS-2020, NIRFમાં ન આવતી સંસ્થાઓને ઇન્સ્ટિટ્યુટ ઓફ એમિનેન્સ ટેગમાંથી બાકાત રાખવામાં આવે છે.

લોહ-અચસ્ક નીતિ, 2021

- રેલ્વે મંત્રાલયે તાજેતરમાં નવી લોહ-અચસ્ક નીતિને મંજૂરી આપી છે. આ નીતિ 10 ફેબ્રુઆરી, 2021ના રોજ અમલમાં આવશે. લોહ-અચસ્ક નીતિ રેક્સની ફાળવણી અને લોહ-અચસ્કના પરિવહનને નિયંત્રિત કરે છે.

Back to Basics : લોહ-અચસ્ક નીતિ વિશે

- રેક ફાળવણી પ્રણાલી મોડ્યુલને રેલવે માહિતી પ્રણાલી કેન્દ્ર (CRIS) દ્વારા અપડેટ કરાઈ છે.
- નીતિ સ્થાનિક ઉત્પાદન પ્રવૃત્તિ માટે લોહ-અચસ્કની ચળવળને ઉચ્ચ અગ્રતા પ્રદાન કરશે. ઘરેલુ ચળવળની અંદર, સ્ટીલ, વાદળી આયર્ન, પિગ આયર્ન, પેલેટ અથવા સિંટર પ્લાન્ટને લોડિંગ અને અનલોડિંગ છેડા પર ખાનગી સ્લાઈડિંગવાળા ગ્રાહકોના માલિકીની ઉચ્ચ અગ્રતા પૂરી પાડવાની છે. આ ગ્રાહકો તેમની પોતાની ખાનગી સ્લાઈડિંગ સાથે અને જાહેર માલના શેડ્સ પર આધાર રાખે છે.



- > નીતિમાં ગ્રાહકો દ્વારા વિકસિત રેલ્વે માળખાઓની ઉપલબ્ધતાના આધારે લોહ-અયસ્ક ચળવળનું વર્ગીકરણ કરવામાં આવ્યું છે. ઉપરાંત, ચળવળની પ્રકૃતિ રેલવે દ્વારા મહત્તમ લોહ-અયસ્ક ચળવળની રીત હશે.

લોહ-અયસ્ક અને ભારતીય રેલ્વે

- > લોહ-અયસ્ક એ ભારતીય રેલ્વેના ટ્રાફિકનો બીજો સૌથી મહત્વપૂર્ણ પ્રવાહ છે. લોહ-અયસ્ક અને સ્ટીલ મળીને ભારતીય રેલ્વેના કુલ માલગાડી લોડિંગ (2019-20 ડેટા) માં 17%થી વધુનો હિસ્સો ધરાવે છે. ભારતીય રેલ્વેનું કુલ માલગાડી વજન 1,210 ટન છે. આમાંથી, 153.35 મિલિયન ટન લોખંડના 53.81 મિલિયન ટન સ્ટીલના છે.

રેલ્વે માહિતી પ્રણાલી માટેનું કેન્દ્ર

- > રેલવે માહિતી પ્રણાલી કેન્દ્ર ભારતીય રેલ્વેની માહિતી પ્રણાલીની રચના, વિકાસ, અમલ અને જાળવણી કરે છે. આની સ્થાપના 1986માં કરવામાં આવી હતી. CRISના મોટા પ્રોજેક્ટ્સમાં માલગાડી ઓપરેશનનું કમ્પ્યુટરાઈઝેશન, પેસેન્જર રિઝર્વેશન સિસ્ટમ, NGT (નેક્સ્ટ જનરેશન ઈ-ટિકિટિંગ), ભારતીય રેલ્વે અનરિઝર્વેટ ટિકિટિંગ સિસ્ટમનું કોમ્પ્યુટરાઈઝેશન, રાષ્ટ્રીય ટ્રેન તપાસ સિસ્ટમ, રેલ બજેટ સંકલન સિસ્ટમ, વગેરે છે.

ભારતમાં લોહ-અયસ્ક

- > ભારતમાં લોહ-અયસ્કના કુલ પુનઃપ્રાપ્ત સંગ્રહ 9,602 મિલિયન ટન હિમેટાઈટ અને 3,408 મિલિયન ટન મેગનેટાઈટ છે. ભારતમાં લોખંડનું ઉત્પાદન કરતા મુખ્ય રાજ્યોમાં છત્તીસગઢ, કર્ણાટક, મધ્યપ્રદેશ, ઓડિશા, ઝારખંડ, મહારાષ્ટ્ર, ગોવા, કેરળ, તમિલનાડુ અને રાજસ્થાન છે.

ભારતીય રેલ્વેની સૌથી લાંબી ટ્રેન 'વાસુકી' નો રેકોર્ડ

- > ભારતીય રેલ્વેના સાઉથ ઈસ્ટ સેન્ટ્રલ રેલ્વે (SECR) ઝોને તાજેતરમાં ભારતીય રેલ્વે નેટવર્ક પર સૌથી લાંબી માલગાડી ચલાવીને એક નવો રેકોર્ડ બનાવ્યો છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > ભારતીય રેલ્વેના SECR રાયપુર વિભાગ દ્વારા પ્રથમ વખત 5 માલગાડીઓ એકસાથે જોડીને ચલાવવામાં આવી હતી. પાંચ માલગાડી જોડવાથી માલગાડીની કુલ લંબાઈ આશરે 3.5 કિ.મી. સુધી વધી ગઈ છે. આ ટ્રેનનું નામ 'વાસુકી' હતું.
- > ભીલાઈ દ કેબીનથી કોરબા વચ્ચેનું અંતર 224 કિમી છે અને વાસુકીએ આ અંતરને પાંચ રેકથી આવરી લીધું છે. આ અંતરને પાર કરવામાં ટ્રેને લગભગ 7 કલાકનો સમય લીધો હતો.

- > વાસુકીને લોકો પાઈલટ, એક ગાર્ડ અને સહાયક લોકો પાઈલટની મદદથી ચલાવવામાં આવી હતી.

પાછલો રેકોર્ડ

- > સાઉથ ઈસ્ટ સેન્ટ્રલ રેલ્વે (SECR) ઝોનમાં તાજેતરમાં બે માલગાડી પણ ચલાવવામાં આવી છે. આ માલગાડી એ તેમની લંબાઈને કારણે ધ્યાન આકર્ષિત કર્યું. આ બંને માલગાડીઓ 'શેશ નાગ' અને 'સુપર એનાકોન્ડા' હતી. સુપર એનાકોન્ડા એ સંપૂર્ણ રીતે ભરેલી ત્રણ રેક સંયુક્ત કાર્ગો ટ્રેન હતી. શેશ નાગ એ 2.8 કિમી લાંબી માલગાડી હતી.

ભારતનો સૌથી મોટો લોજિસ્ટિક્સ પાર્ક ગુજરાતના સાણંદમાં બનાવવામાં આવશે

- > ગુજરાતમાં ભારતનો સૌથી મોટો મલ્ટિ-મોડેલ લોજિસ્ટિક્સ પાર્ક બનાવવામાં આવશે. આ સંદર્ભે એક કરાર ગુજરાતના મુખ્યમંત્રી વિજય રૂપાણીની હાજરીમાં થયો હતો.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > દેશના સૌથી મોટા મલ્ટી-મોડેલ લોજિસ્ટિક્સ પાર્કનું નિર્માણ ગુજરાતના અમદાવાદ જિલ્લાના સાણંદ નજીક વિરોચન નગર ખાતે કરવામાં આવશે. ગુજરાત સરકાર અને અદાણી બંદર અને પોર્ટ લિમિટેડ દ્વારા ગાંધીનગર ખાતેના મલ્ટી મોડેલ લોજિસ્ટિક્સ પાર્ક માટે કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા છે. આ કરાર પર અદાણી પોર્ટ અને સેઝ લિ.ના કરણ ગૌતમ અદાણી અને અધિક મુખ્ય સચિવ એમ.કે. દાસે સહી કરી હતી.
- > આ પાર્ક 1,450 એકરમાં ફેલાયેલા વિસ્તારમાં બનાવવામાં આવશે. આ પાર્કમાં વિશાળ કદના કાર્ગો વિમાનને હેન્ડલ કરવા માટે 4.6 કિમી લાંબા રનવે સાથે સમર્પિત એર કાર્ગો સંકુલ પણ હશે. તે સીધો માર્ગ, હવાઈ અને રેલવે જોડાણ પ્રદાન કરશે. આ લોજિસ્ટિક્સ પાર્ક ડેડિકેટેડ ફ્રિટ કોરિડોર સાથે સીધી રેલવે કનેક્ટિવિટી પ્રદાન કરશે જે દિલ્હી-મુંબઈ ઔદ્યોગિક કોરિડોરનો ભાગ છે.
- > આ મલ્ટી-મોડેલ લોજિસ્ટિક્સ પાર્કના નિર્માણ માટે કુલ રોકાણ આશરે 50,000 કરોડ રૂપિયા હશે. આ પાર્કમાં 25,000 વ્યક્તિઓને આડકતરી અને સીધી રોજગાર પેદા કરવાની ક્ષમતા પણ હશે. મલ્ટિ-મોડેલ પાર્ક આગામી 3 વર્ષમાં પૂર્ણ થશે.

ઈ-કચરાનું વ્યવસ્થાપન(ઈ- વેસ્ટ મેનેજમેન્ટ)

- > નેશનલ ગ્રીન ટ્રિબ્યુનલ (NGT) એ ઈલેક્ટ્રોનિક વેસ્ટ મેનેજમેન્ટના નિયમોનું પાલન કરવામાં ભારે ઘટાડાને ટાંકીને તાજેતરમાં આદેશ આપ્યો છે કે ઈ-કચરાના નિકાલની વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિઓ નિયમો અનુસાર સુનિશ્ચિત થવી જોઈએ.

- આ માર્ગદર્શિકા નેશનલ ગ્રીન ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા કેન્દ્રીય પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ (CPCB) અને રાજ્ય પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડને જારી કરવામાં આવી છે.

Back to Basics : ઇ-વેસ્ટ

- કમ્પ્યુટર અને અન્ય સંબંધિત ઉપકરણો અને ઘરેલું ઉપકરણો જેમ કે ટીવી, વોશિંગ મશીન અને ફ્રીજ અને કેમેરા, મોબાઇલ ફોન અને અન્ય સંબંધિત ઉત્પાદનો, જ્યારે ઉપયોગની બહાર હોય ત્યારે સંયુક્ત રીતે ઇ-વેસ્ટ કહેવામાં આવે છે. આમાં ઇલેક્ટ્રોનિક ઉપકરણોના ઘટકો અને ભાગો શામેલ છે.
- તેને બે વ્યાપક વર્ગો હેઠળ 21 પ્રકારોમાં વર્ગીકૃત કરવામાં આવી છે:
- ઇ-ફર્મેશન ટેકનોલોજી અને કમ્યુનિકેશન ઇક્વિપમેન્ટ.
- ઇલેક્ટ્રિકલ અને ઇલેક્ટ્રોનિક્સ સાધનો.
- ઇ-વેસ્ટના સંચાલન માટે ભારતમાં વર્ષ 2011થી કાયદાઓ અસ્તિત્વમાં છે, જે મુજબ ફક્ત અધિકૃત વિઘટનકર્તા અને રિસાયકલ ઇ-કચરો એકત્રિત કરી શકે છે.
- ઇ-વેસ્ટ (મેનેજમેન્ટ) નિયમો, 2016 વર્ષ 2017 માં લાગુ કરવામાં આવ્યા હતા.
- ઘરેલુ અને વ્યાપારી એકમોમાંથી કચરો અલગ, પ્રક્રિયા અને નિકાલ માટે ભોપાલ (મધ્યપ્રદેશ) માં ભારતનું પહેલું ઇ-વેસ્ટ ક્લિનિક બનાવવામાં આવ્યું છે.

ભારતમાં ઇ-વેસ્ટ ઉત્પાદન

- કેન્દ્રીય પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ (CPCB) ના જણાવ્યા અનુસાર વર્ષ 2019 - 20 માં ભારતમાં 1 મિલિયન ટનથી વધુ ઇ-વેસ્ટ જનરેટ થયો હતો. વર્ષ 2017-18ની તુલનામાં વર્ષ 2019-20માં ઇ-વેસ્ટમાં 7 લાખ ટનનો વધારો થયો છે. તેનાથી વિપરિત, ઇ-કચરાના વિસર્જન અને રિસાયક્લિંગની કાર્યક્ષમતા વધી નથી.
- વર્ષ 2018માં, પર્યાવરણ, વન અને આબોહવા પરિવર્તન મંત્રાલયે ટ્રિબ્યુનલને કહ્યું હતું કે ભારતમાં 95 ટકા ઇ-કચરો ફરીથી અનોપચારિક ક્ષેત્ર દ્વારા રિસાયકલ કરવામાં આવે છે, અને મોટાભાગના સ્કેપ ડીલરો તેનો અગ્નિદાહ વિના બળીને અથવા એસિડ દ્વારા નિકાલ કરે છે.

ટ્રિબ્યુનલના નિર્દેશ

- કેન્દ્રીય પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ (CPCB) ના અહેવાલોના પ્રકાશમાં, ઇ-વેસ્ટ (મેનેજમેન્ટ) નિયમો, 2016ના વૈજ્ઞાનિક અમલીકરણ માટે વધુ પ્રયત્નો કરવા જોઈએ.
- ઇ-વેસ્ટ કલેક્શનના લક્ષ્યો હાંસલ કરવામાં નિષ્ફળતા તરફ ધ્યાન દોરતાં ટ્રિબ્યુનલે જણાવ્યું હતું કે વર્ષ 2018-19માં આશરે 78,000 ટન ઇ-વેસ્ટ એકત્રિત કરવામાં આવ્યો હતો, જે 1.54 લાખ ટનના લક્ષ્યાંક કરતા ઘણો ઓછો છે.
- CPCB, ઇ-વેસ્ટ (મેનેજમેન્ટ) નિયમો, 2016ના નિયમ 16 પર પાલનની વિચારણા કરી શકે છે, જે ઇલેક્ટ્રિકલ અને ઇલેક્ટ્રોનિક ઉપકરણોના ઉત્પાદનમાં અને તેના ઘટકો અથવા

ઉપભોજ્ય વસ્તુઓ અથવા ભાગોના જોખમમાં અસરકારક પદાર્થોના ઉપયોગમાં ઘટાડો સાથે સંબંધિત છે.

- ટ્રિબ્યુનલે વધુ ધ્યાન દોર્યું હતું કે ઇ-વેસ્ટના અનૈતિક નિયંત્રણથી રહેણાંક વિસ્તારોમાં મોટી સંખ્યામાં અકસ્માત થાય છે. આ વિષય પર તકેદારી અને ગંભીર ધ્યાન જાળવવાની જરૂર છે. આ માટે, CPCBએ ઇ-વેસ્ટ સંબંધિત સાઈટ્સની સમીક્ષા અને અપડેટ કરવાની જરૂર છે, આ સમીક્ષા ત્રણ મહિનામાં થઈ શકે છે.
- પર્યાવરણ અને જાહેર આરોગ્યને નુકસાન થતું અટકાવવા અને કાયદાના યોગ્ય અમલની ખાતરી કરવા માટે તમામ રાજ્ય પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ સતત તકેદારી દ્વારા હોટસ્પોટ્સને ઓળખવા માટે જિલ્લા વહીવટીતંત્ર સાથે સંકલન કરવું જોઈએ.

ઇ-વેસ્ટ (મેનેજમેન્ટ) નિયમો, 2016

- ઇ-વેસ્ટ (મેનેજમેન્ટ) નિયમો, 2016 ને પર્યાવરણ, વન અને આબોહવા પરિવર્તન મંત્રાલયે સૂચિત કર્યા હતા.
- આ નિયમ પહેલા ઇ-વેસ્ટ (મેનેજમેન્ટ અને હેન્ડલિંગ) નિયમો, 2011 અમલમાં હતા.
- આ નિયમના ક્ષેત્રમાં કુલ 21 પ્રકારના ઉત્પાદનો (સૂચિ -1) નો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. આમાં અન્ય ઇલેક્ટ્રોનિક ઘટકોની વચ્ચે કોમ્પેક્ટ ફ્લોરોસન્ટ લેમ્પ્સ (CFL) અને મરક્યુરી પારાયુક્ત લેમ્પ્સ શામેલ છે.
- અધિનિયમ હેઠળ, પ્રથમ વખત ઇલેક્ટ્રોનિક ડિવાઈસીસના ઉત્પાદકોને વિસ્તૃત ઉત્પાદક જવાબદારી (EPR) ના કાર્યક્ષેત્ર હેઠળ લાવવામાં આવ્યા હતા. ઇ-વેસ્ટના સંગ્રહ અને વિનિમય માટે ઉત્પાદકોને જવાબદાર બનાવવામાં આવ્યા છે.
- ડિપોઝિટ રીફંડ યોજના વધારાના નાણાકીય સાધન તરીકે રજૂ કરવામાં આવે છે, જેમાં ઉત્પાદક ઇલેક્ટ્રિકલ અને ઇલેક્ટ્રોનિક ઉપકરણોના વેચાણ સમયે ડિપોઝિટના રૂપમાં વધારાની રકમ લે છે અને આ રકમ ઉપકરણ પાછું આપતા સમયે વળતર પરના વ્યાજ સાથે ગ્રાહકને પરત કરવામાં આવે છે.
- રાજ્ય સરકારોને નિકાલ અને રિસાયક્લિંગ કામગીરીમાં સામેલ કામદારોની સલામતી, આરોગ્ય અને કૌશલ્ય વિકાસની સુનિશ્ચિત કરવાની કામગીરી સોંપવામાં આવી છે.
- નિયમોના ભંગની સ્થિતિમાં દંડની જોગવાઈ પણ સુનિશ્ચિત કરવામાં આવી છે.
- ઇ-કચરાના નિકાલ અને રિસાયક્લિંગ માટે હાલના અને આગામી ઔદ્યોગિક એકમોને યોગ્ય જગ્યા ફાળવવા માટેની પણ વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે.

ભારતની રસી ફૂટનીતિ

- ભારતે તેના પડોશી અને મોટા ભાગીદાર દેશોને કોરોના વાયરસ (કોવીડ-19) રસી આપવાનું નક્કી કર્યું છે.



- રસીનો પ્રારંભિક માલ વિશેષ વિમાન દ્વારા ભૂટાન અને માલદિવ્સ મોકલવામાં આવ્યો છે.

Back to Basics : ભારતની કોરોના વાયરસ રસી

- તાજેતરમાં, ડ્રગ કંટ્રોલર જનરલ ઓફ ઈન્ડિયા (DCGI) એ દેશમાં કોરોના વાયરસ સામેના રસીના મર્યાદિત ઉપયોગ માટે 'કોવિશિલ્ડ' અને 'કોવેક્સિન' ને મંજૂરી આપી છે.
- કોવિશિલ્ડ:
 - આ નામ ઓક્સફર્ડ-એસ્ટ્રાઝેનેકા દ્વારા વિકસિત કોરોના વાયરસ રસીને આપવામાં આવ્યું છે, જેને તકનીકી રીતે AZD1222 અથવા ChAdOx 1 nCoV-19 કહેવામાં આવે છે.
- કોવેક્સિન:
 - તે ભારતની એકમાત્ર સ્વદેશી કોરોના રસી છે, જે જીવંત સુક્ષ્મસજીવો પેદા કરતા રોગને નિષ્ક્રિય કરીને વિકસાવવામાં આવી છે.

રસી કૂટનીતિ

- અર્થ:
 - રસી કૂટનીતિ વૈશ્વિક આરોગ્ય કૂટનીતિનો એક ભાગ છે, જેમાં એક રાષ્ટ્ર અન્ય દેશો સાથેના સંબંધોને મજબૂત બનાવવા માટે રસીના વિકાસ અથવા વિતરણનો ઉપયોગ કરે છે.
- સહયોગી પ્રયાસો:
 - આમાં જીવન બચાવ રસીઓ અને સંબંધિત તકનીકીઓનો સંયુક્ત વિકાસ શામેલ છે, જ્યાં વિવિધ દેશોના વૈજ્ઞાનિકો સંબંધિત દેશો વચ્ચેના રાજદ્વારી સંબંધોને મહત્વ આપ્યા વિના સહયોગ માટે ભેગા થાય છે.
- ભારત માટે ફાયદાકારક:
 - તે ભારતને તેની વિદેશ નીતિ અને પડોશી દેશો અને સમગ્ર વિશ્વ સાથેના રાજદ્વારી સંબંધોને પ્રોત્સાહિત કરવાની નવીન તક પૂરી પાડી શકે છે.
 - અગાઉ, ભારતે રોગચાળાને નાથવા મોટી સંખ્યામાં દેશોને હાઈડ્રોક્સિક્લોરોક્વિન, ઉપચારો અને પેરાસીટામોલ દવાઓ તેમજ ડાયગ્નોસ્ટિક કિટ્સ, વેન્ટિલેટર, માસ્ક, ગ્લોવ્સ અને અન્ય તબીબી સાધનો પૂરા પાડ્યા હતા.
 - ભારતે ઘણા પાડોશી દેશો માટે ક્ષમતા નિર્માણ અને તાલીમ વર્કશોપનું પણ આયોજન કર્યું છે.

ભારતની રસી કૂટનીતિ યોજના

- માલદીવ, ભૂટાન, બાંગ્લાદેશ અને નેપાળમાં રસી શિપમેન્ટ આવવાનું શરૂ થયું છે, જ્યારે મ્યાનમાર અને સેશેલ્સ ટૂંક સમયમાં રસી શિપમેન્ટ પ્રાપ્ત કરશે.
- શ્રીલંકા, અફઘાનિસ્તાન અને મોરેશિયસના કેસોમાં ભારત જરૂરી નિયમનકારી મંજૂરીઓની પુષ્ટિની રાહ જોઈ રહ્યું છે.
- ભારતની પ્રાદેશિક રસી કૂટનીતિનો એકમાત્ર અપવાદ પાકિસ્તાન હશે; જેણે એસ્ટ્રાઝેનેકા રસીના ઉપયોગને મંજૂરી આપી છે, પરંતુ આ મામલે ભારત સાથે ન તો વિનંતી કરી છે કે ન તો ચર્ચા કરી છે.

ભારતની રસી કૂટનીતિનું મહત્વ

- લાંબા ગાળાની પ્રતિષ્ઠા મેળવવી:
 - રોગચાળાને કારણે આર્થિક મોરચે સંકટનો સામનો કરી રહેલા પડોશી દેશોને ભારત દ્વારા અપાયેલી રસીનું કન્સાઈન્મેન્ટ ઘણી રીતે મહત્વપૂર્ણ છે અને તેના પાડોશી દેશો અને હિંદ મહાસાગરના દેશોમાં ભારત લાંબા ગાળાની ખ્યાતિ મેળવવાનો પ્રયત્ન કરશે.
 - આ ભારતની 'પાડોશી પ્રથમ' નીતિને અનુરૂપ છે.
- ચીનની તુલનામાં વ્યૂહાત્મક વધારો:
 - તાજેતરમાં ચીને તેમને નેપાળ, અફઘાનિસ્તાન, શ્રીલંકા, બાંગ્લાદેશ અને પાકિસ્તાન સાથે બહુપક્ષીય વાટાઘાટોમાં કોરોના વાયરસની રસી આપવાની ઓફર કરી હતી.
 - પાકિસ્તાન સિવાયના અન્ય તમામ દેશોમાં ભારત તરફથી રસીના વહેલા પ્રવેશથી ચીનની રસી અને માસ્ક કૂટનીતિનો સામનો કરવામાં મદદ મળી શકે છે.
- પાશ્ચાત્ય દેશોની તુલનામાં લાભ:
 - સમૃદ્ધ પશ્ચિમી દેશો, ખાસ કરીને યુરોપ અને અમેરિકાના દેશો તેમની વિશિષ્ટ સમસ્યાઓનો સામનો કરી રહ્યા છે, ત્યારે તેના પડોશીઓને અને અન્ય વિકસિત અને અલ્પ-વિકસિત દેશોને મદદ કરવા માટે ભારતની પ્રશંસા કરવામાં આવી રહી છે.

આર્થિક લાભ

- વૈશ્વિક પુરવઠા કેન્દ્ર તરીકે ભારત:
 - ભારતના નજીકના પડોશીઓ ઉપરાંત, દક્ષિણ કોરિયા, કતાર, બહેરિન, સાઉદી અરેબિયા, મોરોક્કો અને દક્ષિણ આફ્રિકા જેવા દેશોએ પણ ભારત પાસેથી રસી ખરીદવાની તૈયારી દર્શાવી છે, જે આવતા વર્ષોમાં ભારત એક મોટા વૈશ્વિક રસી પુરવઠા કેન્દ્ર રચના કરી શકે છે.
- ભારતના ફાર્મા મેન્યુફેક્ચરિંગ સેક્ટરમાં વૃદ્ધિ:
 - જો ભારતીય રસી વિકાસશીલ દેશોની તાત્કાલિક જરૂરિયાતો પૂરી કરવામાં મદદ કરે છે, તો તે ભારતીય ફાર્મા માર્કેટ માટે લાંબા ગાળાની તક પૂરી પાડે છે.
- અર્થવ્યવસ્થાને પુનઃજીવિત કરવામાં મદદગાર:
 - જો ભારત વિશ્વમાં કોરોના રસીનું ઉત્પાદન કેન્દ્ર બનશે, તો ભારતની આર્થિક વૃદ્ધિ પર પણ તેની સાનુકૂળ અસર પડશે.
- રસીના શીતયુદ્ધથી બચાવ:
 - યુ.એસ. અને ચીન વચ્ચે ચાલી રહેલા 'સહિત યુદ્ધ'માં, કોરોના વાયરસની રસીનો ઉપયોગ રાજકીય સાધન તરીકે કરવામાં આવતો હતો, ઘણીવાર રસીકરણના કાર્યક્રમમાં વિલંબ થતો હતો. આમ ભારત દ્વારા રસીઓના પ્રારંભિક વહાણને આ દ્વિધ્રુવી વિવાદ સામે સંરક્ષણ તરીકે જોઈ શકાય છે.
- નૈતિક અધિકાર પ્રાપ્ત કરવામાં મદદગાર:
 - ભારત દ્વારા રસી વિતરણ કાર્યક્રમ એ સમયે કરવામાં આવી રહ્યો છે જ્યારે વિશ્વ આરોગ્ય સંગઠન (WHO) ના ડાયરેક્ટર જનરલ વિકસિત દેશોમાં ડ્રગ ઉત્પાદકોના નૈતિક ભ્રષ્ટાચારની ટીકા કરી છે. આવી સ્થિતિમાં આંતરરાષ્ટ્રીય મંચોમાં ભારતને વધુને વધુ નૈતિક અધિકાર મળી શકે છે.

રસી રાષ્ટ્રવાદમાં અવરોધ

- 'રસી રાષ્ટ્રવાદ' એ મિકેનિઝમનો સંદર્ભ આપે છે કે જેના દ્વારા કોઈ દેશ તેના પોતાના નાગરિકો અથવા રહેવાસીઓ માટે ખરીદીની પૂર્વ કરારનો ઉપયોગ કરીને રસી પૂરવણીઓ સુરક્ષિત કરે છે અને રસીકરણ પહેલાં તેમના ઘરેલું બજારોમાં અન્ય દેશોને અગ્રતા આપે છે.
- રસી રાષ્ટ્રવાદની મુખ્ય ખામી એ છે કે તે ઓછા સંસાધનોવાળા દેશો માટે ઘણી વાર નુકસાન સહન કરે છે. ભારતે જરૂરિયાતમંદ દેશોને રસી આપીને 'રસી રાષ્ટ્રવાદ' ની સિસ્ટમ ખોરવી છે.
- વૈશ્વિક સહયોગને સક્ષમ કરવું
- ભારત દ્વારા રસી પુરવઠો WHO-સપોર્ટેડ કોવાક્સ (COVAX) સુવિધા પદ્ધતિ દ્વારા સફળ વૈશ્વિક સહયોગમાં નોંધપાત્ર ફાળો આપી શકે છે.

આગળનો માર્ગ

- ભારતે COVID-19 રસી અને તેની રાજદ્વારી પ્રતિબદ્ધતાઓ માટેની સ્થાનિક જરૂરિયાતને સંતુલિત કરવી જોઈએ. નોંધનીય છે કે 16 જાન્યુઆરી, 2021 ના રોજ શરૂ થયેલ ભારતનું COVID-19 રસીકરણ અભિયાન એ વિશ્વનું સૌથી મોટું રસીકરણ અભિયાન છે. ભારત માટે મોટો પડકાર વિશ્વને રસી પહોંચાડવાની તેમજ તેની કિંમત ઉઠાવવામાં સક્ષમ ન હોય તેવા નાગરિકો માટે રસીની ઉપલબ્ધતાની ખાતરી કરવી છે.

કવચ યુદ્ધાભ્યાસ

- અંદમાન અને નિકોબાર કમાન્ડ (ANC), દેશના એકમાત્ર સંયુક્ત સશસ્ત્ર કમાન્ડ તરીકે, ત્રિ-સ્તરીય સૈન્યના સંસાધનોને જોડીને એક વિશાળ સંયુક્ત લશ્કરી કવાયત 'કવચ યુદ્ધાભ્યાસ' કરશે.
- અંદમાન નિકોબાર કમાન્ડ (ANC), જેનું મુખ્ય મથક પોર્ટ બ્લેર ખાતે છે, તેમાં પ્રથમ ઈન્ટિગ્રેટેડ થિયેટર કમાન્ડ છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- **સહભાગીતા:**
 - આ કવાયતમાં ભારતીય સેના, નૌકાદળ, વાયુ સેના અને કોસ્ટગાર્ડ ભાગ લેશે.
- **વિશેષતાઓ:**
 - આ કવાયતમાં દરિયાઈ દેખરેખ સંસાધનોના ઉપયોગના સંકલન, હવા અને દરિયાઈ તાલમેલના સંકલિત કાર્યક્રમો, હવાઈ સંરક્ષણ, સબમરીન અને ઉતરણ કામગીરીનો સમાવેશ થાય છે.
 - સંયુક્ત દળ અંદમાન સમુદ્ર અને બંગાળની ખાડીમાં બહુ-ક્ષેત્રીય, ઉચ્ચ મારક ક્ષમતા અને રક્ષણાત્મક પ્રણાલી લાગુ કરશે.
 - ત્રણેય સૈન્યની કવાયતનો હેતુ સંયુક્ત લડાઈ ક્ષમતામાં સુધારો કરવાનો છે અને પ્રમાણભૂત ઓપરેટિંગ પ્રક્રિયાઓ (SOP) વિકસિત ઓપરેશનલ સંકલન તરફ વિકસિત કરવાનો છે.

લાભ:

- આ કવાયત કોઈપણ વિષમ ખતરા સાથેના વ્યવહારમાં બધી એજન્સીઓની સજ્જતાને તપાસશે.
- વિષમ ખતરો એ એક બળદ્વારા અપનાવાયેલી બિનપરંપરાગત વ્યૂહરચના અને કાર્યરીતીનો સંદર્ભ આપે છે.
- આવી કવાયતની જરૂરિયાત: 1993 અને 2008ના મુંબઈ હુમલા નબળી દરિયાઈ સરહદ સુરક્ષાનું કારણ હતા.

દરિયાઈ સુરક્ષા માટે અન્ય કવાયતો

- કવાયત સી-વિજિલ.
- થિયેટર કક્ષાની રેડીનેસ ઓપરેશનલ એક્સરસાઈઝ(TROPEX)દર બે વર્ષે ભારતીય નૌકાદળ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવે છે.

પ્રધાનમંત્રી રાષ્ટ્રીય બાલ પુરસ્કાર

- તાજેતરમાં 32 બાળકોને તેમની અસાધારણ ક્ષમતા અને ઉત્કૃષ્ટ સિદ્ધિઓ બદલ 'પ્રધાનમંત્રી રાષ્ટ્રીય બાલ પુરસ્કાર' એનાયત કરાયો છે.
- આ એવોર્ડ ભારતના રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા દર વર્ષે પ્રજાસત્તાક દિવસના પહેલા અઠવાડિયામાં (26 જાન્યુઆરી) પ્રદાન કરવામાં આવે છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- પ્રધાનમંત્રી રાષ્ટ્રીય બાલ પુરસ્કાર બે કેટેગરી હેઠળ આપવામાં આવે છે:
- બાલ શક્તિ પુરસ્કાર.
- બાળ કલ્યાણ પુરસ્કાર.

બાલ શક્તિ એવોર્ડ

- **માન્યતા:**
 - નવીનતા, શૈક્ષણિક લાયકાત, સમાજ સેવા, કળા અને સંસ્કૃતિ, રમતગમત અને બહાદુરી જેવા વિવિધ ક્ષેત્રમાં બાળકોની અસાધારણ સિદ્ધિઓ માટે ભારત સરકાર દ્વારા દર વર્ષે આ પુરસ્કાર આપવામાં આવે છે.
- **પાત્રતા:**
 - કોઈપણ બાળક કે જે ભારતીય નાગરિક છે અને તે ભારતમાં રહે છે અને જેની ઉંમર 5-18 વર્ષની વચ્ચે છે તે આ એવોર્ડ મેળવવા માટે પાત્ર છે.
- **પુરસ્કાર:**
 - આ પુરસ્કારમાં મેડલ, રૂ. 1,00,000 નું રોકડ ઇનામ, 10,000 રૂપિયાનું બુક વાઉચર, પ્રમાણપત્ર અને પ્રશસ્તિપત્ર શામેલ છે.
- **પૃષ્ઠભૂમિ:**
 - અપવાદરૂપ સિદ્ધિ માટેના રાષ્ટ્રીય બાલ પુરસ્કાર તરીકે વર્ષ 1996 માં તેની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી અને વર્ષ 2018 થી બાલ શક્તિ પુરસ્કાર તરીકે ઓળખાય છે.



બાળ કલ્યાણ પુરસ્કાર

- **માન્યતા:**
 - > તે તે વ્યક્તિઓ અને સંસ્થાઓને આપવામાં આવે છે જેમણે બાળ વિકાસ, બાળ સુરક્ષા અને બાળ કલ્યાણ ક્ષેત્રે બાળકો માટે શ્રેષ્ઠ યોગદાન આપ્યું છે.
- **પાત્રતા:**
 - > એ વ્યક્તિ જે ભારતીય નાગરિક છે અને તે ભારતમાં રહે છે અને તેની ઉંમર 18 વર્ષ કે તેથી વધુની છે (સંબંધિત વર્ષના 31 ઓગસ્ટ સુધી) અને બાળકોના હિતમાં ઓછામાં ઓછા 7 વર્ષથી કાર્યરત છે.
 - > કોઈપણ સંસ્થા કે જે સરકાર દ્વારા સંપૂર્ણરિતે વિત્તપોષિત નથી અને 10 વર્ષથી બાળ કલ્યાણના ક્ષેત્રમાં સતત કાર્યરત છે.
- **પુરસ્કાર:**
 - > બે કેટેગરીમાં (વ્યક્તિગત અને સંસ્થા) દરેકને ત્રણ ઈનામો આપવામાં આવે છે જેમાં અનુક્રમે રૂ .1,00,000 અને 5,00,000 ના રોકડ ઈનામ હોય છે.
- **પૃષ્ઠભૂમિ:**
 - > તે વર્ષ 1979 માં બાળ કલ્યાણ એવોર્ડ તરીકે સ્થાપિત કરવામાં આવ્યો હતો જે વર્ષ 2018 થી રાષ્ટ્રીય બાળ કલ્યાણ પુરસ્કાર તરીકે જાણીતો થયો હતો.

LLP એક્ટ હેઠળ ગુનાઓ

- > તાજેતરમાં, કંપની લો કમિટી (CLC)એ મર્યાદિત જવાબદારી ભાગીદારી અધિનિયમ, 2008 હેઠળના 12 ગુનાઓને ડિક્લિમિનેશનલ(અપરાધની શ્રેણીમાંથી બહાર) કર્યા અને LLPને નોન-કન્વર્ટિબલ ડિબેન્ચર(NCD) જારી કરવાની મંજૂરી આપવાની ભલામણ કરી છે જેથી LLPs કંપનીઓ માટે વ્યવસાયમાં સરળતા લાવવાના હેતુ માટે ભંડોળ ઊભું કરી શકાય.
- > કોર્પોરેટ અફેર્સ મંત્રાલયે દેશમાં કાયદા પાલન કરનારા કોર્પોરેટરોને વ્યવસાયમાં સરળતા લાવવા અને મોટા પાયે હિસ્સેદારો માટે કોર્પોરેટ પાલન સુધારવાના ઉદ્દેશ્ય સાથે કંપની લો સમિતિની સ્થાપના સપ્ટેમ્બર 2019 માં કરવામાં આવી હતી.

Back to Basics : કંપની લો સમિતિઓની ભલામણો

- **ગુનાઓની ઘોષણા:**
 - > LLP ભલામણ કરે છે કે કપટ સાથે સંબંધિત ન હોય તેવા ભાગીદારીની સ્થિતિમાં ફેરફાર પર વાર્ષિક અહેવાલો અને ફાઈલિંગ્સ જેવા સમયસર ફાઈલ કરવાથી સંબંધિત વિવિધ ગુનાઓને નકારી કાઢવા.
 - > જોકે હાલમાં હુકમનામા માટે ભલામણ કરેલા કોઈપણ ગુના માટે સંભવિત દંડ તરીકે કેદ માટેની કોઈ જોગવાઈ નથી, સમિતિ ભલામણ કરે છે કે કોર્ટ કોઈ ભાગીદાર અથવા LLP દ્વારા ગેરવર્તન માટે દોષિત સાબિત થાય ત્યારબાદ કંપનીઓએ દંડ લાદવાને બદલે પાલન ન કરવા બદલ દંડ ભરવો જરૂરી છે.

- **સંબંધિત દંડ:**
 - > સમિતિએ નોંધ્યું છે કે અદાલતો દ્વારા લાદવામાં આવેલા દંડના કેસમાં સજા પામેલ વ્યક્તિને વિવિધ હોદ્દા પરથી ગેરલાયક ઠેરવવાનું જોખમ છે પરંતુ યોગ્ય ઓથોરિટી દ્વારા શિક્ષા લાદવામાં આવે તો આવા જોખમ નહીં હોય.
- **પેનલ્ટી પ્રાધિકારીઓ:**
 - > LLP એક્ટની જોગવાઈઓના કોઈપણ ઉલ્લંઘનના કિસ્સામાં, દંડ લાદવાનો અધિકાર કંપની-રજિસ્ટ્રાર પાસે હોવો જોઈએ.
 - > વિવિધ રાજ્યો અને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોને આવરી લેતી કંપની એક્ટની કલમ 609 હેઠળ નિયુક્ત ROCની પ્રાથમિક ફરજ સંબંધિત રાજ્યો અને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોમાં લાગુ કરાયેલી કંપનીઓ અને LLPની નોંધણી કરવી છે.
- **ગિન-કન્વર્ટિબલ ડિબેન્ચર (NCD) જારી કરવાની પરવાનગી:**
 - > LLP કે જેઓને હાલમાં રૂણ સિક્યોરિટીઝ જારી કરવાની મંજૂરી નથી, તેમને કેપિટલ અને ફાઈનાન્સિંગ સંબંધિત કામગીરીને સરળ બનાવવા માટે NCD જારી કરવાની મંજૂરી હોવી જોઈએ.
- **લાભકર્તા:**
 - > આ પગલાથી વધુ શરૂઆતમાં રોકાણની જરૂર હોય તેવા વિસ્તારોમાં સ્ટાર્ટઅપ્સ અને નાની કંપનીઓને ફાયદો થવાની સંભાવના છે.

મર્યાદિત જવાબદારી ભાગીદારી(LLP)

- > તે એક ભાગીદારી છે જેમાં કેટલાક અથવા બધા ભાગીદારો (અધિકારક્ષેત્રને આધારે) મર્યાદિત જવાબદારીઓ ધરાવે છે.
- > એક LLPમાં, એક ભાગીદાર બીજા સાથીની ગેરવર્તન અથવા બેદરકારી માટે જવાબદાર નથી.
- > ભાગીદારોમાં ફેરફાર હોવા છતાં LLP તેનું અસ્તિત્વ ચાલુ રાખી શકે છે. તે કરાર સ્વીકારવા અને તેના પોતાના નામે સંપત્તિ ધરાવવા માટે સક્ષમ છે.
- > LLP એક અલગ કાનૂની એન્ટિટી છે. તે તેની સંપત્તિને સંપૂર્ણ ક્ષમતામાં વિસ્તૃત કરવા માટે જવાબદાર છે પરંતુ LLPમાં ભાગીદારોની જવાબદારી તેમના સ્વીકૃત યોગદાન સુધી મર્યાદિત છે.

LLP વિ પરંપરાગત ભાગીદારી પેઢી

- > “પરંપરાગત ભાગીદારી પેઢી” હેઠળ, દરેક ભાગીદાર સંયુક્ત અને વ્યક્તિગત રૂપે અન્ય તમામ ભાગીદારો સાથે પેઢીના તમામ કાર્યો માટે જવાબદાર છે.
- > LLP માળખા હેઠળ, ભાગીદારની જવાબદારી તેના દ્વારા સ્વીકૃત યોગદાન સુધી મર્યાદિત છે. આમ, દરેક ભાગીદાર ખોટા કૃત્યો અથવા અન્ય ભાગીદારોના ગેરવર્તનના કિસ્સામાં સંયુક્ત જવાબદારીથી વ્યક્તિગત રૂપે બચાવવામાં આવે છે.

કંપની વિ. LLP

- કોઈ કંપનીનું આંતરિક વહીવટી માળખું કાયદા દ્વારા નિયંત્રિત થાય છે (કંપની અધિનિયમ, 2013) જ્યારે LLPમાં આંતરિક વહીવટ ભાગીદારો વચ્ચેના કરાર કરાર દ્વારા નક્કી કરવામાં આવે છે.
- LLP પાસે કંપનીની જેમ મેનેજમેન્ટ-માલિકીનો વિભાગ નથી.
- LLPમાં કંપની કરતા તુલનાત્મક રીતે વધુ રાહત હોય છે.
- LLPની કંપની કરતા ઓછી પાલન આવશ્યકતાઓ છે.

બિન-કન્વર્ટિબલ ડિબેન્ચર્સ (NCD)

- લેટર્સ ઓફ ક્રેડિટ એ કંપનીઓ દ્વારા પૈસા ઉધાર આપવા માટે આપવામાં આવતા લાંબા ગાળાના નાણાકીય સાધનો છે.
- કેટલાક ડિબેન્ચર્સમાં ચોક્કસ સમય પછી શેરમાં રૂપાંતરિત થવાની લાક્ષણિકતા હોય છે અને ડિબેન્ચર્સનો ધારક તેના વિવેકબુદ્ધિ અનુસાર તે ડિબેન્ચર્સને શેરમાં ફેરવી શકે છે.
- દેવું કે જે શેરમાં રૂપાંતરિત કરી શકાતા નથી તેમને કન્વર્ટિબલ ડિબેન્ચર્સ (NCD) કહેવામાં આવે છે.
- NCD બે પ્રકારના હોય છે – સુરક્ષિત અને બિન-સુરક્ષિત અથવા બિન-સુરક્ષિત.
- **સુરક્ષિત એનસીડી:**
 - તે કંપનીની સંપત્તિ દ્વારા સમર્થિત છે. જો કંપની જવાબદારી ચૂકવવામાં નિષ્ફળ જાય, તો ડિબેન્ચર્સ ધરાવતા રોકાણકારો તે સંપત્તિના ફંડથી દાવો કરી શકે છે.
- **સિક્યુરિટાઇઝ્ડ NCD:**
 - સુરક્ષિત NCDથી વિપરીત, આ પ્રકારના NCDમાં, કંપની તેની જવાબદારી ચૂકવવામાં નિષ્ફળ જાય તો ધારકને કોઈપણ પ્રકારની સુરક્ષા નથી.

સાયબર વીમા પોલિસી

- તાજેતરમાં જ, ભારતીય વીમા નિયમનકારી અને વિકાસ ઓથોરિટી (IRDAI) દ્વારા બનાવવામાં આવેલી સમિતિએ સાયબર વીમા પોલિસી રજૂ કરવાની ભલામણ કરી છે.
- સાયબર વીમા પોલિસી એ સાયબર જોખમને સ્થાનાંતરિત કરવાની પદ્ધતિ છે.
- સાયબર જોખમને સામાન્ય રીતે માહિતી સિસ્ટમનું ઉલ્લંઘન અથવા તેના પર હુમલો તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવે છે.
- આ નીતિ નીતિ ધારકોને સાયબર ગુનાઓથી પોતાને બચાવવામાં મદદ કરશે.

Back to Basics : પૃષ્ઠભૂમિ

- ઓક્ટોબર 2020 માં, IRDAI એ પી. ઉમેશની અધ્યક્ષતામાં સાયબર જવાબદારી વીમા માટેની એક સમિતિની રચના કરી હતી.
- કોવિડ -19 રોગચાળા દરમિયાન સાયબર એટેક અને હાઈ-પ્રોફાઇલ ડેટા ભંગના બનાવો વધ્યા છે.

સંબંધિત આંકડાઓ

- સમિતિના અહેવાલ મુજબ હાલમાં ભારતમાં ઈન્ટરનેટ વપરાશકારોની સંખ્યા અંદાજે 700 મિલિયન છે.
- વર્ષ 2019 માં, ભારતે વિશ્વના બીજા ક્રમના સૌથી મોટા (ચાઈના પછી) ઓનલાઈન બજારમાં સ્થાન મેળવ્યું હતું.
- શહેરી અને ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં ઈન્ટરનેટ વપરાશકારોની સંખ્યામાં વધારો થવાનો અંદાજ છે. ઈન્ટરનેટ વપરાશકારોની સંખ્યામાં ઝડપથી વધારાને કારણે ઓનલાઈન બેંકિંગ વપરાશકર્તાઓની સંખ્યા પણ વધશે.
- વ્યક્તિગત સાયબર વીમા પોલિસી (કવર) ની વિશેષતાઓ
- તેની વિશેષતાઓ ભંડોળની ચોરી, ઓળખ ચોરી કવર, સોશિયલ મીડિયા કવર, સાયબર સ્ટોર્કિંગ, માલવેર કવર, ફિશિંગ કવર, ડેટા બ્રીચ અને ગોપનીયતા બ્રીચ કવર છે.
- **ભલામણો:**
 - હાલમાં ઉપલબ્ધ સાયબર વીમા પોલિસી લોકોની જરૂરિયાતોને અનુરૂપ છે. જો કે, ઉત્પાદન સુવિધાઓ અને પ્રક્રિયાઓમાં કેટલાક ક્ષેત્રો છે જેને સુધારણાની જરૂર છે.

ઉચ્ચ દાવા પર પોલીસ FIR

- વીમા કંપનીઓએ 5000 રૂપિયા સુધીના દાવા માટે પોલીસ FIRનો આગ્રહ ન રાખવો જોઈએ.
- દાવાઓનું મૂલ્યાંકન કરવા માટે FIR એ એક મહત્વપૂર્ણ આવશ્યકતા છે.
- **સ્પષ્ટતા:**
 - બ્રિકિંગ અને તેની કિંમત ઘટાડવા માટે સંબંધિત પ્રક્રિયાઓને યોગ્ય કવરેજની જરૂર છે.
 - બ્રિકિંગ એ સાયબર ઘટનાના પરિણામે હાર્ડવેરના ઉપયોગ અથવા કાર્યક્ષમતામાં ઘટાડોનો ઉલ્લેખ કરે છે.

સાયબર વીમા પોલિસીનું માનકીકરણ

- સાયબર જોખમો મોટા પ્રમાણમાં વિસ્તરતા જાય છે અને હાલમાં તે સતત વિસ્તરતા રહે છે. માનકીકરણ એ એક સારો વિચાર છે, પરંતુ તે બધા ઉભરતા જોખમો સાથે વ્યવહાર કરવામાં સમર્થ નહીં હોય અને નવીનતાને પણ મર્યાદિત કરી શકે છે.

સાયબર સુરક્ષા

- **સાયબર સુરક્ષા અંગે:**
 - સાયબર એટેક એ કમ્પ્યુટર અને કમ્પ્યુટર નેટવર્કનો અનધિકૃત ઉપયોગ છે અને તેને ઢાંકવા, બદલાવવા, નિષ્ક્રિય કરવા, નાશ કરવા, ચોરી કરવા અથવા તેની અનધિકૃત પહોંચ મેળવવાના પ્રયત્નો છે.
 - સાયબર એટેક એ કોઈપણ પ્રકારનું આક્રમક ડિવાઈસ છે જે કમ્પ્યુટર માહિતી સિસ્ટમ્સ, ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર, કમ્પ્યુટર નેટવર્ક અથવા વ્યક્તિગત કમ્પ્યુટર ડિવાઈસીસને લક્ષ્યાંક બનાવે છે.



જરૂર:

- નાસકોમના ડેટા સિક્યુરિટી કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયાના રિપોર્ટ 2019 મુજબ ભારત વર્ષ 2016 થી 2018 ની વચ્ચે સૌથી વધુ સાયબર એટેકનો સામનો કરનારો વિશ્વનો બીજો દેશ છે.

સાયબર એટેકનો સામનો કરવા સરકારની પહેલ

સાયબર સુરક્ષા ઈન્ડિયા પહેલ:

- સરકારી વિભાગોમાં મુખ્ય સરકારી સુરક્ષા અધિકારીઓ (CISO) અને ફાઇનાન્સ આઈટી કર્મચારીઓના સુરક્ષા પગલાં માટે સાયબર કાર્પમ અને મકાન ક્ષમતા અંગે જાગૃતિ લાવવાના ઉદ્દેશથી વર્ષ 2018 માં તેની શરૂઆત કરવામાં આવી હતી.

રાષ્ટ્રીય સાયબર સુરક્ષા સંકલન કેન્દ્ર (CCC):

- તેનું કાર્ય દેશમાં ઈન્ટરનેટ ટ્રાફિક અને કમ્યુનિકેશન મેટાડેટા (જે પ્રત્યેક સંદેશાવ્યવહારમાં સમાવિષ્ટ થયેલ માહિતીના નાના ટુકડાઓ છે) ને સ્કેન કરવાનું છે વાસ્તવિક સમયમાં સાયબર જોખમોને શોધવા.

સાયબર સ્વચ્છતા કેન્દ્ર:

- વાયરસ અને માલવેરને દૂર કરીને ઈન્ટરનેટ વપરાશકારો માટે કમ્પ્યુટર અને ડિવાઈસીસ સ્વચ્છ કરવાના ઉદ્દેશથી વર્ષ 2017 માં તેની શરૂઆત કરવામાં આવી હતી.

માહિતી સુરક્ષા શિક્ષણ અને જાગૃક્તા પ્રોજેક્ટ (ISEA):

- આ પ્રોજેક્ટ જાગૃતિ વધારવા અને માહિતી સુરક્ષાના ક્ષેત્રમાં સંશોધન, શિક્ષણ અને તાલીમ પ્રદાન કરવા સંબંધિત છે.
- રાષ્ટ્રીય કમ્પ્યુટર ઈમર્જન્સી રિસ્પોન્સ ટીમ (CERT-In) તમામ સાયબર સુરક્ષા પ્રયત્નો, કટોકટીના જવાબો અને કટોકટી વ્યવસ્થાપનને સંકલન માટે નોડલ એજન્સી તરીકે કાર્ય કરે છે.

- અતિસંવેદનશીલ માહિતીના સંગ્રહ માટે સરકારે 'નેશનલ ક્રિટિકલ ઈન્ફોર્મેશન ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર પ્રોટેક્શન સેન્ટર(NCIPC)' ની સ્થાપના કરી હતી.

- NCIPCની સ્થાપના ઈન્ફોર્મેશન ટેકનોલોજી એક્ટ, 2000 હેઠળ કરવામાં આવી હતી, જેથી ભારતના મહત્વપૂર્ણ માહિતીના માળખાને સુરક્ષિત બનાવવામાં આવે.

માહિતી ટેકનોલોજી અધિનિયમ 2000:

- આ કાયદો કમ્પ્યુટર અને કમ્પ્યુટર સિસ્ટમ્સ, કમ્પ્યુટર નેટવર્ક અને ઇલેક્ટ્રોનિક ફોર્મેટમાં ડેટા અને માહિતીના ઉપયોગને નિયંત્રિત કરે છે.

આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રણાલી

આંતરરાષ્ટ્રીય ટેલિકમ્યુનિકેશન યુનિયન:

- તે સંયુક્ત રાષ્ટ્રની એક વિશેષ એજન્સી છે જે ટેલિકમ્યુનિકેશન્સ અને સાયબર સિક્યુરિટી મુદ્દાઓના માનકકરણ અને વિકાસમાં અગ્રેસરની ભૂમિકા નિભાવે છે.

સાયબર કાર્પમ પર બુડાપેસ્ટ સંમેલન:

- બુડાપેસ્ટ સંમેલન સાયબર કાર્પમ પરનું એક સંમેલન છે, જેને સાયબર કાર્પમ પર બુડાપેસ્ટ સંમેલન અથવા બુડાપેસ્ટ સંમેલન તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.
- તે તેની જાતની પહેલી આંતરરાષ્ટ્રીય સંધિ છે જે તપાસની તકનીકીઓને સુધારવા માટે રાષ્ટ્રીય કાયદાઓને સુવ્યવસ્થિત કરીને અને આ સંદર્ભે વિશ્વના અન્ય દેશોની વચ્ચે સહકાર વધારવાના ઈન્ટરનેટ અને કમ્પ્યુટર ગુનાઓને રોકવા માંગે છે.
- તે 1 જુલાઈ 2004 ના રોજ અમલમાં આવી હતી. ભારત આ પરિષદમાં સહી કરનાર નથી.
- ઈન્ટરનેટ ગવર્નન્સ ફોરમ: તે ઈન્ટરનેટ ગવર્નન્સની ચર્ચામાં તમામ હિતધારકોને એટલે કે સરકાર, ખાનગી ક્ષેત્ર અને નાગરિક સમાજને એક સાથે લાવે છે.

પ્રબુદ્ધ ભારત

- 31 જાન્યુઆરી, 2021 ના રોજ વડાપ્રધાન નરેન્દ્ર મોદી રામકૃષ્ણ મિશનના માસિક સામયિક 'પ્રબુદ્ધ ભારત'ની 125મી વર્ષગાંઠની ઉજવણીને સંબોધન કરશે.
- સ્વામી વિવેકાનંદે રામકૃષ્ણ પરમહમસાની વિનંતીથી વર્ષ 1896માં આ સામયિકની શરૂઆત કરી હતી.
- ભારતના પ્રાચીન આધ્યાત્મિક જ્ઞાનના સંદેશા પ્રસાર માટે પ્રબુદ્ધ ભારત સામયિક એક મહત્વપૂર્ણ માધ્યમ રહ્યું છે.
- તેનું પ્રકાશન ચેન્નઈથી શરૂ થયું હતું, જ્યાંથી તે બે વર્ષ માટે પ્રકાશિત થયું હતું અને બાદમાં તે ઉત્તરાખંડના અલ્મોરાથી પ્રકાશિત થતું હતું.
- એપ્રિલ 1899માં, સામયિકના પ્રકાશનનું સ્થાન કોલકાતામાં 'અદ્વૈત આશ્રમ' માં સ્થાનાંતરિત થયું અને ત્યારથી અત્યાર સુધી ત્યાંથી સામયિક પ્રકાશિત થઈ રહ્યું છે.
- પ્રબુદ્ધ ભારતે ભારતીય સંસ્કૃતિ, આધ્યાત્મિકતા, દર્શન, ઇતિહાસ, મનોવિજ્ઞાન, કલા અને અન્ય સામાજિક મુદ્દાઓ પર લેખન દ્વારા પોતાનું સ્થાન બનાવ્યું છે.
- નેતાજી સુભાષચંદ્ર બોઝ, બાલ ગંગાધર તિલક, ભગિની નિવેદિતા, શ્રી અરવિંદ, ભૂતપૂર્વ રાષ્ટ્રપતિ સર્વપલ્લી રાધાકૃષ્ણન જેવા લેખકોએ ઘણા વર્ષોથી સામયિકમાં ફાળો આપ્યો હતો.
- આ સામયિક ભારતના સૌથી લાંબા સમયથી પ્રકાશિત અંગ્રેજી સામયિક તરીકે પણ ઓળખાય છે.

કેરળનો 'જેન્ડર પાર્ક'

- કેરળ સરકાર દ્વારા 300 કરોડના ખર્ચે બનાવવામાં આવેલ 'જેન્ડર પાર્ક'ની ટૂંક સમયમાં (ફેબ્રુઆરીથી) કામગીરી શરૂ કરશે.
- આ 'જેન્ડર પાર્ક' દેશમાં સૌપ્રથમ પ્રયાસ છે, જે રાજ્યમાં લિંગ અસમાનતા સામે લડવામાં મદદ કરશે.

- > આ 'જેન્ડર પાર્ક'નાં પ્રથમ તબક્કામાં જેન્ડર મ્યુઝિયમ, જેન્ડર લાઈબ્રેરી, કન્વેશન સેન્ટર અને એમ્ફીથિયેટરનું ઉદ્ઘાટન કરવામાં આવશે.
- > જેન્ડર પાર્ક વિવિધ સામાજિક સંઘર્ષોનું પ્રદર્શન કરશે જેણે પુનર્જાગરણ આંદોલન સહિત મહિલાઓની સ્થિતિને બદલી નાખી હતી.
- > જેન્ડર લાઈબ્રેરી દ્વારા લિંગ જાગૃતિ લાવવા વિકાસમાં તેની મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકાની કલ્પના કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવશે.
- > અત્યાધુનિક સંમેલન કેન્દ્રમાં 500થી વધુ લોકો માટે બેઠક હશે. કેરળના આ 'જેન્ડર પાર્ક'માંના તમામ પ્રોજેક્ટ્સને યુ.એન. વુમન સમર્થન આપશે.

પદ્મ એવોર્ડ 2021

- > તાજેતરમાં, 72 મા પ્રજાસત્તાક દિન નિમિત્તે વર્ષ 2021 માટે પદ્મ એવોર્ડ જાહેર કરાયા હતા.

Back to Basics : એવોર્ડ વિજેતા (વર્ષ 2021)

- > આ વર્ષે કુલ 119 પદ્મ એવોર્ડ્સ રજૂ કરવામાં આવશે, જેમાં 7 પદ્મવિભૂષણ, 10 પદ્મ ભૂષણ અને 102 પદ્મ શ્રીનો સમાવેશ થાય છે.
- **પદ્મ વિભૂષણ પુરસ્કારો (કુલ 7 માંથી):**
 - > શ્રી શિંજો આબે (જાપાનના પૂર્વ વડાપ્રધાન), શ્રી એસ.પી. બાલાસુબ્રમણ્યમ (ગાયક, મરણોત્તર), ડો.બેલે મોનપ્પા હેગડે (તબીબી), શ્રી સુદર્શન સાહુ (કલા), વગેરે.
- **પદ્મ ભૂષણ એવોર્ડ વિજેતા (કુલ 10 માંથી):**
 - > કુ. કૃષ્ણન નાયર શાંતાકુમારી ચિત્રા (કલા), શ્રી તરૂણ ગોગોઈ (લોક-કાર્ય), કુ. સુમિત્રા મહાજન (લોક-કાર્ય), શ્રી રામવિલાસ પાસવાન (લોક-કાર્ય, મરણોત્તર), વગેરે.
- **પદ્મશ્રી એવોર્ડ વિજેતાઓ (કુલ 102 માંથી):**
 - > શ્રી ગુલ્ફામ અહેમદ (કલા), કુ. પી. અનીતા (રમતગમત), શ્રી રામ સ્વામી અન્નવરપુ (કલા) વગેરે.
- **પૃષ્ઠભૂમિ:**
 - > ભારતમાં પદ્મ એવોર્ડ દર વર્ષે પ્રજાસત્તાક દિવસ (26 જાન્યુઆરી) ના રોજ જાહેર કરવામાં આવે છે.
 - > 1954 માં સ્થાપિત થયેલ આ એવોર્ડ ભારતના સર્વોચ્ચ નાગરિક સન્માનોમાંનો એક છે.
- **ઉદ્દેશ:**
 - > એવોર્ડ પ્રવૃત્તિઓ અથવા શાખાઓના તમામ ક્ષેત્રોમાં ઉપલબ્ધિઓનું સન્માન કરવા માંગે છે જેમાં જાહેર સેવાની ભાવના શામેલ છે.
- **શ્રેણીઓ:**
 - આ એવોર્ડ ત્રણ કેટેગરીમાં આપવામાં આવે છે:
 - > પદ્મ વિભૂષણ (અપવાદરૂપ અને વિશિષ્ટ સેવા માટે)
 - > પદ્મ ભૂષણ (ઉચ્ચ ક્રમની વિશિષ્ટ સેવા માટે)
 - > પદ્મશ્રી (કોઈ ક્ષેત્રમાં પ્રતિષ્ઠિત સેવા માટે)

- > પદ્મ વિભૂષણ પદ્મ એવોર્ડ્સના પદ્મનુક્રમમાં સર્વોચ્ચ સન્માન છે અને ત્યારબાદ 'પદ્મ ભૂષણ' અને 'પદ્મ શ્રી' છે.
- **વિષય:**
 - > આ એવોર્ડ વિવિધ શાખાઓ / પ્રવૃત્તિઓમાં આપવામાં આવે છે, જેમ કે કળા, સામાજિક કાર્ય, જાહેર બાબતો, વિજ્ઞાન અને ઈજનેરી, વેપાર અને ઉદ્યોગ, દવા, સાહિત્ય અને શિક્ષણ, રમતગમત, સિવિલ સર્વિસ, વગેરે.
- **પસંદગી પ્રક્રિયા:**
 - > પદ્મ એવોર્ડ્સ કમિટી: આ પુરસ્કારો પદ્મ એવોર્ડ્સ કમિટી દ્વારા કરવામાં આવેલી ભલામણોના આધારે આપવામાં આવે છે, આ સમિતિની રચના દર વર્ષે ભારતીય વડાપ્રધાન કરે છે.
 - > રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા વિતરણ: આ એવોર્ડ્સ દર વર્ષે માર્ચ / એપ્રિલ મહિનામાં ભારતના રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા વિતરણ કરવામાં આવે છે.
- **ભારત રત્ન:**
 - > ભારત રત્ન દેશનો સર્વોચ્ચ નાગરિક એવોર્ડ છે.
 - > માનવ સેવાઓના કોઈપણ ક્ષેત્રમાં અપવાદરૂપ સેવા / સર્વોચ્ચ પ્રદર્શન માટે તેને એવોર્ડ આપવામાં આવ્યો છે.
 - > ભારત રત્ન માટેની ભલામણ વડાપ્રધાન ભારતના રાષ્ટ્રપતિને કરે છે.
 - > ભારત રત્ન એવોર્ડની સંખ્યા કોઈ પણ એક વર્ષમાં મહત્તમ ત્રણ સુધી મર્યાદિત છે.

રીસા

- > ત્રિપુરાની રાજ્ય સરકારે રાષ્ટ્રીય સ્તરે ત્રિપુરાના વિશિષ્ટ ગારમેન્ટ તરીકે રિસાના પરંપરાગત વસ્ત્રોને પ્રોત્સાહન આપવાનું લક્ષ્ય રાખ્યું છે.
- > આ માટે આંગણવાડી અને આશા કાર્યકરોને રિસા ગણવેશ આપવાની સાથે ત્રિપુરા હેન્ડલૂમ અને હસ્તકલા વિકાસ નિગમમાં રીસા બનાવવા માટેની તાલીમ સુવિધા જેવી વિવિધ પહેલ શરૂ કરવામાં આવી છે.
- > રીસાની 'ભારત હેન્ડલૂમ બ્રાન્ડ' હેઠળ બ્રાન્ડિંગ કરવામાં આવી રહી છે જે કેન્દ્ર સરકારની 'વોકલ ફોર લોકલ' પહેલને સમર્થન આપે છે.

Back to Basics : રીસા વિષે

- > રીસા એ હાથથી બનાવેલું કાપડ છે જેનો ઉપયોગ મહિલાઓ શરીરના ઉપરના ભાગને ઢાંકવા માટે કરે છે.
- > પરંપરાગત ત્રિપુરી પોશાકમાં રિસા, રિગ્નયી અને રિક્તુના ત્રણ ભાગ છે.
- **રિગ્નયી:**
 - > તે મુખ્યત્વે શરીરના નીચલા વસ્ત્રો તરીકે ઓળખાય છે. તેનો શાબ્દિક અર્થ થાય છે 'પહેરવું'. આ ભારતના મુખ્ય વસ્ત્રો 'સાડી'ની સ્વદેશી વિવિધતા તરીકે સમજી શકાય છે.
- **રિક્તુ:**
 - > રિક્તુ શરીરના ઉપરના ભાગને સાડીની જેમ આવરી લે છે. ભારતીય સાડીની ચૂનરી અથવા પલ્લુ તરીકે પણ રિક્તુ વપરાય છે.



- > કેટલીકવાર રિસાનો ઉપયોગ વ્યક્તિને ટોપી અથવા સ્ટોલ આપીને માન વ્યક્ત કરવા માટે કરવામાં આવે છે.

સાંસ્કૃતિક મહત્વ

- > ત્રિપુરામાં 12 થી 14 વર્ષની કિશોરી છોકરીઓને પ્રથમ રીસા નામના કાર્યક્રમમાં પહેરવા રીસા આપવામાં આવે છે.
- > રીસાનો ઉપયોગ પુરૂષો દ્વારા લગ્ન અને તહેવારો દરમિયાન પાઘડી તરીકે પણ કરવામાં આવે છે.
- > ત્રિપુરાના લગભગ તમામ 19 સ્થાનિક આદિવાસી સમુદાયોમાં રીસા પ્રવર્તે છે. જો કે દરેક સમુદાયની પોતાની ડિઝાઇન હોય છે.
- > તેનો ઉપયોગ આદિવાસી સમુદાયો દ્વારા ગરિયા પૂજા જેવા ધાર્મિક તહેવારોમાં કરવામાં આવે છે.

ગરિયા પૂજા મહોત્સવ

- > તે ત્રિપુરાનો એક મુખ્ય તહેવાર છે, જે ચૈત્ર મહિનાના અંતિમ દિવસે આયોજિત કરવામાં આવે છે.
- > તે ત્રિપુરા અને ત્રિપુરી અને રીંગસની વંશીય જાતિઓ દ્વારા લણણીનો તહેવાર તરીકે ઉજવવામાં આવે છે.
- > આ તહેવાર દરમિયાન ગરીયા નૃત્ય પણ કરવામાં આવે છે.

ભારત પર્વ- 2021

- > 26 જાન્યુઆરી, 2021 ના રોજ, પ્રજાસત્તાક દિન નિમિત્તે 'ભારત પર્વ 2021' ની શરૂઆત કરવામાં આવી હતી. તે 31 જાન્યુઆરી સુધી ચાલશે.
- > આ મેગા ઇવેન્ટનો હેતુ ભારતીય નાગરિકોમાં દેશભક્તિની ભાવના જાગૃત કરવાનો અને દેશની સમૃદ્ધ અને વૈવિધ્યસભર સાંસ્કૃતિક વિવિધતા પ્રદર્શિત કરવાનો છે.
- > વર્ષ 2016 થી, દર વર્ષે પ્રજાસત્તાક દિનની ઉજવણી નિમિત્તે લાલ કિલ્લાના અગ્રભાગની સામે પર્યટન મંત્રાલય દ્વારા 'ભારત પર્વ' નું આયોજન કરવામાં આવ્યું છે.
- > આમાં, ઘણા રાજ્યો અને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોના મંડપ તેમના પર્યટન સ્થળો, રાંધણકળા, હસ્તકલા અને અન્ય સુવિધાઓ દર્શાવે છે.
- > આમ 'ભારત પર્વ' ભારતની સાંસ્કૃતિક વિવિધતાની અનોખી ઝલક આપે છે. આ કાર્યક્રમ દેશના જુદા જુદા ભાગોમાં વસતા લોકોને 28 રાજ્યો અને આઠ કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોની કળા, સંસ્કૃતિ, ખોરાક, કપડાં અને પરંપરાઓ જાણવાની તક આપશે. આ વર્ષે વર્ચુઅલ માધ્યમ દ્વારા આ કાર્યક્રમનું આયોજન કરવામાં આવશે.

Co-WIN એપ

- > કોવિડ -19 રસીકરણ કાર્યક્રમની દેખરેખ અને સંચાલન સુધારવા માટે તાજેતરમાં Co-WIN એપના (સંપૂર્ણ નામ- કોવિડ વેક્સીન ઇન્ટેલિજન્સ નેટવર્ક) સોફ્ટવેરને અપડેટ કરવામાં આવ્યું છે.

Back to Basics : એપ્લિકેશન વિશે

- > Co-WIN એ ફ્લાઉડ આધારિત માહિતી અને ટેકનોલોજી પ્લેટફોર્મ છે જે ભારતના કોવિડ -19 રસીકરણ કાર્યક્રમથી સંબંધિત ગંભીર માહિતીના સંચાલન માટે રચાયેલ છે. આ અંતર્ગત થનારા કાર્યોમાં લાભાર્થીઓમાં માહિતી નોંધણી, રસીકરણ માટે કેન્દ્રોની ફાળવણી, લાભાર્થીઓને તેમની રસી / રસીકરણકર્તાના નામ સાથે મોકલવા અને કોલ્ડ સ્ટોરેજમાં રસી શીશીઓનું જીવંત દેખરેખ શામેલ છે.

સંલગ્ન એજન્સીઓ

- > Co-WIN પ્લેટફોર્મ આરોગ્ય અને પરિવાર કલ્યાણ મંત્રાલય દ્વારા ચલાવવામાં આવી રહ્યું છે અને અગાઉ તેનો ઉપયોગ દેશભરમાં પલ્સ પોલિયો અને અન્ય મહત્વપૂર્ણ રસીકરણ કાર્યક્રમો કરવા માટે કરવામાં આવતો હતો.
- > કોવિડ -19 રસીના વિતરણ માટે પ્લેટફોર્મનો વિસ્તાર પણ કરવામાં આવ્યો છે, ઇલેક્ટ્રોનિક્સ અને માહિતી ટેકનોલોજી મંત્રાલય તેમજ રાષ્ટ્રીય સૂચના કેન્દ્ર તે માટે બેકએન્ડ અને તકનીકી માળખાકીય સુવિધાઓ ચલાવી રહ્યું છે.

વિશેષતા

- > મોનીટરીંગ અને ટ્રેકિંગ: આ એપ્લિકેશન રસીકરણ ઝુંબેશનું નિરીક્ષણ અને રસીકરણ માટે સૂચિબદ્ધ લાભાર્થીઓની રીઅલ ટાઇમ ટ્રેકિંગને સક્ષમ કરે છે.
- > આમ તે પ્રોક્સી રસીકરણ સામે લડવામાં પણ મદદ કરે છે.
- આધાર સદામ:
- > આ એપ્લિકેશન આધાર પ્લેટફોર્મ દ્વારા લાભાર્થીઓને સચોટ રૂપે ઓળખશે.

ઓપરેશન સર્ફ હવા

- > ઓપરેશન સર્ફ હવા રાજસ્થાનની પશ્ચિમ સરહદમાં બોર્ડર સિક્યુરિટી ફોર્સ દ્વારા શરૂ કરાયું હતું. આ ઓપરેશનનો મુખ્ય હેતુ પ્રદેશમાં ગાઢ ધુમ્મસને કારણે ઘૂસણખોરીના કિસ્સાઓની તપાસ કરવી છે. પ્રજાસત્તાક દિવસ પહેલા સુરક્ષા વધારવા માટે ઓપરેશન પણ શરૂ કરાયું છે. ઓપરેશન 27 જાન્યુઆરી, 2021 સુધી ચાલવાનું છે.

Back to Basics : ઓપરેશન સર્ફ હવા વિશે

- > આંતરરાષ્ટ્રીય સરહદમાં બાજ નજર રાખવા માટે આ ઓપરેશન શરૂ કરાયું હતું.
- > કાર્યવાહી અંતર્ગત જવાન સરહદ નજીક પોલીસ સ્ટેશન વિસ્તારમાં અદ્યતન શસ્ત્રો સાથે પેટ્રોલિંગ કરશે.
- > ઓપરેશન અંતર્ગત સરહદ પર તૈનાત જવાનોની સંખ્યામાં વધારો કરવામાં આવ્યો છે.
- > ઓપરેશન સર્ફ હવા દરમિયાન બોર્ડર સિક્યુરિટી ફોર્સની ઇન્ટેલિજન્સ વિંગ પણ સક્રિય સ્થિતિમાં રહેવાની છે.

ઓપરેશન સર્ફ હવાનું મહત્વ

- શિયાળામાં રણ વિસ્તારોમાં ગાઢ ધુમ્મસને કારણે, આ વિસ્તારમાં ઘુસણખોરી થવાની સંભાવનાઓ છે. આ ધુમ્મસનો લાભ લઈ સરહદ પારથી ઘુસણખોરીના પ્રયાસો થયા છે. આવી પરિસ્થિતિઓ દરમિયાન સરહદ સુરક્ષા દળો ઓપરેશન સર્ફ હવા જેવા વિશિષ્ટ કામગીરી હેઠળ પેટ્રોલિંગમાં વધારો કરે છે. તેઓ ટ્રેકિંગની સાથે વાહનો દ્વારા પણ સરહદોનું નિરીક્ષણ કરે છે. જવાનો ફુટ પોઈન્ટ ટ્રેકિંગ પણ કરે છે. ફુટ પોઈન્ટ ટ્રેકિંગ દરમિયાન, ઘુસણખોરી દ્વારા ઉપયોગમાં લેવામાં આવતા ઊંટો, વાહનો અને રાહદારીઓની ઘુસણખોરી મળી આવે છે.

બોર્ડર સિક્યુરિટી ફોર્સ

- ભારતની બોર્ડર સિક્યુરિટી ફોર્સને “ભારતીય પ્રદેશોની સંભાળની પ્રથમ દીવાલ” પણ કહેવામાં આવે છે. જેની સ્થાપના 1965 ના ભારત-પાકિસ્તાનના યુદ્ધના પગલે કરવામાં આવી હતી. સરહદ સુરક્ષા દળનું મુખ્ય કાર્ય ભારતની સરહદોની સુરક્ષા સુનિશ્ચિત કરવાનું છે. જેનું નેતૃત્વ ભારતીય પોલીસ સેવાના અધિકારી કરે છે. BSF ભારતીય સૈન્યને અપમાનજનક કામગીરી માટે મુક્ત કરવા યુદ્ધ સમયે પણ રક્ષણાત્મક કાર્યવાહી કરે છે. BSF સેન્ટ્રલ રિઝર્વ પોલીસ દળ અને ભારતીય સેનાને બળવો વિરોધી કાર્યવાહીમાં મદદ કરે છે.
- BSF પાસે મરીન વિંગ, એર વિંગ, કમાન્ડો યુનિટ્સ અને આર્ટિલરી રેજિમેન્ટ છે. હાલમાં, BSF વિશ્વની સૌથી મોટી બોર્ડર ગાર્ડિંગ ફોર્સ છે.

- અહેવાલમાં વધુમાં જણાવાયું છે કે, નાની વસ્તી, એકસૂઝ સોસાયટીઓ અને સક્ષમ સંસ્થાઓ રોગચાળો સફળતાપૂર્વક પાર પાડવા માટે મોટા પરિબળો હતા.
- તેના પરીક્ષણના દરો સાર્વજનિક રૂપે ઉપલબ્ધ ન હોવાથી ચાઈનાને આ અભ્યાસમાં શામેલ કરવામાં આવ્યો નથી.
- ભારતે અત્યાર સુધીમાં 1.07 કરોડ ચેપ અને 1,53,847 મૃત્યુ નોંધાવ્યા છે – આ રોગથી વિશ્વનો સૌથી ઓછો મૃત્યુ દર છે, જેની અંશત વસ્તીને આભારી છે.

સૂચકાંક વિશે

- દેશોના રેન્કિંગ માટે ઉપયોગમાં લેવાતા સૂચકાંકો નિર્દેશ કરે છે કે દેશોએ રોગચાળાને કેટલું સારું અથવા નબળું પાડ્યું છે. છ સૂચકાંકો વચ્ચે સરેરાશ રેન્કિંગ આપવામાં આવી હતી. પછી તે દરેક દેશ માટે સામાન્ય બનાવ્યું હતું જેથી ખરાબ પ્રદર્શન માટે 0 અને શ્રેષ્ઠ પ્રદર્શન માટે 100 ની વચ્ચેનો સ્કોર ઉત્પન્ન થાય. આ અભ્યાસ 36 અઠવાડિયા માટે હાથ ધરવામાં આવ્યો હતો.

લોવી સંસ્થા

- તે એક સ્વતંત્ર થિંક ટેન્ક છે જેની સ્થાપના એપ્રિલ 2003 માં કરવામાં આવી હતી. તેની સ્થાપના ફેન્ક લોયે કરી હતી. થિંક ટેન્ક આંતરરાષ્ટ્રીય રાજકીય, વ્યૂહાત્મક અને આર્થિક મુદ્દાઓ વિશે મૂળ, નીતિ-સંબંધિત સંશોધન હાથ ધરવામાં સામેલ છે. આ સંસ્થા ઓસ્ટ્રેલિયાના સિડનીમાં આવેલી છે. સંસ્થાને રોકાણ મેનેજમેન્ટ ફર્મ, મણીકે પાર્ટનર્સ દ્વારા દાન દ્વારા આપવામાં આવે છે.

કોવિડ-19 રિસ્પોન્સ ઇન્ડેક્સ પર ભારતનો ક્રમ

- કોવિડ-19 રિસ્પોન્સ ઇન્ડેક્સ સિડની સ્થિત લોવી ઇન્સ્ટિટ્યૂટ દ્વારા તાજેતરમાં પ્રદાન કરવામાં આવ્યો હતો. આ અભ્યાસ મુખ્ય સૂચકાંકોની સંખ્યા, જેમ કે પુષ્ટિ થયેલ કેસ, મિલિયન લોકો દીઠ કેસ, દસ મિલિયન લોકોના મોત અને મૃત્યુ પર આધારિત હતો.

Back to Basics : સૂચકાંકના મુખ્ય તારણો

- ભારત 98 દેશોમાં કોરોનાવાયરસ પરફોર્મન્સ ઇન્ડેક્સમાં 86 મા ક્રમે છે.
- રિપોર્ટ દર્શાવે છે કે, ન્યુઝિલેન્ડ એ રોગચાળાને વિશ્વના અન્ય કોઈ પણ દેશ કરતાં વધુ અસરકારક રીતે સંભાળ્યો છે.
- આ યાદીમાં તળિયે બ્રાઝિલ હતું.
- સૂચકાંકમાં ન્યુઝિલેન્ડ પછી વિયેતનામ, તાઈવાન, થાઈલેન્ડ અને સાયપ્રસ હતા.
- પાંચમા ક્રમે ખરાબ દેખાવ કરનારો દેશ તરીકે યુ.એસ.
- શ્રીલંકાને કોવિડ -19 રોગચાળો સંભાળવામાં 10 મા સ્થાને મૂકવામાં આવ્યો હતો.

એશિયા-પેસિફિક વ્યક્તિગત આરોગ્ય સૂચકાંક

- ઈકોનોમિસ્ટ ઇન્ટેલિજન્સ યુનિટ દ્વારા એશિયા-પેસિફિક વ્યક્તિગત આરોગ્ય સૂચકાંક તાજેતરમાં જ બહાર પાડવામાં આવ્યો હતો. સૂચકાંક એશિયા-પ્રશાંત ક્ષેત્રમાં 11 આરોગ્ય પ્રણાલીઓની વ્યક્તિગત આરોગ્યસંભાળને અપનાવવા માટેની તત્પરતાને માપે છે.

Back to Basics : એશિયા-પેસિફિક વ્યક્તિગત આરોગ્ય સૂચકાંક

- આ નવો શરૂ કરાયેલ સૂચકાંક છે. તે વ્યક્તિગત કરેલ આરોગ્યસંભાળ પ્રત્યેની આરોગ્ય પ્રણાલીની પ્રગતિને માપે છે.
- તેણે એશિયા-પેસિફિક ક્ષેત્રની 11 આરોગ્ય પ્રણાલીઓનું મૂલ્યાંકન કર્યું હતું.
- જે આરોગ્ય પ્રણાલીનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવ્યું છે તેમાં શામેલ છે: ભારત, ચીન, સિંગાપોર, ઓસ્ટ્રેલિયા, મલેશિયા, તાઈવાન, જાપાન, થાઈલેન્ડ, ઇન્ડોનેશિયા, દક્ષિણ કોરિયા અને ન્યુઝીલેન્ડ.



- > તે 4 કેટેગરીમાં વ્યક્તિગત આરોગ્યના 27 સૂચકાંકોની કામગીરીનું માપન કરે છે જેને 'મહત્વપૂર્ણ ચિહ્નો' તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.
- > ચાર મહત્વપૂર્ણ સંકેતોમાં નીતિ સંદર્ભ, આરોગ્ય માહિતી, વ્યક્તિગત તકનીકી અને આરોગ્ય સેવાઓ શામેલ છે.

અહેવાલના મુખ્ય તારણો

- > અહેવાલ તારણો એ છે કે સિંગાપોર તમામ 11 આરોગ્ય પ્રણાલીઓમાં શ્રેષ્ઠ પ્રદર્શનકાર હતું.
- > તાઈવાન બીજા સ્થાને, જ્યારે જાપાન અને ઓસ્ટ્રેલિયા અનુક્રમે ત્રીજા અને ચોથા સ્થાને છે.
- > 11 આરોગ્ય પ્રણાલીમાંથી ભારત 10 મા ક્રમે છે.
- > ઈન્ડોનેશિયા 11 માં સ્થાને છે

ભારતનો ક્રમ

- > ભારત એકંદરે 10 મા ક્રમે છે. પરંતુ ચાર મહત્વપૂર્ણ કેટેગરીમાં ભારતનો ક્રમ આરોગ્ય માહિતી સૂચકમાં 10 મો, આરોગ્ય સેવાઓનો 11 મો, વ્યક્તિગત તકનીકી સૂચકમાં 9 મા જ્યારે નીતિ સંદર્ભ સૂચકમાં 5 મો છે.

ગણતંત્ર દિવસ 2021 એવોર્ડ

- > કેન્દ્રીય રમત ગમત પ્રધાન, કિરેન રિજિજુએ 2021 પરેડ ટેબલોક્સ માટે પ્રજાસત્તાક દિન પુરસ્કારો પ્રસ્તુત કર્યા છે

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > 72માં પ્રજાસત્તાક દિનની પરેડમાં 32 ટેબલોક્સે ભાગ લીધો હતો.
- > તે ટેબલોક્સની પસંદગી 17 રાજ્યો અને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોમાંથી કરવામાં આવી હતી.
- > ટેબલોક્સમાંથી 6 સંરક્ષણ મંત્રાલયના હતા જ્યારે 9 અન્ય મંત્રાલયો, વિભાગો અને અર્ધ સૈન્ય દળના હતા.

શ્રેષ્ઠ ટેબલોક્સ એવોર્ડ

- > ઉત્તરપ્રદેશના ટેબલોક્સને કુલ 32 માંથી શ્રેષ્ઠ ટેબલોક્સ માટેનો એવોર્ડ અપાયો હતો.
- > યુપી ટેબલોક્સની થીમ 'અયોધ્યા: ઉત્તરપ્રદેશની સાંસ્કૃતિક ધરોહર' હતી.
- > ત્રિપુરા ટેબલોક્સ બીજા ક્રમના શ્રેષ્ઠ ટેબલોક્સ તરીકે પસંદ કરાયું હતું.
- > ત્રીજો સર્વશ્રેષ્ઠ ટેબલોક્સનો એવોર્ડ ઉત્તરાખંડની ટેબલોક્સને અર્પણ કરવામાં આવ્યો હતો.
- > ઉત્તરાખંડ ના ટેબલોક્સ 'દેવ ભૂમિ- ભગવાનની ભૂમિ'ની થીમ સાથે દર્શાવવામાં આવ્યા હતા.

અન્ય એવોર્ડ્સ

- > જુદા જુદા મંત્રાલયો, વિભાગો અને અર્ધ લશ્કરી દળોના 9 ટેબલોક્સમાંથી, બાયોટેકનોલોજી વિભાગનું ટેબલોક્સ ટોચનાં એવોર્ડ માટે પસંદ કરાયું હતું. વિભાગે "આત્મનિર્ભર ભારત અભિયાન: COVID રસી વિકાસ" ની થીમ સાથે ટેબલોક્સની રજૂઆત કરી હતી.
- > તે સિવાય, સેન્ટ્રલ પબ્લિક વર્ક્સ ડિપાર્ટમેન્ટ (CPWD) ના ટેબલોક્સને એક વિશેષ ઈનામ આપવામાં આવ્યું હતું. સશસ્ત્ર દળના નાયકોને શ્રદ્ધાંજલિ આપવા બદલ CPWDને એવોર્ડ આપવામાં આવ્યો હતો. CPWD ટેબલોક્સની થીમ 'અમર જવાન' હતી.
- > શ્રેષ્ઠ સાંસ્કૃતિક પ્રદર્શન માટેનો એવોર્ડ માઉન્ટ આબુ પબ્લિક સ્કૂલ અને વિદ્યા ભારતી સ્કૂલ રોહિણી, દિલ્હીના વિદ્યાર્થીને આપવામાં આવ્યો હતો. તેમના અભિનયમાં તેઓએ આત્મનિર્ભર ભારત માટેની દ્રષ્ટિ પ્રદર્શિત કરી હતી.

આ ટેબલોક્સ કેવી રીતે પસંદ કરવામાં આવે છે?

- > પ્રજાસત્તાક દિનની પરેડ માટે સંરક્ષણ મંત્રાલય દ્વારા ટેબલોક્સની પસંદગી કરવામાં આવે છે. ટેબલોક્સનું નામ સૂચિબદ્ધ કરવા માટે, સંરક્ષણ મંત્રાલય દ્વારા કલાના વિવિધ ક્ષેત્રના પ્રતિષ્ઠિત લોકોનો સમાવેશ કરીને એક નિષ્ણાત સમિતિની રચના કરવામાં આવી છે. નિષ્ણાત સમિતિમાં કલા, ચિત્રકામ, સંસ્કૃતિ, સંગીત, સ્થાપત્ય, શિલ્પ અને નૃત્ય નિર્દેશનના ક્ષેત્રના અગ્રણી લોકોનો સમાવેશ થાય છે. રાજ્યોને રોટેશનલ આધારે રજૂઆત કરવામાં આવે છે.

કમલમ: ગુજરાતે ડ્રેગન ફળનું નામ બદલ્યું

- > ગુજરાત સરકારે ડ્રેગન ફળને "કમલમ" ના નામે પેટન્ટ કરવાની છે. ગુજરાતમાં ભાજપ પ્રદેશ પાર્ટીના મુખ્ય મથકનું નામ પણ કમલમ છે.

Back to Basics : ડ્રેગન ફળ

- > ડ્રેગન ફળ એક કેફ્ટસ વિવિધ ફળ છે. તે દક્ષિણ પૂર્વ એશિયા, યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ, ઓસ્ટ્રેલિયા, ભારત, કેરેબિયન ટાપુઓ અને મેસોઆમ્નિકામાં વ્યાપકપણે ઉગાડવામાં આવે છે.
- > ડ્રેગન ફળના છોડનો કુલ જીવનકાળ પંદરથી વીસ વર્ષ છે. તેઓ એવા વિસ્તારોમાં ઉગે છે જ્યાં ઉનાળાનું તાપમાન ચાલીસ ડિગ્રી સેલ્સિયસ સુધી વધે છે.
- > ડ્રેગન ફળો ફક્ત ઉનાળા દરમિયાન જ ઉગે છે. તેઓ બાકીના વર્ષમાં વૃદ્ધિ કરતા નથી. જો કે, જ્યારે તેઓ વધે છે ત્યારે તેમની વૃદ્ધિ ઝડપથી થાય છે.
- > ડ્રેગન ફૂલો ફક્ત રાત્રે જ ખીલે છે. તે વર્ષમાં માત્ર એક જ વાર થાય છે. તેઓ ફલિતતા માટે મોથ અને બેટ જેવા નિશાચર પરાગ રજકો પર આધાર રાખે છે.

ભારતમાં ડ્રેગન ફળની ખેતી અને માંગ

- ભારત તેના 95% ડ્રેગન ફળ મલેશિયા, થાઈલેન્ડ, વિયેતનામ અને શ્રીલંકાથી આયાત કરે છે. ડ્રેગન ફળમાં યુએસએ, ગર્લ્ડ અને યુરોપિયન જેવા દેશોમાં નિકાસ કરવાની મોટી સંભાવના છે. ગુજરાત, તમિલનાડુ, આંધ્રપ્રદેશ, કર્ણાટક રાજ્યોના ખેડૂતોએ તાજેતરના વર્ષોમાં ડ્રેગન ફળની ખેતી કરી છે.
- વિયેતનામ ડ્રેગન ફળનો સૌથી મોટો ઉત્પાદક અને નિકાસકાર છે. ફાન્સ દ્વારા ફળ અહીં લાવવામાં આવ્યું હતું.

ખેડૂત લાભો

- ડ્રેગન ફળના છોડ સ્તંભ પર ઉભા થાય છે. એક સ્તંભ ચાર છોડને ટેકો આપી શકે છે. એક એકરમાં, 300 થી વધુ સ્તંભ સ્થાપિત કરી શકાય છે. વ્યાપારી વાવેતર ખૂબ ફાયદાકારક છે કારણ કે તે ફ્લસ્ટરોમાં વાવેતર કરી શકાય છે. આમ, ડ્રેગન ફળની ખેતીમાં જગ્યાનો વપરાશ ખૂબ ઓછો છે.
- તેમને દરરોજ ફક્ત એકથી બે લિટર પાણીની જરૂર પડશે. ટપક સિંચાઈ દ્વારા આ સરળતાથી મેળવી શકાય છે.
- પણ, ડ્રેગન ફળો સારા દર મેળવે છે. તેઓ પ્રતિ કિલોગ્રામ 300 થી 400 રૂપિયામાં વેચાય છે.
- ભારતમાં, ડ્રેગન ફળો તેના સ્વાદ અને સ્વાસ્થ્ય લાભ માટે ખાવામાં આવે છે.

કલા ઉત્સવ 2020

- કેન્દ્રીય શિક્ષણ મંત્રાલય દ્વારા તાજેતરમાં કલા ઉત્સવ 2020 નું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. નોંધનીય છે કે શિક્ષણમાં કળાઓને પ્રોત્સાહિત કરવા માટેનો આ વાર્ષિક કાર્યક્રમ છે.

Back to Basics : કલા ઉત્સવ

- સંબંધિત મંત્રાલય:
 - કલા ઉત્સવ એ શિક્ષણના ક્ષેત્રે કળાઓને પ્રોત્સાહન આપવા કેન્દ્રીય શિક્ષણ મંત્રાલયની એક પહેલ છે.
 - કાર્યક્રમ રાષ્ટ્રીય માધ્યમિક શિક્ષણ અભિયાન (RMSA) અંતર્ગત શરૂ કરવામાં આવ્યો હતો, જે હવે 'સમગ્ર શિક્ષણ - શાળા શિક્ષણ માટેની એકીકૃત યોજના' અંતર્ગત અન્ય યોજનાઓ સાથે ભળી ગઈ છે.
- ઉદ્દેશ્ય:
 - કલા ઉત્સવનો ઉદ્દેશ દેશના માધ્યમિક સ્તરે શાળાના વિદ્યાર્થીઓની કલાત્મક પ્રતિભાને માન્યતા આપવી, તેના પોષણ અને પ્રદર્શન માટે એક મંચ પૂરો પાડવાનો છે.
 - જિલ્લા/રાજ્ય/રાષ્ટ્રીય સ્તરે, ઉત્સવને એક કલા ઉત્સવ તરીકે રચવામાં આવે છે જેમાં કલા પ્રસ્તુતિઓ અને પ્રદર્શનો શામેલ હોય છે.
- અમલીકરણ:
 - કલાઓ(સંગીત, થિયેટર, નૃત્ય, વિઝ્યુઅલ આર્ટ્સ અને હસ્તકલા) ના સંદર્ભમાં આ પહેલ રાષ્ટ્રીય અભ્યાસક્રમ ફ્રેમવર્ક 2005 (NCF -2005) ની આપેલી ભલામણો પર આધારિત છે.

મહત્વ:

- કલા ઉત્સવ 2020 માં સ્વદેશી રમકડા અને રમતો વિભાગના સમાવેશને 'વોકલ ફોર લોકલ' પહેલને ટેકો આપે છે.
- આ રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નીતિ 2020 ની ભલામણોને અનુરૂપ છે જે શિક્ષણ દ્વારા કળા અને સંસ્કૃતિના પ્રોત્સાહન પર ભાર મૂકે છે.
- તે 'એક ભારત શ્રેષ્ઠ ભારત'ની અનુરૂપ ભારતની સમૃદ્ધ સાંસ્કૃતિક વારસો અને તેની જીવંત વિવિધતા વિશે, માધ્યમિક સ્તરના વિદ્યાર્થીઓ માટે સૌંદર્ય શાસ્ત્ર અને કલાત્મક અનુભવોમાં વધારો કરીને, સમગ્ર શિક્ષણ યોજનાને વધારાનો ટેકો પૂરો પાડે છે.
- તે વિદ્યાર્થીઓની તર્ક શક્તિ, સમજણ, સમસ્યાનું નિરાકરણ, જ્ઞાનાત્મક અને નિર્ણાયક ક્ષમતાઓને વધારે છે, જે વિદ્યાર્થીના સર્વાંગી વિકાસમાં સહાયક છે.

કલાને પ્રોત્સાહન આપવા માટે અન્ય પહેલો

- કલા સંસ્કૃતિ વિકાસ યોજના (કેન્દ્રીય સંસ્કૃતિ મંત્રાલય)
- અમૂર્ત સાંસ્કૃતિક વારસાના સંરક્ષણ માટેની યોજના(કેન્દ્રીય સંસ્કૃતિ મંત્રાલય).

L&T એ બુલેટ ટ્રેન પ્રોજેક્ટનો કરાર જીત્યો

- લાર્સન એન્ડ ટુબ્રો (L&T) એ દેશના પ્રથમ બુલેટ ટ્રેન પ્રોજેક્ટ માટે 1390 કરોડ રૂપિયાનો કરાર જીત્યો છે. L&Tને આ કરાર નેશનલ હાઈ-સ્પીડ રેલ કોર્પોરેશન લિમિટેડ (NHSRCL) પાસેથી મળ્યો છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- લાર્સન એન્ડ ટુબ્રો (L&T)-ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર સિસ્ટમ્સ કન્સોર્ટિયમ(IFI) મુંબઈ-અમદાવાદ બુલેટ ટ્રેન કોરિડોરનો કરાર કર્યો છે. L&T દ્વારા મુંબઈ અમદાવાદ હાઈ-સ્પીડ રેલ કોરિડોર માટે રેલ્વે લાઈન, રસ્તાઓ, હાઈવે અને અન્ય બાંધકામો માટે 28 સ્ટીલ પુલની ખરીદી અને બાંધકામનો કરાર જીત્યો છે. L&Tએ આ કરાર NHSRCLથી જીત્યો છે જે બુલેટ ટ્રેન પ્રોજેક્ટના અમલીકરણ માટે જવાબદાર છે.
- NHSRCLના જણાવ્યા અનુસાર, આશરે 70,000 મેટ્રિક ટન સ્ટીલનો ઉપયોગ 28 સ્ટીલ પુલ બનાવવા માટે કરવામાં આવશે. આ સ્ટીલ પુલના નિર્માણ માટે સ્ટીલ ઉત્પાદકો દ્વારા સ્ટીલ લેવામાં આવશે. 18 ડિસેમ્બર 2020 ના રોજ સ્ટીલ ફ્રિજ માટેના ઓર્ડરની ખરીદી માટે નાણાકીય બિડ્સ ખોલવામાં આવી હતી. કુલ આઠ બિડરોએ બિડમાં ભાગ લીધો હતો, જેમાંથી 4 પાત્ર હતા.
- લાયક બિડરોમાં આફકન ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર લિમિટેડ, ટાટા પ્રોજેક્ટો લિમિટેડ, L&T-IIA ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર સિસ્ટમ્સ કન્સોર્ટિયમ અને NCC લિમિટેડ હતા.



મુંબઈ-અમદાવાદ બુલેટ ટ્રેન કોરિડોર

- મુંબઈ-અમદાવાદ બુલેટ ટ્રેન કોરિડોર 80 km કિમી લાંબી છે અને 2020 કિમી પ્રતિ કલાકની ઝડપે ટ્રેન દોડાવશે. આ કોરિડોર ગુજરાત, મહારાષ્ટ્ર, દાદરા અને નગર હવેલીના વિસ્તારોમાંથી પસાર થશે. આ કુલ અંતર ફક્ત 2-3 કલાકમાં આવરી લેવામાં આવશે અને તેની સાથે 12 સ્ટેશનો આવરી લેવામાં આવશે. આ પ્રોજેક્ટનું ભંડોળ જાપાન ઇન્ટરનેશનલ કોઓપરેશન એજન્સી (JICA) દ્વારા આપવામાં આવે છે.

Back to Basics : ભારત માટે ચિંતા

- કાયદા દ્વારા, આંતરરાષ્ટ્રીય બજારમાં કોઈપણ ઉત્પાદનની નોંધણી માટે અરજી કરતા પહેલા, તે દેશના ભૌગોલિક સંકેત (GI) કાયદા હેઠળ ઉત્પાદન સુરક્ષિત હોવું આવશ્યક છે.
- ભારત દ્વારા બાસમતી યોજાને તેના ઉત્પાદન તરીકે નોંધવામાં આવ્યા છે, જેની સામે પાકિસ્તાન 27-સભ્યના યુરોપિયન યુનિયનમાં કેસ લડી રહ્યું છે.

ભ્રષ્ટાચાર ધારણા સુચકાંક 2020 (Corruption Perception Index 2020)

- તાજેતરમાં ટ્રાન્સપરન્સી ઇન્ટરનેશનલ દ્વારા ભ્રષ્ટાચાર ધારણા સુચકાંક (CPI) 2020 બહાર પાડવામાં આવ્યો છે. આ સુચકાંક મુજબ ન્યૂઝીલેન્ડ અને ડેનમાર્ક સૌથી ઓછા ભ્રષ્ટ દેશો છે.

અસરો

- માનવામાં આવે છે કે જીઆઈ ટેગ યુરોપિયન યુનિયનમાં પાકિસ્તાનની સ્થિતિને મજબૂત બનાવશે. ગયા વર્ષે સપ્ટેમ્બરમાં ભારતે બાસમતી યોજાની સંપૂર્ણ માલિકી હોવાનો દાવો કરતા યુરોપિયન યુનિયનમાં અરજી કરી હતી. અરજી સબમિટ થયા બાદ બાસમતી યોજાને પાકિસ્તાનના ઉત્પાદન તરીકે સાચવવાનો મુદ્દો સામે આવ્યો હતો.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- ટ્રાન્સપરન્સી ઇન્ટરનેશનલ દ્વારા ભ્રષ્ટાચાર ધારણા સુચકાંક (CPI) 2020 માં 180 દેશોને આવરી લેવામાં આવ્યા છે. આ સુચકાંક ભ્રષ્ટાચારના સ્તર અનુસાર 100 ના સ્કેલ પર દેશોને સ્થાન આપે છે. અહીં, 100 નો અર્થ સંપૂર્ણપણે સ્વચ્છ અથવા બિન-ભ્રષ્ટ દેશ છે અને '0' નો અર્થ ખૂબ જ ભ્રષ્ટ છે. આ સુચકાંકમાં ન્યૂઝીલેન્ડ અને ડેનમાર્ક ટોચ પર હતા; આ બંનેનો 100 માંથી 88 નો CPI સ્કોર છે. આ સુચકાંકમાં ભારત 86 મા ક્રમે છે. પાછલા વર્ષની તુલનામાં ભારત 6 સ્થાન નીચે આવી ગયું છે. ભારતનો CPIનો સ્કોર 40 છે.
- સોમાલિયા અને દક્ષિણ સુદાન 12 ના સ્કોર સાથે સૌથી નીચે 179 મા ક્રમે છે.

પૃષ્ઠભૂમિ

- મે 2010માં, પંજાબ, હરિયાણા, દિલ્હી, હિમાચલ પ્રદેશ, ઉત્તરાખંડ અને પશ્ચિમ ઉત્તરપ્રદેશ અને જમ્મુ-કાશ્મીરના ભાગોમાં ઉગાડવામાં આવેલી 'બાસમતી' ને GI નો દરજ્જો આપવામાં આવ્યો.

'GI ટેગ'વિશે

- GI(Geographical Indicator) એ મુખ્યત્વે ચોક્કસ ભૌગોલિક ક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન થાતી કૃષિ, કુદરતી અથવા બનાવેલ ઉત્પાદનો (હસ્તકલા અને ઔદ્યોગિક વસ્તુઓ) છે.
- આ ઉત્પાદનોના નામ ગુણવત્તા અને વિશિષ્ટતાની ખાતરી આપે છે, જે હકીકતમાં તેમના મૂળ સ્થાનને પ્રતિબિંબિત કરે છે.

ભ્રષ્ટાચાર ધારણા સુચકાંક(CPI)

- CPI એ એક સુચકાંક છે જે ભ્રષ્ટાચારના આધારે વિશ્વભરના દેશોને રેન્કિંગ આપે છે, આ સુચકાંક વર્ષ 1995થી જારી કરવામાં આવી છે.

ફાયદા

- એકવાર GI સંરક્ષણ મળ્યા પછી, સમાન ઉત્પાદનોને બજારમાં લાવવા માટે તેમના નામનો કોઈ અન્ય ઉત્પાદક દ્વારા દુરુપયોગ કરી શકાતો નથી. આ સંકેત ગ્રાહકો માટે ઉત્પાદનની ગુણવત્તા અને પ્રામાણિકતાની ખાતરી આપે છે.
- ભૌગોલિક સંકેત નોંધણીની માન્યતા અવધિ
- ભૌગોલિક સિગ્નલની નોંધણી 10 વર્ષના સમયગાળા માટે માન્ય છે.
- તેનું સમય-સમય પર 10 વર્ષના વધુ સમયગાળા માટે નવીકરણ કરવામાં આવી શકે છે.
- ભારતમાં, ભૌગોલિક સૂચક નોંધણીનું સંચાલન ભૌગોલિક સૂચક વસ્તુઓ(નોંધણી અને સુરક્ષા) અધિનિયમ, 1999 (Geographical Indications of Goods (Registration and Protection) Act, 1999) દ્વારા કરવામાં આવે છે. આ અધિનિયમ સપ્ટેમ્બર 2003 માં લાગુ કરવામાં આવ્યો હતો. ભારતમાં પ્રથમ GI tag દાર્જિલિંગ ચાને વર્ષ 2004-05માં આપવામાં આવ્યો હતો.

બાસમતી યોજા માટે પાકિસ્તાનને ભૌગોલિક સૂચક ટેગ(GI Tag)

- પાકિસ્તાને તેના બાસમતી યોજા માટે GI tag મેળવ્યો છે. આ વિવિધ પ્રકારના યોજા માટે સ્થાનિક નોંધણી બનાવવા અને આંતરરાષ્ટ્રીય બજારમાં પાકિસ્તાનની સ્થિતિને મજબૂત બનાવવાનો માર્ગ મોકળો કરશે.

WE હબ: મહિલા ઉદ્યમીઓનું કેન્દ્ર

- WE હબે તાજેતરમાં જ I-હબ સાથેની ભાગીદારીની જાહેરાત કરી હતી. I-હબ ગુજરાત સરકાર હેઠળ કાર્યરત છે. WE હબ તેલંગાણા સરકાર હેઠળ કાર્યરત છે.

Back to Basics : WE હબ

- WE હબ મહિલા ઉદ્યમીઓનું કેન્દ્ર છે. તે એક સ્ટાર્ટઅપ ઈનક્યુબેટર છે, એટલે કે તે મહિલા ઉદ્યમીઓને તેમના વ્યવસાયમાં વૃદ્ધિ માટેનું વાતાવરણ પૂરું પાડે છે. ઉદ્ભવતા ક્ષેત્રો પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવા સાથે ઉદ્દેશિત નવીન વિચારો અને હકદાર મહિલા ઉદ્યમીઓને ટેકો આપવાનો હેતુ છે. તે સેવા ક્ષેત્રોની સાથે બિન-સંશોધિત અને અન્વેષણ ક્ષેત્રોને પણ સપોર્ટ કરે છે. WE હબનું મુખ્ય લક્ષ્ય મહિલાઓ માટે આર્થિક અને સામાજિક અવરોધોને દૂર કરવું છે.

I-હબ

- I-હબ સ્ટુડન્ટ સ્ટાર્ટઅપ અને ઈનોવેશન હબ છે. ગુજરાત રાજ્યમાં નવીનીકરણ અને ઉદ્યોગસાહસિક ઈકોસિસ્ટમ વિકસાવવાનું લક્ષ્ય છે. ઉપરાંત, તે ભાવિ અને અદ્યતન તકનીકી પ્રયોગશાળાઓ, તકનીકી-વ્યવસાયિક માર્ગદર્શન, નેટવર્કિંગ અને નિયમનકારી અને સલાહકારી સેવાઓ જેવી સુવિધાઓ પ્રદાન કરે છે. તે ગુજરાતની સ્ટુડન્ટ સ્ટાર્ટઅપ એન્ડ ઈનોવેશન પોલિસી હેઠળ બનાવવામાં આવી હતી.

વિદ્યાર્થી સ્ટાર્ટઅપ અને નવીનતા નીતિ

- સ્ટુડન્ટ સ્ટાર્ટઅપ અને ઈનોવેશન પોલિસીનો હેતુ વિદ્યાર્થીની આગેવાની હેઠળના સ્ટાર્ટઅપ્સને સહાય કરવાનું છે. તેનો ઉદ્દેશ વિદ્યાર્થીઓ માટે નવીનતા પ્રદર્શિત કરવા અને શિક્ષણ સંસ્થાઓમાં એન્ડ-ટુ-એન્ડ સપોર્ટ સિસ્ટમ પણ કરવા માટે એક સામાન્ય પ્લેટફોર્મ બનાવવાનું છે.

સ્ટુડન્ટ સ્ટાર્ટઅપ

- સ્ટુડન્ટ સ્ટાર્ટઅપ એન્ડ ઈનોવેશન પોલિસી અનુસાર, સ્ટુડન્ટ સ્ટાર્ટઅપ એ સ્ટુડન્ટ્સ-આગેવાની હેઠળની નવીનતા આધારિત સ્ટાર્ટઅપ છે જેની સ્થાપના એક અથવા વધુ વિદ્યાર્થીઓ અથવા ભૂતપૂર્વ વિદ્યાર્થીઓ (સ્નાતક થયાના પાંચ વર્ષથી વધુ નહીં) ના પ્રયત્નો દ્વારા કરવામાં આવી હતી.

પૃષ્ઠભૂમિ

- આ કેન્દ્રો સ્ટાર્ટઅપ ઈન્ડિયા મિશનના લક્ષ્યોને પ્રાપ્ત કરવા માટે બનાવવામાં આવ્યા હતા. નેશનલ સ્ટાર્ટઅપ ઈન્ડિયા એક્શન પ્લાનનો હેતુ નીચેનાને ટેકો આપવાનો છે:
- વિદ્યાર્થી સ્ટાર્ટઅપ્સ અને યુનિવર્સિટીના નવીનતા આધારિત સાહસો

સેવન પછીના તબક્કે પ્રારંભ

- રેગ્યુલેટરી સપોર્ટની જરૂર હોય તેવા ટોચના પર્ફોમિંગ સ્ટાર્ટઅપ
- સ્ટાર્ટઅપ ઈન્ડિયાની શરૂઆત 2015 માં રેડ ફોર્ટ ખાતે કરવામાં આવી હતી. દેશમાં સિત્તેર-પાંચ સ્ટાર્ટઅપ સપોર્ટ હબ વિકસાવવા માટે રજૂ કરવામાં આવી હતી. સ્ટાર્ટઅપ ઈન્ડિયા સ્ટેટ રેન્કિંગ્સ 2019 અનુસાર, ગુજરાત શ્રેષ્ઠ પ્રદર્શન કરનાર હતું. કર્ણાટક અને કેરળને ટોચના કલાકારો તરીકે સ્થાન અપાયું છે.

ફ્લાઇટ લેફ્ટનન્ટ ભાવના કંથ

- ભાવના કંથ પ્રજાસત્તાક દિનની પરેડમાં ભાગ લેનારી પ્રથમ મહિલા ફાઇટર પાઇલટ બનવાની છે. 2016 માં ભારતીય વાયુ સેનામાં સામેલ પ્રથમ મહિલા ફાઇટર પાયલોટ્સમાં તેણી એક હતી. ભારતીય વાયુસેનામાં સામેલ કરવામાં આવેલા અન્ય ફાઇટર પાઇલટ્સ અવની ચતુર્વેદી અને મોહના સિંઘ હતા.

Back to Basics : ભાવના કંથ

- 2019 માં, ભાવના કંથ લડાઈ અભિયાન હાથ ધરવા માટે લાયક થનારી ભારતની પ્રથમ મહિલા ફાઇટર પાઇલટ બની. તેમણે માર્ચ 2020 માં ભારતના રાષ્ટ્રપતિ રામનાથ કોવિંદ પાસેથી નારી શક્તિ પુરસ્કાર મેળવ્યો.

પ્રજાસત્તાક દિનની પરેડ 2021

- 2021 ના પ્રજાસત્તાક દિનની પરેડમાં નવા હસ્તગત રફેલ ફાઇટર જેટનો સમાવેશ થશે. રાફેલ જેટ્સ એકલવ્ય રચનાનો એક ભાગ હશે. એકલવ્ય રચનામાં એક રફાલ જેટ, બે મિગ 29 અને બે જેગુઆર શામેલ હશે.
- ફ્લાય પાસ્ટ એક જ રફેલ જેટ સાથે સમાપ્ત થવાનું છે જે ઊભી ચાર્લી રચના કરશે. ઊભી ચાર્લીની રચના ત્યારે થાય છે જ્યારે કોઈ વિમાન નીચી ઉચાઈએ ઉડે છે અને ઉચાઈ પર સ્થિરતા પહેલાં રોલ્સ કરે છે.

પરેડ વિશે

- પ્રજાસત્તાક દિનની પરેડ રાષ્ટ્રપતિ ભવનથી રાજપથ સાથે ઈન્ડિયા ગેટ સુધી કૂચ કરે છે. પ્રથમ પ્રજાસત્તાક દિનની પરેડ 1950 માં યોજાઈ હતી. પ્રથમ પ્રજાસત્તાક દિનની પરેડના મુખ્ય અતિથિ એ તત્કાલીન ઈન્ડોનેશિયાના રાષ્ટ્રપતિ સુકર્ણો હતા. પરેડ પૂર્વે વડાપ્રધાને અમર જવાન જ્યોતિ ખાતે પુષ્પ ચડાવ્યા હતા. અમર જવાન જ્યોતિ ભારત દરવાજા પર પડી ગયેલા સૈનિકોનું સ્મારક છે. સૈનિકોની સ્મૃતિમાં આ 2 મિનિટનું મૌન પાળવામાં આવે છે.
- પ્રજાસત્તાક દિનની પરેડની શરૂઆત ભારતના રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા પ્રવજવંદન સાથે થાય છે અને સ્વતંત્રતા દિવસની પરેડની શરૂઆત ભારતના વડાપ્રધાન દ્વારા ધ્વજવંદન સાથે થાય છે.



પ્રજાસત્તાક દિનની ઉજવણીમાં એવોર્ડ

- પ્રજાસત્તાક દિનની ઉજવણી દરમિયાન પ્રદાન કરાયેલા પુરસ્કારો કીર્તિ ચક્ર અને અશોક ચક્ર છે. આ એવોર્ડ ભારતના રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવે છે. અશોક ચક્ર એવોર્ડ સ્વતંત્રતા દિવસ પર પણ આપવામાં આવે છે.

ગ્લોબલ ફાયરપાવર ઇન્ડેક્સ, 2021

- ગ્લોબલ ફાયરપાવર ઇન્ડેક્સ દેશોને તેમની સંભવિત સૈન્ય શક્તિના આધારે સ્થાન આપે છે. આ ઇન્ડેક્સમાં ભારત ચોથા ક્રમે હતું. ગ્લોબલ ફાયરપાવર ઇન્ડેક્સ 138 દેશોમાં છે. લાંબા સમય સુધી અપમાનજનક અને રક્ષણાત્મક લશ્કરી અભિયાનોને આધારે દેશોનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવ્યું હતું.

Back to Basics : રેલ્ડિંગ્સ

- અમેરિકાએ 904 એટેક હેલિકોપ્ટર અને અગિયાર વિમાનવાહક જહાજો સાથે ઇન્ડેક્સમાં ટોચનું સ્થાન મેળવ્યું હતું. ઉપરાંત, દેશમાં આઠ-સબમરીન અને 40,000 સશસ્ત્ર લડાઈ વાહનો છે.
- US પછી રશિયા દ્વારા 189 ફાઈટર એરક્રાફ્ટ અને 538 એટેક હેલિકોપ્ટર હતા. રશિયામાં 13,000 ટાંકી અને 64 સબમરીન છે.
- ચીન 12,00 લડાકુ વિમાન અને 327 હુમલો હેલિકોપ્ટર અને સિત્તેર-નવ સબમરીન સાથે ત્રીજા ક્રમે હતું. વળી, ચીનમાં 35,000 સશસ્ત્ર વાહનો છે.
- ગ્લોબલ ફાયરપાવર ઇન્ડેક્સમાં ભારત 542 લડાકુ વિમાનો, 17 સબમરીન, 4,730 ટાંકી અને 37 એટેક હેલિકોપ્ટર સાથે ચોથા ક્રમે હતું.
- જાપાન ગ્લોબલ ફાયરપાવર ઇન્ડેક્સમાં 2 હેલિકોપ્ટર કેરિયર્સ, 27 વિનાશક સાથે પાંચમા ક્રમે હતું.
- દક્ષિણ કોરિયા વિશ્વમાં છઠ્ઠા અને ઉત્તર કોરિયા 28 મા ક્રમે છે.

ગ્લોબલ ફાયરપાવર ઇન્ડેક્સલ 2021 વિશે

- ગ્લોબલ ફાયરપાવર ઇન્ડેક્સની ગણતરી ભૂગોળથી લોજિસ્ટિક ક્ષમતા સુધીના પચાસ વ્યક્તિગત પરિબળોનો ઉપયોગ કરીને કરવામાં આવે છે. તેમાં માનવશક્તિ, ભૂમિ દળો, વાયુ શક્તિ, કુદરતી સંસાધનો, નૌકાદળો, લોજિસ્ટિક્સ અને નાણાકીયનો પણ સમાવેશ થાય છે. માનવશક્તિ હેઠળ, ગણવામાં આવતા પરિબળો કુલ વસ્તી, અર્ધસૈનિક, વાર્ષિક લશ્કરી વય સુધી પહોંચવા, સક્રિય અનામત અને સક્રિય સેવાઓ છે. સાધનસામગ્રી હેઠળ, ટ્રેનર કાફલો, વિમાની કાફલાની તાકાત, હેલિકોપ્ટર કાફલો, હુમલા કાફલો, રોકેટ પ્રોજેક્ટર, ટાંકીની તાકાત, ટોલ આર્ટિલરી, વિમાનવાહક જહાજો, નૌકા કાફલાની તાકાત, વિનાશક, સબમરીન, દરિયાઈ પેટ્રોલ ક્રાફ્ટ, ફિંગેટ્સ, ખાણ યુદ્ધ ક્રાફ્ટ, દરિયાકાંઠાની પેટ્રોલિંગ ક્રાફ્ટ અને ટેન્કર કાફલો. નાણાકીય

પરિબળોમાં બાહ્ય દેણું, સંરક્ષણ બજેટ, વિદેશી વિનિમય અને સોનાનો ભંડાર અને ખરીદ શક્તિ સમાનતા શામેલ છે.

પાકિસ્તાન

- ગ્લોબલ ફાયરપાવર ઇન્ડેક્સમાં પાકિસ્તાને દસમા સૌથી શક્તિશાળી દેશમાં સ્થાન મેળવ્યું હતું. પાકિસ્તાને સૈન્ય શક્તિની દ્રષ્ટિએ ઈઝરાઈલ, ઈન્ડોનેશિયા, ઈરાન અને કેનેડાને પાછળ છોડી દીધું છે. હાલમાં પાકિસ્તાન સંરક્ષણ હેતુ માટે તેના વાર્ષિક બજેટમાંથી 7 અબજ ડોલર સમર્પિત કરે છે.

મહારાષ્ટ્ર 'જેલ પ્રવાસન' શરૂ કરશે

- મહારાષ્ટ્ર સરકારે પુણેની યરવડા જેલમાંથી 'જેલ ટૂરિઝમ' શરૂ કરવાનો નિર્ણય કર્યો છે. તેની શરૂઆત 26 જાન્યુઆરી, 2021 ના રોજ થશે. લોકોને રાજ્યની ઐતિહાસિક જેલોની મુલાકાત અને મુલાકાત માટે સુવિધા મળે તે હેતુથી આ પહેલ રાજ્યમાં શરૂ કરવામાં આવી છે. આ તે સમયે કરવામાં આવી રહ્યું છે કારણ કે એક સમયે જેલમાં કેદ થયેલા ઘણા સ્વાતંત્ર્ય સેનાનીઓની યાદો સચવાઈ છે. બ્રિટિશ શાસનમાં યરવડા જેલમાં જે સ્વતંત્રતા સેનાની કેદ કરવામાં આવ્યા હતા તેમાં કેટલાક મહાત્મા ગાંધી, મોતીલાલ નેહરૂ, લોકમાન્ય તિલક, પંડિત જવાહરલાલ નહેરૂ, સરોજિની નાયડુ, સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ અને સુભાષચંદ્ર બોઝનો સમાવેશ થાય છે.

Back to Basics : યરવાડા સેન્ટ્રલ જેલ

- તે પુણેના યરવાડાની એક ઉચ્ચ સુરક્ષા જેલ છે. તે મહારાષ્ટ્ર રાજ્યની સૌથી મોટી જેલ છે. આ જેલ પણ દક્ષિણ એશિયાની સૌથી મોટી જેલ છે. તેમાં 5000 કેદીઓ રાખી શકાય છે. આ જેલ બ્રિટીશરો દ્વારા 1871 માં બનાવવામાં આવી હતી. તે ચાર ઉંચી દિવાલો દ્વારા સુરક્ષિત છે અને વિવિધ સુરક્ષા ઝોન અને બેરેકમાં વહેંચાયેલું છે. તેમાં ઉચ્ચ સુરક્ષાવાળા કેદીઓ માટે ઈંડા આકારના કોષોનો પણ સમાવેશ છે. જો કે, તેની વધુ ભીડ અને રહેવાની નબળી પરિસ્થિતિ માટે જેલની ખૂબ ટીકા કરવામાં આવે છે.

યરવાડા જેલમાં મહાત્મા ગાંધી

- મહાત્મા ગાંધીએ 1932 માં ભારતની સ્વતંત્રતા લડત દરમિયાન યરવાડા જેલમાં ઘણાં વર્ષો વિતાવ્યા હતા. જ્યારે તેઓ 1932 માં જેલમાં હતા ત્યારે હતાશ વર્ગોના કોમ્યુનલ એવોર્ડનો વિરોધ કરવા તેઓ અનિશ્ચિત ઉપવાસ પર બેઠા હતા. તેણે પૂના એક્ટ નામના કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા પછી તેમનો ઉપવાસ ખોલ્યો. ગાંધીને મે 1933 માં છૂટા કરવામાં આવ્યા હતા. ભારત છોડો આંદોલન દરમિયાન તેઓ ફરીથી 1942 માં જેલમાં કેદ થયા હતા.

ભારત છોડો આંદોલન

- ભારત છોડો આંદોલન ઓગસ્ટ આંદોલન અથવા ભારત છોડો આંદોલન તરીકે પણ ઓળખાય છે. 1942 માં મહાત્મા ગાંધી દ્વારા અખિલ ભારતીય કોંગ્રેસ સમિતિના બોમ્બે સત્રમાં આ આંદોલન શરૂ કરવામાં આવ્યું હતું. ભારતમાં બ્રિટિશ શાસનનો અંત લાવવાના ઉદ્દેશથી બીજા વિશ્વ યુદ્ધ દરમિયાન તેની શરૂઆત કરવામાં આવી હતી.

AMPHEX 21: ત્રિ-સેવા સંયુક્ત ક્વાયત

- ભારતીય સશસ્ત્ર દળોએ 21 થી 25 જાન્યુઆરી 2021 ની વચ્ચે, આંદામાન અને નિકોબાર ટાપુઓના જૂથોમાં, AMPHEX - 21 ના મોટા પાયે ત્રિ-સેવા સંયુક્ત ક્વાયત હાથ ધરી હતી.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- આ ક્વાયતમાં, નૌકા જહાજો, સેનાના સૈનિકો અને વાયુસેનાના વિવિધ પ્રકારના વિમાનોએ ભાગ લીધો હતો.
- આ ક્વાયત ટાપુ પ્રદેશોની પ્રાદેશિક અખંડિતતાની સુરક્ષા માટે ભારતની ક્ષમતાઓને માન્ય કરવાના હેતુથી હાથ ધરવામાં આવી હતી.
- આ ક્વાયતનો હેતુ ત્રણ સેવાઓ વચ્ચે ઓપરેશનલ સિનર્જી અને સંયુક્ત યુદ્ધ-લડવાની ક્ષમતાને વધારવાનો હતો.
- આ ક્વાયતમાં બહિષ્કૃત એસોલ્ટ વહાણોની સહિયારી રોજગાર, દરિયાઈ હવાઈ હુમલો, સર્વેલન્સ પ્લેટફોર્મ અને સમુદ્રમાં જટિલ દાવપેચ દ્વારા બહુમાળી દરિયાઈ કામગીરીથી લઈને અનેક પ્રકારની સગાઈ થઈ હતી.
- આ ક્વાયતમાં નેવી અને સેનાના વિશેષ દળોના મરીન કમાન્ડોની એરબોર્ન દાખલ, નૌકાદળની ગોળીબાર સપોર્ટ, દળોના ઉભયસ્થિત ઉતરાણ અને અનુસરવાની કામગીરીનો પણ સમાવેશ થાય છે.
- આંદામાન અને નિકોબાર આઈલેન્ડના સંરક્ષણ માટે ક્વાયતનો ઉપયોગ AMPHEX - 21 નો પણ એક ભાગ હતો.

KAVACH વ્યાયામ

- તે ટ્રાઈ સર્વિસ લશ્કરી ક્વાયત પણ છે. આ ક્વાયત AMHEX -21 ની સાથે જાન્યુઆરી 2021 માં હાથ ધરવામાં આવી હતી. આ ક્વાયત અંદમાન અને નિકોબાર કમાન્ડ (ANC) ની આગેવાની હેઠળ હાથ ધરવામાં આવી હતી જે ભારતની એક માત્ર સંયુક્ત સૈન્ય કમાન્ડ હોવાનું જણાય છે. આ ક્વાયતમાં ભારતીય સેના, ભારતીય નૌકાદળ, ભારતીય વાયુ સેના અને ભારતીય કોસ્ટગાર્ડ દ્વારા ભાગ લીધો હતો. તેમાં હવાઈ સંરક્ષણ, સબમરીન અને ઉતરાણ કામગીરી ઉપરાંત દરિયાઈ દેખરેખ સંપત્તિ, હવા અને દરિયાઈ હડતાલની સિનર્જીકૃત એપ્લિકેશનનો સમાવેશ થાય છે. આ ક્વાયત સંયુક્ત યુદ્ધ-લડવાની ક્ષમતા અને સ્ટાન્ડર્ડ ઓપરેટિંગ

કાર્યવાહી (SOP) ની સ્થાપનાના હેતુથી હાથ ધરવામાં આવી હતી જેથી બધી સેવાઓ વચ્ચે ઓપરેશનલ સુમેળને વેગ મળે.

આવી ક્વાયતનું મહત્વ

- આવી ક્વાયતો કોઈ પણ ખતરાનો સામનો કરવા અને દરિયાકાંઠાની સુરક્ષા વધારવા માટે તમામ એજન્સીઓની સજ્જતા પર નજર રાખવામાં મદદ કરે છે. 1993 ના બોમ્બે બોમ્બ વિસ્ફોટ અને 2008 ના મુંબઈ હુમલાઓ, જે અસુરક્ષિત દરિયાઈ સરહદના કારણે બન્યા હતા તેના પ્રકાશમાં આ ક્વાયતો વધુ નોંધપાત્ર બને છે.

ગ્લોબલ ક્લાયમેટ રિસ્ક ઇન્ડેક્સ 2021

- જર્મનીના બોનમાં સ્થિત એક NGO દ્વારા તાજેતરમાં જ ગ્લોબલ ક્લાયમેટ રિસ્ક ઇન્ડેક્સ બહાર પાડવામાં આવ્યો હતો. સૂચકાંકમાં, ભારત 2019 માં વાતાવરણમાં પરિવર્તન દ્વારા સૌથી વધુ અસરગ્રસ્ત દેશોમાં સાતમા ક્રમે રહ્યું છે.

Back to Basics : અહેવાલના મુખ્ય તારણો

- અહેવાલ મુજબ ચોમાસુ વર્ષ 2019 માં ભારતમાં સામાન્ય કરતા એક મહિના લાંબું ચાલ્યું હતું.
- જૂનથી સપ્ટેમ્બર 2019 ના ગાળામાં, લાંબા ગાળાની સરેરાશના 110% નોંધાયા હતા.
- ભારે વરસાદને કારણે ભારતમાં ભયંકર પૂર આવ્યું હતું જેના પરિણામે 14 રાજ્યોમાં 1,800 લોકો મૃત્યુ પામ્યા હતા. પૂરના કારણે 1.8 મિલિયન લોકોનું વિસ્થાપન પણ થયું હતું.
- રિપોર્ટ પ્રમાણે ભારતમાં આઠ ઉષ્ણકટિબંધીય ચક્રવાત છે. તેમાંથી છ ખૂબ ગંભીર હોવાનું જણાવ્યું હતું.
- અહેવાલ વધુ પ્રકાશિત કરે છે કે, 'અત્યંત તીવ્ર' ચક્રવાત ફનીએ 28 મિલિયન લોકોને અસર કરી હતી અને ભારત અને બાંગ્લાદેશમાં 90 લોકોની હત્યા કરી હતી.
- 2000 થી 2019 ની વચ્ચે વૈશ્વિક સ્તરે 11,000 થી વધુ ભારે હવામાન ઘટનાઓના સીધા પરિણામ સ્વરૂપે લગભગ 4,75,000 લોકોએ પોતાનો જીવ ગુમાવ્યો છે.
- 2000 થી 2014 ના સમયગાળા દરમિયાન, ભારે હવામાનની સ્થિતિને કારણે ખરીદ શક્તિની સમાનતાના સંદર્ભમાં આર્થિક નુકસાન લગભગ 2.56 ટ્રિલિયન US ડોલર જેટલું થાય છે.
- અહેવાલમાં એવું પણ પ્રકાશિત કરાયું છે કે, વૈશ્વિક સ્તરે તીવ્ર ચોમાસાથી લગભગ 11.8 મિલિયન લોકોને અસર થઈ હતી, જેના પરિણામે 10 અબજ USનું આર્થિક નુકસાન થયું હતું.

ગ્લોબલ ક્લાયમેટ રિસ્ક ઇન્ડેક્સ (CRI)

- ગ્લોબલ ક્લાયમેટ રિસ્ક ઇન્ડેક્સ વાર્ષિક જર્મન વોચ દ્વારા પ્રકાશિત કરવામાં આવે છે. આ સૂચકાંક દેશ અને અર્થવ્યવસ્થા પર ભારે આબોહવાની ઘટનાઓના પ્રભાવનું વિશ્લેષણ કરે છે. તે વિશ્લેષણ કરે છે કે હવામાન સંબંધિત



નુકસાનની ઘટનાઓના પ્રભાવથી દેશોને કેવી અસર થઈ છે. અનુક્રમણિકા મ્યુનિક રેના નેટવર્કસર્વીસના ડેટાના આધારે તૈયાર કરવામાં આવી છે.

જર્મનવોચ

- > તે એક બિન-લાભકારી બિન-સરકારી સંસ્થા છે જેની સ્થાપના 1991 માં કરવામાં આવી હતી. NGO જર્મનીના બોનમાં સ્થિત છે. વેપાર અને પર્યાવરણ પરની જાહેર નીતિને પ્રભાવિત કરવાના ઉદ્દેશથી તેની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી.

સૈયદ મુસ્તાક અલી ટ્રોફી: પંજાબે ક્ષાટકને હરાવ્યું

- > તાજેતરમાં સૈયદ મુસ્તાક અલી ટ્રોફીમાં પંજાબે ચેમ્પિયન ક્ષાટકને નવ વિકેટથી હરાવ્યું છે. મોટેરા સ્ટેડિયમમાં આ પરાજય સિદ્ધાર્થ કૌલની ત્રણ વિકેટ અને પ્રભાસિમરન સિંહે 49 રનની અણનમ ઈનિંગ્સની પરિણામે કર્યો હતો. જીત બાદ પંજાબ સેમીફાઇનલમાં પહોંચ્યું છે, બીજી તરફ ક્ષાટક નોકઆઉટ થઈ ગયું છે. હવે, બીજા સેમીફાઇનલમાં પંજાબનો સામનો બરોડા-હરિયાણા મેચના વિજેતા સામે થશે.

Back to Basics : સૈયદ મુસ્તાક અલી ટ્રોફી

- > આ ટ્રોફી એક 20-20 ક્રિકેટની ઘરેલું ચેમ્પિયનશિપ છે જેનું આયોજન બોર્ડ ઓફ કન્ટ્રોલ ફોર ક્રિકેટ ઈન્ડિયા (BCCI) દ્વારા કરવામાં આવ્યું છે. રણજી ટ્રોફીની ટીમો વચ્ચે મેચનું આયોજન કરવામાં આવ્યું છે. ટ્રોફીની શરૂઆત 2009-10ની સીઝનમાં થઈ હતી. તેનું નામ ભારતીય ક્રિકેટર સૈયદ મુસ્તાક અલી પરથી રાખવામાં આવ્યું છે.

રણજી ટ્રોફી

- > તે ઘરેલું પ્રથમ વર્ગની ક્રિકેટ ચેમ્પિયનશિપ છે. તે પ્રાદેશિક અને રાજ્ય ક્રિકેટ સંગઠનોનું પ્રતિનિધિત્વ કરતી ઘણી ટીમો વચ્ચે રમાય છે. હાલમાં ટ્રોફીમાં 38 ટીમો ભાગ લે છે. તેનું નામ આંતરરાષ્ટ્રીય ક્રિકેટ રમનારા પહેલા ભારતીય ક્રિકેટર રણજિતસિંહજી ('રણજી') ના નામ પર રાખવામાં આવ્યું છે.

સૈયદ મુસ્તાક અલી

- > તે જમણા હાથનો બેટ્સમેન હતો. તે પ્રથમ ભારતીય ખેલાડી હતો જેમણે પ્રથમ વિદેશી ટેસ્ટ સદી ફટકારી હતી. વર્ષ 1936 માં તેણે ઓલ્ડ ટ્રાફોર્ડ ખાતે ઈંગ્લેન્ડ સામે 112 રન બનાવ્યા હતા. તે ડાબા હાથનો રૂઢિવાદી સ્પિન બોલર પણ હતો.

બોર્ડ ઓફ કન્ટ્રોલ ફોર ક્રિકેટ ઈન્ડિયા (BCCI)

- > તે ભારતના ક્રિકેટ માટેનું સંચાલક મંડળ છે. તેની સ્થાપના ડિસેમ્બર 1928 માં એક સમાજ તરીકે કરવામાં આવી હતી. તે તમિળનાડુ સોસાયટીઝ નોંધણી અધિનિયમ હેઠળ

નોંધાયેલ છે. બોડીનું મુખ્ય મથક મુંબઈના વાનખેડે સ્ટેડિયમમાં છે. ગ્રાન્ટ ગોવાન બોડીના પહેલા પ્રમુખ હતા જ્યારે એન્થોની ડી મેલો પ્રથમ સેક્રેટરી હતા. હાલમાં, સૌરવ ગાંગુલી તેના પ્રમુખ છે.

20-20 ક્રિકેટ અથવા 20-20

- > આ ક્રિકેટનું ટૂંકું રૂપ છે જે ઈંગ્લેન્ડ અને વેલ્સ ક્રિકેટ બોર્ડ (ECB) દ્વારા વર્ષ 2003 માં પ્રથમ રજૂ કરાયું હતું. તે હેઠળ મેચ 20 ઓવર સુધી મર્યાદિત છે. તેને આંતરરાષ્ટ્રીય ક્રિકેટ કાઉન્સિલ (ICC) દ્વારા ઉચ્ચતમ આંતરરાષ્ટ્રીય અથવા ઘરેલું સ્તર પર માન્યતા આપવામાં આવી છે

રાષ્ટ્રીય ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર પાઇપલાઇન: ફાઇનાન્સિંગ બેંકની સ્થાપના

- > સંસદના ચાલુ બજેટ સત્રમાં સરકાર નવું બિલ 'ફાઇનાન્સિંગ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર એન્ડ ડેવલપમેન્ટ બિલ, 2021' રજૂ કરવા પર વિચાર કરી રહી છે. આ બિલ નવી વિકાસ ફાઇનાન્સ સંસ્થા (DFI) ની સ્થાપનાના ઉદ્દેશ સાથે પસાર કરવામાં આવશે જેથી માળખાકીય સુવિધાના પ્રોજેક્ટ્સને નાણાં મળે.

Back to Basics : ડેવલપમેન્ટ ફાઇનાન્સ ઈન્સ્ટિટ્યુશન (DFI) શું છે?

- > નાણાં મંત્રાલયે વર્ષ 2020 માં નવા DFIના બંધારણ પર કામ શરૂ કર્યું હતું.
- > ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર પ્રોજેક્ટ્સ માટે નાણાં પૂરા પાડવા માટે DFI એક વિશેષ સંસ્થા હશે. DFI ને સરકાર સમર્થન આપશે.
- > DFI નેશનલ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર પાઇપલાઇન (NIP) હેઠળના પ્રોજેક્ટ્સને ફંડ આપવામાં મદદ કરશે.
- > નવી DFI ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર ફાઇનાન્સિંગ માટે પ્રદાતા, સક્ષમ અને ઉત્પ્રેરક તરીકે કામ કરશે.
- > ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર પ્રોજેક્ટ્સના જીવન ચક્ર દરમિયાન સહાયક ઈકોસિસ્ટમ બનાવવી અને ટકાવી રાખવાની તે મુખ્ય નાણાકીય સંસ્થા અને વિકાસ બેંક પણ છે.

રાષ્ટ્રીય ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર પાઇપલાઇન(NIP)

- > NIP એ સામાજિક અને આર્થિક માળખાગત પ્રોજેક્ટ્સનું જૂથ છે. આ પ્રોજેક્ટ પાંચ વર્ષના સમયગાળા માટે શરૂ કરવામાં આવ્યો છે. આ પ્રોજેક્ટની પ્રારંભિક મંજૂરી રૂ. 102 લાખ કરોડ છે. પાઇપલાઇન પ્રોજેક્ટની પહેલી ઘોષણા ભારતના વડાપ્રધાન દ્વારા વર્ષ 2019 ના સ્વતંત્રતા દિવસના ભાષણ દરમિયાન કરવામાં આવી હતી.

આયુષ્માન ભારતના નવા મુખ્ય કારોબારી

- > તાજેતરમાં, આર. એસ. શર્માને આયુષ્માન ભારત યોજના અથવા વડાપ્રધાન જન આરોગ્ય યોજનાના નવા મુખ્ય કાર્યકારી અધિકારી તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવી છે, જે રાષ્ટ્રીય આરોગ્ય સત્તામંડળ (NHA) દ્વારા વીમા યોજના છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > નવનિયુક્ત મુખ્ય કારોબારી, આર.એસ. શર્મા, ઈન્દુ ભૂષણની જગ્યા લેશે.
- > ઈન્દુ ભૂષણે આયુષ્માન ભારતના CEO તરીકે 3 વર્ષનો કાર્યકાળ પૂર્ણ કર્યા પછી તેમની નિમણૂક કરવામાં આવી હતી.

આર.એસ. શર્મા

- > આર.એસ. શર્માએ ભારતના ટેલિકોમ રેગ્યુલેટરી ઓથોરિટી (TRAI) ના અધ્યક્ષ તરીકે કામ કર્યું છે.
- > તે COVID -19 અને COVID -19 રસી વિતરણ તકનીક પ્લેટફોર્મ-CO-WIN સામે લડવા માટે ટેકનોલોજી અને ડેટા મેનેજમેન્ટ પરના સશક્તિકરણ જૂથના વડા પણ છે.

- > તે COVID -19 રસી પ્રશાસન પરના રાષ્ટ્રીય નિષ્ણાત જૂથના સભ્ય તરીકે પણ કાર્ય કરે છે.

વડાપ્રધાન જન આરોગ્ય યોજના (PMJY)

- > પ્રધાન જન આરોગ્ય યોજના આયુષ્માન ભારત યોજના અંતર્ગત એક ઘટક છે. કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા આ યોજના દેશના 40% લોકોને નિશુલ્ક આરોગ્યસંપત્તિ સેવાઓ પ્રદાન કરે છે. PMJY યોજના આયુષ્માન ભારતના બીજા ઘટક તરીકે મિશન મોડમાં છે. યોજનાનો પ્રથમ ઘટક આરોગ્ય અને સુખાકારી કેન્દ્રો છે (HWC) જે તેમના ઘરની નજીકના લોકોને પ્રાથમિક આરોગ્ય સંભાળ આપે છે. વડાપ્રધાન નરેન્દ્ર મોદી દ્વારા આ યોજના ઝારખંડના રાંચીમાં 23 સપ્ટેમ્બર, 2018 ના રોજ શરૂ કરવામાં આવી હતી. તે દર વર્ષે કુટુંબ દીઠ રૂ. 5 લાખનું કવર પ્રદાન કરે છે. આ યોજનામાં ભારતની તમામ ખાનગી અને જાહેર હોસ્પિટલોમાં ગૌણ અને તૃતીય હોસ્પિટલમાં દાખલ કરવામાં આવ્યાં છે. યુનિવર્સલ હેલ્થ કવરેજ (UHC) હાંસલ કરવાના ઉદ્દેશથી તેની શરૂઆત કરવામાં આવી હતી.

PSI/ASIની ગંભીર તૈયારી ઇચ્છતા વિદ્યાર્થીઓ માટે જ

નવી બેચ શરૂ
16/02/2021
 સવારે 10:30 થી 12:30

PSI - ASI

ગણિત, English અને કાયદામાં
 સ્કોર કરાવવા ગેરન્ટેડ તૈયારી
 પોલીસ ભરતીના નિષ્ણાંત
 ફેકલ્ટીઝ દ્વારા અભ્યાસ

Weekly Test

PHYSICAL ની
 આક્રમક તૈયારી

10% DISCOUNT

!! SOCIAL DISTANCE મર્યાદિત સંખ્યા

ગુજરાત પોલીસમાં
 વધુ સફળ
1270થી વિદ્યાર્થીઓ

ICE
 INSTITUTE FOR COMPETITIVE EXAMS

81406-01110
 81407-01110

ગાંધીનગર

t.me/icerajkotofficial | icerajkot



સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષાની લેટેસ્ટ માહિતી અને ફ્રી મટીરિયલ્સ
તેમજ રેગ્યુલર કન્ટેન્ટ અફેર્સ મેળવવા માટે
નીચે આપેલા અમારા
Social Media Icon પર Click કરો.



JOIN OUR WHATSAPP GROUP
joinicerajkot.com



JOIN OUR TELEGRAM
t.me/icerajkotofficial



YouTube
ICE RAJKOT



Instagram
ICE RAJKOT



Facebook
like | comment | share
ICE RAJKOT



twitter
ICE RAJKOT